

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

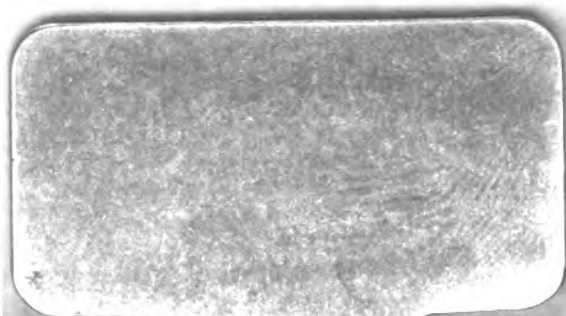
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

2642 f 38

3
Not in the Bodleian

Given by F. F. Madan

94 Banbury Road,

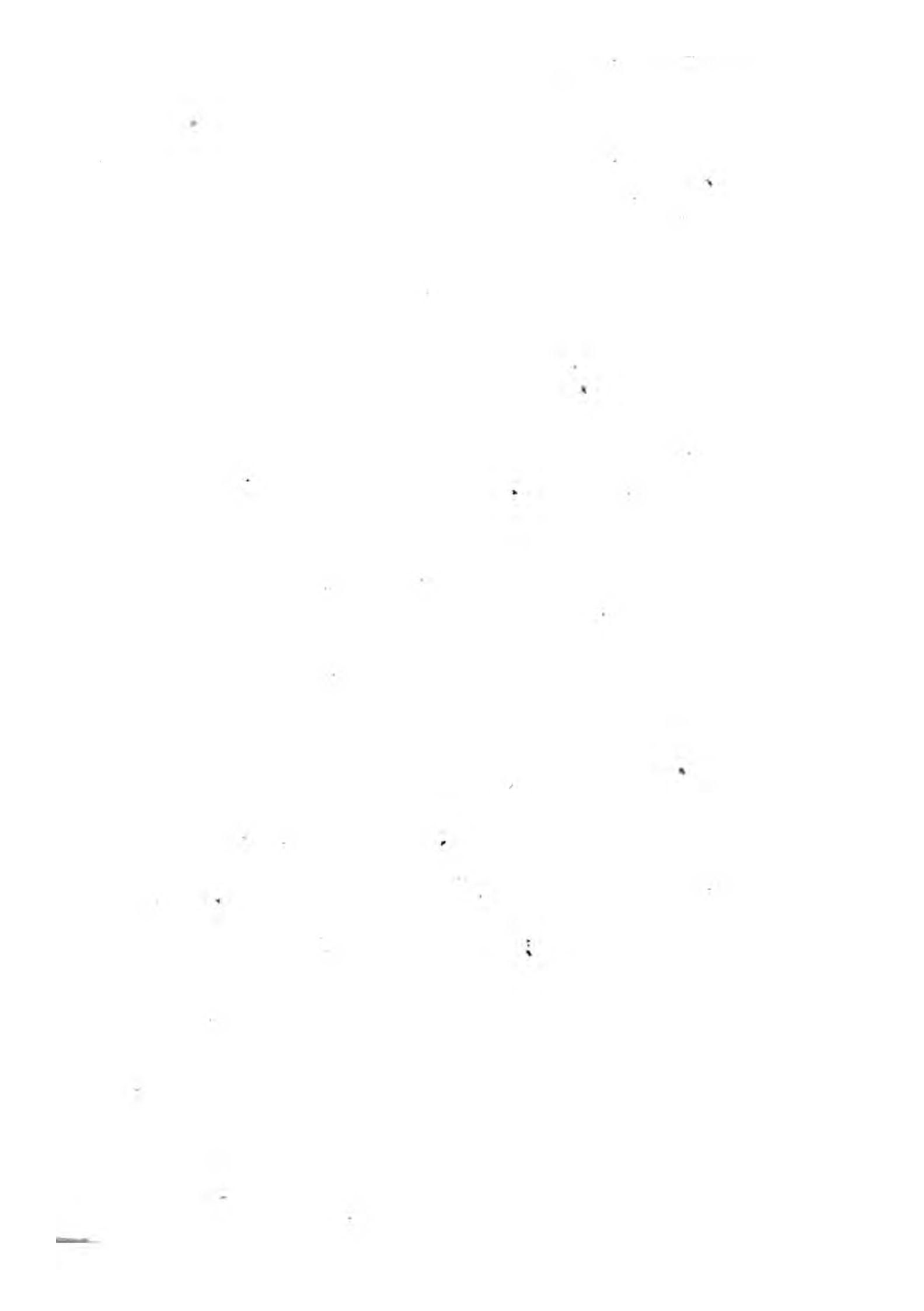
Oxford, Dec. 8. 1919.

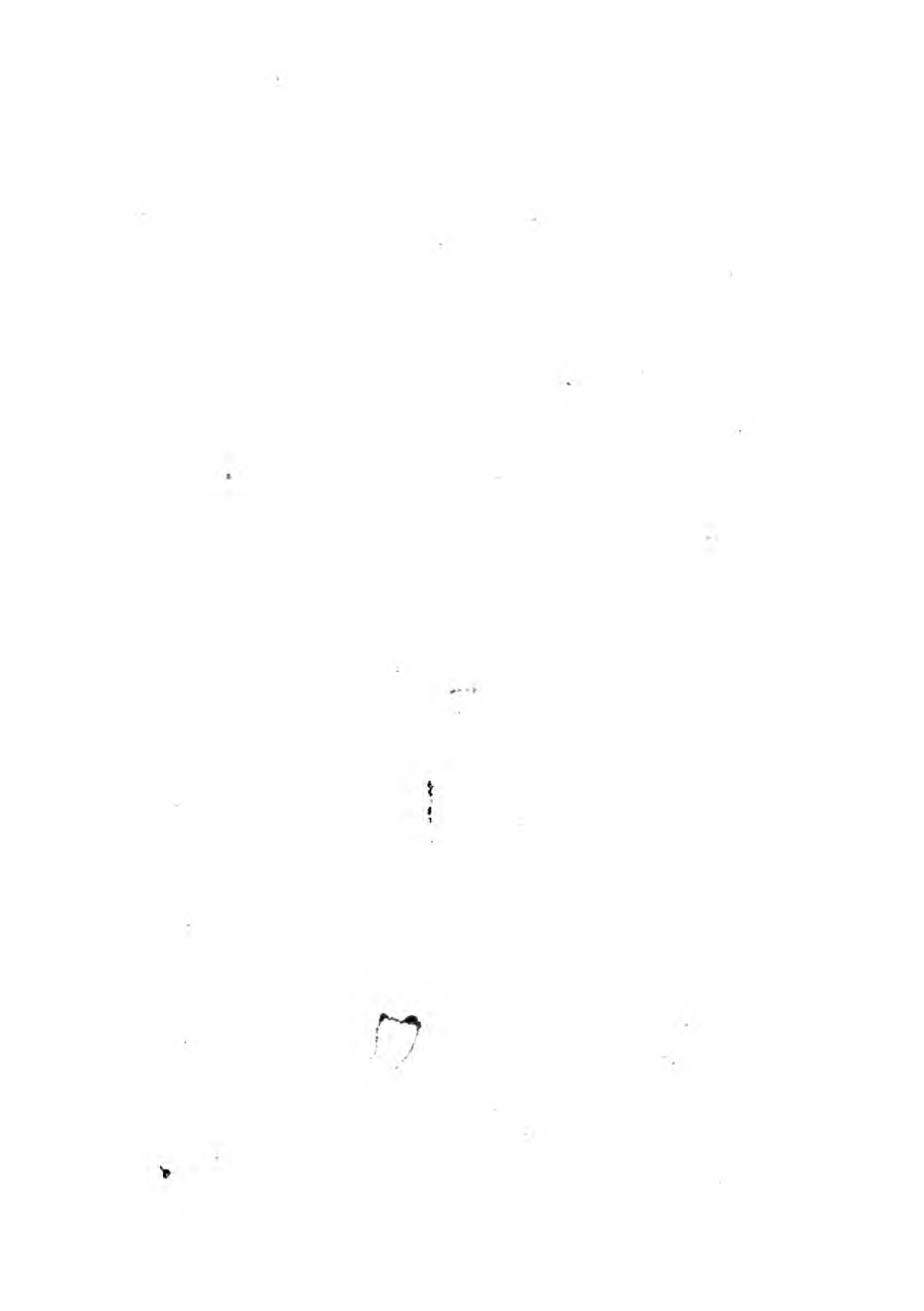
F.M.

It is the 11th ed. of 1741
with date altered by
addition.

LOGICÆ

ARTIS

COMPENDIUM.

Editio Undecima Prioribus Emendatior.

Authore

ROBERTO SANDERSONO,
Coll. *Lincoln. Oxon.* quondam Socio :
Et in eadem *Academia Sacræ Theologiae*
Professore Regio : Postea Episc.
Lincoln.

O X O N I Æ,

Typis **L. LICHFIELD,** Impensis *E. Broughton,*
Bibliopolæ, **MDCCLXII.**

Price B^d 1s. 6d.

BODL. LIBR
8-DEC 1949
OXFORD

ELENCHUS CAPITUM

LIB. I.

De Simplicibus Terminis.

Cap.	Pag.
1	P recognita de Natura Logica 1
2	D e Prædicabilibus in genere 3
3	D e Genere, Specie, & Individuo 6
4	D e Differentia 9
5	D e Proprio & Accidente 11
6	D e tribus Definitionibus Antepredicamentalibus 13
7	D e Reliquis Antepredicamentis 16
8	D e Prædicamentis in genere 19
9	D e Prædicamento Substantiæ 21
10	D e Prædicamento Quantitatis 23
11	D e Prædicamento Qualitatis 25
12	D e Prædicamento Relationis 29
13	D e Prædicamentis Actionis & Passionis 32
14	D e Quatuor ultimis Prædicamentis 34
15	D e Oppositis 38
16	D e reliquis Post-predicamentis 41
17	D e Definitione 43
18	D e

Elenchus Capitulorum

18 De Divisione	46
19 De Identitate & Diversitate	48

LIB. II.

De Propositionibus.

1 De Propositionis partibus	52
2 De Suppositione Terminorum	57
3 De Ampliatione & Restrictione	62
4 De Divisionibus Propositionis	65
5 De Oppositione Propositionum Cate- goricarum de Inesse	70
6 De Æquipollentia earundem	73
7 De Conversione earundem	75
8 De Modalibus	77
9 De Exponibilibus	81
10 De Hypotheticis	84

LIB. III.

De Discursu.

1 De Argumentatione	88
2 De Partibus Syllogismi	90
3 De Fundamento Formæ Syllogisticæ	93
4 De Tribus Syllogismorum Figuris	96
5 De Reductione Syllogismorum	99
6 De Inventione Medii termini	102
7 De	

Elenchus Capitum.

7	<i>De Syllogismis quibusdam Specialibus</i>	106
8	<i>De Enthymemate & Sorite</i>	107
9	<i>De Syllogismo Hypothetico</i>	110
10	<i>De Inductione & Exemplo</i>	112
11	<i>De Fine & Præcognitis Demonstrationis</i>	114
12	<i>De Conditionibus propositionum Demonstrationis absolutis</i>	116
13	<i>De Conditionibus propositionum Relatis</i>	120
14	<i>De Demonstrationis variis gradibus</i>	122
15	<i>De Demonstratione Ἰότι</i>	126
16	<i>De Demonstratione potissima</i>	128
17	<i>De Syllogismo Topico in genere</i>	131
18	<i>De Locis Topicis in genere</i>	134
19	<i>De Locis a Causa & Effectu</i>	135
20	<i>De Locis a Subiecto & Accidente</i>	138
21	<i>De Locis a Dissentaneis & Comparatis</i>	140
22	<i>De Locis a Conjugatis & Notatione</i>	145
23	<i>De Locis a Toto & Parte</i>	147
24	<i>De Locis a Genere & Specie</i>	148
25	<i>De Locis a definitione & divisione</i>	150
26	<i>De Loco a Testimonio</i>	151
27	<i>De Fallaciis in genere</i>	153
	28 <i>De</i>	

Elenchus Caputum.

28	<i>De Fallaciis in Dictione</i>	155
29	<i>De Fallacia extra Dictionem</i>	158
30	<i>De Methodis in genere</i>	162
31	<i>De Methodis in specie</i>	165

APPENDIX PRIMA *De Usu Logicæ.*

1	<i>De Tractatione Simplicis Thematis</i>	169
2	<i>De Tractatione Problematis Solitaria</i>	181
3	<i>De Disputatione</i>	196
4	<i>De Genesi Methodica</i>	213
5	<i>De Analyfi Logica</i>	219

APPENDIX POSTERIOR *Miscella.*

1	<i>De Quinque Habitibus Mentis</i>	228
2	<i>De Circulo Disciplinarum</i>	236
3	<i>De Colligendis Locis communibus</i>	242
4	<i>De Historia Logicæ</i>	247

LOGICÆ ARTIS Compendium.

LIB. I.

De Simplicibus Terminis.

CAP. I.

Præcognita de Natura Logicæ.

LOGICA, quæ & Synecdochicè *Dialectica*, est *Ars rationis*: sive, est, *Ars instrumentalis dirigens mentem nostram in cognitionem omnium intelligibilium* Parag. 1.
Definitio
Logicæ.

Ideoque debet esse omnium disciplinarum prima, utpote ad reliquas acquirendas necessaria; quâ ratione *Aristoteli*, velut instrumentum *Philosophiæ*, & reliquarum disciplinarum, *ὄργανον* appellatur

Utilitates ejus sunt plurimæ, quas docebit *Parag. 2.*
usus: *Finis* vero unicus, *Cognitio* scil. rerum *Finis &*
Officia, quibus, velut mediis finem suum *officia Lo-*
 consequitur, cum alia nonnulla, tum præser- *gica.*
 tim *tria hæc*:

A

I. Definitio

Compendii Logicae Artis

1. Definitio	} quoties } } res oc- } } currunt }	Obscura.
2. Divisio		Universa.
3. Ratiocinatio		Dubia

Parag. 3. *Objectum* Logicae primario est, *Mens humana*; unde & Logicae nomen, velut $\delta\pi\epsilon\ \tau\acute{\omicron}\ \lambda\omicron\gamma\epsilon$, id est, *ratione*: secundario etiam & *Oratio*, quae & ipsa $\lambda\omicron\gamma\epsilon$ dicta est, qua sc. *sensa mentis nostrae loquendo exprimimus*.

Parag. 4. *Subjectum* Logicae. *Materia, circa quam versatur, est omne illud, sive Ens, sive non Ens, quod vel Mente complecti, vel Oratione eloqui possumus* Ratio autem *formalis* considerandi est *secunda intentio*. Logicus enim considerat omnia *thematata*, non secundum proprias ipsorum naturas, sed in quantum *Logica instrumenta* (quae sunt *secundae notiones*) sunt eis applicabilia. Hinc Logicae pro diversa ratione multiplex assignari potest *subjectum*.

Subjectum Logicae	} Informatio-	} nis (sive objec-	} tum) est $\lambda\omicron\gamma\epsilon$	} id est	} Primario, <i>Mens huma-</i>	} na, sive <i>Ratio</i> .
	} Tractatio-	} nis (sive	} <i>subjectum</i>	} formale,)	} Totale & <i>Adaequatum, est</i>	
						} <i>Secunda intentio.</i>

Parag. 5. *Logicae tres sunt partes, pro numero actu- Partitio-* um *mentis ab ea dirigibilium*; quarum *Prima nes Logicae*, dirigit primum actum *Mentis, sc. Conceptum* & *Organi simplicem*; id est, agit de *simplicibus Terminis: Aristotelici* quo pertinent *introductio Porphyriano, & liber* *Categoriarum Aristotelis.*

Secunda dirigit secundum actum Mentis, sc. *Compositionem & Divisionem*, & est de *Propositione*: quo spectat lib. de *Interpretatione*.

Tertia dirigit tertium & ultimum Mentis actum, sc. *Discursum*, & est de *Argumentatione & Methodo*; quo spectant *Analyticorum Priorum* libri duo, totidemque *Posteriorum*, octo *Topicorum*, *Elenchorum* demum duo.

Quæstiones Primi Capituli.

1. De nomine *Logicæ & Dialecticæ*.
2. De *Genere Logicæ*.
3. De *definitione Logicæ*.
4. De *fine Logicæ*.
5. De *variis Logicæ utilitatibus*.
6. De *necessitate Logicæ, ejusque ordine ad reliquas disciplinas*.
7. De *Objecto Logicæ*.
8. De *Subiecto Logicæ*.
- * 9. De *primis & secundis Intentionibus*.
10. De *differentia Logicæ a cognatis disciplinis, præsertim Rhetorica*.
11. De *variis Logicæ divisionibus*.
12. De *Logicæ docente & utente*.

C A P. II.

De Prædicabilibus in genere.

Libellus *Porphyrinus Isagoge* dicitur, sive *Parag. 1. Introductio*; quia est quædam quasi por-*Scopus* *liticus & vestibulum Logicæ Aristotelicæ*; ejus belli *Por-* præcipuè partis, quæ in libro *Categoriarum* *Phyriani*, continetur: quo nomine & ab authore opus susceptum est in gratiam *Chrysaorii* discipuli sui. *Ejus Subjectum est Prædicabile.*

Parag. 2. Est autem *Prædicabile* (sive *Universale*) quod *Definitio* aptum natum est prædicari de pluribus. Ut *Animal*, *Homo*, *Rationale*, *Risibile*, *Album*. Idem *Prædicabilis*. sunt reipsa *Prædicabile* & *Universale*; sed differunt ratione; nam *Prædicabile* dicitur, quatenus de multis prædicatur. *Universale* vero quatenus inest in multis.

Parag. 3. *Prædicabilia* sunt quinque, quæ & quinque *Numerus* voces appellantur; sc. *Genus*, *Species*, *Differentia*, *Accidens proprium*, quod simpliciter *Prædicabile*. *Proprium*; & *Accidens Commune*, quod simpliciter *Accidens*, dici solet. Horum *Genus* & *Species* in *Quid*; *Differentia* in *Quale quid*; *Proprium* & *Accidens* in *Quale*; sed *Proprium* *conversim* & *necessario*; *Accidens* *contingenter* & *non conversim* prædicantur.

Parag. 4. *Cognitio Prædicabilium*, (& consequenter *Utilitas* *introducio Porphyriana*) conducit ad quatuor, sc ad *Prædicabile*.

1. *Definitionem*, quæ semper est *Speciei*; constatque, si sit *propria* & *essentialis*, ex *Genere* & *Differentia*; si *impropria* & *descriptiva*, ex *genere* & *proprio*, vel *cumulo Accidentium*.

2. *Divisionem*, quæ plerumque est *Generis* in suas *Species* per oppositas *Differentias* aut *Propria*; non raro *Subiecti* in *Accidentia*, aut è contra.

3. *Demonstrationem*, quæ est *Syllogismus* *necessarius*, *cujus* *majus* *extremum* est *Proprium*, *minus* *extremum* *Species*, *Medius* *vero* *terminus* *Definitio* *Speciei* *essentialis* *ex* *Genere* *constans* & *Differentia*.

4. *Prædicamenta*, quæ non sunt aliud quàm *coordinatio* *Generum* & *Specierum* *in* *directa*, & *Differentiarum* *in* *serie* *collaterali*.

Prædicatio omnis aut est	Naturalis sive directæ: eaque vel	Æqualis; cum æquale prædicatur de æquali: ut <i>Rationale</i> vel <i>Risibile</i> de homine. Inæqualis; cum vel superius prædicatur de inferiori (<i>univoce</i>) vel accidens commune de suo subiecto (<i>denominative</i>) ut <i>Animal</i> vel <i>Album</i> de <i>Homine</i> .
	aut Non Naturalis, eaque vel	Indirectæ, & contra naturam, cum aut inferius de superiori prædicatur; aut subiectum de accidente: ut <i>Homo</i> de animali vel albo. Per accidens, & præter naturam; cum è duobus accidentibus eidem communi subiecto inhærentibus, alterum de altero prædicatur; ut <i>hoc Album</i> de <i>hoc dulci</i> .

Ea solum prædicatio est hujus loci, & propriè Logica, quæ *directa* est, & *naturalis*.

Quæstiones secundi Capituli.

1. De libello Porphyriano.
2. De definitione Prædicabilis & Universalis.
- * 3. Sintne universalia in rerum naturâ, vel in solo intel'ectu?
- * 4. Sintne corporea vel incorporea?
- * 5. Existantne extra singularia?
6. De numero Prædicabilium.
7. De quadruplici utilitate Prædicabilium.
8. De variis prædicandi generibus.

C A P. III.

De Genere, Specie, & Individuo.

Generis, inter alia significata, tres sunt acceptiones, quarum ut nobiliorum meminit Porphyrius: duæ civiles, tertia Logica.

Parag. 1.
Tres acceptiones Generis.

Genus in acceptione

Prima est collectio multorum hominum, qui ad unum aliquem velut principium relati, cognatione quadam inter se sunt affecti; quo sensu posterius Herculis genus dicuntur Heraclidarum

Secunda est origo universusque Principium, sive sit

}	Generans, ut Pater & maiores; quomodo Tantalus dicitur genus ducere a Jove
	Conservans, ut locus & Patria: quomodo Plato dicitur genere Atheniensis;

Tertia, quæ sola est Logica (sic dictum ob similitudinem quam habet cum genere civili, præsertim in secunda acceptione) id est cui subjicitur Species; ut Animal, cui subjicitur Homo

Parag. 2.
Definitio Generis.

Genus Logicum est, quod prædicatur de pluribus differentiis specie in quid: ut Animal de homine & bove. Dicuntur autem ea differre specie, quæ habent diversas differentias constituentes; ut homo & bos; prædicari vero in quid ea, quæ apte respondent quæstioni quæ quid sit res quæritur? Ut si quærat; quid sit homo, aut bos? apte respondetur, quod sint Animalia.

Parag. 3. Species (civilis) inter alia sua significata accipitur pro externâ forma aut pluchritudine

cor-

corporis: unde hominem pulchrum & formosum, *speciosum* dicimus. nes & definitiones

Species Logica confide- rata re- spectu	{	<i>Superiorum</i> , & ut <i>Subjicibilis</i> , de- finitur esse id quod subjicitur generi ;
		atque iterum, id cui genus attribu- itur in quaestione quid est ? Intel- lige utrobique <i>Immediate</i> .
		<i>Inferiorum</i> , & ut <i>Prædicabilis</i> , est quod prædicatur (immediate) de plu- ribus differentibus numero (tantum) in quid: ut <i>Homo</i> , de <i>Socrate</i> & <i>Platone</i> .

Dicuntur autem ea differre numero, quæ diver-
sum numerum efficiunt, ut *Socrates*, *Plato*, &c.

Genera *generalissima*, sive *summa*, sunt qui-
bus non datur superius genus: vel, quæ sunt
ita genera, ut nunquam possint esse species,
ut *Substantia*. Species *specialissima*, sive *infimæ*,
sunt, quibus non datur species inferior; vel,
quæ ita sunt species, ut nunquam possint esse
genera: ut *Homo*. *Subalterna* genera, sive spe-
cies *subalternæ*, sunt, quæ ad aliud & aliud
relata, simul & genera sunt & species: ut
Animal, *Vivens*, *Corpus*.

Parag. 4.
Generalis-
sima Speci-
a
Subalter-
na.

1. Genus omne est latius qualibet sui specie. Parag. 5.
2. Genus habet rationem *partis* & incom-
pleti, species *totius* & completi; Genus *Ma-*
teria, *Differentia Formæ*, Species *Compositi*. Canonis
generis &
speciei.
3. Genus & Species prædicantur æqualiter
de suis inferioribus.
4. Tota natura Generis continetur in qua-
libet sui Specie; & Speciei in quolibet Indi-
viduo.
5. Genera summa sunt tantum *decem*: Spe-
cies *infimæ* sunt in aliquo certo, sed nobis in-
cognito numero

Indi-

Parag. 6 *Individuum est, quod de uno solo prædicatur: Definitio ut Socrates. Habet & hæc vox alias suas acceptiones; sed hic sumitur pro Ente singulari, ita determinato & restricto, ut sit profus indivisibile in inferiora.*

Parag. 7.
*Individui
accepciones*

Individuum aliud est

Certum & determinatum, quod exprimitur vel per

Nomen proprium, ut *Socrates, Bucephalus*: & dicitur individuum *Signatum*, five *Determinatum*.

Nomen commune & Pronomen demonstrativum; ut *hic Homo, ille Equus*: & dicitur individuum *Demonstrativum*.

Circumlocutionem aliquam, quæ fit etiam multis modis; ut *Sophonisci filius pro Socrate; Orator pro Cicerone, &c.* Et dicitur Individuum *ex Hypothesi*, vel *Periphrasticum*.

Vagum & indeterminatum, quod exprimitur per nomen commune, & signum [particulare: ut, *aliquis Homo, quidam Equus*.

Individua sunt numero infinito & vario; ideoque nec sub scientiam cadere possunt. Individua ejusdem speciei distinguuntur inter se proprietatibus quibusdam accidentalibus, quarum collectio in duobus nunquam potest esse eadem.

Quæstiones Tertii Capitis.

1. De acceptionibus Generis & Speciei.
2. De prima definitione Generis.
3. De secunda definitione Generis
4. De definitionibus Speciei subicibilis
5. De tertia definitione Speciei.

Cap. 3.   *Liber Primus.*

6. *De arbore Porphyriana.*
7. *De conservatione Generis & Speciei in suis inferioribus.*
8. *De Individui definitione.*
9. *De Individui diversis modis.*
- * 10. *De principio Individuationis.*
11. *De numero generum, specierum, & Individuorum.*
12. *De Collatione generis cum reliquis Prædicabilibus.*
13. *De Collatione speciei.*

C A P. IV.

De Differentia.

Communiter ; quâ res ab aliis, Parag. 1.
vel etiam à seipsis, differunt *Acceptio-*
accidente aliquo *separabili*, ut *Soc-*
rates stans à Platone sedente, & rentiæ.

Differen-
tia tribus
modis di-
citur

Socrates senex à Socrate puero.

Proprie ; quâ res ab aliis diffe-
runt accidente aliquo *insepara-*
bili ut *Socrates à Platone per nasi*
aduncitatem.

Maxime proprie ; quâ res inter
se forma *essentiali* differunt : ut
Socrates à Bucephalo per Rationis
facultatem.

Ex his differentia Communis est separabilis,
reliquæ inseparabiles ; Communis facit *alte-*
raturam ; *Propria alterum* ; maxime *Propria a-*
liud : Istæ sunt differentia per accidens, hæc
est per se : Illæ recipiunt magis & minus, hæc
non ; Illæ ad duo ultima Prædicabilia perti-

nent, hæc sola constituit tertium Prædicabile.

Parag. 2. *Quinque sunt apud Porphyrium Differentiæ definitiones.*

Definitiones Differentiæ.

1. Differentia est, quâ species superat genus: ut per *Rationale* Homo superat animal.

2. Differentia est apta nata prædicari de pluribus differentiis specie (vel numero tantum) in quale quid. Ea autem dicuntur prædicari in quale quid, quæ apte respondent quæstioni, qua, qualis sit res secundum essentiam, quæritur; ut si quærat qualis sit homo secundum essentiam? apte responderetur, quod *Rationalis*.

3. Differentia est, quæ vim habet dividendi (id est separandi & distinguendi) ea quæ sunt sub eodem genere; ut *Rationale* dividit hominem à bruto.

4. Differentia est, qua res inter se differunt.

5. Differentia est, qua res ita inter se differunt, ut ad constituendam rei essentiam plurimum conferat, sitque ejus pars. Quanquam hæc non tam nova definitio censenda est, quam explicatio quædam & absolutio superioris. Ex his quinque definitionibus sola secunda competit differentiæ, quatenus est *Prædicabile*.

Parag. 3. *Differentiæ consideratur vel ut est* } *Divisiva Generis, quatenus dividit genus in suas species, ut Rationale Animal.*
Divisiones Differentiæ. } *Constitutiva speciei, quatenus constituit speciem in suo esse; ut Rationale hominem.*

Hæc divisio est ejusdem rei in diversos tantum modos: eadem enim Differentia perpetuo est & Divisiva, & Constitutiva, diverso tamen respectu.

Diffe-

Differentia constitutiva alia est

{	<i>Generica</i> , quæ constituit speciem subalternam; ut, <i>sensibile Animal.</i>
	<i>Specifica</i> , quæ constituit speciem infimam; ut, <i>Rationale hominem.</i>

Quæstiones Quarti Capitis.

1. De tribus acceptionibus Differentiæ.
2. De prima definitione Differentiæ.
3. De secunda definitione Differentiæ.
4. De reliquis definitionibus Differentiæ.
5. De divisionibus Differentiæ.
6. De collatione Differentiæ cum reliquis prædicabilibus.

C A P. V.

De Proprio & Accidente.

Proprium dicitur quatuor modis. Pro-Parag. 1
Quatuor
modi pro-
prij.
 prium primo modo est, quod convenit soli, non omni: ut homini *mederi.*

Proprium secundo modo est, quod convenit omni, non soli: ut homini *bipedem esse.* Et iste modus est omnium maximè improprius.

Proprium tertio modo, quod convenit omni, & soli, sed non semper: ut homini *canescere in senectute.* Etsi accuratè loquendo, non datur aliquod hoc modo proprium: quod enim omni convenit, id & semper conveniat necesse est.

Proprium quarto modo (quod solum constituit quartum Prædicabile) est, quod convenit omni, soli, & semper: ut homini *risibilitas.* In

istis descriptionibus *ly Soli* refertur ad Speciem; *ly Omni* ad inferiora speciei.

Parag. 2.
Canones
Proprii
quarto
modo.

1. Proprium fluit à principiis essentialibus speciei, *ut risibilitas a rationalitate*. Hinc proprium dicitur ad rei essentiam pertinere; non *ut constituens*, sed *ut consequens* essentiam

2. Proprium etsi *realiter* idem, *formaliter* tamen differt à sua specie.

3. Proprium reciprocatur cum specie: & proinde est & inseparabile à sua specie, & incommunicabile alteri.

4. Proprium a-
liud est } *Genericum*, quod fluens à principiis speciei subalternæ, cum ea reciprocatur: *ut Mobile cum Corpore*.

} *Specificum*, quod fluens à principiis speciei infimæ, cum ea reciprocatur; *ut Risibile cum Homine*.

Parag. 3
Accidentis
definitiones.

Accidentis tres definitiones tradit *Porphyrius*.

1. Accidens est, quod *adest & abest sine Subjecti interitu*, *ut Albedo*. Est autem Subjectum illa substantia cui inhæret Accidens, & quæ illud sustentat; *ut Cygnus*.

2. Accidens est, quod contingit eidem inesse, & non inesse.

3. Accidens est, quod nec est genus, nec species, nec differentia, nec proprium, semperque in re aliqua subjecta inhæret: unde illud, *Accidentis esse est inesse*.

Idem accidens numero non potest esse in diversis subjectis; sive simul, sive successive.

Parag 4.
Divisiones
accidentis

Accidens } *Separabile*, quod etiam actu potest separari à suo subjecto *ut; frigus ab aqua*.

Inse-

aliud | *Inseparabile*, quod non nisi in-
tellectu separari potest; ut *humor*
ab aqua.

Accidentia nonnulla certum subiectum aut
consignificant, & *Copulata* dicuntur; ut *Semie-*
tas; aut supponunt, & *Propria* dicuntur (pri-
mo sc. modo) ut *Grammatica*. Quorum ista
Propria sunt certæ alicujus *speciei*, illa certæ
alicujus *partis*.

Quæstiones Quinti Capitis.

1. *De tribus primis modis Proprii.*
2. *De definitione Proprii quarto modo.*
3. *De fluxu Proprii a principiis speciei.*
4. *De reciprocatione proprii & speciei.*
5. *De formali diversitate Proprii & suæ speciei.*
6. *De variis acceptionibus Accidentis.*
7. *De Accidentis definitionibus.*
8. *De Inherentia accidentis.*
9. *De unitate Subiecti accidentis.*
10. *De accidente separabili & inseparabili.*
11. *De aliis divisionibus accidentis.*
12. *De Collatione proprii cum reliquis prædica-*
bilibus.
13. *De Collatione accidentis.*

C A P. VI.

De tribus definitionibus Antepredica- *mentalibus.*

Antepredicamentum est doctrina præam-Parag. 1.
bula immediate conducens ad doctri- *Antepre-*
nam *Predicamentorum*. Sunt autem *Antepre-*
dicamenta
di-in genere.

dicamenta in genere tria, in specie septem
Tres sc *Definitiones*, duæ *Divisiones*, duæ item
Regulæ.

Definitiones sunt *Æquivocorum*, *Univoco-*
rum, & *Denominativorum*.

Parag. 2. *Æquivoca* (æquivocata) sunt quorum nomen
Prima de- solum est commune, ratio autem substantiæ (id est,
finitio, *Æ-* essentialis definitio) secundum illud nomen alia
quivoco- atque alia : ut *Animalis* nomen commune est
rum, homini vivo & picto, sed diversa est definitio
utriusque. *Æquivocum* (*æquivocans*) est no-
men illud commune, quod suis significatis se-
cundum diversas rationes attribuitur : ut
Gallus est *Æquivocum* æquivocans, *Gallus ho-*
mo, & *gallus avis* *Æquivoca* æquivocata.

Parag. 3.
Divisio *Æ-*
quivoco-
rum,

Æquivoca
alia sunt

A casu, de quibus nulla dari
potest ratio, cur in eodem com-
muni nomine conveniant ; ut
Gallus homo & *avis* : & hæc
sunt propriissime *Æquivoca*
A consilio, de quibus assignari
potest aliqua ratio dependentiæ
vel similitudinis, cur conveni-
ant in nomine ; ut *homo vivus*
& *pictus* : quæ *æquivoca ad*
unum, aut per *Synecdochen*
Analogæ quandoque appellantur.

Parag. 4. 1. *Æquivoca* ante factam distinctionem nec
Canones definiri possunt, nec sub scientiam cadere.
Æquivo- 2. *Ens* respectu decem prædicamentorum
corum est *Commune analogum*.

3. *Analogum* per se positum præsumitur

Parag. 5. stare pro famosiori *Analogato*.

Secunda *Univoca* (*univocata*) sunt quorum & nomen
definitio, commune est, & ratio substantiæ secundum illud
Univoco- nomen eadem : ut *Animalis* & nomen & defi-
rum, nitio

nitio, communis est *Homini, & Equo, & Leoni.*
Univocum (univocans) est nomen illud com-
 mune quod secundum eandem rationem mul-
 tis attribuitur: ut *Animal Homini, Equi, Le-*
oni. Æquivocis aliquando opponuntur mul-
 tivoca; Univocis *Diversivoca.*

Denominativa (ut vulgo dici solent, rectius Parag. 6.
fortasse denominata dicenda) sunt, quæ solo Definitio
(casu) hoc est terminatione vocis, ab aliquo tertia, de-
differentia, habent ab eo nominis appellationem: nominati-
ut à justitia justus. vorum.

In omni de-
 nominatione
 sunt tria sc.

Forma Denominans; & est acci-
 dens abstractum inhærens Sub-
 jecto: ut *Justitia.*

Subiectum denominatum; & est
 substantia cui forma inhæret;
 ut *Socrates*

Denominativum, & est Ac-
 cidens concretum, quod de sub-
 jecto prædicatur, & à forma
 oritur: ut *Justus.*

Denominans & denominativum, ut *justitia*
 & *justus.*

Quan- tum ad	Vocem	}	Conveniunt in Principio,
			Differunt in Fine.
}	Signi- ficati- onem	}	Conveniunt in re signifi- cata.
			Differunt in modo signifi- candi.

Ufus harum definitionum est, ut discerna- Parag. 7.
 tur triplex forma prædicationis; Æquivocæ Triplex
 sc. *Univocæ & Denominativæ.* forma

Prædicari
 Æquivocæ, est prædicari secun- Prædicati-
 dum nomen & non secundum onis.
 definitionem: quomodo *Ens* præ-
 dicatur de decem prædicamen-
 tis. Ubi-

Univoce, est prædicari secundum utrumque; quomodo *superiora* prædicantur de inferioribus ejusdem Prædicamenti.
 Denominative, est prædicari in concreto ad modum accidentis de subiecto: quomodo *Accidentia* in novem ultimis Prædicamentis prædicantur de substantiis in primo.

Quæstiones Sexti Capitis.

1. De Antepredicamentis in genere.
2. De prima definitione, viz. *Æquivocorum*.
3. De secunda definitione, viz. *Univocorum*.
4. De tertia definitione, viz. *Denominativorum*.
5. An Ens sit Analogum ad decem prædicamenta?
6. De multivocis, & diversivocis.
7. De triplici forma Prædicationis.

C A P. VII.

De reliquis Antepredicamentis.

Parag. 1. **D**UÆ sunt divisiones: Eorum quæ dicuntur, hoc est *Vocum*, una; altera eorum quæ sunt, id est *Rerum*.
 Prior divisionis *Vocum*.

Vocum sunt $\left\{ \begin{array}{l} \text{Complexæ, quæ dicuntur cum conjunctione; ut } \textit{Socrates currit, Plato legit.} \\ \text{Incomplexæ, quæ dicuntur sine conjunctione; ut } \textit{Socrates, currit, legit.} \end{array} \right.$

Complexio & incomplexio, si spectentur quoad vocem, vox incomplexa erit, quæ est unica tantum dictio; complexa, quæ plures. Sin quoad

quoad rem ipsam & conceptum intellectus in re fundatum, vox incomplexa erit, cui respondet in intellectu conceptus simplex; complexa cui complexus.

Hinc fit, ut voces sint aliæ

Simpliciter incomplexæ; quando simplici dictioni simplex conceptus respondet: ut *Homo, Animal.*

Simpliciter complexæ; quando pluribus dictionibus respondet in intellectu conceptus complexus; ut *Homo est Animal.*

Partim *Incomplexæ voce, & complexæ re*; quando simplici dictioni respondet in intellectu conceptus complexus: ut *Pluit.*

partim *Complexæ voce, & incomplexæ re*; quando pluribus dictionibus respondet in intellectu conceptus simplex: ut *Corpus Animatum.*

Res aliæ sunt *universales*, aliæ *singulares*, quarum *universales* dicuntur de *Subjecto*: *Singulares* vero non. Aliæ rursus *Substantiæ*, aliæ *Divisio re- Accidentiæ*: quorum *Accidentiæ* insunt in *Sub-jecto*; *Substantiæ* vero non. Ex horum completionem oritur quadrimembris *divisio rerum* ista.

Eorum, quæ sunt, quædam

Dicuntur de subjecto, & non insunt in subjecto: & sunt *Substantiæ universales*: ut *Animal.*

Insunt in, & non dicuntur de; & sunt *accidentiæ singularia*: ut *hoc Album.*

Et insunt in, & dicuntur de; & sunt *accidentiæ Universalia*: ut *Album.*

Nec insunt in, nec dicuntur de: & sunt *Substantiæ singulares*: ut *Socrates.*

C

Mul-

Parag. 3. Multi sunt modi *inessendi*, de quibus ver-
ficuli:
Inesse in

& dici de
subjecto.

Insunt Pars, Totum, Genus & Species, Calor igni.
Rex in regno, Res in fine, locoque locatum.

Sed illud solum dicitur *inesse in subjecto* (quod ad præsens negotium pertinet) *quod inest alicui non tanquam pars, nec potest separatim ab eo cui inest, subsistere.*

Subjectum
est duplex; &
aliud

Prædicationis, sive de quo: quod
subjicitur in prædicatione, ut So-
crates est homo: Socrates ibi subj-
icitur homini: quale intelligitur
in ly Dici de subjecto.

Inhæsonis, sive in quo: quod
subjicitur Accidenti; sive, cui
Accidens inhæret, ut Socrati al-
bedo: quale intelligitur in ly In-
esse in subjecto.

Parag. 4.
Regula
prima.
x^o Ed.
S. G.

Quando alterum de altero tanquam de sub-
jecto prædicatur (*directe & affirmative*) quic-
quid prædicatur (*per se & directe*) de prædi-
cato, prædicatur etiam de subjecto: ut quia
Animal prædicatur de *homine*, etiam *Corpus*,
quod de animali prædicatur, de *homine* prædi-
catur. Est autem *directa* prædicatio, quoties
superius prædicatur de inferiori, aut æquale
de æquali: Prædicatio vero *per se*, quoties
prædicatum est unum ex quatuor prioribus
prædicabilibus, aut ex eis conflatum. Usus
Regulæ est, tum ut ostendatur ordo, qui est
inter superiora & inferiora ejusdem Prædica-
menti: tum ut possimus quamlibet rem pro-
positam expeditius certiusque ad proprium
suum prædicamentum referre.

Di-

Diversorum generum non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ: *Regula* secundum ut *Animalis*, & *Scientiæ*. Genera dicuntur subalternatim poni, quorum unum essentialiter continetur sub altero; ut *Animal*, & *Corpus*: non subalternatim vero, quorum neutrum sub altero essentialiter continetur; ut *Animal* & *Scientia*. De his expresse datur regula, non de illis: nihil enim impedit illorum easdem esse species & differentias, ut *Animalis*, & *Corporis*. Usus Regulæ potissimum est ad vitandum confusionem Prædicamentorum, & ad distinguendum inter se res diversorum Prædicamentorum.

Quæstiones Septimi Capituli.

1. De divisione Vocum.
2. De divisione Rerum.
3. De modis Inessendi.
4. De priori Regula.
5. De posteriori Regula.

C A P. VIII.

De Prædicamentis in Genere.

P Rædicamentum est generum, specierum, & individuatorum, secundum sub & supra series ordinata. Suntque ea numero totidem, quot genera summa, à quibus singulis singula appellationem suam sunt sortita: scilicet *Substantia*, *Quantitas*, *Qualitas*, *Relatio*, *Actio*, *Passio*, *Ubi*, *Quando*, *Situs*, *Habitus*. Singulorum exempla disticho comprehenderunt,

Compendii Logicae Artis

1 2 3 4 5 6
Arbor Sex Servos Fervore Refrigerat Ustos.

7 8 9 10
Ruri Cras Stabo, nec Tuncatus ero.

Parag. 2. In aliqua istarum classium quicquid uspiam
rerum est collocatur; modo sit unum quid, re-
ale, completum, limitataeque ac finitae naturae
que in
eis collo-
centur, & Exulant ergo his sedibus Intentiones secunda
que non. Privationes & Ficta, quia non sunt realia: Con-
creta, Aequivoca, & Complexa; quia non sunt
una; Pars, quia non est completum quid
Deus, quia non est finitae; Transcendens, qui
non est limitatae naturae. Hinc versiculi;

Complexum, Consignificans, Privatio, Fictum
Pars, Deus, Aequivocum, Transcendens, En-
tationis:

Sunt exclusa decem classibus ista novem.

Ita tamen ut istorum plurima Analogice, ve
reductivae, vel per accidens, ad Prædicament
pertinere aliquando possint.

Quæstiones Octavi Capitis.

- * 1. An Prædicamenta sint Logicae Considerationis, & quomodo?
- * 2. De libro Categoriarum Aristotelis.
3. De nomine & definitione Prædicamenti.
4. De numero Prædicamentorum?
5. An omne Ens sit in Prædicamento.
6. De vocibus Complexis.
7. De vocibus Concretis.
8. De Privationibus.
9. De fictis rebus.
10. De partibus rerum.
11. De Deo Opt. Mix.
12. De Aequivocis & Analogis.
13. De Transcendentibus.
14. De Entibus Relationis.

15. De Individuis & Differentiis.

* 16. An idem possit esse in diversis Prædicamentis?

C A P. IX.

De Prædicamento Substantiæ.

Substantia est *Ens per se subsistens*: estque **Parag. 1.**
 omni Accidente prior Ordine, Natura, & *Definitio,*
 Cognitione; eique substat sustentando ipsum, & *divisio.*
 Substantia Prima est vel Secunda. Prima, sive *Substantiæ*
 singularis & individua, est, quæ neque de sub-
 jecto aliquo dicitur, neque alicui subjecto inest,
 ut *Socrates, hic homo.* Secundæ sunt primarum spe-
 cies & specierum genera, usque ad ipsam sub-
 stantiam summum Genus, ut *Homo, Animal, &c.*

Substantiarum Prima est *magis* substantia **Parag 2.**
 (hoc est, *perfectior*) quam Secunda: quia plu- *Compara-*
 ribus substat: secundarum vero Species; in *tio substantiarum.*
 quantum vicinio Primæ quam Genus; & sim-
 pliciter omnia inferiora superioribus. Positis
 primis substantiis, ponuntur reliqua omnia,
 cum *secundæ substantiæ*, tum etiam *accidentia*;
 unde illud vulgatum; *Nato Socrate nascuntur*
omnia Prædicamenta: & iis sublatis nihil alio-
 rum potest remanere; non *secundæ substantiæ*,
 quia illarum est dici de Primis; nec etiam
accidentia quia illorum est inesse in Primis.

Proprietates substantiæ Aristoteli sunt sex.

1. *Substantia non inest in subjecto.* Hoc con- **Parag. 3.**
 venit omni substantiæ: non completæ modo, *Proprie-*
 sed & differentiis etiam, ac partibus substanti- *tates sub-*
 arum; eique soli. *stantiæ.*

2. *Substantia prædicatur univoce de iis de qui-*
bus prædicatur. Hoc convenit omnibus & solis
 se-

secundis substantiis, earumque differentiis: nam à prima substantia nulla sumitur prædicatio.

3. *Omnis substantia videtur significare hoc aliquid, id est, rem singularem.* Sed revera hoc soli primæ convenit; quum secundæ potius (propter differentias) quale quid significant, seu naturam universalem.

4. *Substantiæ nihil contrariatur* Nec enim substantia substantiæ contraria est, (nisi gratia qualitatum) nec accidens substantiæ

5. *Substantia non suscipit magis & minus.* Hoc ut superius, convenit omni, non soli.

6. *Substantia (quod est ei maximè proprium) eadem numero manens est capax contrariorum, ut aqua caloris & frigoris.*

In hoc Prædicamento reponuntur

Parag. 4.
Quæ res
huc perti-
neant.

1. *Omnes Spiritus incorporei: ut Angeli, Dæmones, Anima.*

2. *Corpora Cælestia: ut Orbes, Stellæ.*

3. *Quatuor Elementa: ut Ignis, Aër, Aqua, Terra.*

4. *Imperfecte mista: ut Vapor, Grando, Pluvia, Fulgur.*

5. *Metalla: ut Aurum, Æs, Plumbum.*

6. *Mineralia reliqua: ut Lapidés, Gemmæ, Sal, Bitumen.*

7. *Plantæ: Herbæ sc. Frutices, & Arbores: ut Lactuca, Rosa, Quercus.*

8. *Plantarum flores & fructus, ut Hyacinthus, Lillium, Glans, Pyrum.*

9. *Animalia: ut Homo, Leo, Aquila, Cancer, Vipera.*

Quæstiones Noni Capitis.

1. *De ordine Substantiæ.*

2. *De*

2. *De Divisione Substantiæ in primam & secundam.*
  3. *De comparatione Substantiarum inter se.*
  4. *An sublatis primis Substantiis reliqua tollantur omnia.*
  5. *De prima proprietate Substantiæ.*
  6. *De secunda proprietate.*
  7. *De tertia proprietate.*
  8. *De quarta proprietate.*
  9. *De quinta proprietate.*
  10. *De sexta proprietate.*
  11. *De Tabula Prædicamenti Substantiæ, & de rebus eo pertinentibus.*
-

C A P. X.

De Prædicamento Quantitatis.

Quantitas est mensura substantiæ, secundum Parag. 1. quam quanti dicimur. Ea continua est, Quantitas aut discreta. Continua Quantitas est, cujus partes inter se communi aliquo termino copulantur. Eius species sunt *Linea*, *Superficies*, *visio*. *Corpus*; & ex veterum sententia, *Locus*, & *Tempus*.

Linea est magnitudo longa sine latitudine & profunditate; cujus communis terminus est *Punctum*. *Superficies* est magnitudo longa & lata sine profunditate; cujus communis terminus est *Linea*. *Corpus* est ipsa tria dimensio, sive magnitudo longa, lata, & profunda; cujus communis terminus est *Superficies*. *Temporis* terminus est *Instans*, sive ipsum *Nunc*: *Loci* idem, qui & corporis, nempe *Superficies*.

Discreta Quantitas est, cujus partes nullo communi termino copulantur. Estque *Numerus*,

rus, & (secundum veteres) *Oratio*. Numerus est multitudo ex unitatibus conflata : Unitas est principium Numeri. *Oratio* est mensura syllabæ longæ & brevis.

Parag. 2.
Quantitatis
divisio
alia.

Quantitatum aliæ constant ex partibus habentibus positionem inter se, aliæ ex non habentibus. In illis sunt *Linea*, *Superficies*, *Corpus*, *Locus* : in istis *Numerus*, *Tempus*, & *Oratio*. Ut enim partes alicujus *Quantitatis* habeant inter se positionem, duo requiruntur ; *Continuitas* sc. Partium, & earundem *permanentia*. *Continuitas* deest in partibus *Numeri* ; *permanentia* in partibus *Temporis* ; utraque in partibus *Orationis*.

Proprietates quantitatis sunt tres.

1. *Quantitati nihil est contrarium* : convenit omni, non soli.

2. *Quantitas non recipit magis & minus* : convenit omni, non soli.

3. *Secundum quantitatem res dicuntur æquales vel inæquales*. Et hoc est *quantitati* maximè proprium, eique soli convenit.

Huc pertinent omnes species.

Parag. 3.
Quæ res
huc perti-
nent.

1. <i>Linearum</i> :	} Ut }	Circulus.
2. <i>Superficierum</i> :		Triangulum.
3. <i>Corporum</i> :		Cylindrus.
4. <i>Numerorum</i> :		ut par, ternarius.
5. <i>Ponderum</i> :		ut as, unciâ, libra.
6. <i>Mensurarum</i> :		earumque, aut <i>linearum</i> & <i>superficierum</i> ; ut cubitus, stadium, milliare, jugerum : aut <i>solidorum</i> ; ut pinta, quarta, modius, dolium.
7. <i>Nummorum</i> :		ut sestertius, mina, talentum.

Quæ.

Quæstiones Decimi Capitis.

1. De ordine *Quantitatis* & reliquorum novem prædicamentorum.
2. De definitione *Quantitatis*.
3. De duabus divisionibus *Quantitatis*.
4. De *Linea*, *Superficie*, & *Corpore*.
5. De *Numero*.
6. De *Loco*, *Tempore*, & *Oratione*.
7. De prima & secunda proprietate *Quantitatis*.
8. De tertia proprietate *Quantitatis*.
9. De rebus pertinentibus ad prædicamentum *Quantitatis*.

C A P. XI.

De Prædicamento *Qualitatis*.

Qualitas est forma accidentalis, a qua sub-Parag. 1.
stantia denominatur qualis: ut *Albedo*. Definitio
Qualis est, quod à qualitate denominativè di-qualitatis,
citur: ut *album*. *Qualitatis Prædicamentum* & *qualis*.
omnium copiosissimum est; sed omnis illa
varietas ad quatuor genera reducitur ab *Aristo-*
tele: sc. *Habitu* & *Dispositionem*; *Naturalem*
Potentiam, & *Impotentiam*; *Qualitatem Pati-*
bilem, & *Passionem*; *Formam*, & *Figuram*.

Habitus est *Qualitas acquisita* (vel divinitus Parag. 2.
infusa) per quam subiectum fit habilis ad eden-Prima
das aliquas operationes, ad quas edendas per na- species
turam minus est habile: ut *Grammatica*. Hæc qualitatis.
si firmiter radicetur in subiecto, ita ut non sit
facile mobilis, propriè *Habitus*; sin levius, &
ita, ut sit facilè mobilis, *Dispositio* potius ap-
pellatur; quæ est quasi habitus quidam in-
choatus,

choatus, habitumque perfectum præcedit, velut gradus ad eum.

Huc pertinent,

Parag. 3. *Quæ res huc pertinent.* 1. Omnes *Habitus corporis*: ut Sanitas, Robur, Morbus, *morborumque species*: ut Febris, Hydrops.

2. *Habitus infusi mentibus Angelicis vel Humanis*: ut Fides, Caritas, Donum Linguarum.

3. *Discipline omnes, cæterique habitus mentis acquisiti*: sive *Scientiæ* sint, ut Physica, Geometria; sive *Sapientiæ*, ut Metaphysica; sive *Intelligentiæ Principiorum*, speculativorum aut practivorum; sive *Prudentiæ*, ut Ethica, Politica, Theologia: sive *Artes* propriè dictæ, ut Logica, Pictura, Medicina.

4. *Habitus omnes morales*; sive *Virtutes* sint, ut Justitia, Liberalitas; sive sint *adversa Vitia*, ut Injustitia, Prodigalitas.

5. *Omnium prædictorum initia incompleta.*

Parag. 4. *Secunda species qualitatis.* *Potentia naturalis est Qualitas à naturâ insita*, per quam subiectum aptum est ad aliquid agendum, vel ad resistendum: ut *Risibilitas, Docilitas*. *Impotentia* vero, per quam subiectum aptum est ad aliquid patiendum; ad agendum vero, vel resistendum impotens & ineptum: ut *sterilitas, stupiditas*. *Potentia* nomen plerumque *activam* potentiam denotat: *Impotentia* passivam.

Huc pertinent omnes,

Parag. 5. *Tertia species qualitatis.* 1. *Facultates substantiarum*, ab essentialibus ipsarum formis profluentes: aut *Facultas vocendi, loquendi, ridendi in homine*; *histriendi, & currendi in equo*.

2. *Vires Herbarum, Metallorum, Lapidum.*

3. *Occultæ*

3. *Occultæ qualitates* corporum, & omnia ista stupenda naturæ miracula : ut sympathia, antipathia

4. *Influentia*, (si quæ sint) corporum cælestium.

5. *Dispositiones* temperamentorum & organorum corporis: ut nativa sanitas, valetudo, robur, &c.

6. *Vires animi*, prout sequuntur temperamentum corporis: ut ingenium, docilitas, stupiditas, &c.

Patibilis qualitas est ea quæ efficit passionem Parag. 6. in sensibus, ut *Calor*. Quæ, si constans sit & *Tertia spe* permanens in subjecto, *Patibilis qualitas* est *cies quali* propriè ; & denominat subjectum *simpliciter tatis*. *quale* : sin à subitâ aliquâ animi commotione aut passione ita repente oriatur, ut mox evanescat, *Passio* appellatur ; nec denominat subjectum, nisi *secundum quid, quale*. Ut *Rubedo* & *Pallor* sunt patibiles qualitates, & ab his *Socrates* dicitur simpliciter *Rubicundus*, vel *Pallidus* : at *Rubor* ex *verecundia*, & a timore *Pallor* passionem sunt, à quibus *Socrates* *Rubescere* magis, aut *Pallere* dicitur, quam *rubicundus esse*, aut *pallidus*.

Huc pertinent omnia sensuum objecta.

1. *Visus, Lumen & Colores* : ut splendor, lux, albedo, rubor.

2. *Tactus, qualitates tactiles* : cum *primæ*, &c. *Calor, Frigus, Humor, siccitas* ; tum *secundæ*, ut *asperitas mollities, gravitas, densitas*.

3. *Gustus, Sæpores* : ut *Dulcedo, Amaror, Aciditas*.

4. *Olfactus, Odores* : ut *Fragrantia, Fœtor*.

5. *Auditus, Soni* : ut *Tinnitus, Eccho*.

Parag. 7.
Quæ res
huc perti-
nent.

Quod vero aliqui Passiones animi huc referunt, non id rectè fit; siquidem illæ potius ad *Passionis* prædicamentum pertinent.

Parag. 8. *Quarta species qualitatis.* *Figura* est Quantitatum Mathematicarum in corpore dispositio; ut *Rotunditas*. Forma est lineamentorum & coloris in corpore dispositio; ut *Pulchritudo*, *Menseitas*.

Huc pertinent,

Parag. 9. *Quæ res huc pertinent.* 1. *Mathematicæ figuræ*: ut *Rectitudo*, *Curvitas*, *rotunditas*.

2. *Pulchritudo* omnis & *Deformitas*: ut *Similitas*, *Venustas*, *Gibbositas*.

3. *Formæ externæ corporum naturalium*: ut *Quercus*, *Leonis*, *Hominis*.

4. *Formæ apparentes causatæ ab Impressionibus Meteorologicis*: ut *Forma Iridis*, *Parelii*, *Dragonis volantis*.

5. *Formæ artificiales* introductæ in materiam subjectam ab artifice: ut *Forma Gladii*, *Seræ*, *Mensæ*, *Statuæ*.

Proprietates Qualitatis sunt tres.

Parag. 10. *Proprietates qualitatis.* 1. *Qualitas Qualitati contrariatur*: ut *Calori* *Frigus*. Id quod maxime cernitur in tertia specie; in prima etiam aliquando; rarius in secunda & quarta.

2. *Qualitas recipit magis & minus*. Neque hoc convenit omnibus Qualitatibus. Hæ tamen duæ proprietates (*primario & proprie*) solis conveniunt qualitibus.

3. *Secundum Qualitatem res dicuntur similes vel dissimiles*. Et hoc est qualitati maxime, & quarto modo proprium.

Quæstiones Undecimi Capitis.

1. De definitione Qualitatis, & Qualis.

2. De divisione Qualitatis.

3. De

3. De prima specie Qualitatis, & rebus eo pertinentibus.
  4. De secunda specie.
  5. De tertia specie.
  6. De quarta specie.
  7. De prima proprietate Qualitatis.
  8. De secunda proprietate.
  9. De tertia proprietate.
-

C A P. XII.

De Prædicamento Relationis.

VEteres Logici *Relata* definiiebant esse ea, Parag. 1. quæ alterius esse dicuntur, aut alio quo. *Relata* sepiam modo ad aliud referuntur: ut *Scientia secundum & Scibile*. Quæ definitio non solum omnia *dici Accidentia* complectitur, quibus respectus aliquis adhæret (etiãsi alias sint absolutæ naturæ, & ad alia *Prædicamenta* pertineant) sed ipsas etiam *substantias*, aut saltem *substantiarum partes*: & solent appellari *Relata secundum dici*. Istorum nonnulla possunt habere contrarium, & recipere magis & minus.

Relata proprie dicta, & *secundum esse* (quæ Parag. 2. sola sunt hujus *Prædicamenti*) sunt quorum *Relata secundum esse* est ad aliud: ut *Pater, Filius*. Omne *secundum* respectivum fundatur in aliquo absoluto; sc. *esse*. vel *Quantitate* ut *Æqualitas*: vel *Qualitate* ut *Similitudo*; vel *Actione*, ut *Paternitas*: Estque propterea omne respectivum quovis absoluto, & *natura posteriori, & dignitate*. In omni relatione sunt duo termini: ut *Pater, & Filius*, quorum alter *Relatum*, alter *Correlatum* dicitur.

In

- In plerisque Relationibus est aliquid
{	<i>Materiale</i>, estque subjectum, de quo alterutrum <i>Relatorum</i> in concreto prædicatur: ut <i>Sophroniscus</i>, qui est <i>Pater</i>, & <i>Socrates</i>, qui est <i>Filius</i>. <i>Formale</i>, estque ipse respectus, qui est inter subjecta <i>Terminorum</i>: ut <i>Paternitas</i> in <i>Sophronisco</i>, & <i>Filiatio</i> in <i>Socrate</i>.

Parag. 3.

Relatorum tres sunt proprietates.

Proprietates relatorum.

1. *Relata dicuntur ad convertentiam*: Ut *Pater* est *Filii* *Pater*, & *Filius* *Patris* *Filius*.

2. *Relata sunt simul natura*. Posito proinde alterutro, & alterum ponitur; & sublato tollitur.

3. *Relata sunt simul cognitione*. Cognito proinde alterutro, cognoscitur alterum; (idque eodem plane modo & mensura cognitionis) & ignorato ignoratur.

Parag. 4.

Divisio

Relatorum

{	<i>Æquiparentiæ</i>, sive æqualis comparationis, cum uterque terminorum est ejusdem nominis: ut <i>Æquale</i>, <i>Simile</i>, <i>Frater</i>, <i>Amicus</i>. <i>Disquiparentiæ</i>, sive inæqualis comparationis, cum termini non sunt ejusdem nominis; ut <i>Domini</i> & <i>Servus</i>.
- Relata alia sunt

Relatorum inæqualis comparationis terminus ille, qui significat rem digniorem, & per modum prælationis, dicitur *Relatum superpositionis*, sive majoris comparationis; ut *Domini*, *Præceptor*, *Pater*: Ille vero, qui significat rem minus dignam & per modum inferioritatis, dicitur *Relatum suppositionis*, sive minoris comparationis; ut *Servus*, *Discipulus*, *Filius*.

Ad

Ad *Prædicamentum Relationis* (omnium *Præ-Parag. 5.*
dicamentorum copiosissimum) pertinent. *Quæ res*

1. Omnes gradus, cum *Consanguinitatis*; ut *buc perti-*
Pater, Filius, Frater; tum *Affinitatis*; ut *Ge-*
nent, Socer, Noverca.

2. Omnes modi *convenientiæ & discrepantiæ*:
ut *Identitas, Æqualitas, Similitudo, Oppositio.*

3. *Dispositionis & ordinis species*: ut *Priori-*
tas, Superioritas, Totalitas, Locatio, Tem-
pestivitas, Causalitas, &c.

4. *Nomina Officiorum & dignitatum*: ut *Rex,*
Imperator, Dominus, Episcopus, Præceptor.
Et *his respondentia*: ut *subditus, exercitus,*
servus, grex, discipulus.

5. *Conventiones, contractus, & societas*, ut
Conjugium, Testamentum, Fœdus, Emptio.

6. *Signa omnia*: sive sint *naturalia*; sive *ex*
instituto, vel divino vel humano: ut *Limes,*
Baptismus, &c.

Quæstiones Duodecimi Capitis.

1. *De Relatis secundum dici.*
2. *De definitione Relatorum secundum esse.*
- * 3. *De Fundamento Relationis.*
- * 4. *De Subjectis & Terminis Relationis.*
- * 5. *De variis Relationis & Relatorum divi-*
sionibus.
6. *De prima proprietate Relatorum.*
7. *De secunda proprietate.*
8. *De tertia proprietate.*
9. *De rebus pertinentibus ad Prædicamentum*
Relationis.

C A P. XIII.

De Prædicamentis Actionis & Passionis.

Parag. 1. **A**ctio est secundum quam agens dicitur formaliter agere in Passum; sive est fluxus virium agentis in patiens. Omnis Actio est Substantiæ: virtus autem in quâ substantia agit, est Qualitas: unde res dicitur agere Principaliter à formâ Substantiali: Instrumentaliter, à Qualitate: Formaliter ab Actione.

Parag. 2. **A**ctio Divisio Actionis. } *Immanens*: quæ non causat aliquam realem mutationem in Passo: ut Intellectio, Vitio:
} *Transiens*: quæ realem mutationem in Passo efficit; ut Calfactio, Sectio.

Parag. 3. **P**roprietates Actionis sunt tres.
1. Actio actioni contrariatur.
2. Actiones recipiunt magis & minus.
Neutrum horum per se, sed gratiâ qualitatum, in quarum virtute fit actio: proinde hæc non conveniunt omni actioni.
3. Actio ex se infert passionem. Et hoc est maxime proprium Actioni.

Parag. 4. **Q**uæ res huc pertinent. Huc pertinent omnes,
1. Productionis species: ut Generatio, Creatio.
2. Motus, & mutationes activæ: ut Calfactio, Illuminatio, Nutritio.
3. Operationes Metallorum, Lapidum, Plantarum: ut Purgatio, Exiccatio
4. Operationes omnes animæ: sive Vegetantis, ut Accretio, Expulsio, Retentio: sive Sentientis,

entis, ut Visio, Tactio: sive Rationalis, ut Intellectio, Scriptio, Disputatio.

Et quæ sunt his similia.

Passio est, secundum quam Patiens dicitur formaliter pati ab agente: sive est effectus, & illatio, atque receptio quædam Actionis. Sequitur omnis Passio rationem magis patientis quam agentis: hinc vulgatum: Quicquid recipitur, recipitur ad modum recipientis, ut ab eadem actione Solis, liquefcit cera, durefcit lutum.

Passio alia est } *Transmutativa: quando fit realis aliqua mutatio in Passio; & respondet Actioni transeunti.* Parag. 6. Divisio Passionis.
Intentionalis, quæ terminat actionem sine mutatione reali; & respondet Actioni immanenti

Proprietates *Passionis* sunt tres,

1. *Passio Passioni contrariatur.* Parag. 7.
2. *Passio recipit magis & minus* Hoc utrumque intelligendum, sicut in actione est dictum. Proprietates Passionis.
3. *Passio immediate, & per se infertur ex actione.* Et hoc est maxime proprium *Passioni*.

Huc pertinent omnes,

1. *Species productionis, motus vel mutationis passivæ: ut Generatio, Calefactio, Nutritio* Parag. 8. Quæ res huc pertinent.
2. *Sensus omnes; (est enim sentire quiddam pati, præsertim si spectetur impressio specierum) ut Visio.*
3. *Appetitus naturales: ut Fames, Libido.*
4. *Affectus animi: ut Timor, Spes, Verecundia.*

Defectus Passivi: ut Eclipsis, Afflictio, Paroxysmus; & ejus generis reliqua.

Quæstiones Decimitertii Capitis.

1. De definitionibus Actionis & Passionis.
2. De variis earum distinctionibus, & divisionibus.
3. De discrimine utriusque ad invicem.
4. De subjecto utriusque.
5. De prima & secunda proprietate Actionis & Passionis.
6. De tertia proprietate utriusque.
- * 7. An Passio sequatur magis rationem patientis quam agentis?
8. De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Actionis.
9. De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Passionis.

C A P. XIV.

De quatuor ultimis Prædicamentis.

Parag. 1. **I**N reliquis quatuor Prædicamentis, quæ sunt Communia quædam Concreta, non tamen ex Ente & Ente tuor ultimi- (quemadmodum concreta reliquorum Prædicamentorum, quæ sunt proinde Entia per accidens simpliciter:) sed ex Ente & modo existendi, sive respectu circumstantiæ alicujus extrinseci. Ea sunt quatuor; Ubi, Quando, Situs, Habitus. Communia istis omnibus sunt, non habere contrarium, nec recipere magis & minus: licet habitus propter accessum ad definitum terminum, & recessum ab eo, aliquo modo, & improprie dici possit suscipere magis & minus. Ubi

Ubi est circumscriptio corporis locati a loci circumscriptio procedens. Ubi non est ipse Locus, sed esse in loco, ab eo immediate dependens: Locus enim subjectivè est in corpore locante: Ubi vero in locato. Ejus proprium est accommodare locum ad personam, rem, vel factum.

Parag. 2.
Ubi.

Huc pertinent nomina (obliquè prolata.)

Parag. 3.

1. Regionum: ut *Europæus in Græcia.*

Quæ res.

2. Urbium: ut *Romæ, Londini.*

pertineant

3. Partium mundi: ut in *Cælo, in Aëre, in Oriente.*

ad Ubi.

4. Partium terræ: ut in *Agro, in Horto.*

5. Partium urbis aut domus: ut in *Foro, in Vestibulo.*

6. Quicquid in universum respondet questionibus *Ubi, Unde, vel Quo*: aut quoquo modo connotat *Circumstantiam Loci.*

Quando est, quod ex adjacentia temporis in re temporali relinquitur. Quando non est ipsum Tempus, sed Esse in tempore, ab eo immediate dependens. Ejus proprium est accommodare tempus ad personam, rem, vel factum.

Parag. 4.

Quando.

Tempus hic sumitur pro omni duratione; sive illa sic

Major tempore, quæ est vel
 Æternitas; mensura rei neque initium habentis neque finem: qualis est *Mundus ex opinione Philosophorum;*
 Sempiternitas; mensura rei initium habentis cum tempore, non habituræ finem: qualis est *Mundus secundum rei veritatem.*

Æternitas; mensura Rei initium habentis in tempore, sed non habituræ finem: qualis est *Anima Humana.*

E 2

Ipsum

Sive } Ipsum *tempus proprie dictum* ;
 quæ mensura est rei habentis
 principium & finem.
} *Instans, sive nunc* ; quæ men-
 sura non est alicujus rei, nisi in
 solâ terminatione.

Parag. 5. Huc pertinent (præsertim obliquè prolatae)
Quæ res 1. *Ætates hominum* : ut in Infantia, in Se-
pertineant neſtute.
adquando. 2. *Epochæ omnes* : ut Olympias, Lustrum,
 Seculum.
 3. *Annus, & ejus partes, partiumque partes* :
 ut Autumnus, Mensis, Dies, Hora.
 4. *Differentiæ omnes temporum secundum prius*
 & *posterius* : ut Heri, Hodie, Cràs, Nudi-
 ustertius.
 5. Quicquid in universum respondet quæ-
 stionibus *Quando*, vel *Quamdiu* : aut quoquo
 modo connotat *Circumstantiam temporis*.

Parag. 6. *Situs seu positio est quedam partium & ge-*
Situs. *nerationis ordinatio* : sive partium in generati-
 one collocatio. Ad situm omnem requiritur
triplex habitudo, quæ conjuncta constituit si-
 tum, sc.

Habitudo } 1. Partium alicujus totius *inter se*.
 2. Partium alicujus totius *ad ip-*
sum totum.
 3. Partium & totius *ad locum*.

Non tamen omnis ordinatio partium *Situs*
 est, sed ea sola quam partes habent in toto *per*
generationem. Ejus proprium est (ex omni-
 bus accidentibus quæ dicunt respectum ex-
 trinsecum) *proxime assistere substantiæ*.

Parag. 7. Huc pertinent omnes *Gestus*, positionesque
Quæ res corporis, earumque species : ut *Recubatio, Sta-*
ad Situm. *tio, Sessio, Ambulatio, &c.* quatenus scil non
 ipsas

ipsas actiones significant, sed partium in toto & loco positionem seu ordinem.

Habitus est adjacentia corporis & eorum quæ circa corpus sunt: per quam illud habere, hæc haberi dicuntur. Corpus habens est substantia; Res habita ferè est forma artificialis de quarta Specie Qualitatis: Applicatio hujus ad illud est Habitus hujus Prædicamenti. Ejus proprium est semper inesse in multis; in habente sc & habito: sed diversa ratione. Est enim in corpore habente, ut in subjecto; est in re habita, ut in causa.

Huc pertinent omnia

1. *Vestimentorum genera: sive Necessitatis causa induantur, ut Calcitatum esse, Tunicatum esse; Quæ res sive distinctionis, ut Annulatum esse, Trabepertineantatum esse: sive solius Ornatus, ut Loricatum, ad Habitus Ehippiarum, Frænatum esse, &c.*

2. *Possessionum; ut divitem esse, Beneficiatum, Prædiatum, Nummatum, &c. Et siqua sunt his similia.*

Quæstiones Decimiquarti Capituli.

1. *De his quæ communia sunt quatuor ultimis Prædicamentis.*
2. *De Prædicamento Ubi, & rebus eo pertinentibus.*
3. *De Prædicamento Quando.*
4. *De Prædicamento Situs.*
5. *De Prædicamento Habitus.*

C A P. XV.

De Oppositis.

Parag. 1. **P**ostprædicamentum est doctrinale supplementum ad vocum aliquot in doctrinâ Prædicamentorum subinde occurrentium explanationem nonnihil conducens. Sunt autem apud Aristotelem Postprædicamenta quinque; *Oppositio, Prioritas, Simultas, Situs, Habere.*

Parag. 2. **O**ppositio est repugnantia duorum terminorum non se permittentium in eodem, respectu ejusdem. Horum unum uni tantum opponitur: ideoque *Disparata*, quorum utrumvis multis repugnat, non uni tantum, inter *Opposita* non numerantur.

Oppositio alia est En- tis cum	Ente	Dependente ; estque
		<i>Relativa</i> , omnium minima.
	Non Ente	Non dependente ; estque
		<i>Contraria</i> .
Non Ente	Secundum quid ; estque	
	<i>Privativa</i> .	
		Simpliciter ; estque <i>Con- tradictoria</i> , omnium maxi- ma.

Parag. 3. **O**ppositio *Relativa* est inter terminos *rela-
tivos*, *Relatum* sc. & suum *Correlatum*. *Relata
Relativa* enim quamvis dependent à se mutuo, quan-
tum ad esse *simpliciter*, tamen pugnant inter se
quantum ad esse *in subiecto* : ut *Pater & Filius*.
Horum condiciones petendæ sunt ex *Prædica-
mento Relationis*.

Oppo-

Oppositio *Contraria* est inter terminos *con-* Parag. 4.
trarios. Sunt autem ea *Contraria* quæ posita *Definitio*
sub eodem genere maxime inter se distant, *Contrario-*
& vim habent expellendi se vicissim *exrum*,
eodem subiecto susceptibili; ut *Calor &*
Frigus.

Contraria
alia sunt

Immediata, inter quæ non in-
termediat aliquod tertium utri-
usque particeps; sive quorum al-
terum necesse est inesse subiecto
capaci: ut *Par & Impar*.

Mediata, inter quæ aliquid me-
diat; sive, quorum utrumque ab-
esse potest à subiecto capaci: ut
Album & Nigrum.

1. *Vera Contrarietas non reperitur nisi in qua-* Parag. 5.
litatibus: sc. per se; nam & in aliis reperitur *Canones*
gratia qualitatum. Imo nec propriissimè dicta *Contrario-*
nisi in qualitibus *mutuo activis, & passivis,* rum.
quales sunt aliquæ tertiæ tantum speciei.

2. *Contraria non possunt esse simul in eodem sub-*
jecto. Intellige in gradibus excellentibus, possunt
esse simul in remissis.

3. *Remisso altero contrariorum, intenditur reli-*
quum: & *intenso remittitur*. Necesse est e-
nim explicari in omni subiecto capaci totam
possibilem latitudinem alterius è duobus *con-*
trariis.

Oppositio *Privativa* est inter *Habitus &* Parag. 6.
Privationem. Est autem *Habitus* præsentia *Definitio*
rei alicujus in subiecto idoneo; *Privatio Privati-*
vero, absentia ejusdem, ut *Visus est Habitus,* vorum.
Cæcitas Privatio.

1. *Habitus & Privatio habent fieri circa idem* Parag. 7.
subiectum. Unde *Privatio* proprie non dicitur, *Conones*
nisi de subiecto capaci ipsius *habitus*: ut *ho-* *Privati-*
minem vorum.

minem rectè cœcum dicimus, *lignum* non item.

2. *Privatio non tribuitur subjecto nisi in tempore determinato.* Unde *catulum* ante nonum diem cœcum non dicimus; nec *infantulum calvum*, aut *edentulum*.

3. *A Privatione ad Habitum non datur regressus.* Non naturaliter; non à privatione perfecta: Ea autem est quæ *actum* simul tollit, & *principia proxima habitus*, nec relinquit in subjecto nisi *principia remota*; ut *Mors*, *Cœcitas*.

Parag. 8. *Definitio Contradictoriorum.* **Oppositio Contradictoria** est inter terminos *contradictorios*. Sunt autem ea *Contradictoria*, quæ habent se expresse ut *Affirmatio & Negatio*; ut *Ens & non Ens*, *Homo & non Homo*.

Parag. 9. *Canones Contradictoriorum.* **1.** *Contradictio est mensura omnis oppositionis.* Nam in omni *Oppositione* virtualiter includitur *contradictio*; & eo major omnis censetur *repugnantia*, quo magis accedit ad *Contradictionem*.

2. *Inter contradictoria non datur medium.* Neque *Abnegationis*, sive *subjecti* (unde illud, *Alterum Contradictoriorum verificatur de omni Ente & non Ente*;) neque *Participationis*, sive *Formæ*.

Quæstiones Decimiquinti Capitis.

1. *De Postprædicamentis in genere.*
2. *De Speciebus Oppositionis.*
3. *De Relative Oppositis.*
4. *De Contrarie Oppositis.*
5. *De Privative Oppositis.*
6. *De Contradictorie Oppositis.*

C A P. XVI.

De reliquis Postprædicamentis.

PRius aliud alio dicitur quinque modis, Parag. 1.
hoc versiculo comprehensis. Modi prio-

Tempore, Natura, Prius Ordine, Causa & Honore. ris.

Tempore prius est, quod est antiquius; ut Romulus Catone, & Pergamus Roma.

Natura prius est, quod non reciprocatur secundum existendi consequentiam; ut duo tribus, animal homine; & simpliciter omne superius inferiori.

Ordine prius est, quod doctrina præcedit, aut compositione: ut literæ syllabis, elementa mistis; & simpliciter omne imperfectum, aut simplex, perfecto & composito.

Dignitate prius est, quod est præstantius: ut Rex subdito. Et hic est alienissimus modus.

Causalitate prius est, quod alterius causa est: ut rationale risibili, Sol lumine.

Tot modis dicitur posterius, quot prius. Parag. 23

Tempore, quorum productio est in eodem instanti: ut homo & risibile. Secundario etiam ea, quæ existunt in aliquo eodem tempore: ut Cæsar & Pompeius. Modi simul

Simul ea dicuntur < Natura, quæ ita convertuntur secundum existendi consecutionem, ut neutrum sit causa alterius: ut Duplum & Dimidium: & omnia omnino relata.

Divisione, quæ idem divisum immediatè & æqualiter condividunt; ut Homo & Bos, rationale & irrationale. F Mo-

Parag. 3. *Motus* reperitur in quatuor *Predicamentis*: suntque ejus sex *Species*. In *Substantia* Generatio & corruptio: in *Quantitate* Augmentatio & Diminutio: in *Qualitate* Alteratio: in *Ubi* Motus Localis, seu Latio.

Generatio est Motus à non esse *Substantiæ* ad esse: *Corruptio* è contra, ab esse ad non esse: *Augmentatio* à minori ad majorem *quantitatem*: *Diminutio* è contra, à majori ad minorem: *Alteratio* à contrariâ ad contrariam *qualitatem*: *Latio* à loco ad locum.

Opponitur Motui *Privative* Quies, & Speciali Motui *Specialis* Quies: *Contrarie* vero alius motus. In *Substantia* quidem Generationi Corruptio: In *Quantitate* auctioni diminutio; in *Qualitate* calefactioni frige factio: &c. in *Ubi* ascensui descensus, &c.

Parag. 4. *Habere* dicimur octo ferè modis: 1º, ut *habitu* & *affectum*: 2º, ut *quantitatem*: 3º, ut ea quæ sunt circa corpus: 4º, ut quæ sunt in parte: 5º, ut partem: 6º, ut in vase aut loco: 7º, ut possessionem: 8º, & omnium impropriissimè, ut *uxorem*. Referuntur autem isti modi ad *Predicamenta*: Primus *Qualitatis*: Secundus *Quantitatis*: tertius & quartus *Habitus*: quintus *Substantiæ*: sextus *Ubi*: septimus & octavus *Relationis*.

Quæstiones Decimisexti Capituli.

1. De quinque modis Prioris.
2. De tribus modis Simul.
3. De sex speciebus Motus.
4. De octo modis Habendi.

C A P. XVII.

De Definitione.

EX terminis Simplicibus Primis, qui in Parag. 1. Prædicabilibus & Prædicamentis continentur, alii oriuntur: Orti proinde dicti, qui non nisi mediantibus primis concipiuntur.

[Explicari solent hoc in loco, & ante Terminos Ortos, à plerisque Neotericis scriptoribus Logicis, alii nonnulli simplices extrapredicamentales; quorum videtur esse aliqua saltem præcognitio apprime necessaria ad universam Definiendi, Dividendi, & Argumentandi rationem. Cujusmodi sunt causa, effectus, totum, pars, subjectum, objectum, &c. Visum est tamen nobis consultius, præsertim compendium scribentibus, istis terminis explicandis non immorari: quum neque Aristoteles ejusque interpretes in aliquo opere Logico de iis tractationem instituerint, neque sit ea tractatio propriè Logica, sed potius Metaphysica, & nos alibi in hoc ipso compendio, partim in hoc capite, eoque quod proximè sequitur; partim in tractatu de Demonstratione, & in Topicis, omnes istos terminos obiter explicamus; ne quid studiosi desiderent, quod sit è re sua.] Terminis orti sunt Definitio & Divisio præcipuè; tum deinde, quæ iis conjunctæ sunt, Identitas & Diversitas, quorum Identitas cum Definitione, Diversitas cum Divisione conjungitur.

Definitio est Definiti (sive nominis, sive rei) explicatio. Nominis definitio est, quæ vocis

nificationem aliquo modo aperit : id quod fit duobus potissimum modis.

Vel per $\left\{ \begin{array}{l} \text{Dictionem aliquam notio-} \\ \text{rem : ut } Machera \text{ est gladius ; } \\ \text{Guerra est bellum.} \\ \text{Etymologiam, sive nominis notatio-} \\ \text{nem : ut } Fides \text{ est, quando fit quod} \\ \text{dicitur : } Solstitium \text{ est Solis statio.} \end{array} \right.$

Parag. 3. *Definitio rei* (perfecta & essentialis, quæ absolute definitio dicitur,) est oratio explicans essentialis. quid sit res; sive est Definiti per terminos essentialis explicatio : ut *homo est animal rationale*. Est autem Definitum perpetuo species : Termini vero essentialis Genus & Differentia ; secundo etiam & Proprium, velut immediatè fluens ab essentia.

Parag. 4. *Canoncs definitio- nis.* 1. *Definitio verbis* (quam fieri potest) propriis, perspicuis, usitatis, & ab omni ambiguitate liberis, exprimat. Vitiosæ proinde sunt Definitiones in quibus dictiones occurrunt *Metaphorica, Obscura, Obsoleta, aut Ambigua*; si tamen res aliter commodè explicari possit.

2. *Definitio nihil contineat superflui*, ut quam imprimis brevis commendat. Ita tamen brevitati studendum, ut interea.

3. *Definitioni nihil desit eorum*, quæ sunt necessaria ad plenam Definiti explicationem; ejusque ab aliis omnibus rebus distinctionem. E duobus enim, minus vitium est *Superfluum*, quam *Diminutum*.

4. *Definitio sit adequata definito*. Vitiosa ergo est, si qua aut laxior conveniat aliis à Definito; aut angustior non conveniat omnibus sub Definito contentis.

Parag. 5. *Genus proximum* (sive substantia definienda *Modus in-* sit, sive *Accidens*) ex Tabella proprii *Predicamenti*

camenti petendum est. Substantiarum etiam *vestigandi* differentiastabulaSubstantiæ sufficiet; quibus si rerum de- (ut plerumque sit) nomina desint, adhibenda *definitiones*. sunt eorum loco *Propria*; ut *equus est animal quadrupes, hinnibile. Accidentium* vero differentiæ sumendæ plerumque ex horum aliquibus aut omnibus; sc *Efficiente, Fine, Subiecto, Objecto.* [Est autem *Efficiens*, quod media actione aliquid efficit. *Finis*, cujus gratia aliquid fit: *Subiectum*, cui accidens inhæret: *Objectum*, circa quod aliquid versatur.] *Accidentia* itaque *propria* definienda sunt per subiectum adæquatum & causam efficientem: *Potentia* per subiectum, efficientem, & actum proprium, qui habet rationem finis: *Habitus* per finem, & objectum: *Actiones* per subiectum, objectum, efficientem, & finem: *Relationes* per subiectum, Terminum oppositum (qui habet rationem objecti) Fundamentum (quod habet rationem efficientis) & finem. Et alia accidentia similiter.

Definitio imperfecta, (quæ & *Descriptio*) est Parag. 6. *definiti per terminos non essentielles explicatio. Descriptiva* fitque multis modis. 1. *Per causam efficientem* onis modi de effectu in abstracto prædicatam; ut *Dolor est solutio continui.* 2. *Per differentiam ad ali- quod propinquum*; ut *frui est uti cum voluptate.* 3. *Per analogiam aut similitudinem translatam*; ut *Sol est mundi oculus.* 4. *Per remotionem contrarii*; ut *frigus est absentia caloris.* 5. *Per circumlocutionem a circumstantiis sumptam*; qualis fere sunt *Poeticæ Locorum, Regum aut personarum descriptiones.* Sunt & alii modi, qui tamen ad horum aliquos non ineptè reducantur, & sicut horum fortassis aliqui ad *Definitionem Nominis.*

Descriptionum usus, cum alias utilis, tum etiam sæpe est necessarius: Quoties sc̄ aut *res* explicandæ occurrunt, quæ non sunt capaces perfectarum definitionum; qualia sunt *Transcendentia*, *Genera generalissima*, *Entia Rationis*, *Singularia*, &c. aut ipsi inopiâ laboramus, aut verarum *differentiarum*, aut *verborum*, quibus eas exprimamus: quorum utrumque ex eo sæpissime contingit, quod & rerum *naturæ* atque *essentiæ* sunt nobis plerumque parum satis cognitæ: neque supererunt uique *diçiones* exprimendis animi conceptionibus satis idoneæ, præsertim in rebus extra usum quotidianum & forensẽ positis.

Quæstiones Decimiseptimi Capitis.

1. *De terminis extrapredicamentibus.*
2. *De terminis ortis.*
3. *De definitione nominis.*
4. *De definitione essentiali.*
5. *De definitione Substantiarum.*
6. *De definitione Accidentium.*
7. *De descriptione.*

C A P. XVIII.

De Divisione.

Parag. 1.
Distinctio
vocis am-
biguæ.

Divisio est latioris in angustiora deductio. Quæ si sit *Nominis*, *Distinctio*; si *rei*, *Divisio* magis propriè appellatur. *Distinctio* est *ambiguæ vocis in sua significata distributio*: ut *canis* in *piscem*, *domesticum animal*, & *cœleste sydus*. *Ambiguum omne prius est distinguen-*

guendum, quam definiendum; aut alio quovis modum tractandum: *Indistinctio* enim parit continuas lites: nec aliter constabit, quid, aut de quo agitur. Nec tamen semper excutiendæ sunt omnes significationum minutia, sed quæ sunt cum subjecto negotio conjunctæ: aut in quibus error contingere potest, si non distinguantur.

Divisio rei Perfecta est totius alicujus Parag. 2. propriè dicti in partes propriè dictas distri- *Divisio* butio. *perfecta.*

Estque ea triplex sc.

- 1. Totius *Universalis* in partes *Subjicibiles*, ut *Animalis* in hominem & brutum; & hæc propriissimè dicitur *divisio*.
- 2. Totius *Essentialis* in partes *Constitutivas*, ut *Hominis* in corpus & animam: & hæc *Resolutio* non incommode dici potest.
- 3. Totius *Integralis* in partes *Integrantes* sive *Quantitativas*, ut corpus humanum in sua membra: & hæc *Partitio* dicitur.

Totum perpetuo dicitur *Divisum*: *Partes* in quas dividitur, *Membra Dividentia*

1. *Membra absorbeant totum divisum.*
2. *Divisum esto latius singulis suis membris; adæquatum universis.*
3. *Membra condidentia sint contradistincta & opposita; ita ut confundi nequeant, vel coincidere.* Parag. 3. *Canones divisionis perfecta.*
4. *Divisio fiat in membra proxima & immediata, & (quam fieri commodè potest) paucissima.* A proximis porro ad remotiora & minutiora descendendum per *subdivisiones Dichotimæ* sunt laudatissimæ, ubi commodè haberi possunt

sunt non tamen nimium superstitiosè & anxie ubique venandæ; quod faciunt *Ramai*.

Parag. 4. *Divisio rei Imperfecta est Totius improprii in partes improprias, vel Totius per accidens in partes per accidens distributio. Illo modo dividitur species infima in individua: & compositum inartificiale in suas partes. Hoc vero Subjectum in accidentia, vel è contra: Effectus per suas causas, vel è contra: Res denique omnes per objecta, aut circumstantias suas.*

Quæstiones Decimioctavi Capitis.

1. De distinctione ambigui.
2. De toto & parte.
3. De divisione perfecta.
4. De divisione imperfecta.
5. De subdivisione.

C A P. XIX.

De Identitate & Diversitate

Parag. 1. *Identitas & Diversitas.* **D**efinitioni conjuncta quodammodo est *Identitas*; *Divisioni Diversitas*. Est autem *Identitas* rerum convenientia, secundum quam aliqua quoquo modo dicuntur esse una & eadem. *Diversitas* vero rerum distinctio, secundum quam aliqua quoquo modo dicuntur differre. Quot modis dicitur *Idem*, tot modis & *Diversum*: utrumque sc. tribus; *Genere, Specie, & Numero*.

Genere

Generis { *Eadem sunt, quæ sub aliquo eodem ge- Parag. 2.*
nere continentur: Sive proximo, & di- Generica
cuntur Eadem genere proximo, ut Homo &
Brutum: sive remoto, & dicuntur Eadem
genere Simpliciter: ut Homo & Lapis:
sive Analogo, & dicuntur Eadem proporti-
one: ut Pes & Columna.

Generis { *Differunt, quæ sub diversis generibus*
(non subalternatim positis) continentur.
Sive ita, ut in nullo prorsus genere eo-
dem conveniant, & dicuntur Toto genere
diversa: ut Homo, & numerus: sive ita,
ut in aliquo saltem remoto conveniant,
& dicuntur simpliciter Genere diversa:
ut Homo & Lapis.

Possunt ergo ea differre genere proximo, quæ sunt eadem genere remoto, sed nec quæ sunt eadem genere proximo, possunt ullo genere differre; nec ullo genere esse eadem, quæ differunt toto genere.

Specie { *Eadem sunt, quæ sub eadem infima Parag. 3.*
specie continentur: ut Socrates & Plato. Specifica.
Differunt, quæ aut ipsæ sunt infimæ
contradictoriæ species, aut sub eis conti-
nentur: ut Homo & Equus, Socrates &
Bucephalus.

Numero eadem sunt, quæ dicunt eandem rem Parag. 4.
singularem: Differunt, quæ diversum nume- Numerica.
rum constituunt. Quorum utrumque tribus
modis contingit, scil. Realiter, Formaliter, &
Ratione

Realiter eadem sunt, quæ cum dicant ean- Parag. 5.
dem rem singularem, habent tamen diversos Realis.
conceptus Definitos.

Atque hæc sunt duplicia, vel

Per se, quando unum non potest esse sine altero absque contradictione: ut *Homo & Risibilis*: & dicuntur simpliciter *Eadem Realiter*.

Per Accidens, quando habent se vel ut subjectum & accidens, ut *Mel & Dulce*, vel ut *Accidentia* ejusdem subjecti, ut *Flavum & dulce in Melle*: & dicuntur *Eadem Subjecto*.

Differunt vero realiter, quorum unum potest esse sine alio absque contradictione: vel quæ sunt in diversis subjectis, aut diversa subjecta.

Parag. 6. *Formaliter eadem sunt*, quæ habent eundem conceptum definitivum: *Differunt*, quæ diversos. Utrumque *adequate*, vel *inadequate*. *Inadequate ea simul & eadem sunt & differunt formaliter*, quorum unum includit conceptum alterius, & aliquid amplius: ut *Homo & Animal*: *Adequate & formaliter eadem sunt*, quæ habent eundem omnino conceptum ex parte rei, ita ut sola evolutione definitionis differant, ut *Ensis & Gladius*, *Homo & Animal Rationale*: & quæcunque in universum, aut sunt diversa nomina ejusdem significationis, aut se habent ut *Definitio & Definitum*. *Adequate & formaliter differunt*, quæ habent conceptus omnino diversos, ita ut unum nihil includat alterius in primo modo *dicendi per se*: ut *Homo & Risibile*.

Parag. 7. *Ratione eadem sunt*, quæ habent conceptum omnino eundem ex parte intellectus: ut *Homo est idem sibi ipsi*, & universum quæcunque sunt in tertio modo *dicendi per se*. *Ratione differunt*, quæ sola operatione intellectus distinguuntur; ut in hac propositione *homo est homo*, termini differunt solum ex parte nostri intellectus:

lectus : hac ratione sc. quod primum ly homo est subiectum, posterius prædicatum.

Identitati & Diversitati affines sunt Æqualitas, & Inæqualitas: Similitudo etiam & Dissimilitudo. Æqualia sunt quorum quantitas est eadem: ut decem & decem. Inæqualia sunt, quæ differunt secundum majorem & minorem Quantitatem: ut quinque & decem. Similia sunt, quæ conveniunt vel in Qualitate, vel in Actione aut Passione, aut Relatione consequente qualitatem: ut Æthiops & Corvus. Dissimilia, quæ in aliquo istorum distinguuntur: ut Cygnus & Corvus.

Quæstiones Deciminoni Capitis.

1. De triplici Identitate & Diversitate.
2. De Identitate Reali.
3. De Identitate Formali.
4. De Identitate Rationis.
5. De Æquali & Inæquali.
6. De Simili & Dissimili.

FINIS LIBRI PRIMI

LOG I-

LOGICÆ ARTIS Compendium.

LIB. II. *De Propositionibus.*

CAP. I. *De Propositionis Partibus.*

Parag. 1.
*Interpre-
tationis
definitio.*

SECUNDUM *mentis Actum* dirigit ea
Logicæ Pars, quæ de *Propositionibus*
est: quam exequitur *Aristoteles* in li-
bro *de Interpretatione*. Est autem *In-
terpretatio*, vox res ipsas & animi conceptus
de rebus significans ex *instituto*. Consequun-
tur enim se quatuor ista, idque hoc ordine;
Res, Conceptus, Voces, Literæ. Quorum *Res* &
Conceptus sunt à natura, & proinde ubique
eadem. *Voces* vero & *Literæ* ex institutione
Humanâ; & proinde non sunt ubique eæ-
dem, sed arbitrariæ, & pro locorum & tem-
porum varietate aliæ atque aliæ. *Conceptus* sunt
signa sive notæ rerum, *Voces* conceptuum,
Literæ vocum.

Inter-

Interpretatio vel est *Simplex*, sive *Pars Ora-* Parag. 2.
tionis; vel *Composita*, sive *Oratio*. *Partes Ora-* Nomen &
tionis sunt duæ, *Nomen* & *Verbum*. *Nomen* est *Verbum*.
interpretatio simplex sine tempore: vel ple-
 nius, est *Vox significativa ad placitum sine tem-*
pore, cujus nulla pars separata aliquid significat,
finita & recta; ut *Homo*. *Verbum* est inter-
 pretatio simplex adsignificans tempus: vel
 plenius, est *Vox significativa ad placitum cum*
tempore, cujus nulla pars separata aliquid signi-
 ficat, *finita & recta*; ut *Currit*. Est autem
 significare cum tempore, ultra principale Signi-
 ficatum connotare etiam aliquod discrimen
 temporis *presentis*, sc. *præteriti* aut *futuri*. *Logi-*
cis sola nomina *recti casus*, *Nomina*: & verba
indicativi modi, *Verba* censentur; ut *Socrates*,
Currit: reliqua *Casus Nominum & Verborum*
 appellantur; ut *Socratis*, *Currere*. *Finita No-*
mina & Verba sunt, quæ certum aliquod sig-
 nificant: & *positive* semper exprimuntur, ut
Homo, *Currit* *Infinita*, quæ non: & exprimun-
 tur *Negative*: ut *Non homo*, *Non currit*.

Interpretatio composita, sive *Oratio*, est *Vox* Parag. 3.
significativa ad placitum, cujus partes separatae *Definitio*
 aliquid significant: ut *Homo Currit*, *Multæ Propositi-*
 sunt *Orationum species*: quarum reliquæ, *onis*.
 quum inserviant potius interpretandis animi
 affectibus, quam cognitioni, ad *Rhetoricam* ma-
 gis propriè pertinent, vel *Poeticam*. Ea sola
Logica est, quæ aliquid indicat esse, aut non
 esse: quam *Pronunciatum*, aut *Effatum*, aut
Enunciationem, aut *Axioma*, aut alio aliquo
 nomine indigitarunt nonnulli; plerique *Pro-*
positionem vocant. Est autem *Propositio Oratio*
indicativa, *verum vel falsum significans sine*
ambiguitate. Ejus æternum & adæquatum

αετιησεν est, *Verum vel falsum significare*. *Propositio* cui *Ambiguitas* inest, (sive ea *Æquivocatio* sit, in voce aliquâ simplici; sive *Amphibolia*, in tota syntaxi) ante factam dictionem, non est *una*, sed *plures*.

Parag. 4. *Ad efficiendam Propositionem* complexio *Nominis & Verbi & absolute est necessaria*, & omnino *sufficit*, ita ut nec sine istis duobus confici possit ulla *Propositio*, nec præterea quidquam aliud requiratur. Unde ista duo solum propriè sunt *partes Orationis Logicae*: & dicuntur *Categoremata*, sive *Termini*, aut *Partes Categorematicae*; sive sunt *Termini* per se significativi, aptique de uno aut pluribus dici. Reperiuntur tamen in *Propositionibus* non raro præter *Nomen & Verbum* aliæ etiam voces, quæ *Syncategoremata* appellantur, aut *Termini Syncategorematici*, qui nihil per se significant, nec dicuntur de aliquo, sed tantum *Categorematicis* adjumenti nonnihil afferunt ad certum orationis sensum efficiendum. Cujusmodi sunt *signa quantitatum*, *particula negativa*, *exclusiva*, &c. His sublatis, nihilominus integra constabit *Propositio*: quare non sunt omnino magis dicendæ *partes orationis*, si propriè loqui velimus, quam *claviculi & pix*; quæ adhibentur tantum ad *lignorum & tabularum compagem*, dici possunt *domus* aut *naves partes*. Etsi sint istorum *Syncategorematum* nonnulla permagni sæpenumero momenti ad *veritatem* aut *falsitatem propositionis* immutandam, & quævis in iis vel levissima immutatio (sive ipsius *termini*, sive *loci tantum*) etiam ubi videri posset parum referre, insignem pariat *deceptionem*.

Nomen

Nomen & Verbum sunt partes propositionis **Parag. 5:**
Verbales; signant tamen *Reales*: unde *partes Termini*
signantes dicuntur, sicut *Reales* (qui & *termini*) *Propositi-*
partes Signatae. *Terminus* est, quo constituitur, *onis*,
 & in quem resolvitur propositio. Sunt autem
Termini tres; *Subiectum*, *Prædicatum*, *Copula*:
 quorum *Subiectum* & *Prædicatum* à *Nomine*
 signantur; *Copula* à *Verbo*. Ita ferè institui
 solent tyrones in scholis de numero & natura
Terminorum: Sed secundum doctrinam *Ari-*
stotelis atque ipsam rei veritatem, statuendi
 potius essent *duo* tantum *Termini*, *Subiectum*
 & *Prædicatum*. Quorum *Subiectum* perperuo
 est *Nomen*: *Prædicatum* *Verbum*, aut per se
 positum, aut *Nomini* conjunctum. *Copula*
 autem *verbalis* non est proprie *pars* aut *terminus*
 totius propositionis: sed *Syncategorema* perti-
 nens ad *prædicatum*, ut ejus *pars*. E. g. in ista
 propositione *Socrates est justus*, *ly Socrates est*
Nomen, & *subiectum* propositionis, & totum
 illud *est justus est* *verbum*, & *prædicatum* propo-
 sitionis. Et in ista *Ambulare est moveri*; *ly Am-*
bulare est Nomen & *Subiectum*; *ly est moveri*
Verbum & *Prædicatum*. Cæterum quoniam
 interest persæpe tyronum (quorum maxime
 in gratiam ista meditamus) dediscenda potius
 discere, quam insolita: nobis sat erit tritam
 insistere semitam, nec veniam desperare, com-
 munem errantibus errorem

Subiectum (quod & *Thema* dicitur, & *Sup-* **Parag. 6.**
positum) est *nomen* illud præcedens *copulam*, cui *Definitio-*
prædicatum attribuitur; *prædicatum* (quod & *nes Termi-*
Attributum & *Oppositum*, & *Adjectum* dici- **norum.**
 tur) est *nomen* illud sequens *copulam*, quod *sub-*
jectio attribuitur *Copula* (sive *vinculum ver-*
bale) est *verbum substantivum* *prædicatum* cum
 sub-

subiecto connectens Ut in hac propositione *Homo est Animal* : *ly* *Homo* est subiectum, *ly* *Animal* Prædicatum, *ly* *est* Copula.

Parag. 7.
Canones
Terminorum.

1. *Subiectum & prædicatum æstimanda sunt eis ordine Syntaxis, non loci.* Contingit enim multoties *cryptica* quædam partium propositionis inversio, quâ fit ut transpositis terminis prædicatum primo loco, novissimo subiectum collocetur : ut in hâc Propositione, *Saluberrima res est abstinentia* ; *ly* *Abstinentia* est subiectum.

2. *Termini non semper omnes exprimuntur in propositione.* Id quod contingit, cum aliquis terminus vel subintelligitur, vel in alio implicitè includitur. Cujusmodi propositiones *Implicitæ* dicuntur : quæ ut *Explicitæ* fiant, supplendum est quod intelligitur : ut *Mediocria firma*, supple Copulam *sunt* ; & resolvendum, si quid alteri includitur : ut *Socrates currit*, resolve verbum adjectivum in copulam verbi substantivi & participium, *est currens*.

3. *Prædicatum dignior est terminus in propositione.* Prædicatum enim habet rationem *formæ*, sicut subiectum *Materiæ* : & est fere magis universale, quam Subiectum.

4. *Termini propositionis debent esse inter se diversi* : sc. aut re ipsa, ut *Socrates currit* : aut saltem respectu nostræ cognitionis, ut *Machera est gladius*. Identicæ enim prædicationes non promovent cognitionem. Sed *Ploce Rhetorica* non est identica prædicatio, propter diversificatam ex vi *Emphasis* significationem.

Quæstiones Primæ Capituli.

1. De libro $\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}$ $\epsilon\kappa\mu\upsilon\tau\epsilon\lambda\alpha\varsigma$ Aristotelis.
2. De Interpretationibus
3. De Nomine & Verbo.

4. De

4. De Propositionis nomine & definitione.
5. De terminis Categorematicis & Syncategorematicis.
6. De terminis Propositionis.

C A P. II.

De Suppositione Terminorum.

Terminis Propositionis respectu significati-
 onis accidunt *Suppositio, Ampliatio, & Definitio*
Restrictio: quarum *Suppositio* ipsam significati-
 onem, reliquæ latitudinem potius significati-
 onis respiciunt. *Suppositio* est *acceptio termini in*
Propositione pro eo, quod quomodocunque significat.
 Non est ipsa significatio, sed *Determinatio sig-*
nificationis: & à *significatione* in eo differt,
 quod *Significatio* sit *ipsius vocis*; *Suppositio*
 vero *termini* compositi quodammodo ex *voce*
 ut *materiali*, & *significatione* ut *formali*.

Unde sequitur *Suppositionem* aliam esse *Ma-*
terialem, Formalem aliam. *Suppositio Materialis*
 est, quando terminus supponit pro suo mate-
 riali, sive pro ipsa voce: *Formalis*, quando pro
 formali, sive pro re significata: ut in istis, *Ho-*
mo est dissyllaba dictio, Currit est verbum; ly
Currit supponit materialiter, & accipitur pro
 ipsismet vocibus: in ista vero *Homo est Ani-*
mal; ly *Homo* supponit formaliter, & accipitur
 pro re significata.

Suppositio Formalis alia est { *Impropria*; quando vox accipitur
 pro eo quod improprie significat: ut in ista, *Aquile capte sunt*, ly
Aquile supponit improprie pro sig-
 nis Militaribus. *Propria*, quando vox accipitur pro
 eo quod proprie significat: ut ly *Ho-*
mo in ista, *Homo est Animal*. H Est

Est autem *Propria Vocis Significatio* ea, ad quam significandam vox primo est impōsita. *Impropria* vero ea, ad quam significandam vox à propria significatione transfertur per tropum.

Parag. 4. *Suppositio Propria* aut *Simplex* est, aut *Personalis*. Utraque rursus aut *singularis termini*, *Personalis*, aut *communis*. *Suppositio simplex* est *acceptio termini singularis, vel communis, præcise pro suo immediato significato*. *Terminus Singularis* tunc cognoscitur *supponere simpliciter*, quando non possunt inferri sua superiora: ut ly *Socrates*, in ista, *Socrates est individuum*: non enim licet inferre, ergo *homo*, ergo *animal est individuum*. *Terminus vero communis* tunc, quando non possunt inferri sua inferiora: ut ly *Homo* in ista, *Homo est species*: non enim licet inferre, ergo *aliquis hominum singularium est species*.

Parag. 5. *Suppositio Personalis* est *acceptio termini etiam pro suis mediatis significatis*: quæ si sit *Discreta* *Termini singularis*, *Discreta* dicitur; *Communis*, si communis. *Terminus singularis* tunc *supponit personaliter*, cum possunt inferri sua superiora; ut ly *Socrates* in ista, *Socrates currit*: licet enim inferre, ergo *homo*, ergo *animal currit*. *Terminus vero Communis* tunc, cum possunt inferri sua inferiora; ut ly *Homo* in ista, *Homo currit*: licet enim inferre, ergo *aliquis singularium hominum currit*.

Parag. 6. *Suppositio Communis vel Naturalis* est, vel *Suppositio Accidental*: *Suppositio Naturalis* (quæ & *Doctrinalis* dicitur, quod in docendis disciplinis ea fere utamur,) est *acceptio Termini communis pro omnibus suis inferioribus, de quibus potest prædicari, sine certi temporis respectu*: ut in istis, *Homo est animal, Cælum est rotundum*;

ly *Homo*, & ly *Cælum* supponunt *naturaliter*.
 Id quod fit in omnibus propositionibus quæ
 sunt æternæ veritatis, in quibus vulgatum
 illud, *Copulam absolvi ab omni Nunc & Tunc*.

Suppositio Accidental est acceptio termini **Parag. 7.**
communis pro omnibus suis inferioribus, non *Suppositio*
 simpliciter, sed secundum exigentiam certi *Acciden-*
 temporis importati per adjectum: ut in ista, *talis.*
homo currit, ly *homo* supponit *accidentaliter*,
 pro singularibus hominibus tantum qui nunc
 sunt, non qui fuerunt, aut erunt; & *consimi-*
liter in istis, *homo currit*, *homo cucurrit*, mutatis
 mutandis. Id quod fit in omnibus propositi-
 onibus, quæ non sunt æternæ veritatis, in qui-
 bus *copula non absolvitur a Nunc & Tunc*.

Suppositio communis rursus quadruplex est; **Parag. 8.**
 scil. *Distributiva*, *Copulata sive Collectiva*, *De-*
terminata, & *Confusa*: quarum *Distributiva* *Suppositio*
 & *Collectiva* resolvuntur in sua inferiora me- *distributi-*
 diante conjunctione copulativâ; *Determinata* *va.*
 vero, & *Confusa* mediante conjunctione dis-
 junctivâ. *Suppositio Distributiva* est, cum ter-
 minus communis signo universalis affectus sup-
 ponit pro omnibus suis inferioribus *seorsim*.
 Quod fit duobus modis.

Vel e-
 nim di-
 stribui-
 tur in

┌ *Singula generum*; cum terminus
 supponit pro singulis individuis
 sub se contentis: ut ly *Homo* in
 ista, *Omnis homo est animal*; id est,
 omnis *singularis* homo.

└ *Genera singularum*; cum terminus
 supponit non pro singulis indivi-
 duis, sed pro singulis individuo-
 rum generibus seu ordinibus: ut ly
Vinum in ista, *Omne Vinum venditur*
a Socrate, id est, omne genus vini.

Parag. 9. Resolvuntur supponentia *distributive* sub-
*Distributi-*sumendo singula inferiora, pro quibus suppo-
*va resolu-*nunt, cum altero termino propositionis seor-
*sio.*sim, mediante conjunctione copulativâ: Ut
 ista, *Omnis homo est animal*, resolvitur sic, *Iste*
homo est animal, & *iste homo est animal*, &c.
 addendo ly *Animal* singulis seorsim: & ista,
Omne vinum venditur a Socrate, resolvitur sic,
Hoc genus vini venditur, & *illud genus vini ven-*
ditur, &c.

Parag. 10. *Suppositio Copulata, sive Collectiva*, est cum
Suppositio terminus communis signo universalis affectus
*Collectiva.*supponit pro omnibus suis inferioribus *col-*
lective: ut ly *Elementa* in ista, *Omnia Elementa*
sunt quatuor. *Collective* autem supponentia re-
 solvuntur, subsumendo singula inferiora, pro
 quibus supponunt, cum altero termino propo-
 sitionis conjunctim, mediante conjunctione
 copulativa: ut ista, *Omnia Elementa sunt*
quatuor resolvitur sic, *Istud Elementum*, & *istud*,
 & *istud*, & *istud sunt quatuor*, addendo ly
quatuor universis conjunctim: nam de singulis
 seorsim falsum esset.

Parag. 11. *Suppositio determinata* est acceptio termini
Suppositio communis sine signo, vel cum signo particu-
*Determina-*lari, pro aliquo omnium suorum inferiorum
*nata.*disjunctive: ut in istis, *Homo currit*, *Aliquis*
homo currit, ly *Homo* supponit *determinate* pro
 aliquo singularium hominum. Et resolvuntur
 hoc modo supponentia subsumendo singula
 inferiora pro quibus supponunt, cum altero
 termino propositionis seorsim mediante con-
 junctione disjunctivâ: Ut ista, *Homo currit*,
 resolvitur sic, *vel iste homo currit*, *vel iste ho-*
mo currit, &c. addendo ly *currit* singulis se-
 orsim.

Suppositio confusa est acceptio termini communis sine signo, vel cum signo particulari, pro omnibus suis inferioribus disjunctivè: ut in istis *Navis est necessaria transfretandum, Aliqua Navis est, &c.* *ly Navis* supponit pro omni nave confuse. Et resolvuntur confuse supponentia, subsumendo singula inferiora, pro quibus supponunt, cum altero termino propositionis conjunctim, mediante conjunctione disjunctivâ: Ut ista, *Navis est necessario, &c.* Vel ista *Navis, vel ista, vel ista, &c.* est necessaria, addendo *ly Necessaria* universis conjunctim: nam de singulis seorsim falsum esset.

Diſtiones *Synecategorematicæ*, & præcipuè *quantitatum signa*, terminorum suppositiones multis modis variant: de quibus, ut & resolutione suppositionum, *Summularii* satis operose regulas tradiderunt. Sed quas *Logicæ* studiosius per attentam terminorum in propositione considerationem ex iis quæ jam dicta sunt per se faciliè observabit.

Quæstiones Secundi Capitis.

1. De definitione, & usu suppositionis.
2. De suppositione materiali & formali.
3. De propria & impropria.
4. De simplici & personali.
5. De discreta & communi.
6. De naturali & accidentali.
7. De distributiva & collectiva.
8. De determinata & confusa.

C A P. III.

De Ampliatione & Restrictione.

Parag. 1. **A**mplitudo termini est dilatatio suppositioni
 Definitio **A**ejus ultra suum statum respectu temporis
 ampliatio. Restrictio vero, ejusdem coarctatio circa suum sta-
 nis & re- tum. Dicitur autem terminus habere statum suum
 restrictionis. cum supponit pro suis significatis præcise se-
 cundum exigentiam temporis in principali
 copula; ut in ista, *Aliquis homo disputat*, *ly*
homo habet statum suum, & supponit præcise
 pro homine qui nunc est: *Ampliari* vero, cum
 suppositio ejus extenditur ad plura: *Restrungi*
 cum contrahitur ad pauciora significata, quam
 pro exigentiâ temporis in principali copula.

Parag. 2. Sunt autem *Temporis differentiae* (prout hic
 Quinque spectantur) quinque, *Temporis* sc. *Præsentis*,
 temporum *Præteriti*, *Futuri*, *Possibilis*, & *Imaginarii*. Se-
 differentia secundum harum differentiarum plures, aut
 omnes (*disjunctim*) contingit terminum *am-*
pliari: atque terminus sic *Ampliatu*s debet
 resolvi in sua significata secundum eas, medi-
 ante conjunctione disjunctivâ; Est ergo *Am-*
pliatio quadruplex; prout *secundum duas, tres,*
quatuor, vel omnes temporis differentias contin-
 git terminum *ampliari*.

Parag. 3. *Ampliatio prima* est secundum *duas* temporis
 Ampliatio differentias: quod etiam fit duobus modis.
 secundum Primo, cum terminus *ampliatur* ad *præsentia*
 duo tem- & *præterita*: quomodo *ly sedens* in ista, *sedens*
 pora. *surrexit*, *ampliatur*, ut supponat pro eo qui se-
 det, aut sedebat; & *ly domum* in ista, *destruo*
domum, sc. quæ est, vel fuit. Altero, cum
 ter-

terminus ampliatur ad *præsentia & futura*: quomodo ly *Vivens* in ista, *Vivens morietur*, ampliatur, ut supponat pro eo qui vivit, aut vivet: & ly *domum* in ista *Ædifico domum*, sc. quæ est, vel erit. Verba præteriti temporis semper ampliant subiectum ad præsentia & præterita; & futuri ad præsentia & futura: Termini *posterioritatis*, aut *definitionis* ampliant terminum cui applicantur, ad præsentia & præterita; *inceptionis* vero, aut *prioritatis* ad præsentia & futura.

Ampliatio secunda est secundum *tres differentias temporis*; cum sc. terminus ampliatur ad *præsentia, præterita & futura*: quomodo ampliatur ly *Natus* in ista, *Omnis natus morietur*, sc. qui est, fuit, vel erit natus. Verba futuri temporis hoc modo semper ampliant subiecta præteriti.

Ampliatio tertia est secundum *quatuor differentias temporis*: cum sc. terminus ampliatur ad *præsentia, præterita, futura & possibilia*: quomodo ly *Flos* ampliatur in ista, *Flos est corruptibilis*, sc. qui est, fuit, erit, aut potest esse. Verbum *Potest*, & nomina ac adverbia illud includentia, hoc modo semper ampliant subiecta.

Ampliatio quarta, & maxima, est secundum *omnes differentias temporis*: cum sc. terminus ampliatur ad *præsentia, præterita, futura, possibilia & imaginaria*; quomodo ly *Opes* sumitur in ista, *Avarus appetit opes*, sc. quæ sunt, fuerunt, erunt, possunt esse, vel imaginari. Verba appetitus, aut intellectus, & similia, hoc modo semper ampliant terminum, cui velut objecto applicantur.

Parag. 4.

Ampliatio
secundum
tria tem-
pora.

Parag. 5.

Ampliatio
secundum
quatuor
tempora.

Parag. 6.

Ampliatio
secundum
omnes
temporis
differenti-
as.

Parag. 7. *Restrictio ampliatiōi contraria est; fitque, Restrictio. cum status seu ampliatio termini ad pauciora supposita per aliquod additum contrahitur: sive illud additum sit Relativum pronomen, quæ copula implicationis appellatur: ut in ista, Homo qui est sapiens, cognoscit se: sive adjectivum nomen: ut in ista, Homo sapiens cognoscit se: sive substantivum inferius: ut in ista, Poeta Virgilius scribit: sive casus obliquus: ut in ista, Equus Socratis currit: in quibus omnibus subiectum restringitur per illa quæ adduntur, ad supponendum pro paucioribus.*

Parag. 8.
*Alienatio
& dimi-
nutio.*

Alienatio, estque cum additum facit terminum cui additur supponere improprie: ut in ista, homo pictus est in aula, ly Homo alienatur per illud additum ly Pictus.

Diminutio, estque cum additum diminuit integram significatiōnem termini cui additur: ut in ista, Æthiops est albus dentibus, ly Albus diminuitur per additum ly dentibus. Terminus diminutus appellatur dictum secundum quid; non diminutus dictum simpliciter.

*Restrictiōni
affines sunt*

Quæstiones Tertii Capitis.

1. De usu ampliatiōis & restrictiōis.
2. De utriusque definitione.
3. De modis Ampliatiōis.
4. De modis Restrictiōis.
5. De Alienatiōe & Diminutiōe.

C A P. IV.

De Divisionibus Propositionis.

TRifariam dividitur Propositio (quoad Parag. 1. non restringitur ad certam materiam) *Triplex* sc. secundum *Substantiam, Qualitatem, & Quan-* *divisio Pro-* *titatem.* Triplici divisioni triplex aptatur *propositionis.* Quæstio: *Quæ,* quæstio Substantiæ; *Qualis,* Qualitatis: *Quanta,* Quantitatis: unde verficulus,

Quæ? Co. vel Hyp. Qualis? Ne. vel
Aff. Un. Quanta? Par. In. Sing.

Quoad substantiam Propositio dividitur in *Parag. 2.* *simplicem, sive Categoricalam; & Compositam, quæ* *Divisio* *& Synecdochicè Hypothesica. Simplex sive Ca-* *propositio-* *tegórica est, quæ constat unico subjecto, unico* *nis quoad* *prædicato, & unica verbali copula; ut homo* *substanti-* *est animal. Ejus materia immediata sunt sim-* *am.* *plices termini: Forma, unio terminorum per* *verbum. Composita (seu hypothetica late sumpta)* *est, quæ constat ex pluribus Categoricalis per* *conjunctionem unitis; ut si homo sit Animal,* *tum homo est Corpus. Ejus materia immediata* *sunt Categoricalæ Propositiones: forma, unio* *Categoricalarum per conjunctionem.*

Propositio *Categoricala Pura est, vel Modalis; Parag. 3.* *Pura (sive de inesse) est, in qua prædicatum Propositio* *purè affirmatur, vel negatur de subjecto; ut pura* *homo est Animal. Pure affirmatur, aut negatur, modalis.* *quod simpliciter dicitur inesse, aut non inesse;* *hoc est, non expresso inessendi aut non in-* *essendi modo; unde & Propositio de inesse ap-* *pella-*

pellatur. *Modalis* est, in qua exprimitur *modus* dispositionis prædicati cum subiecto, ut *Necesse est hominem esse Animal.*

Parag. 4. Quoad *Qualitatem* *Propositio Categorica* dividitur in *Affirmativam* & *Negativam*: atque iterum in *Veram* & *Falsam*. Quarum divisionum ista *Rei*, illa *Vocis* qualitatem respicit. Quæstio *Qualitatis* de *vocis* qualitate intelligenda est, non *rei*. *Affirmativa* est, in qua prædicatum de subiecto affirmatur: ut *homo est animal*. *Negativa*, in qua negatur: ut *homo non est lapis*. *Qualitas* propositionis æstimanda est penes principalem copulam, quæ si non afficiatur negatione, tota propositio erit affirmativa: ut *Non animal est non homo*: negativa est *homo non est lapis*: Notæ enim negationis *Non*, &c. nisi afficiant copulam, propositionem faciant licet (ex altero vel utroque termino) *infinitam*, non faciunt *negativam*.

Parag. 5. *Propositio vera* est, quæ cum re convenit: sive quæ dicit id quod est esse, aut non esse quod non est; ut *Homo est animal*, *Homo non est lapis*; *Falsa*, quæ cum re dissentit: sive quæ dicit id esse quod non est, aut quod est non esse; ut *Homo est lapis*, *Homo non est Animal*.

Ut in propositione cognoscatur *Habitudo* qualitatis ad qualitatem (qualitatis, sc. *Rei* ad qualitatem *Vocis*) notanda est materia propositionis diversa. *Materiam* dico, non *ex qua*, illa enim sunt termini; sed *Circa quam*, quæ respicit significationem.

Estque ea
triplex { *Necessaria*; cum prædicatum ita
convenit subiecto ex natura rei,
ut non possit res aliter se habere:
ut *Homo est animal*.

Impossibilis: cum prædicatum ita
re-

repugnat naturæ subjecti, ut non possit res ita se habere : ut *Homo est lapis.*

Contingens : cum prædicatum ita se habet indifferenter ad subjectum, ut ei naturaliter nec conveniat, nec repugnet : ut *Homo est doctus.*

In materia *Necessaria*, propositiones affirmativæ semper sunt veræ, negativæ falsæ : ut ly *Homo est animal*, vera est ; ly *Homo non est animal*, falsa. Parag. 6.
Veritas &
falsitas

In materia *Impossibili*, propositiones affirmativæ semper sunt falsæ, negativæ veræ : ut ly *Homo est lapis*, falsa est ; ly *Homo non est lapis*, vera. propositio-
numquan-
tum ad
materiam.

In materia *Contingenti*, nec affirmativæ, nec negativæ sunt semper veræ. aut falsæ ; utraq; enim vel veræ esse possunt vel falsæ : ut *Homo est doctus*, *Homo non est doctus.*

Quoad quantitatem, *Propositio Categoricalis* Parag. 7. est *Universalis*, *Particularis*, *Indefinita*, vel *Propositio Singularis*. *Universalis* est cujus subjectum est terminus communis cum signo *universali*. *Signa* universalia sunt *omnis*, *nullus*, *uterque*, *neuter*, &c. ut *Omnis homo est animal*, *Nullus homo est lapis*. *Signa* universalia, quando faciunt subjectum supponere *distributive in singula generum*, faciunt propositionem perfectè & simpliciter *universalem* : secundario vero & imperfectè *universalem*, quando faciunt subjectum supponere *distributive in genera singulorum*, vel etiam *collective*.

Particularis *Propositio* est cujus subjectum Parag. 8. est terminus communis cum signo *particulari*. *Particularia* *Signa* particularia sunt *Aliquis*, *Quidam*, *Aliquis ris*, *non* &c. ut *Aliquis homo est doctus*, *Quidam homo*

non est doctus. Aliqua signa particularia faciunt propositiones, etsi non universales, proximas tamen universali; ut *Plerique divites sunt avari.*

Parag. 9. *Indefinita.* Propositio *Indefinita* est, cujus subiectum est terminus communis sine aliquo signo: ut *homo est animal, homo non est doctus.* Indefinita in materia contingenti, æquipollet particulari; in necessaria vero, vel impossibili, *universali.* Indefinitarum præcipuus usus est in propositionibus, quas vocant *de Idea*, quibus non rectè apponitur universale signum, etsi æquipolleant universalibus, ut *Cælum est rotundum*, indefinite dicimus, potius quam *Omne Cælum*, universaliter. Et in iis quæ *ὡς ἅτι τὸ πλὴν* significant, & sunt universalibus proximæ, ut *Divites sunt avari.* Et in iis etiam in quibus subiectum supponit materialiter, vel etiam simpliciter: ut *homo est nomen, animal est genus*: istæ enim nec universalibus æquipollent, nec particularibus, sed potius singularibus: nam *ly homo* & *ly Animal*, id est, *hæc vox homo, hic terminus Animal*, sunt singularia.

Parag. 10. *Singularis.* Propositio *Singularis* est, cujus subiectum vel est terminus singularis, vel terminus communis *singularizatus.* Ut, *Socrates currit.* *Hic homo non est doctus.* Subiectum quovis (determinato) modo individuum facit singularem propositionem.

Parag. 11. *Divisiones alie.* Sunt & aliæ *divisiones Propositionum* præter jam dictas, quibus in Republica Logica suus est locus, & usus. Quarum præcipuæ sunt istæ.

1. Propositio est vel *Una*, vel *Plures.* Propositio *Una* est, in qua unum uni attribuitur: *Unum* autem intellige vel *terminum simplicem*,
eum.

eumque univoce sumptum: quomodo hæc propositio est una, *Homo est animal*: vel saltem *terminum compositum* ex iis quæ naturaliter conjungi possunt, ita ut ex ipsis fiat unum quid: quomodo hæc propositio est una, *Homo est animal rationale mortale*. Propositiones *Plures* sunt, 1. Ubi aut subjectum, aut prædicatum est terminus æquivocus æquivocè sumptus; ut *Canis est substantia*. 2. Ubi vel subjectum, vel prædicatum, vel utrumque est multiplex, & non unum: ut *Socrates & Plato disputant*; *Homo vivit & currit*; *Socrates sedet, & Plato currit*. 3. Ubi occurrit terminus compositus ex quibus naturaliter non fit unum per se: ut *Socrates est albus, sutor est musicus*.

2. Propositio vel est *secundi adjacentis*, vel *tertii*; *secundi adjacentis* est, in qua copula non est separata à prædicato: id quod fit, quoties verbum vel adjacens attribuitur subjecto; ut *Homo est, homo ambulat*. Propositio *tertii adjacentis* est, in qua copula verbalis est sejuncta à prædicato: ut *Homo est animal*.

3. Propositio omnis est vel *Finita*, vel *Infinita*. *Finita* est, cujus omnes termini sunt finiti: ut *homo currit*. *Infinita* est, cujus aliquis terminus est infinitus. Propositiones *tertii adjacentis* possunt esse ex omni parte infinitæ: *secundi* vero, non nisi ex parte subjecti tantum. Propositionem contingit *infinitam* esse tribus modis: sc. 1. de subjecto infinito; ut *non homo currit*. 2. de prædicato infinito; ut *homo est non justus*. 3. de utroque termino infinito: ut *non homo est non risibilis*.

Quæstiones Quarti Capitis.

1. De triplici divisione & interrogatione Propositionis.
2. De Propositione Categorica & Hypothetica.
3. De Propositione Affirmativa & Negativa.
4. De Propositionis Veritate & Falsitate.
5. De Materia Propositionis.
6. De Quantitate Propositionis.
7. De Propositione una, & pluribus.
8. De Propositione secundi & tertii adjacentis.
9. De Propositione Finita & Infinita.
10. De aliis divisionibus & distinctionibus Propositionis.

C A P. V.

De Oppositione Propositionum Categoricarum de inesse.

Parag. 1. **P**ropositionum Categoricarum de inesse (se-
Triplex af- **P**er secundum quod instituitur unius cum alia
fectio pro- **e**iusdem Subjecti & Prædicati collatio) tres
positio- **s**unt affectiones: *Oppositio*, *Æquipollentia*, &
positio- **C**onversio: quarum *Oppositio* & *Æquipollentia*
positio- **s**unt inter duas *Categoricas* eiusdem ordinationis
positio- **t**erminorum: *Conversio* vero *diverse*.

Parag. 2. **O**ppositio est repugnantia duarum Propositi-
Oppositio- **o**rum *Categoricarum* in quantitate solâ, vel
nis defini- **q**ualitate solâ, vel utraque, eodem manente
tio & spe- **S**ubjecto & Prædicato. Ejus quatuor sunt
cies. **s**pecies: sc. *Contraria*, *Subcontraria*, *Contra-*
dictoria, *Subalterna*: quarum *Contraria* & *Sub-*
contraria pugna est solius *Qualitatis*; *Subal-*
terna

terna solius Quantitatis: Contradictoria utriusque: In quibus omnibus, quo fiat Oppositio legitima caute videndum, ne non sint in utraque opposita iidem termini, idem ordo terminorum, eadem significatio, & respectu circumstantiarum idem omnino significandi modus.

Oppositio *Contraria* est duarum propositionum universalium repugnantia in qualitate: *Oppositio* ut, *Omnis homo currit, Nullus homo currit.* *Pos-* *contraria:* sunt contrariae ambae esse simul falsae (*in materia scil. contingenti*) nunquam simul verae: unde sequitur, *ista est vera ergo illa falsa: non è contra.*

Oppositio *Subcontraria* est duarum propositionum particularium repugnantia in qualitate: ut, *Aliquis homo currit, Aliquis homo non currit.* Possunt subcontrariae ambae esse simul verae (*in materia scil. contingenti*) nunquam falsae: unde sequitur, *ista est falsa, ergo illa vera: non è contra.*

Oppositio (omnium minima) *Subalternata* est duarum Propositionum affirmantium, vel negantium repugnantia in quantitate: ut *Omnis homo currit, Aliquis homo currit: Nullus homo currit, Aliquis homo non currit.* Istarum universalis dicitur *Subalternans*, particularis *Subalternata.* In *veritate* subalternata sequitur subalternantem; in *falsitate* subalternans subalternatam: unde sequitur, *subalternans est vera, ergo subalternata, & non è contra: atque iterum subalternata est falsa, ergo subalternans, & non è contra.*

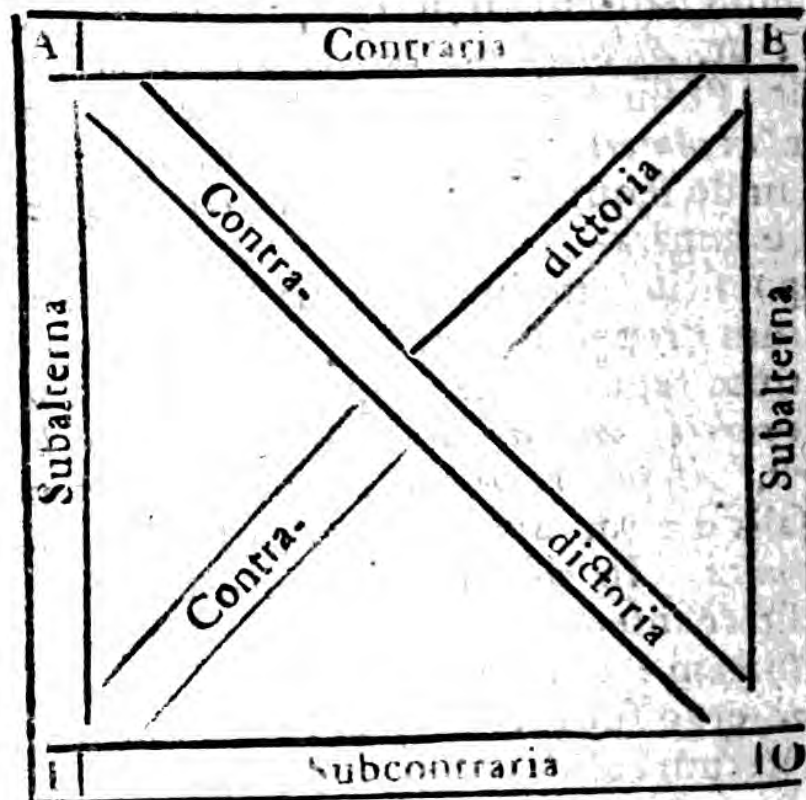
Oppositio (omnium maxima) *Contradictoria* est duarum propositionum in quantitate, simul & *Oppositio* *Contradi-* *ctoria.* qualitate repugnantia: ita ut unius universalis & alterius particularis altera necessario sit affirmativa,

mativa, altera negativa : ut, *Omnis homo currit, Aliquis homo non currit. Nullus homo currit, Aliquis homo currit.* Est secundarium quoddam contradictionis genus, inter binas singulares; ut *Socrates currit, Socrates non currit*; atque inter binas indefinitas, sive illæ sint de *Idea*; ut, *Cælum est rotundum, Cælum non est rotundum*: sive de subiecto supponente materialiter, vel simpliciter: ut, *Homo est species, homo non est species.* Quarum omnium lex una communis est: *Impossibile esse contradictorias in quavis materiâ ambas esse simul vel veras, vel falsas.*

Parag. 7.
Schema
oppositio-
num &
versiculi.

Oppositionis doctrinam hujusmodi ferè Schemate oculis subjiciunt.

Schemati memoriæ juvandæ ergo versiculos adjicimus.

*Androgii contradicunt, contraria Magnes,
Fio subcontraria sunt, Capiendo subaltern.*

Utro-

Utrobique, & in angulis Schematis, (ubi *Contraria* ad summum, ad imum *Subcontraria*, ad utrumque latus *Subalternæ*, *Contradictoria* ad oppositos angulos collocata sunt) & in vocabulis versiculorum fictitiis *Androgei*, *Magnes*, *Fio*, *Capiendo*; quatuor vocales *A*, *E*, *I*, *O*, significant quatuor propositionum differentias ex variâ complexione *Quantitatis* & *Qualitatis* ortas: quarum *A* valet *Omnis*, & notat universalem affirmativam; *E* *nullus*, & notat universalem negativam; *I* *Aliquis*, & notat particularem affirmativam; *O* *Aliquis non*, & notat particularem negativam: juxta vulgares rhythmos,

Afferit A, negat E, sed universaliter ambæ;
Afferit I, negat O, sed particulariter ambæ.

Quæstiones Quinti Capitis.

1. De Oppositione Propositionum in genere.
2. De Oppositione Contraria.
3. De Oppositione Subcontraria.
4. De Oppositione Subalternæ.

C A P. VI.

De *Æquipollentia earundem.*

Æ*quipollentia* communiter sumpta est Parag. 1. duarum propositionum, verbo tenus, *Definitio* quoquo modo discrepantium omnimoda in *Æquipollentia* conspiratio. Quomodo propositio de *Prædicato tropico* æquipollet propositioni de *Prædicato proprio*: ut ista, *Socrates est vulpes*, huic *Socrates est versutus*: etsi *Tropicum* quam *Proprium*

prium majorem fere habeant Emphasin. Sed in præfenti strictius sumitur *Æquipollentia* : estque *duarum propositionum oppositarum per adventum negationis reconciliatio in quantitate, & qualitate, tum vocis, tum rei.*

Parag. 2. *Fundamentum hujusmodi æquipollentiæ est Ejus fun- natura negationis: cujus apud Latinos (Græcis damentum enim alia longè ratio est Negationis & Æquipollentiæ) ea vis est, ut totum id neget, quodcunque post se reperit, quamvis sit vel altera negatio: unde illud, *Due negationes faciunt affirmativam unam.* Pro triplici ergo negationis dispositione triplex erit *Æquipollentiæ* ratio: cujus universa doctrina unico hoc versiculo continetur.*

Præ, contradict. Post, contrar. Præ, postque Subalteru.

In quo versiculo ly *Præ* & *Post* significant *Præpositionem* vel *Postpositionem* (prout casus exigit) *particulæ negativæ signo simul & subjecto.*

Regulæ Æquipollentiarum sunt tres.

Parag. 3. *1. Alterutri Contradictoriarum præposita negatio facit eam æquipollere suæ Contradictoriarum. Æquipollent ergo ista, Non omnis, aliquis non: nonnullus, Aliquis. Non aliquis, Nullus: Non al. quis non, Omnis.*

2. Alterutri Contrariarum postposita negatio facit eam æquipollere suæ contrariæ. Æquipollent ergo ista, Omnis non, Nullus: Nullus non, Omnis: etsi idoneorum in linguâ Latinâ authorum frequentior usus effecerit jamdiu, ut ly Omnis non, (perinde ac ly non Non omnis) valeat Aliquis non haud infrequentius quam Nullus. Quod imprimis tyronibus observandum moneo: quos in Scholis sæpissimè

CON-

contingit ad ista minus attentos facile decipi, atque miserrime hærere in pice.

3. Alterutri *Subalternarum* præposita simul & postposita negatio facit eam æquipollere suæ oppositæ. Æquipollent ergo ista; *Non omnis non, Aliquis: Non aliquis non, Omnis: Non nullus non, Aliquis non.* [Subcontrariæ reconciliandæ essent omnino quomodo contrariæ, postponendo sc. negationem, si usus lingue ferret: sed cum negatio neutri commodè postponi possit subcontrariarum (non affirmanti, quod sic eadem esset cum sua opposita, non sensu modo sed & verbis: nec etiam neganti; quod sic admitteretur immediatus concursus duarum negationum) de earum conciliatione nulla datur regula.]

Quæstiones Sexti Capituli

1. De Æquipollentia communiter dicta.
2. De vi negationis.
3. De Conciliatione contradictoriarum.
4. De Conciliatione contrariarum & subcontrariarum.
5. De Conciliatione subalternarum.

C A P. VII.

De Conversione earundem.

Conversio est mutatio *Subjecti* in locum *Parag. v.*
Prædicati & è converso, manente eadem *Definitio*
Qualitate propositionis. In omni conversione *conversionis.*
 legitimâ requiruntur duo: *Commutatio* sc. *terminorum* (non quoad voces, sed) quoad

2642

f

38

va. Ut Omnis
animal est homo;
Aliquis lapis non est

m est mutatio Parag. 5.
è contra, ma- *Conversio*
alitate, sed mu- *per contra-*
tos. Hoc modo *positionem.*
affirmativa in uni-
particularis negativa
notatæ per vocales
is homo est Animal,
non homo; Aliquis
Aliquis non Tyrann-

ni Capitis.

ionis.

idens.

trapolitionem.

VIII.

alibus.

natio compositionis in Parag. 1.
spectu materiæ: sive *Modorum*
ficans quemodo prædica- *numerus.*
autem Modi primarii
abile, *Contingens & Possi-*
addunt *Verum & Fal-*
s, id minus rectè fit:
determinant *propositi-*
onis

ordinem ; & *Illatio* convertentis ex conversa. Est autem propositio *Conversa* illa, cujus termini transponuntur ; *Convertens* vero ea, quæ ex tali transpositione terminorum inferitur. In omni conversione cavendum, ne termini mutilati pro integris inferantur ; unde non sequitur, *Aliquis homo videt cæcum, ergo aliquis cæcum vidit hominem* ; sed inferendum est, ergo *aliquod videns cæcum est homo*.

Parag. 2. Conversionis tres sunt species ; *Simplex*, per *Species* *accidens*, per *contrapositionem*. Atque his tribus modis omnes propositiones possunt quidem converti ; sed non ita, ut fiat debita illatio. *Conversio* simplex & per *contrapositionem* sunt *æquales* ; per *accidens* est *inaequalis*. *Simplex* & per *accidens* sunt *finitæ*. Per *transpositionem* est *infinita*. Doctrina legitimæ *conversionis* hoc disticho comprehenditur.

Feci simpliciter ; convertitur Eva per Acci.
Cato per contra ; sic fit conversio tota.

Parag. 3. *Conversio simplex* est mutatio *subjecti* in locum *prædicati* & è contra, manente eadem quantitate. Hoc modo convertuntur *Universalis Negativa* in universalem negativam, & *Particularis affirmativa* in particularem affirmativam, notatæ per vocales E. I. in ly *Feci*, ut *Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo ; Aliquis homo est tyrannus, ergo aliquis tyrannus est homo*.

Parag. 4: *Conversio per accidens* sive *Attenuata* est mutatio *subjecti* in locum *prædicati*, & è contra, manente eadem qualitate, sed mutata quantitate : unde & *inaequalis conversio* dicitur. Hoc modo convertitur, *Omnis propositio universalis* in particularem ejusdem qualitatis ; quod notatur

tatur per vocales E A. in ly Eva. Ut Omnis homo est animal, ergo Aliquod animal est homo; Nullus homo est lapis, ergo Aliquis lapis non est homo.

Conversio per Contrapositionem est mutatio Parag. 5. subjecti in locum prædicati, & è contra, ma- Conversio nente eadem quantitate & qualitate, sed mu- per contra- tatis terminis finitis in infinitos. Hoc modo positionem. convertuntur Universalis affirmativa in uni- versalem affirmativam, & Particularis negativa in particularem negativam, notatæ per vocales A. O. in ly Cato. Ut, Omnis homo est Animal, ergo, Omne non Animal est non homo; Aliquis homo non est Tyrannus, ergo, Aliquis non Tyrannus non est homo.

Quæstiones Septimi Capituli.

1. De Definitione Conversionis.
2. De Conversione simplici.
3. De Conversione per accidens.
4. De Conversione per contrapositionem.

C A P. VIII.

De Modalibus.

Modus est determinatio compositionis in Parag. 1. propositione respectu materiæ: sive Modorum simplicius, est vox significans quomodo prædic- numerus. tum inest subjecto. Sunt autem Modi primarii quatuor, Necessæ, Impossibile, Contingens & Possibile. Quod vero aliqui addunt Verum & Falsum, per se, per accidens, id minus rectè fit: Verum enim & falsum determinant propo- sitionis

onis qualitatem magis quam quantitatem ratione materiae: *per se* vero & *per accidens* ad ista reducuntur, *per se* ad Necessarium, *per accidens* ad Contingens.

Parag. 2. *Propositio Modalis* est, quae aliquo istorum modorum afficitur. In omni propositione modali duo sunt; *Modus* & *Dictum*. *Dictum* est propositio *Categorica* de inesse cui modus attribuitur; *Modus* est determinatio ejus ad materiam: proinde *Dictum* habet rationem *subiecti*, *Modus* *praedicati*. Ut in ista, *Necesse est hominem esse animal*, *ly Homo est animal* *Dictum* est, & habet rationem *subiecti*; *ly Necesse* *Modus* & (quamvis loci ordine prior) habet rationem *praedicati*.

Parag. 3. *Modus* enunciari potest vel *adjective* ut *Necesse est hominem esse animal*: vel *adverbialiter*, ut *Homo necessario est Animal*; vel *verbialiter*, ut *Contingit Socratem currere*: potestque collocari vel in principio, ut in primo: vel in medio, ut in secundo exemplo; vel in fine, ut *Hominem esse animal necesse est*, & potest efficere sensum vel *compositum*, cum partes dicti intelliguntur in eodem tempore: vel *divisum*, cum in diverso: ut *Possibile est sedentem stare*: quod est falsum sensu composito, verum in diviso.

Parag. 4. *Necessarium* est quod non potest aliter esse: ut *Hominem esse animal*: & habet vim universalis affirmativae. *Impossibile* est, quod non potest ita esse: ut *Hominem esse lapidem*: & habet vim universalis negativae. *Contingens* est, quod ita est, sed potest non esse: ut *Socratem Philosophari*: & habet vim particularis affirmativae. *Possibile* est, quod non ita est, sed potest esse: ut *aquam esse calidam*: & habet vim particularis negativae.

Quantitas

Quantitas Modalium, si attendatur penes *Parag. 5.*
Dictum, (& est *quantitas materialis*) est omni- *Quantitas*
 o ut in *Categoricis* puris; si penes *Modum* (& *Modalium*,
 it *formalis*) ea *Universalis* est, quæ habet mo-
 dum *universalem* *Necesse*, vel *Impossibile*: *Par-*
cularis quæ *particularem*, *Contingens* vel *Pos-*
ibile; ut ista, *Impossibile est aliquem hominem*
se lapidem, *particularis* est ex parte *Dicti*, ex
 arte *Modi* *universalis*.

Qualitas similiter si attendatur penes *Dictum*, *Parag. 6.*
 it ut in puris: si penes *Modum*, ea *affirmat* quæ *Qualitas*
 habet *modum affirmantem* *Necesse*, vel *contin-* *Modalium*
ens; ea *negat*, quæ *negantem*, *Impossibile*, vel
possibile: si penes *totam modalem*: ea *negativa*
 it, in quâ *modus formaliter* *negatur*: *affir-*
mativa, in quâ *non*. Ut ista, *Impossibile est ho-*
minem non esse animal, est *negativa* ex parte
Dicti, *negativa* etiam ex parte *modi*: sed *secun-*
dam se totam *affirmativa*.

Modalis *omnis vera* est, *necessaria*, *falsa* *Parag. 7.*
omnis impossibilis: nec datur *medium*. De *Veritas* &
necessario *vera* est, *cujus materia* *necessaria* est: *falsitas*
ista, *cujus materia* est *impossibilis*, vel *con-* *Modalium*
tingens. De *Impossibili* *vera* est, *cujus materia*
 it *impossibilis*; *falsa* *cujus materia* est *Neces-*
aria, vel *Contingens*. De *Contingenti* *vera* est,
cujus materia est *contingens*: *falsa*, *cujus*
materia est *necessaria* vel *impossibilis*; De
impossibili *vera* est, *cujus materia* est *necessaria*
 it *contingens*: *falsa*, *cujus materia* est *im-*
possibilis.

Modalium *Oppositionem* & *Equipollentiam* *Parag. 8:*
dictis quibusdam *vocabulis* *expressere* *Lo-* *Oppositio*
ci: *Purpurea*, *Iliace*, *Amabimus*, *Edentuli*. & *Equi-*
quatuor *cujuslibet* *vocabuli* *syllabæ* *quatuor* *pollentia*
odos ita *significant*; ut *possibile* *primæ*, *con-* *Modalium*
tingens

tingens secundæ, tertiæ *Impossibile*, *Necessaria* quartæ respondeat: Quatuor vero vocalium quæ in istis sunt dictionibus, *A* notat utrumque (dictum scilicet & modum) affirmari: *U* utrumque negari: *E* affirmari modum, negari dictum: *I* negari modum, dictum affirmari juxta versus.

Destruit U totum: sed A confirmat utrumque
Destruit E dictum: destruit I que modum.

Parag. 9. Quibus præmissis, totum negotium sine singularum ambitu ex subiecto Schemate conspicui potest.

Schema
Oppositionis & Æquipollentie Modali-um.

<i>Pur-</i>	<i>Non possibile non</i>	<i>Non possibile</i>
<i>pu-</i>	<i>Non contingens non</i>	<i>Non contingens</i>
<i>re-</i>	<i>Impossibile non</i>	<i>Impossibile</i>
<i>a</i>	<i>Necesse</i>	<i>Necesse non</i>

<i>A-</i>	<i>Possibile</i>	<i>Possibile non</i>	
<i>ma-</i>	<i>Contingens</i>	<i>Contingens non</i>	<i>de</i>
<i>bi-</i>	<i>Non impossibile</i>	<i>Non impossibile non</i>	<i>e</i>
<i>mus</i>	<i>Non necesse non</i>	<i>Non necesse</i>	

Parag. 10. In quo Schemate æquipollent quæ unâ quâ dictione continentur: opponuntur vero ad imum, summum, latera, & oppositos angulos eodem præsertim modo, quo contingere in propriis *Categoricis* oppositionem ostensum retro suo loco. Contrariantur ergo *Purpurea*, *Iliace* Subcontrariantur *Amabimus*, *Edentuli*, atque iterum *Iliace*, *Amabimus*; subalternantur *Purpurea*, *Amabimus*, atque iterum *Iliace*, *Edentuli*. Respice (bone Lector) purarum oppositionum & æquipollentias; ne actum agatur.

De *Conversione* vero *Modalium* nihil hic præcipio; nec enim libet subtilitatibus parum necessariis, plusque habituris operæ quam fructus, creare studiosis molestiam inutilem. Consultat, qui volet, *Aristotelem. 1. Prior. cap. 3.*

Quæstiones Octavi Capitis.

1. De *Modis & Modalibus in genere.*
2. De *Modis & Modalibus in specie.*
3. De *Quantitate Modalium.*
4. De *Qualitate Vocis Modalium.*
5. De *Qualitate Rei Modalium.*
6. De *Oppositione Modalium.*
7. De *Æquipollentia Modalium.*
8. De *Conversione Modalium.*

C A P. IX.

De Exponibilibus.

SUNT præter has, & aliæ etiam *Secunda-Parag. 1.* *Srio dictæ Modales*; in quibus dispositio *Propositio-* prædicati cum subiecto suo quodammodo de- *nes Expo-* terminatur *syncategorematica* aliqua particulâ, *nibiles.* sed minus nobili. *Summularii Exponibiles* propterea vocant, quod obscuræ cum sint, habeant singulæ per alias plures magis perspicuas (quæ eminenter in eis continentur) exponi. In iis præcipuè sunt *Exclusiva, Exceptiva, & Reduplicativa*: Reliquas, quod exigui sint usus, memores compendium esse quod scribimus, facile negligimus.

Propositio Exclusiva est, in qua reperitur *Parag. 2.* *syncategorema Exclufivum*, (qualia sunt *solum, Propositio tantum, præcise, &c.*) Ut *solum homo est ratio-* *Exclusiva.*
nalis. Est.

Estque ea ex-
clusiva vel

Prædicati; cum signum Ex-
clusivum tenetur ex parte
prædicati, & determinat illud:
ut, *Elementa sunt tantum qua-
tuor, & dicitur Propositio de
excluso termino.*

Subjecti; cum signum Exclu-
sivum tenetur ex parte sub-
jecti, & modificat totam pro-
positionem: ut, *Tantum homo
est risibilis, & dicitur absolutè
Propositio exclusiva.*

Parag. 3. *Propositio de excluso extremo* exponitur aufe-
Expositio rendo signum, & removendo à prædicato quem-
Exclusiva. cunque alium numerum, aut rem, prout casus
exigit: ut ista, *Elementa sunt tantum quatuor,*
Exponitur sic, *Elementa sunt quatuor, & non
plura.* *Propositio exclusiva subjecti,* etsi possit
aliter, simplicissimè tamen exponitur per uni-
versalem affirmativam transpositis terminis:
ut ista, *Solus homo est risibilis,* exponitur sic,
*Omne risibile est homo; & consimiliter de reli-
quis mutatis mutandis.*

Parag. 4. *Propositio Exceptiva* est, in qua reperitur
Propositio syncategorema Exceptivum (qualia sunt *nisi,*
Exceptiva præterquam, præter, excepto, &c.) Ut *Omne ani-
mal, præter hominem, est irracionale.* In omni
exceptione legitimâ terminus exceptus debet
esse angustior termino excipiente, sive à quo fit
exceptio, & sub eo contineri; ac etiam debet
terminus excipiens supponere *distributive.*

Parag. 5. Exponitur Exceptiva per duas exponentes;
Expositio quarum prior debet esse ejusdem quantitatis &
Exceptiva qualitatis de termino excluso in subjecto cum
ipsa exceptiva; altera diversæ & quantitatis &
qualitatis, in qua subjectum sit terminus ex-
ceptus.

ceptus, prædicatum idem quod totius excep-
tivæ ; ut ista, *Omne animal præter hominem, est*
irrationale, exponitur per istas, *Omne animal*
aliud ab homine est irrationale, & Aliquis homo
non est irrationalis : & eodem modo reliquæ,
mutatis mutandis.

Propositio Reduplicativa est, in qua repe- Parag. 6.
ritur syncategorema Reduplicativum : (qualia Propositio
sunt qua, quatenus, in quantum, &c.) ut, *Homo, Redupli-*
qua homo est rationalis ; dicitur & Restrictiva, cativa,
& Limitativa Propositio.

Uniformis, quæ & simplex sive
specificativa dicitur ; cum fit Re-
duplicatio secundum idem no-
men : ut, *Homo qua homo est ratio-*
nalis, atque ista Reduplicatio non
fit nisi in essentiali prædicatione,
ubi prædicatum convenit sub-
jecto quatenus ipsum.

Reduplica-
tio alia est

Difformis, sive composita, cum fit
Reduplicatio per diversum no-
men ; sive id sit generis, & Gene-
rica dicitur : ut, *Homo quâ animal*
est sensibilis ; sive partis, & Partia-
lis vel Synecdochica dicitur : ut, *Homo*
quantum ad animam est immortalis ;
sive accidentis, & Accidentalisis di-
citur : ut, *Socrates quatenus Phi-*
losophus disputat.

Exponitur Reduplicatio per quatuor exponen- Parag. 7.
tes : quarum prima principale prædicatum at Expositio
tribuit subjecto ; secunda reduplicativum at Redupli-
tribuit subjecto ; tertia prædicatum principale cativa.
universaliter attribuit reduplicativo ; quarta est
causalis inferens principale prædicatum ex re-
duplicativo : ut ista, *Homo qua animal est sen-*
L a sibilis.

sibilis, exponitur per ista, *homo est sensibilis, & homo est animal, & omne animal est sensibile & quia aliquid est animal ipsum est sensibile.* Con-
similiter de *negativis*, & aliis omnibus, mu-
tatis mutandis. Ita secundum *Summularios*:
sed expeditius res tota peragetur, nec minus
commode, exponendo simpliciter per unam
tantum causalem, sic ista, *Homo quia animal est
sensibilis*, exponetur sic: *Quia homo est animal,
propterea est sensibilis.*

Quaestiones Noni Capitis.

1. De Exponibilibus in genere.
2. De Exclusivis.
3. De Exceptivis.
4. De Reduplicativis.
5. De aliis Exponibilibus.

C A P. X.

De Hypotheticis.

Parag. 1. **Hypotheti-**
ca in ge-
nera. **P**ropositio *Composita* (sive *Hypothetica late*)
est, quae constat ex pluribus *Categoricis*
per conjunctionem aliquam unitis. Estque
ea duntaxat triplex: *Conditionalis*, (sive *Hypo-*
thetica stricte) *Copulativa*, & *Disjunctiva*. *Cau-*
salis enim & *Rationalis* ad *Conditionalem*;
Adversaria, & *Comparativa*, & *Significativa loci*
aut temporis, ad *Copulativam* referuntur.

Parag. 2. **Conditio-**
nalis. **P**ropositio *Conditionalis* (sive *Hypothetica*
stricte) est, in qua plures *Categoriae* uniuntur
per conjunctionem *Conditionalem*: ut, *Si ho-*
mo sit rationalis, est sensibilis. Referuntur huc
Causalis;

Causalis; ut, *Quia homo est Rationalis, est risibilis*: & Rationalis, ut *Homo est Rationalis, ergo risibilis*: nisi Rationalis Argumentationibus potius annumeranda sit, utpote apertum *Enihy-mema*, quam propositionibus. Omnis conditionalis habet vim illativam: unde *Categoricarum* prior, quæ habet rationem inferentis, *Antecedens*, posterior, quæ illatæ, *consequens* dicitur.

Propositio *Copulativa* est, in qua plures *Parag. 3*
Categoricæ uniuntur per conjunctionem copu-*Copulati-*
lativam; ut, *homo est rationalis, & brutum ir-va.*
rationalis. Referuntur huc *Adversitiva*; ut,
Socrates, etsi non sit Orator, est tamen Philoso-
phus: & *Comparativa*; ut, *Socrates tam est*
doctus, quam Plato: & *significativa loci*: ut,
Ubi Socrates legit, Plato disputat, aut temporis:
ut, *Dum Socrates legit, Plato disputat*.

[Proprie tamen loquendo, & secundum doc-
trinam *Aristotelis*, *Propositio Copulativa* non
debet censi in hac classe, nec in *Hypotheticis*
numerari. *Copulativa* enim non est una pro-
positio, sed plures *Categoricæ*, unitæ quidem
specie tenus & quoad vocem, sed sine ulla
connexioni ipsarum inter se quoad rem ipsam. Nec
valet omnino ad *Syllogismum*, sicut valent con-
ditionalis & disjunctiva: neque enim datur
syllogismus copulativus, sicut dantur conditio-
nalis & disjunctivus; sed ejus usus est solum
in *inductionibus* & *exemplis*, ubi ex pluribus
propositionibus æqualibus colligitur conclu-*Parag. 4.*
sio.] *Disjuncti-*

Propositio disjunctiva est, in quâ plures *va.*
categoricæ uniuntur per conjunctionem dis-*Parag: 5.*
junctivam: ut, *Aut dies est, aut nox est*. *Veritas &*

Veritas & *falsitas conditionalis* non pendet *falsitas*
ex *veritate* aut *falsitate partium*, vel unius, *conditio-*
vel nalis.

vel utriusque, sed ex bonitate aut malitia consequentiæ. Proinde *vera* est, in qua consequens sic ab antecedente dependet, ut sit necessaria consecutio, licet alterum vel utrumque sit falsum; ut, *Si homo est lapis, est insensibilis: falsa*, in qua non est necessaria consecutio consequentis ex antecedente, licet utrumque sit verum; ut *si Sol lucet, Socrates currit*. Sed in *Causali, & Rationali*, præter necessitatem consequendi, requiritur veritas utriusque partis, atque ulterius etiam, ut veritas antecedentis sit causa veritatis consequentis; ut, *Quia Sol lucet, dies est*: quod supponit utrumque, sc. & lucere solem, & diem esse, ac insuper illud esse causam hujus.

Parag. 6. Veritas *Copulativæ* pendet ex veritate omnium partium: proinde *vera* est, cujus omnes *falsitas copulativæ* partes sunt veræ; ut *Socrates est homo, & animal mal, & corpus*; *falsa*, cujus aliqua pars *falsa & disjunctivæ* est, licet reliquæ sint veræ, ut *Et dies est & nox*. *Sive.* Veritas *Disjunctivæ* pendet ex veritate alicujus partis: Proinde *vera* est, cujus una aliqua pars est vera, licet reliqua sit falsa; ut, *Aut dies, aut nox est*: *falsa*, cujus omnes partes sunt falsæ; ut, *Socrates vel est Asinus, vel lapis*.

Parag. 7.
Oppositio
Hypotheticarum.

Hypotheticæ Quantitatem non habent propriè, nec *Qualitatem*, præter quas à suis, *categoria* habent; proinde nec eas habent *oppositiones*, nec *equipollentias*, quas *categoria*. Unius tantum sunt capaces *oppositionis contradictoriæ*, quæ sit præposita particula negationis toti *Hypotheticæ*: unde isti, *si Socrates currit, est animal*, contradicit ista, *Non si Socrates currit, est animal*. Pari modo se habet & in *Copulativis*, ac *Disjunctivis*.

Quæstiones Decimi Capituli

1. De Hypothesi late.
2. De Hypothesi stricte, sive conditionali.
3. De Copulativa.
4. De Disjunctiva.
5. De Oppositione Hypothesiarum.

FINIS LIBRI SECUNDI

LOGI

LOGICÆ ARTIS Compendium.

LIB. III. *De Discursu.*

CAP. I. *De Argumentatione.*

Parag. 1.
*Discursus
duplex.*

DISCURSUS, tertius humanæ mentis
actus, & perfectissimus est: eum di-
rigit tertia Logicæ pars, quæ tradit
instrumenta discursus, *Argumenta-*
tionem & Methodum; quarum *Argumentatio*
discurrit inferendo, *Methodus* ordinando.

Parag. 2.
*Definitio
Argumenta-*
tionis.

Argumentatio est *Oratio problemati per illa-*
tionem faciens fidem. Problema est propositio
quæsitæ sive quæstio, quæ probanda est; quæ
eadem postquam illativè probata est, *conclusio*
dicitur, & sequitur notam illativam: Totum
quod eandem præcedit, dicitur *antecedens*, &
infert *consequens* sive *conclusionem*. Nota illativa
est communiter *Ergo*: interdum dictio aliqua
ei æquivalens: ut, *Igitur, Proinde, &c.* & in
ea

ea consistit *Argumentationis* nexus omnis: et si quandoque ad sermonis elegantiam non exprimitur.

Materialis: quando Consequens Parag. 3: inferitur ex Antecedente, non Consequens propter modum colligendi, sed *Consequentia* sola vi terminorum, qui sunt *Materialis* materia argumentationis: ut *Socrates est risibilis, ergo, aliquis homo est rationalis*: non enim teneret similis consequentia mutatis terminis sic, *Socrates est risibilis, ergo aliquis homo currit.*

Formalis: quando Consequens inferitur ex Antecedente propter ipsum modum colligendi, qui est *Forma* argumentationis: ut *Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis, ergo Omnis homo est risibilis.* Teneret enim similis consequentia in quibuslibet terminis, eodem modo dispositis, quantumlibet aliàs dissentaneis.

Principia generalia bonæ consequentiæ sunt Parag. 4. ista duo, *Ex vero nil nisi verum sequitur*: proinde nec falsum nisi ex falso sequi potest. *Ex bonæ con-* *Principia*
falso & falsum sequi potest, & verum: unde se- *con-*
quitur, Consequens verum posse inferri vel à *sequentia.*
falso, vel à vero antecedente. Hinc versus,

Ex falsis falsum, verumque aliquando sequetur.

Ex veris possunt nil nisi vera sequi.

Argumentatio potest considerari vel quoad Parag. 5. *formam & modum colligendi, quæ generalior Argumen-*
est consideratio; vel quatenus restringitur ad tationis
certam materiam, ut suo loco videbitur. Argu- *species.*

Compendii Logicae Artis

mentationis species solent assignari quatuor; *Syllogismus, Inductio, Enthymema, Exemplum*: sed ad duas omnino possunt referri, cum *Enthymema* non sit nisi *Syllogismus* quidam imperfectus, nec *Exemplum* nisi imperfecta *Inductio*. Quin & minus principales, quæ vocantur, *Argumentationes*, aut nullius sunt usus, aut ad *Syllogismum* reducuntur: ut *Sorites*, & *Dilemma*, qui sunt *Syllogismi* quidam redundantes; *Sorites* *Categoricus*; *Dilemma* *Hypotheticus*.

Quæstiones Primi Capituli.

1. De *Analyticis* *Aristotelis*.
2. De definitione *Argumentationis*.
3. De bona & mala consequentia.
4. De speciebus *Argumentationis*.

C A P. II.

De Partibus Syllogismi.

Parag. 1. **S**yllogismus est Oratio, in qua, quibusdam positis
 Definitio & concessis, necesse est aliud sequi præter &
 Syllogismi. propter ea, quæ posita sunt, & concessa. Estque
 duplex; *Categoricus*, cujus omnes propositiones sunt *Categoricæ*; & *Hypotheticus*, cujus aliqua saltem est *Hypothetica* latè. Utriusque potest considerari tum materiale, tum formale: sed de *Hypotheticis* suo loco.

Parag. 2. **Materia** } *Remota* sunt *simplices termini*; qui
 Materia Syllogis- } in propositionibus *syllogismi* subjici-
 Syllogismi. mi. } untur, & prædicantur.
 duplex. } *Proxima*, sunt propositiones; quæ
 ex ejusmodi terminis conficiuntur.

Utra-

Utraque materia remota & proxima, ternario numero ita continetur; ut cum sint tres *Propositiones* totidemque *Termini*, singulæ propositiones duos terminos habeant, singuli termini bis in totius *Syllogismi* propositionibus reperiantur.

Termini Syllogismi sunt tres, *Major*, *Minor*, & *Medius*. *Medius terminus* dicitur *Aristoteli* simpliciter *Terminus*, nonnullis *Argumentum*, plerisque & communiter *Medium* (ratione scilicet, non situs;) reliqui *Extremitates* sive *Extrema* dicuntur. *Major Terminus*, sive *Majus Extremum* est prædicatum quæstionis. *Minor Terminus*, sive *Minus Extremum* est subjectum quæstionis: *Medium* sive *Argumentum* est terminus extra quæstionem, ejus prædicatum cum subjecto uniens.

Propositiones Syllogismi sunt tres; *Major*, *Minor*, & *Conclusio*. *Conclusio*, (quæ & *Complexio* est pars *Syllogismi* consequens illata ab *Antecedente*, (*Majore* scilicet & *Minore* propositione, quæ propterea *præmissæ* dicuntur.) *Præmissarum Major Propositio*, (quæ & *ἡ πρώτη* simpliciter *Propositio* dicitur) est, in qua *Medium* cum majori extremo conjungitur: *Minor Propositio* (quæ & *Assumptio*) in qua *medium* cum minori extremo conjungitur: Ut in ista, *Omne animal est sensibile*, *Homo est animal*, ergo *Homo est sensibilis*; *ly Sensibile* est major *Terminus*, *ly homo* *Minor*, *ly Animal* *Medius*: *ly Omne Animal est sensibile* *Major Propositio*, *ly Homo est Animal* *Minor*; *ly Homo est sensibilis* *Conclusio*.

Major Propositio ferè primum locum obtinet, *Minor* secundum, *Conclusio* novissimum in *Syllogismo*: Iste enim est ordo maximè naturalis.

Falluntur tamen qui in Scholis propositiones secundum hunc ordinem perpetuo metiuntur: contingit enim non raro per crypticam propositionum transpositionem ut ordo naturalis variè invertatur; quod, cum quatuor aliis modis fiat, tum frequentius transpositis *Majore & Minore*. Judicandæ proinde sunt ex terminis qui nunquam fallunt, non ex ordine.

Parag. 5.
Canones
partium
Syllogismi.

1. In Syllogismo sunt tres tantum termini. Ubi aut quartus novus terminus admittitur, aut mutatur significatio vel suppositio alicujus è tribus, vitiosus fit Syllogismus.

2. Medium conclusionem ne ingrediatur. Nec totum sc. nec aliqua ejus pars.

3. Conclusio semper sequitur deteriorem partem. Est autem debilior, sive deterior Universalis Particularis, & Negativa Affirmativa.

4. Ne esto plus minusque in conclusione, quam in præmissis.

Parag. 6.
Syllogismi
species.

Distribuitur Syllogismus, quoad qualitatem, in Affirmativam & Negativam: quoad quantitatem, in Universalem, Particularem, Indefinitam & Singularem. Attenditur autem Quantitas & Qualitas Syllogismi omnino penes conclusionem: ita ut, quomodocunque se habeant præmissæ, ille Syllogismus haberi debeat Affirmativus, cujus conclusio est affirmativa; & Universalis, cujus conclusio est universalis.

Quæstiones Secundi Capitis.

1. De Syllogismi nomine & definitione.
2. De tribus Syllogismi terminis.
3. De tribus Syllogismi propositionibus.
4. De crypti Syllogistica.
5. De variis Syllogismorum speciebus, & divisionibus.

CAP.

C A P. III.

De Fundamento Formæ Syllogisticæ.

Fundamentum Formæ & dispositionis *Syllogisticæ* situm est in illa veritate, naturæ *Regula* lumine satis perspectâ: Quæcumque duo in aliquo *propositione* tertio conveniunt, eadem & inter se convenire. *nis.*

Hinc duplex illa nobilissima *Regula*, quam vocant *dictum de omni*, & *de nullo*: quorum *dictum de omni* fundamentum est *Syllogismorum Affirmativorum*, *dictum de nullo* *Negativorum*.

Dictum de omni est hujusmodi: *Quicquid* *Parag. 2.* *affirmatur universaliter de aliquo subjecto, affir-* *Dictum de* *uari necesse est de iis quæ sub eo continentur. omni &*

Dictum de nullo hujusmodi: *Quicquid nega-* *nullo.* *tur universaliter de aliquo subjecto, negari necesse est de iis quæ sub eo continentur.* *Necessitas illa-*

tionis ab hoc dicto de omni & nullo vim suam habet omnem, eamque in omnibus modis & figuris parem: sed evidens est illa necessitas in modis tantum primæ figuræ directis, qui propterea Perfecti dicuntur; reliquorum evidentiâ necesse habet ostendi per reductionem ad istos, & propterea Imperfecti habentur.

Ex hoc dicto, velut principio, sequuntur *Parag. 3.* tanquam *Corollaria*, duæ *Syllogismorum Re-* *Corollaria* *gulæ generales.*

1. *Ex utraque præmissa particulari nihil sequitur:* Repugnat enim dicto de omni & nullo, quo requiritur ut altera saltem præmissarum sit universalis.

2. *Ex utraque præmissa negativa nihil sequitur*: Necessè est enim medium terminum cum altero extremorum consentire: quod nisi in affirmativa propositione fieri non potest. Utramque regulam disticho complectuntur.

*Syllogizari non est ex particulari ;
Neque negativis rectè concludere si vis.*

Parag. 4.
Syllogis-
morum
virtutes.

Tradit Aristoteles Syllogismorum sex quædam virtutes sive *Potestates*, itemque vitia sive *Imbecillitates* totidem. Sunt autem illæ *Potestates* ;

1. *Plura concludendi* : in qua fundantur modi Syllogismorum indirecti.

2. *Ex falsis verum colligendi*.

3. *Probandi per circulum* ; cum sc. ex conclusione & altera præmissarum conversa, inferitur reliqua.

4. *Evertendi per conversionem* : cum sc. ex opposito conclusionis, & altera præmissarum evertitur reliqua.

5. *Deducendi ad impossibile* ; quam explicamus infra cap 5.

6. *Concludendi ex oppositis* ; cum scil. ex præmissis (aut *verbo tenus*, aut *re ipsa*) oppositis conclusio falsa colligitur ; quod fit in Modis tantum negativis secundæ & tertiæ figuræ.

Parag. 5.
Syllogismo-
rum vitia.

Illæ vero sex vitia sive imbecillitates Syllogismorum, sunt

1. *Petitio quesiti* ; cum id sumitur ad probationem, quod est in quæstione.

2. *Non propter hoc falsum accidere* : cum in deductione ad impossibile hypothesis sumpta ita se habet, ut vel ea dempta nihilominus accidat Impossibile ex reliquis propositionibus.

3. *Fal-*

3. *Falsa ratio*: cum ex propositionibus (Syllogismi vel Prosyllogismi) falsitas irripit in conclusionem. Nam semper prima falsitas est causa sequentium.

4. *Impedimentum Cata syllogismi*: quia nisi concedamus duas propositiones in quibus idem terminus reperitur, non potest contra nos concludi Syllogistice.

5. *Impedimentum Elenchi*: quia nisi concedamus propositionem aliquam universalem, aut affirmativam, non potest thesis nostra everti.

6. *Deceptio*: qua contingit, ut aliquid scientes, fallamur tamen: quoties scilicet eandem rem, sed diversis respectibus, & sciamus, & ignoremus.

De istis omnibus cum *Protestatibus*, tum *Imbecillitatibus syllogismorum*, consulat qui volet fufe differentem *Aristotelem* in secundo libro primorum *Analyticorum*.

Quæstiones Tertii Capitis.

1. De regula propositionis.
2. De Dicto de omni & nullo.
3. An ex puris particularibus vel negativis aliquid efficiatur?
4. De syllogismorum potestatibus.
5. De syllogismorum imbecillitatibus.

C A P. IV.

De Syllogismorum Figuris.

Parag. 1. **D**uplici Syllogismorum materiæ duplex
Forma syllogismo- respondet forma; *Figura sc. & modus.*
rum duplex. Horum *Figura* respicit terminos, materiam
 remotam; *Modus* Propositiones materiam pro-
 ximam.

Parag. 2. *Figura est debita medii termini cum extremis*
Tres syllogismorum dispositio quoad subjectionem & prædicationem.
figura. Estque ea triplex, pro triplici medii disposi-
 tione.

Vel enim
 Medium

Prædicatur de uno extremorum
 & subjicitur alteri; quæ est dispo-
 sitio maxime naturalis, & cum ne-
 cessitate parit etiam evidentiam:
 ut in *Prima* figura; ubi medium
 est *Subjctum* in majori, & *Prædi-*
catum in minori propositione.

Prædicatur de utroque: ut in
secunda figura, ubi medium est *Præ-*
dicatum in utraque præmissa.

Subjicitur utrique: ut in *Tertia*
 figura, ubi medium est *Subjctum*
 in utraque præmissa juxta ver-
 sum.

Sub. Præ. prima: bis Præ. secunda; tertia, bis Sub.

Modus est apta propositionum ordinatio quoad
 quantitatem & qualitatem.

{

 Directus, in quo infertur conclu-
 sio directè & immediate sequens à
 præmissis, & factum cognoscitur,
 quoties in conclusione Major ter-
 minus prædicatur de Minori.

 Parag. 3.
 Modi di-
 visio.

{

 Indirectus, in quo infertur con-
 clusio, non quæ ex præmissis im-
 mediate sequitur, sed quæ vi con-
 versionis sequitur ex illa. Id factum
 cognoscitur, quoties in conclusi-
 one Minor terminus prædicatur de
 Majori.

{

 Modus ali-
 us est

Modi sunt omnino distincti 16. qui multi-
 plicati secundum triplicem figuram faciunt 48. Parag. 4.
Modorum
numerus.
 suntque majori adhuc numero si addantur in-
 directi. Sed ex illis 16. octo sunt prorsus inu-
 tiles; scil. EE. EO. IE. II. IO. OE. OI. OO.
 quod adversantur *Dicto de Omni & Nullo*, &
 Regulis superiori cap. parag. 3. datis, nisi quod
 IE. indirectè concludat in *Frisismo*. Reliqui
 octo utiles sunt; scil. AA. AE. AI. AO. EA.
 EI. IA. OA. habentque in figuris locum ita
 ut quatuor in prima, totidemque in secunda, in
 tertia sex modi disponantur, omnes directi:
 qui cum quinque primæ figuræ indirectis his
 versiculis continentur.

1. Barbara, Celarent, Darii, Ferio; Baralipon,
 Celantis, Dabitis, Fapesmo, Frisesmorum: 2. Ce-
 sare, Camestres, Festino, Baroco: 3. Darapti, Fe-
 lapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. In
 quibus vocabulis tres syllabæ totidem signant
 Propositiones; prima Majorem: secunda Mi-
 norem; ultima Conclusionem; & propria cujul-
 que syllabæ vocalis quantitatem & qualita-
 tem propositionis per syllabam significatæ
 ostendit.

Parag. 5. Primæ figuræ quatuor sunt modi directi, Regula figurarum speciales. quinque indirecti, in primis duobus versiculis comprehensi: In hac figura Conclusio est libera; Major Universalis, ubique Minor Affirmativa. Secundæ figuræ sunt quatuor modi directi ab initio tertii versus: in hac figura, Minor est libera, Major ubique Universalis, Conclusio Negativa: Tertiæ figuræ sunt sex modi directi; in reliquo tertii, & in toto quarto versu comprehensi; in hac figura Major est libera, Minor ubique Affirmativa, Conclusio particularis. Sunt & in secunda, & tertia figura modi indirecti, sed minoris usus; qui propterea negliguntur à plerisque.

Parag. 6.
Exempla
figurarum

Exemplum
Syllogismi
in figura,

1. { Bar- Omne rationale est risibile,
ba- Omnis homo est rationalis,
ergo
ra- Omnis homo est risibilis.
2. { Cel- Nullus justus est crudelis,
a- Omnis Tyrannus est crudelis, ergo
re- Nullus Tyrannus est justus.
3. { Da- Omnis homo est rationalis,
rap- Omnis homo est risibilis,
ergo
ti- Aliquid risibile est rationale.

Syllogismi & in reliquis modis ad horum rationem formari possunt, servata recta dispositione terminorum, & quantitate & qualitate propositionum.

Quæ-

Quæstiones Quarti Capitis.

1. De triplici syllogismorum figura.
2. De modorum numero.
3. De prima figura & ejus modis.
4. De secunda figura & ejus modis.
5. De tertia figura & ejus modis.
6. De modis figurarum indirectis.

C A P. V.

De Reductione Syllogismorum.

Reductio est mutatio Syllogismi quoad formam, ut in imperfectis modis necessitas illuminationis fiat ex inevidenti evidens. Reducuntur ergo Syllogismi Imperfecti ad Perfectos. Perfecti sunt, qui in quatuor directis modis primæ figuræ concluduntur: imperfecti, qui in reliquis modis, aut figuris.

Reductio vel est

}	1. <i>Ostensiva</i> ; fitque sola propositionum conversione, aut transpositione.	Parag. 2. Reductio duplex.
	2. <i>Ad impossibile</i> ; estque cum adversarius ad impossibile aliquod, aut absurdum cogitur.	

Ad Reductionem observandæ sunt in modorum nominibus *initiales* quatuor literæ B. C. D. E. totidemque *intermediæ*, S. P. M. C. *Initiales* ostendunt ad quem modum primæ figuræ quilibet modus sit reducendus; ad eum scil. qui eandem habet *Initialem*; ut *Baroco* ad *Barbara*, *Disamis* ad *Darii*, &c. *Intermediæ* ostendunt modum reductionis; ita ut S. notet

propositionem esse convertendam simpliciter ;
P. convertendam esse per Accidens ; *M.* pro-
 positiones esse transponendas ; *C.* modum re-
 ducendum esse per deductionem ad impossi-
 bile : juxta versus.

S. vult simpliciter verti : *P.* vero per acci.

M. vult transponi ; *C.* per impossibile duci.

Illud tamen notandum, *literam intermediam*
 ad Syllabam vocalis præcedentis pertinere
 semper non sequentis.

Parag. 4. Exemplum ostensivæ Reductionis sit modus
Exemplum *Disamis* tertiæ figuræ : cujus initialis *D.* osten-
Reductio- dit eum reducendum ad *Darii* ; *M.* transpo-
nis ostensi- nendas præmissas : *S.* in prima & ultima syl-
va. laba simpliciter convertendas *Majorem* &
Conclusionem, hunc in modum.

Dis. *Aliquis Tyrannus est injustus.*

am. *Omnis Tyrannus est crudelis : ergo*
is. *Aliquis crudelis est injustus.*

Da. *Omnis Tyrannus est crudelis.*

ri. *Aliquis injustus est Tyrannus : ergo*
i. *Aliquis injustus est crudelis.*

Parag. 5. Exemplum Reductionis per impossibile sit
Exemplum modus *Baroco* secundæ figuræ : cujus initialis
Reductio- *B.* ostendit reducendum ad *Barbara* ; *C.* redu-
nis per im- cendum per impossibile. Fit autem talis re-
possibile, ductio, cum ex contradictoria conclusionis cum al-
 tera præmissarum infertur contradictoria alterius
 præmissæ ; Minoris scilicet in secunda figura, *Ma-*
 joris in tertia ; juxta versus.

Servat majorem, mutatque secundam minorem :

Tertia majorem mutat, servatque minorem

Re-

Reducitur ergo Baroco hunc in modum.

Ba- Omne rationale est risibile.

roc- Aliquod animal non est risibile : ergo

o. Aliquod animal non est rationale.

Bar-Omne rationale est risibile.

ba- Omne animal est rationale : ergo

ra. Omne animal est risibile.

Usus talis reductionis est, ut qui concessis Majori & Minori negat ex illis sequi conclusionem in Modis secundæ aut tertiæ figuræ, ut indirectis primæ ; per absurdam conclusionem alteri concessarum contradictoriam, ex contradictoriâ conclusionis illatam, cogatur tandem agnoscere colligendi necessitatem, quam negabat in illis modis. Atque omnis hujusmodi Argumentatio ducens ad impossibile nititur duobus istis fundamentis: *Contradictoriarum alteram perpetuo esse veram, alteram falsam : Et, Ex veris nisi vera sequi non posse.*

Parag. 6.
Usus reductionis per impossibile.

Soli ex omnibus modis Baroco & Bocardo signantur litera C : quod illæ non alio modo reduci possunt, quam per impossibile : non quod illæ solæ ita reducantur : Nam & Imperfecti omnes reducuntur per impossibile ; quamvis non semper ad Modum suæ initialis. Id quod aliqui conati sunt istis vocibus exprimere, *Nesciebatis, Odiebam, Letare, Romanis*, in quibus quatuor vocales denotant quatuor perfectos nodos, pro ratione quantitatis & qualitatis conclusionum per illas vocales signatarum : sc. A. Barbara, E. Celarent, I. Darii, O. Ferio. Deinde tot syllabæ tot modos designant, idque vulgato ordine : ita ut ly *Nesciebatis* significet quin-

Parag 7.
Reductio omnium imperfectorum modorum per impossibilia.

quinque indirectos primæ: ly *Odiebam* quatuor secundæ: ly *Letare, Romanis* sex tertiæ figuræ modos. Ergo in ly *Romanis* prima syllaba *Ro* ostendit quartum modum tertiæ figuræ, sc. *Datifi*, reducendum esse ad *Ferio*:

Parag. 8. **Reductio** Nec imperfecti solum ad perfectos; sed & ex perfectis particulares, & minus perfecti ad universales & perfectissimos, hoc est, *Darii* & *Ferio* ad *Barbara* aut *Celarent* reducuntur per impossibile: licet non immediatè. Reducuntur enim *Darii* ad *Camestres*, & *Ferio* ad *Cesare* figuræ secundæ modos per impossibile, eo pacto quo reducuntur modi secundæ figuræ ad modos primæ: & tum postea reducuntur ostensive ad *Celarent* in prima.

Quæstiones Quinti Capitis.

1. De definitione & usu Reductionis.
2. De Reductione ostensiva, & ad impossibile.
3. De Reductione indirectorum primæ figuræ.
4. De Reductione modorum secundæ figuræ.
5. De Reductione modorum tertiæ figuræ.
6. De Reductione perfectorum primæ figuræ ad perfectissimos.
7. De resolutione Syllogismorum unius figuræ in aliam.

C A P. VI.

De Inventione mediæ termini.

Parag. 1. **C**opia argumentorum ad quodvis problema concludendum pendet ex inventione aptorum Mediæ termini: de quâ quantum ad figuras dari possunt Regule quædam generales. **Fi-
gura-**

urarum ac Modorum rationi accommodatæ :
speciales enim Regulae ex natura Thematum
 ve Terminorum Problematis ex Topicis col-
 ligendæ sunt.

Quicquid potest esse *Medium* in aliquo syl- **Parag. 2.**
 logismo, erit necessario alterius extremorum *Medii in-*
 quæ in problemate seu Conclusionem conti- *veniendi*
 ventur) aut *Antecedens*, aut *Consequens*, aut *Re-* *ratio ad*
repugnans. *Antecedens* alicujus termini est, quod *extrema.*
 potest ei universaliter subjici: *Consequens*, quod
 potest de eo universaliter prædicari: *Repug-*
nans, sive extraneum, quod nec ei subjici po-
 test, nec de eo prædicari. Horum autem sin-
 gula considerari debent ratione habita ad u-
 trumque extremum; *Majorem* sc. *Terminum* &
Minorem. Quorum *Major Prædicatum* est Con-
 clusionis, *Minor Subjectum*.

Ad inveniendum ergo *Medium* probandæ **Parag. 3.**
 cuivis conclusioni aptum, observentur *Re-* *Regula in-*
 gula. *veniendi*

1. Si concludenda sit *Universalis affirmativa*; *medium.*
 quærendum tale *Medium*, quod sit *Antecedens*
Majoris extremi, & *Consequens Minoris*: & fiet
Syllogismus in Barbara.

2. Si *Particularis affirmativa*; quærendum
Medium, quod vel sit *Antecedens Majoris*, &
Consequens Minoris, & erit *Syllogismus in Da-*
rrii: vel *Antecedens utriusque*, & erit in *Darapti*,
Disamis, aut *Datisi*

3. Si *Universalis Negativa*: quærendum *Me-*
dium, quod vel sit *Repugnans Majoris*, & *Con-*
sequens Minoris; & erit *Syllogismus in Celarent*,
 aut *Cesare*: vel *Consequens Majoris* & *repugnans*
Minoris, & erit in *Camestres*.

4. Si *Particularis negativa*: quærendum *Me-*
dium, quod vel sit *Repugnans Majoris* & *Consequens*
Mino-

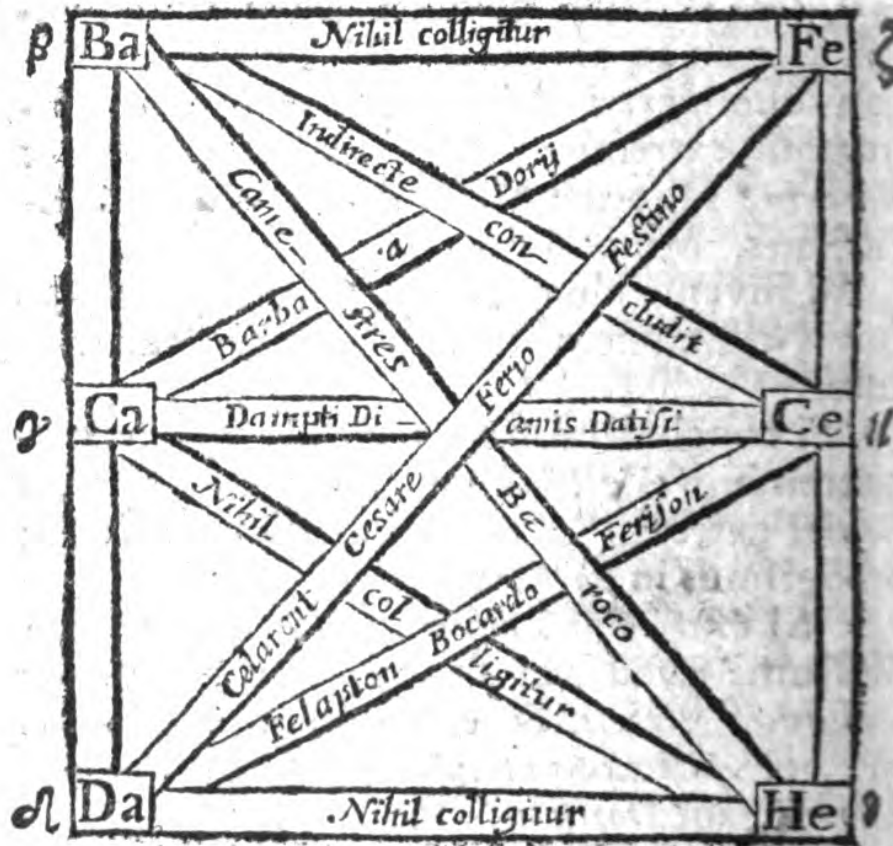
Compendii Logicae Artis

Minoris: & erit in *Ferio*, aut *Festino*: vel *Consequens Majoris* & *repugnans minoris*; & erit in *Baroco*: vel *Repugnans Majoris* & *Antecedens Minoris*; & erit in *Felapton*, *Bocardo*, vel *Ferison*.

5. Si sumatur *Medium*, quod sit vel *Repugnans utriusque Extremi*, vel *Consequens utriusque*, vel *Antecedens Majoris*, & *repugnans Minoris*, nihil colligitur.

Parag. 4.
Schema de
inventionem
A sedis.

Rem omnem subjectum Schema delineat.

Cui explicando versiculos excogitarunt.

Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gadaco, Gebali stant: non stant Febas, Hedas, & Hecar.
In

In quibus versiculis tertia cuiusque voca-
 buli *syllaba* notat *conclusionem*, ejusque syllabæ
 Vocalis conclusionis *quantitatem & qualitatem*;
 ut supra. In Prioribus syllabis duarum vocali-
 um A & E. A notat *majus extremum*, sive præ-
 dicatum Quæstionis; E *minus extremum*, sive
 subjectum; literarum vero B, C, D, F, G, H,
 tum in versiculis tum in schemate, atque e-
 tiam Græcarum ad oram Schematis pictarum
 β, γ, δ, ζ, η, θ, B & β significant *Conse-*
quens, C & γ *Antecedens*, D & δ *Repugnans*
Prædicati; F & ζ *Consequens*, G & η *Ante-*
cedens, H & θ *Repugnans Subjecti*: e. g. ly
Fecana ostendit, quod ad probandam quæstio-
 nem *universalem affirmativam*, sumendum sit
 tale medium, quod sit *Consequens Subjecti*, &
Antecedens Prædicati.

Notandum 1° *Gebak* concludere indirectè
 tantum, in prima figura: 2° in conclusione
 universali eminenter contineri suam particu-
 larem; & consequenter modum particularem
 idem Medium requirere, quod modus uni-
 versalis ejusdem figuræ sibi affinis; ut *Fecana*
 non tantum conclusioni in *Barbara* subservire,
 sed & in *Darii*. 3°, *Febas*, *Hedas*, & *Hecas* prop-
 terea inuriles esse, quod in *Febas* essent duæ
 affirmativæ in secunda figura; in *Hedas* ambæ
 præmissæ essent negativæ; in *Hecas* esset mi-
 nor negativa in prima, vel tertia figura.

Quæstiones Sexti Capitis.

1. De copia Argumentorum.
2. De Habitudine Medii ad extrema.
3. De Conjugationibus inutilibus.
4. De medio respectu Problematis A.

5. De medio respectu Problematis E.
 6. De medio respectu Problematis I.
 7. De medio respectu Problematis O.

C A P. VII.

De Syllogismis quibusdam Specialibus.

Parag. 1. **S**UNT quaedam Syllogismorum formæ, quæ propter aliquam à superioribus discrepantiam peculiari indigent consideratione; quales sunt *Syllogismus Expositorius*, *Syllogismus ex Obliquis*, & *Syllogismus Modalis*.

Parag. 2. *Syllogismus Expositorius* est, in quo datur terminus aliquis, & propositio singularis. Ejus usus præcipuus est in *tertia* figura: in qua sæpe propositiones particulares exponuntur per singulares; quo illationis necessitas evidentius, & penè ad sensum pateat. Non tamen peculiaris est ejusmodi expositio *tertiæ* Figure, (ut nonnullis placuit;) sed habet suum usum & in reliquis. Aptissime quidem convenit *tertiæ*; quod in illa Medium ubique subjicitur, & singularium maxime sit proprium subjici; ut,

Socrates est homo,
Socrates est doctus: ergo
Aliquis homo est Doctus.

Parag. 3. *Syllogismus ex Obliquis* est, cum aliquis terminorum, præcipuè vero medius, est obliquus: De qua breviter tres regulæ observentur.

1. Extremum in Præmissis obliquum, obliquum maneat & in conclusione.

2. Me-

2. Medio existente obliquo in altera præmissa, Extremorum illud quod cum eo in illa conjungitur in conclusione rectum esto, reliquum vero obliquum : Ut *Omnis hominis equus currit, Socrates est homo : ergo, Socratis equus currit.*

3. Ex negativa de termino obliquo, & affirmativa de recto, conclusio sequitur de obliquo.

Syllogismus Modalis est, in quo propositio, Parag. 4. aut propositiones modificantur : Estque, si *Syllogismus* omnes modificentur, *mere Modalis* sin aliqua *modus modalis* sit modalis, aliqua de inesse, *Mixtus Syllogismus*. *lis.*

In his explicandis pene nimius est *Aristoteles* lib. 1. *Prior. Analyt.* Is consulendus : quod nunc agitur, compendium est.

Quæstiones Septimi Capituli.

1. De *Syllogismo Expositorio.*
2. De *Syllogismo ex Obliquis.*
3. De *Syllogismo mere Modalis.*
4. De *Syllogismo mixte Modalis.*

C A P VIII.

De Enthymemate & Sorite.

SYllogismi secundo dicti sunt aut *Defici.* Parag. 12. *entes*, aut *Redundantes* : Deficiens vocatur *Enthymema*. Est autem *Enthymema Logicum*, *metis de-* (nam *Rhetoricum* alius est rationis) *Argu-finitio.* *mentatio*, in qua ex una præmissa inferitur conclusio : ut, *Socrates currit, ergo est Animal.* Deficit autem *Enthymema* non reipsa, sed

quoad enuaciandi modum: nec deest altera præmissa, (ut quam termini sufficiunt) sed reticetur. Utimur Enthymemate, aut *brevitatis gratia*, cum præmissa quam suppressimus est evidens; aut *fugæ & occultationis*, cum est infirma; aut *ornatus*, ne impediatur orationis flumen.

Parag. 2. Enthymema ad Syllogismum reducitur per *Reductio Enthymematis ad syllogismum.* additionem illius præmissæ, quæ deest: *Majoris sc. vel Minoris.* Utra vero harum desit cognoscitur ex terminis. Deest enim *Major*, si *Subiectum* Consequentis reperitur in *Antecedente*; si vero *Prædicatum* Consequentis reperitur in *Antecedente*, tum deest *Minor*: *Propositio* autem quæ supplenda est, ex duobus illis terminis confici debet, qui semel tantum reperiuntur in Enthymemate. Consequentio Enthymematis in Scholis *Argumentum* dici solet; quæ si sit falsa & independens, negamus *Argumentum* sive *Consequentiam*.

Parag. 3. *Syllogismus Redundans* virtualiter continet plures Syllogismos; eosque vel *Inæqualiter*, vel *Æqualiter*. Inæqualiter plures complectitur, qui alicui præmissæ principali *Prosyllogismum* adjungit, qui eam confirmet, aut illustret: ut,

Nullus injustus est amandus
Omnis Tyrannus (crudelis quem sit) est
injustus: ergo
Nullus Tyrannus est amandus.

Parag. 4. Resolviturque in plures, si (præter principale syllogismum) ex *Prosyllogismo*, tanquam *antecedente*, & præmissa cui additur tanquam *consequente* fiat Enthymema; illudque tandem, quo dictum est modo, reducatur ad per-

perfectum Syllogismum. Incommodè loquuntur in Scholis, qui inter disputandum penultimum Syllogismum *Prosyllogismum* vocant; cum potius posterior quisque syllogismus inter disputandum sit *Prosyllogismus* prioris, utpote ad aliquam ejus præmissam confirmandam adhibitus: perpetuo enim quod in *Genesi* prius est, id est posterius in *Analyfi*; & è converso.

Syllogismus Redundans, qui virtualiter & Parag. 5. æqualiter continet plures, *Sorites* dicitur. Est *Sorites*. autem *Sorites* Argumentatio in qua plures propositiones ita coacervantur, ut prædicatum prioris propositionis perpetuo subsumatur velut subiectum sequentis, donec tandem ultimum prædicatum cum primo Subiecto componatur: ut,

Omnis homo est Animal.
Omne Animal est vivens.
Omne vivens est corpus.
Omne corpus est substantia: ergo
Omnis homo est substantia.

Sorites vim habet in terminis duntaxat necessario subordinatis: subordinatione sc. vel *Soritis le- Parag. 6.* *Prædicamentali*, vel *Causali*. Fundatur hoc Argumentandi genus in prima Regula Antepredicamentali; & eodem modo intelligendum est, quo illa. Resolvitur *Sorites* in tot syllogismos in *Barbara*, quot sunt termini subsumpti ante conclusionem; qui singuli erunt *Media* singulorum syllogismorum: proinde in dicto exemplo sunt virtualiter tres syllogismi; quorum primi medium erit ly *Animal*, secundi ly *Vivens*, tertii ly *Corpus*.

Que.

Quaestiones Octavi Capitis.

1. De Enthymemate.
2. De Prosyllogismo.
3. De Sorite.

C A P. IX.

De Syllogismo Hypothetico.

Parag. 1. **S**yllogismus Hypotheticus est, in quo reperitur
 Syllogis- propositio aliqua Hypothetica. Estque
 mus mere vel pure, vel ex parte solum Hypotheticus. Pure
 hypotheti- Hypotheticus est, cujus omnes propositiones
 cus. sunt Hypotheticae: ut,

Si Socrates sit homo, est Animal.

Si Socrates sit rationalis, est homo: ergo

Si Socrates sit rationalis, est Animal.

Reduciturque ad Categoricalum in *Barbara*,
 remoto tantum subiecto Antecedentis; sic

Omnis homo est Animal.

Omne rationale est homo: ergo

Omne rationale est Animal.

Parag. 2. **S**yllogismus ex parte Hypotheticus est, cujus
 Syllogis- tantum major Propositio est Hypothetica Est.
 mus condi- que *Conditionalis*, & *Disjunctivus*: *Copulati-*
 tionalis. g. *us* enim non datur, nisi negativus: qui ad
 disjunctivum pertinet. *Conditionalis*, sive *strictus*
Hypotheticus est; qui constat ex majori *Condi-*
tionali.

Ejus

Ejus du-
lex forma
st, sc.

1. A positione Antecedentis ad
positionem Consequentis: ut, *si*
est homo, est animal; sed est homo;
ergo est animal, non è converso.

2. Ab everfione Consequentis ad
everfionem Antecedentis: ut, *si est*
homo, est animal; sed non est animal:
ergo non est homo, non è converso.

Reducuntur Conditionales ad Categoricalos: Parag. 3.
Conditionales prioris formæ ad modos primæ Reductio
guræ, in quibus minor est affirmativa: poste- Conditio-
rioris vero ad modos secundæ, in quibus minor nalis ad
st negativa. In utraque major conditionalis Categori-
ebet fieri categorica, conjungendo Prædicata cum.
Antecedentis & consequentis, omissis subjectis
triusque: ut in superioribus exemplis Major
c fit Categorica, *Omnis homo est animal.*

Syllogismus Disjunctivus est, qui constat ex Parag. 4.
Majori Disjunctiva. Ejus unica tantum est Syllogis-
forma simpliciter necessaria, scil à negatione mu. Dis-
aliquarum partium ad positionem unius: ut, *junctivus.*
ut dies, aut nox est; dies non est: ergo nox est.
positione vero unius ad negationem reliqua-
um, ibi duntaxat necessitatem habet, ubi ter-
mini Disjuncti ita immediate sunt oppositi,
ne cesse sit unum inesse subjecto, reliquum
non inesse. Reducitur autem Disjunctivus ad
categoricum: mutando Majorem disjunctivam
imo quidem in conditionalem, tum vero
inceps in Categoricalam

Hypotheticus Redundans dicitur Dilemma. Est Parag. 5:
tem Dilemma Argumentatio, quæ facta dis- Dilemma.
tione membrorum, ita adversarium con-
tingit utrinque, ut quamlibet interrogationis
rem accipiat, causa tamen cadet. Dicitur
cornutus Syllogismus, quod utrinque adversa-
rium

sarium velut cornibus petat, & feriat: *Uxorem si ducas formosam, habebis communem si deformem, pœnam: ergo nulla ducenda.*

Parag. 6. Dilemma ita comparari debet: ut, 1. *dilemma-junctio sit plena;* 2. *utraque pars feriat* 3. *non possit retorqueri.* Resolvitur in unam *resolutio.* Syllogismum Hypotheticum, ab everfione consequentium ad everfionem antecedentis, & plur. Categoricalos, ita ut ex singulis membris minorum cum suis Prosyllogismis fiant singuli Categoricali.

Quæstiones Noni Capitis.

1. De Syllogismo mere Hypothetico.
2. De Syllogismo Conditionali.
3. De Syllogismo Disjunctivo.
4. De Dilemmate.

CAP. X.

De Inductione & Exemplo.

Parag. 1. *Inductio.* **I**nductio est argumentatio, quæ ex singularibus (sive particularibus) sufficienter enumeratis colligit Universale. Ea explicita est si omnia particularia enumerentur expresse implicita, si aliquibus expresse numeratis, reliqua adjecta aliqua clausula; ut, & sic de cæteris, &c. quamvis brevitatis studio non expressa, intelligi tamen significantur: ut *Iste magnes trahit ferrum, & ille, & hic, & pariter se habet in reliquis: ergo omnis magnes trahit ferrum.* Estque inductio alia Affirmativa alia Negativa.

Inductio est utilis admodum, & potens argu- Parag. 2.
mentandi genus: ut quo probentur prima Inductio.
Principia, & Universalissima: quorum non nis vis.
dantur causæ, nec universaliora, per quæ
possint probari. Nititur autem Inductio hoc
principio velut fundamento necessario. Quod
omnibus inferioribus convenit, id toti superiori
convenire. Evertitur Inductio, si fiat exceptio,
aut instantia in contrarium.

Exemplum est Argumentatio, in qua ex sin- Parag. 3.
gulari notiore infertur simile ignotius. Fit- Exemplum
que duobus modis; nam aut suadendæ quæ-
stioni universali affertur, aut singulari. Uni-
versali, ut si ostenderes exemplo Marii & Syllæ
duos summos principes laceraturos Rempublicam:
Singulari, ut si ostenderes eodem exemplo Cæsa-
rem & Pompeium laceraturos Rempublicam.

Exemplum potest esse vel unius singularis, vel Parag. 4.
plurium: modo omnium non fit. Est exem- Exempli.
plum omnium Argumentationum inefficacissi- vis.
ma: Illustrat enim magis, quam probat: nec
tam cogit, quam suadet: ut quod fundamento
nitatur tantum probabili, Similibus scil. eadem
aut similia convenire. Evertitur Exemplum fa-
cillime, si dissimilitudinis ratio ostendatur.

Quæstiones Decimi Capitis.

1. De Inductione.
2. De Exemplo.

C A P. XI.

De Fine & Præcognitis Demonstrationis.

Parag. 1. **A**rgumentatio, quatenus contrahitur ad
Argumen- certam materiam, (nam de formali, &
tationis *incontracta* hactenus egimus) vel *Apodictica* est,
Species quo- quæ & Demonstratio: vel *Dialectica*, quæ &
ad Materi- syllogismus Topicus: vel *Sophistica*, quæ &
am. Elenchus, sive Fallacia dicitur.

Differunt ista ex parte

Medii :	quod est in	}	Demonstratione, <i>Necessarium.</i>
			Topico Syllogismo, <i>Probabile.</i>
			Elencho, <i>Captiosum.</i>
Finis :	qui est in	}	Demonstratione, <i>Scientia.</i>
			Topico Syllogismo, <i>Opinio.</i>
			Elencho, <i>Deceptio.</i>

Parag. 2. Demonstratio est Syllogismus faciens Scire.
Demon- Scire autem unumquodque dicitur, cum cau-
strationis sam cognoscimus propter quam res est, quod illius
definitio. rei causa sis, nec possit res aliter se habere. Unde
 duplex oritur Scientiæ Certitudo: Altera Ob-
 jecti, vel Scibilis, quando rei causa proxima
 apprehenditur: Altera Subjecti, vel Scientis,
 quando sciens certus est rem non posse aliter
 se habere. Per illam distinguitur Scientia ab
 Errore: per hanc & ab Opinione, quæ includit
 in ratione sui formidinem oppositi.

Parag. 3. Omnis scientia est conclusionis; oriturque
 De præ- ex præcedenti cognitione præmissarum. Præ-
 cognitis & cognitis autem cujusque Scientiæ sunt tria;
 Sub-

Subiectum, Passio & Dignitas sive principium *præcogni-*
 Modi autem quibus ista *præcognoscuntur, tionibus.*
Præcognitiones appellantur: suntque duæ;
Quod sit, & Quid sit.

Subiectum est minor extremitas, quæ in quæ-Parag. 4
 sito subicitur, & de qua passio demonstranda *Subiecti*
 est: ut *Homo*. De eo utrumque *præcognos-* *Præcogni-*
 cendum est, & *Quod sit, & Quid sit.* *Quod sit, tio.*
 quia alias frustra quæreretur scientia de eo:
 de non ente enim non est scientia: *quid sit*
 vero, non *nominis* solum, sed & *Rei*; cum
quid sit rei subiecti, sit *Medium Demonstratio-*
 nis, & *Medium præcognosci* necesse est con-
 clusioni, saltem *confuse*. *Præcognitio Quod sit,*
 dicitur *Hypothesis*; *Quid sit, Definitio.*

Passio est accidens proprium de subiecto de-Parag. 5:
 monstrabile; estque semper *Major extremitas, Præcogni-*
 quæ in conclusione prædicatur: ut *Risibile. tio Passio-*
 Ipsam necesse est *Præcognosci Quid sit*; *No-*
minis dico, non *Rei*: nam *Subiectum* ingre-
 ditur ejus *quid sit Rei*. Non vero *præcog-*
 noscitur *Quod sit*; illud enim est ipsummet
Quæsitum cujus scientiam investigamus per
Demonstrationem.

Dignitas, sive principium est propositio perParag. 6.
 se nota, in qua passio cum definitione *Subiecti* *Præcogni-*
 conjungitur, estque semper *Major Propositio* *tio Digni-*
Demonstrationis; ut, *Omne animal rationale est* *tatis.*
risibile. Ea cognita *virtualiter* cognoscitur con-
 clusio, & in ea *virtualiter* continetur, quæ ta-
 men non *actu* cognoscitur, donec assumatur
Minor: quibus cognitis, (etsi naturâ posterius,
 tamen) *simul tempore* cognoscitur conclusio.
Dignitas præcognosci non potest *Quid sit*, cum
 sit propositio complexa, & *Quid sit* sit tantum
 incomplexorum; *præcognosci* tamen debet

Quod sit, hoc est, quod sit vera, alias non posset facere fidem conclusioni.

Quæstiones Undecimi Capituli.

1. De speciebus Argumentationis quatenus ad materiam certam restringitur.
2. Sitne Scientia, & Demonstratio?
3. An aliquid sciatur de novo?
4. De fine & usu Demonstrationis.
5. An omnis doctrina discursiva sit ex præexistenti cognitione?
6. De præcognitorum numero.
7. De præcognitione Subjecti.
8. De præcognitione Passionis.
9. De præcognitione Dignitatis.
10. An cognitio Majori & Minori, simul tempore cognoscatur Conclusio?
11. De prima definitione Demonstrationis.
12. De definitione ipsius scire.
13. De scientiarum subalternatione.

C A P. XII.

De Conditionibus Propositionum Demonstrationis Absolutis.

Parag. 1. **D**emonstrationis definitio prior erat ex finali: alteram exhibet Aristoteles ex materiali, viz. Demonstratio est Syllogismus ex veris, primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis. In qua definitione quinque ponuntur conditiones Propositionum seu præmissarum in Demonstratione: quarum duæ prioræ Absolutæ sunt, & ipsas respici-

respiciunt propositiones in se consideratas, *Necessitas* sc. & *Immedietas*; reliquæ *Relatæ* sunt, sive *comparatæ*, & respiciunt Propositiones in habitu ad Conclusionem.

Primo conditio *Necessitas* est; oportet enim Parag. 2.
omnes Propositiones in Demonstratione esse *Necessita-*
necessarias. Sunt autem tres *Necessitatis gra-*
tis gradus, de *Omni*, *Per se* & *Universale primum*,
sive *Quatenus ipsum*

De *Omni* Propositio tunc esse censetur, cum Parag. 3.
prædicatum subiecto, & omni inest, & omni *Propositio*
tempore: ut *Homo est animal*. Diciturque de *de Omni*.
Omni Posterioristicum, ad discrimen propo-
sitionis universalis quantitatis, quæ de *omni Prio-*
risticum dicitur. Differt autem hoc ab illo,
quod ad *Prioristicum* sufficit *universalitas sub-*
jecti, ad *Posterioristicum* præter *Subiecti* re-
quitur & *Temporis universalitas*: in illo uni-
versalitas attenditur ex *signo universali*, in hoc,
ex *naturali habitu* prædicati ad subiectum
quantumvis absit *universale signum*.

Per se Propositio tunc esse censetur, cum est Parag. 4.
in aliquo modorum *dicendi per se*, sed præfer- *Propositio*
tim cum est in *primo* vel *secundo* modo: *Tertius per se*.
enim modus est inutilis omnino ad Demon-
strationem, & *quartus* modus ad potissimam
demonstrationem, nisi in quantum est reducibilis
ad primum vel secundum. Sunt ergo
quatuor modi dicendi per se: quibus opponuntur
tres modi dicendi per accidens.

Primus modus *dicendi per se* est, quando præ- Parag. 5.
dicatum est de definitione subiecti; ut ista, *Primus*
Homo est animal. Prædicatum autem est de defi- *modus per-*
nitione subiecti, vel actu, ut *Genus proximum*, *scitatis*.
Differentia proxima, & ex eis constans *integra*
definitio; vel implicite, ut *Genus remotum*, &
differentia remota. Se.

Parag. 6. *Secundus modus dicendi per se est, quando sub-*
jectum est definitione prædicati. Id quod fit,
quoties propria affectio (una aut per se, aut per
divisionem adæquatam) de proprio subjecto
prædicatur: ut, Homo est risibilis, numerus est
par aut impar. His duobus modis dicendi per se
opponitur primus modus dicendi per accidens,
cum neuter terminorum est de definitione al-
terius: quod fit quoties accidens commune
prædicatur de subjecto, aut è contra, ut Corvus
est niger.

Parag. 7. *Tertius modus dicendi per se est, quando ex-*
istentia prædicatur de substantia, quod fit,
quoties in propositione (quam vocant secundi
adjacentis) terminus substantialis subjicitur;
ut, Homo est. Huic opponitur secundus modus di-
cendi per accidens, cum existentia de accidenti
prædicatur: ut, Albedo est.

Parag. 8. *Quartus modus dicendi per se est, quando cau-*
sa externa (Efficiens nimirum vel finis) prædi-
catur de suo effectu, aut vicissim effectus de
ipsa; ut, Jugulatus interiit. Ei opponitur ter-
tius modus dicendi per accidens, cum causa for-
tuita de effectu prædicatur, aut contra: ut,
Socrate ambulante coruscavit.

Parag. 9. *Quatenus ipsum, sive universalis primum (qui*
tertius necessitatis gradus est) Propositio tunc
esse censetur, quando prædicatum ita univer-
saliter subjecto attribuitur, ut primo ei insit,
& cum eo reciprocetur; ut, Homo est risibilis.
Hic gradus necessitatis omnium est perfectis-
simus, & supponit priores duos. Omnes pro-
positiones secundi modi dicendi per se sunt qua-
tenus ipsum: illæ etiam primi modi, in quibus
sut differentia proxima, aut tota definitio præ-
dicatur de specie.

In omni demonstratione omnes propositiones **Parag. 10.** debent esse *De omni* : & conclusio etiam *Per se Quo gra-* *secundo modo.* In demonstratione autem simpli- *du propo-* *citer Potissima* requiritur, ut omnes propositiones de- *nes habeant singulos Necessitatis gradus, ut* *sent esse* *sint De omni, & per se, & quatenus ipsum.* *necessariæ.*

Secunda absoluta **Conditio** propositionum **Parag. 11.** in demonstratione est *Immedietas.* *Immedietas duplex*

Estque ea duplex **1. Subjecti**, quando prædicatum inest *tas duplex* *subjecto, nullo mediante alio subjecto, cui prius insit : id quod fit in omni propositione Quatenus ipsum ; ut, Homo est risibilis.* **2. Causæ** ; quando prædicatum inest subjecto, nulla mediante causa propter quam insit : id quod fit in propositionibus *primo & per se notis* : ut, *Totum est majus sua parte.*

Immedietas causæ perfectior est *immedietate Subjecti.* Propositiones ergo dicuntur *primæ* *atque immedietæ* ; quarum non datur *Medium*, aut *inessendi prædicati* in subjecto, aut *demonstrandi prædicatum* de subjecto.

Conclusio in omni *Demonstratione* debet esse **Parag. 12.** *immediata Immedietate subjecti*, sed nunquam *Qualis Immedietate causæ* : quia habet semper *demon-* *strari per medium.* *Dignitas* sive *major propo-* *sitio* utraque *immediatè* talis sit : Atque etiam *Minor Propositio* in *Demonstratione* potissimâ, in eâ enim utraque præmissa debet esse *principium per se notum, & indemonstrabile,* ac proinde *primum & immediatum etiam im-* *medietate causæ.*

Quæstiones Duodecimi Capitis.

1. De secunda Definitione Demonstrationis.
2. De tribus gradibus Necessitatis.

3. De

3. De gradu de omni.
4. De gradu per se, & quatuor ejus modis.
5. De primo modo dicendi per se.
6. De secundo modo dicendi per se.
7. De tertio modo dicendi per se.
8. De quarto modo dicendi per se.
9. De utilitate aut inutilitate dictorum modorum ad Demonstrationem.
10. De gradu quatenus ipsum.
11. De necessitate requisita in singulis propositionibus Demonstrationis.
12. De duplici Immedietate.
13. De Indemonstrabilitate Principiorum.
14. De variis principiorum divisionibus & speciebus.

C A P. XIII.

De Conditionibus Propositionum relatis.

Parag. 1. **R**eliquæ conditiones in definitione demonstrationis conveniunt Propositionibus quatenus præmissæ sunt; hoc est cum respectu ad Conclusionem: quas proinde *Relatas* seu *Comparatas* diximus. Sunt eæ tres *Prioritas*, *Notioritas*, *Causalitas*: debent enim præmissæ esse *Priores*, *Notiores*, & *Causæ* conclusionis.

Parag. 2. *Prius* dicitur, quod potest esse sine altero, sed non illud sine ipso, ut *Binarius* prior est *Ternario*. Principia ergo sive præmissæ priores sunt conclusioni, licet non tempore, (nam conclusio vera est, quamprimum præmissæ veræ sunt) *natura* tamen; nam conclusio vera est propter præmissas, non illæ propter hanc. Hinc præ-

præmissæ dicuntur *Principia Effendi* conclusionis.

Notius dicitur, quod potest à nobis cog-Parag. 3.
nosci sine altero, sed non illud sine ipso: ut, *Notioritas*
Binarius notior est *Ternario*. Præmissæ ergo *præmissa-*
sunt notiores nobis conclusione: aliàs enim *rum.*
non possunt efficere in nobis cognitionem
Conclusionis. quia *propter quod unumquodque est*
tale, illud ipsum necesse est sit magis tale. Licet
enim singularia & effectus, quorum est *Conclu-*
sio, sunt nobis notiora Universalibus & Causis,
quorum sunt *Præmissæ*, simpliciter & cognitione
confusa: *distincta* tamen & *accurata* cognitione,
Universalia & Causæ sunt etiam nobis notiora
(& non *natura* tantum) Singularibus & Effecti-
bus. Hinc præmissæ dicuntur *Principia cog-*
noscendi Conclusionem.

Ex duabus istis conditionibus sequitur ter-Parag. 4.
tia, quæ est *Causalitas*. Præmissæ enim, si sint *Causalitas*
& *Priores* quoad naturam, & quoad nos *notiores præmissa-*
Conclusionem, *Causæ* etiam ejus sint necesse est, *rum.*
unde & *Principia* audiunt. Neque hoc *Cog-*
noscendi solum, & respectu *consequentia* conclu-
sionis (tales enim sunt præmissæ in omni Syl-
logismo rectè formato;) sed, quod Demon-
strationi peculiare est, *Effendi* etiam, & re-
spectu *inherentia* prædicati in subjecto: nam
Medium, quod est in præmissis, est causa *Af-*
fectionis, quæ est in Conclusionem.

Quæstiones Decimitertii Capitis.

1. De prioritare & notioritate Præmissarum in demonstratione.
2. An Universalia in prædicando sint nobis notiora particularibus?

Q

3. An.

3. *An Universalia in causando sint nobis notiora Effectibus?*

C A P. XIV.

De Demonstrationis variis gradibus.

Parag. 1. **Q**UÆ hætenus de Demonstratione dicta sunt simpliciter, de perfectissima duntaxat Demonstratione, quam *potissimam* vocant, intelligenda sunt absolutè : aliis vero Demonstrationis speciebus, (vel gradibus potius) conveniunt solum per Analogiam ad *potissimam* ; idque secundum magis & minus pro diverso gradu perfectionis ; quod ut cognoscatur plenius considerandi sunt Demonstrationum gradus ; atque ut illi, quæstionum scibilium numerus.

Parag. 2. *Quæstiones scibiles* sunt quatuor, quarum duæ *Quæstiones* sunt simplices, *An sit*, & *Quid sit* : duæ complexæ, *Quod sit*, & *Propter quod sit*. *An sit* quærit existentiam subjecti, vel prædicati : ut, *An sit Luna?* *An sit Eclipsis?* *Quid sit* duplex est : vel nominis, vel rei : *Quid sit Nominis* quærit significationem vocis : ut, *Quid Luna significet?* *Quid sit Rei* quærit definitionem rei per vocem significatæ : ut, *Quid sit Luna?* Hæ *Quæstiones* cum sint simplices, habent præcognosci ante demonstrationem, non scire per demonstrationem : *Quæstio demonstrationis* est *quæstio Conclusionis*, & proinde complexa.

Parag. 3. *Quæstionum complexarum Quod sit*, sive *Quæstiones utrum sit*, quærit connectionem prædicati pro quod, sit, positionis cum subjecto : ut, *Utrum Luna sit Eclipsabilis?* *Cur sit*, sive *propter quod sit*, quærit

rit causam connexionis prædicati cum sub-
jecto: ut, *Cur Luna eclipsetur?* Harum quatuor
quæstionum tertia se habet ad quartam, ut
prima ad secundam; tunc enim quærimus
Quid sint in simplicibus terminis, cum novi-
mus esse, & tunc quærimus *Cur sint* in pro-
positionibus, cum novimus quod sint.

Ex duplici ergo ista quæstione, *ὅτι & διότι*, Parag. 4:
oritur duplex Demonstratio; prior & imper-
fectior (quæ dicitur demonstratio *ὅτι*, sive *Demon-*
stratio quod sit) probat tertiam quæstio-
nem, sc. *Prædicatum illud inesse illi subjecto*: Po-
sterior & perfectior, quæ dicitur demonstratio
διότι, sive *Demonstratio propter quid*,) probat
quartam quæstionem, sc. *Prædicatum illud*
propter illam causam inesse illi subjecto. Utraque
rursus aut *Universalis* est, aut *Particularis*: At-
que iterum aut *Affirmativa*, aut *Negativa*.

Demonstratio *Universalis* est, in qua de-Parag. 5:
monstratur prædicatum inesse subjecto, cui *Demon-*
primo inest & immediate; ut, si demonstre-
tur *Sensibilitas* de *Animali*. *Particularis* est, *stratio u-*
in qua demonstratur prædicatum inesse sub-
jecto, cui non inest primo & immediate; ut, *universalis*
si demonstratur *sensibilitas* de *homine*. Unde
ista conclusio: *omnis homo esse sensibilis* facit
Syllogismum universalem quidem *Prioristice*,
sed *Posterioristice* non; quia non est quatenus
ipsam, & universalis primum.

Demonstratio *Affirmativa* est, in quâ Affe-Parag. 6:
ctio demonstratur inesse suo primo subjecto, *Demon-*
vel alicui ejus parti: ut *Sensibilitas* inesse *Ani-*
mali, vel *Homini*. *Negativa* est, in qua affe-
ctio demonstratur non inesse ei, quod nec est *stratio Af-*
ejus primum subjectum, nec subjecti pars: *firmativa*
ut *Sensibilitas* non inesse *Lapidi*. *Negati-*
De-

Parag. 7. *Comparatio harum omnium inter se.* Demonstratio Universalis nobilior est particulari; & Affirmativa Negativa: non tamen absolute, & simpliciter, sed cæteris paribus. At Demonstratio Propter quid simpliciter prior & nobilior est Demonstratione quod: unde quælibet Demonstratio Propter quod, licet particularis aut negativa, nobilior tamen est quavis demonstratione quod, quantumvis Affirmativa & universali. Est & Demonstrationis, præter dictos, gradus quidem alius: Demonstratio sc. ducens ad impossibile, omnium infima: & vix digna, quæ demonstrationibus annumeretur; quæ tamen ingentem habet usum, & est propterea à bonis auctoribus recepta.

Parag. 8. *Demonstratio ab effectu.* Demonstratio quod duobus fit modis. Altero, cum causa demonstratur inesse subjecto per effectum Proximum; ut, Rationalitas homini per Risibilitatem: & dicitur Demonstratio ab effectu. In tali Demonstratione Medium est effectus proximus; Prædicatum Conclusionis causa ejus: Major propositio est in primo vel saltem quarto modo dicendi per se; Minor in secundo si fit Demonstratio (ut ferè est) affirmativa, sive primæ figuræ.

Parag. 9. *Demonstratio a causa remota.* Altero modo fit demonstratio quod, cum effectus demonstratur inesse subjecto per causam remotam non reciprocam, vel potius demonstratur non inesse ei, quod non est ejus subjectum per talem causam: & dicitur demonstratio a causa remota. Est autem talis Demonstratio vix alia quam negativa, & consequenter secundæ figuræ in Camestres: nam ejus Medium est causa remota non reciproca, quæ in Majori propositione conjungenda est cum Effectu, in Minori removenda à non subjecto; Non enim potest conjungi cum subjecto in minori

tori nisi esset reciproca cum eo, ut si probe-
tur *Lapidem non respirare, quia non est animal.*
In tali demonstratione Major debet esse de
omni, & per se quarto modo: sed nulla propo-
sitis immediata.

Ex prædictis liquet, Demonstrationem va- Parag 10.
rias subire posse distributiones, pro varia sui Demon-
stratione. Est enim *Demonstratio*, spectata quoad *strationis*

1. *Quantitatem*, alia universalis, alia par- *variae Di-*
ticularis. *visiones.*

2. *Qualitatem*, alia affirmativa, alia nega-
tiva.

3. *Modum procedendi*; alia ostensiva, alia de-
ductiva ad impossibile, vel absurdum.

4. *Ordinem*; alia à priori, alia à posteriori.

5. *Medium*, alia à Causa, alia ab Effectu.

6. *Finem*; alia (demonstrans) Quod sit,
alia Cur sit.

7. *Vim*; alia potens, alia potior, alia potis-
sima.

Quæstiones Decimi quarti Capitis.

1. *De quatuor quæstis.*
2. *De demonstratione Universali & Particu-
lari.*
3. *De demonstratione Affirmativa & Nega-
tiva.*
4. *De demonstratione Ostensiva & ducente ad
impossibile*
5. *De demonstratione quod, ab effectu.*
6. *De demonstratione quod, a causa remota non
reciproca.*
7. *De demonstrationis speciebus & divisionibus
aliis.*

C A P. XV.

De Demonstratione *ſiōti*.

Parag. 1. **D**emonstratio propter quid non omnis est
Quatuor Potissima, ſed habet ſuos quosdam
Cauſarum gradus: in omni tamen Medium eſt aliqua
genera. cauſa paſſionis. Cauſarum autem genera ſunt
 quatuor.

Eſt omnis cauſa vel	}	Interna eaq; vel	1. <i>Materialis</i> : ex qua res fit: ut ſtatue <i>Æs</i> .
			2. <i>Formalis</i> : per quam res fit: ut ſtatue <i>propria ſua figura</i> .
	}	Externa eaq; vel	3. <i>Efficiens</i> : à qua res fit: ut ſtatue <i>Polycletus</i> .
			4. <i>Finalis</i> : propter quam res fit: ut ſtatue <i>Memoria viri ali-</i> <i>cujus illuſtris</i> .

Parag. 2. **D**emonſtrari non poteſt per omnia cauſarum
Ex quibus genera. Sunt enim è Cauſis *Materialis & Forma-*
cauſis poſſit *lis*, qua tales, ſimpliciter inutiles demonſtrati-
demon- oni: quamvis enim *Materia ſubjecti* poſſit eſſe
ſtrari. aliquando, & in potissima *Forma ſubjecti* ſemper
 ſit medium, hoc tamen ſit quatenus ſunt *Effi-*
cientes Affectionis præciſe: nam cauſa effectus
 demonſtrandi eſt medium; is tamen *Affectio*
 eſt, non *Subiectum*. Relinquuntur ergo ex-
 tremæ tantum cauſæ; *Finalis & Efficiens*. De-
 monſtrationes per *ſiōalem* cauſam potiffimam
 contingit fieri in *Artibus & Prudentiis*; in qui-
 bus res aguntur, aut ſunt propter ſinem: in
Diſciplinis vero theoreticis parciorem habent
 uſum Demonſtrationes per *ſiōalem*, frequen-
 tiorum multo per *efficientem* cauſam. Cau-

Causa efficiens vel est

- ☞ *Remota* ; quæ effectum non immediatè, sed alio mediante effectu producit ; quomodo *elevatio vaporis in nubem est* **Parag. 3.**
causa pluviae.
- ☞ *Intrinsæca* ; quæ sub-jecto effectus inest : quomodo *Rationalitas est causa Risibilitatis.*
- ☞ *Proxi- ma.* ☞ *Extrinsæca* ; quæ sub-jecto effectus non inest : quomodo *interpositio terræ est causa Eclipsis.*

Præter has sunt & aliæ causæ Finalis & Efficientis divisiones : ex quarum varietate variè oriuntur differentiæ Demonstrationum §1671.

Ut cum probatur effectus :

1. *Per finalem remotam* ; ut Animal habere pulmones, propter conservationem vitæ. **Parag. 4.** *Varii modi*
2. *Per finalem proximam* ; ut Animal habere pulmones, propter refrigerium cordis. *di Demonstrationum*
3. *Per efficientem remotam* ; sed cum effectu reciprocam ; ut, Animal augeri propter animam. §1671.
4. *Per efficientem proximam intrinsæcam* : ut Lunam eclipsari, propter interpositionem terræ.
5. *Per efficientem proximam intrinsæcam, sed subiecto essentiali* ; ut Lunam paulatim illuminari propter figuram sphæricam. Habent hi demonstrationum sive *modi*, sive *species*, suos usus : constantque ex propositionibus, pro mediis exigentia, aut omnibus ac aliquibus aliquo saltem gradu necessariis. Sed minutatim

nutatim singula explicare non licet, ad potissimam properantibus.

Quæstiones Decimiquinti Capitis.

1. De quatuor causarum generibus.
2. De inutilitate Materialis & Formalis Cause ad Demonstrationem.
3. De demonstratione per causam Finale.
4. De demonstratione per Efficientem Remotam reciprocam.
5. De demonstratione per Efficientem Proximam extrinsecam.
6. De demonstratione per Affectionem priorem.

C A P. XVI.

De Demonstratione Potissima.

Parag. 1.
Potissima
Demon-
stratioque
sit.

QUAS hætenus exposuimus Demonstrationum differentias, nulla earum Potissima illa est, quam quærimus, Demonstratio: in quâ sc. unâ omnes Necessitatis & Immediatatis gradus perfectè reperiantur. Ea vero duntaxat talis est, in qua effectus demonstratur inesse Subjecto primo & immediate per causam Efficientem proximam Subjecto Essentialem: hoc est, in qua propria Affectio probatur inesse speciei per essentialem speciei definitionem; ut in ista;

Omne Animal Rationale est Risibile.

Omnis homo est Animal Rationale; ergo

Parag. 2.
Leges potissimæ demonstrationis.

Omnis homo est Risibilis

1. Medium esto causa utriusque extremi: Formalis sc. Subjecti sive speciei, Efficiens Prædicati sive Passionis. Proinde illæ in quibus Me-

Medium non est definitio Subjecti non sunt potissimæ.

2. *Omnes propositiones sint de omni.* Proinde non potest fieri Demonstratio potissima nisi in *Barbara.*

3. *Omnes propositiones sint per se primo, aut secundo modo.* Conclusio semper secundo; præmissarum major etiam secundo; Minor primo. Proinde illæ in quibus altera præmissarum est per se tantum quarto modo non sunt potissimæ.

4. *Omnes propositiones sint quatenus ipsum.* Proinde illæ, in quibus vel conclusio vel aliqua Præmissarum non est reciproca, non sunt potissimæ.

5. *Utraque præmissarum sit principium; Major, ut hypothesis; Minor, ut definitio: & consequenter immediatum immedietate causæ, ac indemonstrabile.*

Ex his sequuntur quædam *Potentia* Demon- Parag: 3.
strationis: quæ sunt præcipuè tres istæ; *Ana- De Analy-*
lysis, Regressus, Conversio in definitionem. *Analysis* si demon-
est *Resolutio effectus in causas suas primas ad strationis.*
pariendam perfectam ejus scientiam. Cum
enim sit catena quædam, & subordinatio *Effici-*
entium & Effectorum, quamvis effectus poste-
rior possit quidem demonstrari per effectum
priorem; non tamen in eo acquiescet mens,
sed ulterius requirit causam etiam illius effec-
tus, atque ita deinceps, quoad perveniatur ad
primam causam, cujus non datur causa, quæ
est *Forma subjecti,* & in qua sola quietatur ani-
mus: ut si demonstretur *Augmentatio* de omni
vivente per *Nutritionem;* illa rursus per *facul-*
tatem vegetantem; atque illa demum per *Ani-*
mam.

Parag. 4. *Regressus est Reciprocatio causæ & effectus per De Re- Demonstrationem: quâ effectum per causam, gressu De- per quam ipse prius demonstrabatur, reciproce monstrati- demonstramus. Dicitur hæc Potentia Re- onis. gressus: quia intellectus noster postquam è confusa quadam & experimentalis cognitione effectus, tanquam sensui propinquioris progressus fuerit ad similem & confusam causæ cognitionem, atque per multiplicem commentationem, & collationem causæ ad effectum, maturaverit illam cognitionem usque adeo ut ex confusâ fiat distincta: regreditur deinde à cognitione illâ causæ distinctâ, ad similem & distinctam cognitionem effectus. Progressus ergo fit per Demonstrationem quod & à Posteriori, respicitque confusam cognitionem causæ per effectum: Regressus vero per Demonstrationem propter quid, & à priori: respicitque distinctam cognitionem effectus per causam, differtque propterea à vitio illo Demonstrationis, quem Circulum appellant, cum quæritur talis reciproca Demonstratio, quæ sit utrobique Propter quid & à priori: quam ut impossibilem merito rejicit Aristoteles.*

Parag. 5. *Conversio Demonstrationis in definitionem est, De conver- cum ex terminis Demonstrationis per eorum sione de- transpositionem construitur definitio Acci- monstrati- dentis Proprii: est autem Accidentis Pro- onis in de- prii. finitionem.*

Definitio duplex vel

Partialis; eaq; aut

1. *Nominalis* ; quæ genere & sub-
jecto constat : ut *Eclipsis est defectus
luminis in Luna* ; sumendo ly *Nomi-
nale*, non ut *Reali* opponitur, sed ut
Causali.

2. *Causalis* ; quæ ex eius causa con-
stat : ut *Eclipsis est interpositio terræ*.

Totalis ; quæ nominalem simul & cau-
salem complexa, ex genere, subiecto, &
causa proxima constat : ut, *Eclipsis est de-
fectus luminis in Luna propter interpositio-
nem terræ*.

Istarum definitionum *Nominalis* est Demon-
strationis conclusio : *Causalis* Principium ; *To-
talis* integra Demonstratio, solo terminorum
situ ab ea differens : Definitum enim est *Majus
extremum* ; subiectum *Minus* ; causa *Medium*.

Quæstiones Decimifexti Capitis.

1. De Medio potissimæ Demonstrationis.
2. De Primo necessitatis gradu in omnibus pro-
positionibus potissimæ Demonstrationis.
3. De secundo gradu.
4. De tertio gradu.
5. De Immedietate principiorum.
6. De Analyfi demonstrativa.
7. De Regressu, & Circulo.
8. De conversione demonstrationis in definiti-
onem.

C A P. XVII.

De Syllogismo Topico in Genere.

SYllogismus Topicus, (qui & Dialecticus Parag. 1.
stricte) est, qui ex probabilibus, vel quasi *Quid syllo-
probabilibus* parat probabilem opinionem *Con-
gismus.*

Dialecticus: & quid probabile.

clusionis. Probabile vero est, quod primo, aut omnibus viderur, aut plerisque, aut sapientibus, vel omnibus, vel plerisque, vel celeberrimis: ut, *Parentes esse honorandos; Sola honesta esse bona*: aut secundo, quod alteri probabilisimile est; ut, *unam esse Logicam, quia una est Grammatica*: aut tertio, quod oppositum alicui probabili oppositè proponitur: ut, *Inimicos odio habendos, quia amici diligendi*: aut quarto, quod in aliqua disciplina receptum est: ut, *Contraria contrariis curari, quia docent medici.*

Parag. 2.
De Problemate.

Syllogismi Topici partes proximæ sunt Problema, & Propositiones. Problema sive *Quæstio*, est id de quo differitur probabiliter; estque Syllogismi jam facti Conclusio. Ut autem Problema aliquod sit *Dialecticum* duæ requiruntur conditiones.

- se. quod sit
1. *Utile*: idque vel ad vitam, & dicitur problema *Ethicum*; ut, *An voluntas sit bona?* vel ad scientiam & dicitur *Physicum*; ut, *An Mundus sit æternus?* vel ad aliquod inserviens illis, & dicitur *Logicum*; ut, *An divisio sit Syllogismus?*
  2. *Dubium*: in quo se dissentiant, aut vulgus à sapientibus: ut, *An divitiæ faciant felicem?* aut vulgus inter se; ut, *An usura sit licita?* aut sapientes inter se: ut, *An cor sit membrum nobilissimum?*

Parag. 3. *Quæstio. Prædicata Topica.* Problematis partes sunt termini *Subiectum* & *Predicatum*. De *Subiecto* nihil præcipitur. *Dialecticus* enim nulli certo *subjecto* est adstrictus. *Prædicata* vero sunt quatuor: *Genus, Definitio, Proprium, & Accidens*. Horum *Definitio* & *Proprium*.

primum cum subiecto recipiuntur, sed ita ut definitio ostendit, quid sit res, proprium vero non: *Genus*, & *Accidens* non recipiuntur, sed *Genus* est essentialiter subiecto, *Accidens* vero non.

Propositiones sunt, ex quibus de problemate Parag. 4. probabiliter differitur: suntque *Syllogismi Argumenti Topici* præmissæ. In iis terminus unice spectandum est *Medium* sive *Argumentum*; reliqui enim *Problematis* potius sunt, quam *Propositionum*. *Argumentum* est, quod ad aliquid arguendum est affectum. *Argumenta* ex *Locis* sunt eruenda: unde & hæc doctrina *Topica* appellatur; quod in *Argumentis* secundum locos inveniendis ac iudicandis tota versetur.

Instrumenta inventionis *Dialecticæ* sunt ista Parag. 5. quatuor: *Acceptio propositionum*; *Ambigui distinctionis*; *Discriminis rerum investigatio*; & *Consideratio similitudinis rerum*. De quorum utilitate, & usu, copiose satis ac perspicue *Aristoteles* in tota posteriori parte *lib. 1. Topicorum*.

Quæstiones Decimiseptimi Capituli.

1. De libris *Topicorum Aristotelis*.
2. De *Utilitate Dialecticæ*.
3. De *Syllogismo dialectico & opinione*.
4. De *Propositione Probabili*.
5. De *Problemate Dialectico*.
6. De *quatuor Prædicatis Topicis*.
7. De *numero & utilitate Instrumentorum Inventionis dialecticæ*.
8. De *propositionum Sumptione*.
9. De *Distinctione ambigui*.
10. De *Indagatione discriminis*.
11. De *Similitudinis consideratione*.

C A P. XVIII.

De Locis Topicis.

Parag. 1. **L**ocus est Argumenti sedes; Estque Locus duplex: *Maxima*, & *differentia Maxima*. *Locus Maxima* est præceptum Logicum, in quo fundatur vis argumenti: *Locus differentia maxima* est notatio præcepti secundum differentiam simplicis thematis, unde ducitur Argumentum. Exempli gratiâ, si quis probaverit *Socratem esse hominem*, eo Argumento quod sit *Animal rationale*. Argumentum talis syllogismi dicitur ductum à loco definitionis, atque etiam ejus vim omnem niti hoc loco, quod sc. *Cuicunque definitio attribuitur, eidem & definitum*: hic per locum intelligendo *Maximam*, illic *Differentiam Maximam*.

Parag. 2. Cuilibet loco differentia Maxima respondet *Utriusque* locus Maxima; ut loco a *Definitione* ista, *Cui comparatur attribuitur definitio, eidem & definitum*. *Locos Differentia Maximarum simpliciter Locos, Locos Maximas simpliciter Maximas* appellabimus. Loci ad *Inventionem*, *Maxima* ad *Judicium* pertinent magis. *Maximæ* non sunt omnes ita perpetuo veræ, quin ut quandoque earum aliquæ admittant exceptiones, quas *Falantias* dicemus.

Parag. 3. *Locorum classes secundum alios*. *Locorum* ordinem variè variis instituunt. *Apago*, qui *Rhetoricos* hic obtrudunt. *Dialecticos Aristoteles* universos ad quatuor *predicata Topica* retulit. Qui explicatius & distinctius eorum aliqui locos faciunt (qua internos, qua externos, qua medios, omnino *viginti quatuor*: quem

quem numerum alii ad *tredecem* contraxerunt, ad *decem* alii: aliique aliter.

Haud fortassis incommodè facturi sumus, si *Parag. 4.* ad *septem* complexiones classium sive notarum *Locorum* locos omnes & Argumenta reduxerimus: & *classes*, & sunt istæ, 1. *Causa & Effectus.* 2. *Subiectum & ordo.* *Accidens.* 3. *Dissentanea & Comparata.* 4. *Conjugata & Notatio.* 5. *Totum & Pars.* 6. *Genus & Species.* 7. *Definitio & Divisio*: quibus octavo loco addi potest *Inartificialium* argumentorum sedes *Testimonium*, sive *Authoritas*. Nos hunc ordinem secturi singulis *Locis* suas *Maximas*, & *Maximis Fallentias* subjiciemus.

Quæstiones Decimioctavi Capitis.

1. *De Locis Maxima & Differentia Maxima.*
2. *De Locis Rhetoricis hinc excludendis.*
3. *De Locis Internis, Externis, Mediis.*
4. *De octo Locorum classibus.*
5. *De usu Locorum, & de Argumentis inde eruendis.*

C A P. XIX.

De Locis à Causa & Effectu.

CAusarum genera quatuor diximus supra. Sunt & aliæ earum divisiones: sed *Parag. 1.* præsentis negotio accommodatissimæ sunt hæ. *Loci Præ-*
 1. *InSolitariam, sive totalem*; ut, *Aurum Mone-cognitio.*
tæ, Sol Diei: & *Sociam, sive partialem*; ut,
Lignum Domus; *Natura eruditionis.* 2. *In*
Causam Actû, ut *Ædificans Domus*: & *Poten-*
tia, ut, *Architectus Domus.* 3. *In Remotam,*
 ut *Morbi Convivium, Calicis Sulphur,*
Pharmacii Sanitas: & *Proximam*; ut *Cruditus*
Morbi,

Morbi, Aurum Calicis, Pharmaci Purgatio.
 4. In *Causam per se*; ut Sol Luminis, Architectus Domus; & *Causam per Accidens*; ut Sol Cæcitatæ, Musicus Domus.

Hujus loci Maximæ sunt istæ.

Parag. 2. I. *Posita causa, ponitur effectus, & sublata tollitur*; ut, si Sol lucet, dies est; si non lucet, dies non est. Fallit prior Maximæ pars primo, in *causa remota*, ut qui bibit vinum, non semper inebriatur. 2. In *causa impedita*, ut gravia non semper descendunt, quia possunt ab aliquo intermedio impediendo prohiberi. 3. In *causa per accidens*; ut ex malis moribus non semper fiunt bonæ leges; nec fodiens agrum semper reperit Thesaurum; 4. In *causa non sufficiente per se*; ut, non semper ubi industria est, doctrina est; nec semper fertilis ager, qui bene colitur; quia utrobique alia requiruntur. Fallit posterior pars 1. in *causa per accidens*; ut, potest non fodiens agrum reperire Thesaurum; 2. in *causa quæ aliquando fuit*; ut, manet ædificium mortuo architecto; 3. *quoties effectus potest a variis causis æque produci*; ut potest Socrates, etiam veneno non epoto, mori ex alia causa.

Parag. 3. II. *Posito effectū ponitur causa, & sublato tollitur*; ut, si Luna eclipsatur, terra interponitur; si non, non interponitur. Fallit pars prior 1. in *effectū per accidens*; ut, potest reperiri Thesaurus, etiam si ager non fodiatur; 2. in *effectū permanente post causam*, ut manet domus mortuo ædificatore; 3. in *effectū producibili a diversis causis*; ut potest esse mors non epoto veneno. Fallit pars posterior 1. in *effectū per accidens*; ut, fodiens agrum potest non reperire thesaurum; 2. in *effectū causa quæ*
 ali-

aliquando fuit : ut corruere potest ædificium, superstitæ ædificatore : 3. *in effectu liberi agentis* : ut, potest esse Medicus, etsi non sanet.

III. *Qualis causa, talis effectus, & e contra* : Parag. 4. ut, bonæ arboris fructus bonus, & è contra. *Tertia.* Fallit utrumque, 1. *in causis & effectibus equivocis* : ut pictoris deformis pulchra potest esse tabula : 2. *in causa materiali propter aliquod extrinsecum* ; ut, non quia aqua fluida est, ergo & glacies.

IV. *Propter quod unumquodque est tale, illud est magis tale* : ut, Aër calidus propter ignem arguit ignem calidorem. Fallit 1. *ubi utrumque non est tale* : ut, vinum quod efficit hominem ebrium non est magis ebrium, quia non ebrium : 2. *ubi illud tale recipit magis & minus* : ut, non est pater magis homo, quam filius, etsi sit causa cur filius sit homo, quia humanitas non recipit magis ac minus : 3. *in causa non sufficiente per se*, ut, non semper præceptor, etiam si faciat discipulum doctum, est ipse doctior discipulo, qui indole & industria accedente quandoque evadit doctior præceptore.

V. *Causa natura prior est effectu* : ut, ratio risibilitate. Et hæc nunquam fallit : nam & *finalis causa*, in qua sola fallere videtur, etsi mediis posterior sit *actu & executione*, est tamen prior *in intentione agentis*, qua etiam sola ratione est causa. Sciendum tamen plerasque istarum Maximarum intelligi præcipue & simpliciter de *Causis Internis, & Essentialibus* ; de *Externis* vero aliqua solum ex parte, secundum quid & per analogiam : & proinde argumenta iis nixa non semper necessario & *dictice* concludere, sed (ut plurimum) *probabiliter tantum & verisimiliter*.

Quæstiones Decimioni Capituli

1. De variis Causarum divisionibus.
2. De prima Maxima.
3. De Secunda.
4. De Tertia.
5. De Quarta.
6. De Quinta.

CAP. XX.

De Locis à Subiecto & Accidente.

Parag. 1.
Præcogni-
tio loci.

NON hic Subiectum pro substantia cui in-
hæret Accidentis, aut Accidentis pro eo
quod Substantiæ inhæret, præcisè & adæquatè
sumuntur: sed Subiectum pro omni eo cui ali-
quid attribuitur quod non pertinet ad ejus
essentiam, & Accidentis pro omni tali attributo
accipitur. Ut, Numerus est subiectum paritatis,
accidens sc. accidentis. Accidentis multifariam
distribuitur, sicut & Subiectum. Nam est ac-
cidens, 1. Proprium & Commune: 2. Separabile
& Inseparabile: 3. Inhærens sive internum, &
Adhærens sive externum: 4. & potissimum, An-
tecedens, ut, lassitudo febris, luna pallida plu-
viæ, & omnia omnino signa Prognostica; Con-
comitans sive connexum, ut, Eclipsis plenilu-
nii; Consequens: ut Dies Auroræ, Partus
conceptionis. Signa etiam & Circumstantiæ
hujus sunt loci.

Hujus loci maximæ sunt.

Parag. 2.
Maxima
prima.

I. Posito Subiecto ponitur Accidentis Proprium, &
sublato tollitur, & e contra; ut, si sit homo, est
risibilis, & e contra; & si non sit homo, non
est risibilis, nec e contra Nunquam fallit ista

prop-

propter Subjecti & proprii Accidentis recipro-
cationem.

II. Posito Subjecto ponitur Accidentis Commune, Parag. 3:
sed non e contra; ut, si sit nix est alba; non si
sit album est nix; Fallit prior pars in *Accidente*
Separabili: ut, non si sit aqua, necessario est
frigida. Fallit posterior pars, 1. in *Accidente*
Proprio primo modo; ut, si sit scientia, est homo.
2. in *Accidente Individuo*; ut, si sit hæc albedo,
est nix; quia accidens non mutat subjectum.

III. Sublato Accidente Communi, tollitur Sub- Parag. 4:
jectum, *sed non e contra*: ut, si non sit album, *Tertia.*
non est nix: potest tamen esse album, etiamsi
nix non sit. Fallit prior pars in *Accidente Se-*
parabili; posterior in *Accidente primo modo pro-*
prio, & in *Accidente ac Subjecto Individuis*,
quemadmodum in priori maxima.

IV. Posita re ponitur loci & temporis circum- Parag. 5:
stantia, & sublata circumstantia tollitur res; ut, *Quarta.*
si Milo interfecit Clodium, Milo tunc vixit, &
adfuit: Si nec tunc vixit, nec adfuit, non in-
terfecit. Nunquam fallit in circumstantia re-
quisita necessario.

V. Posito Antecedente, concomitante, consequente, Parag. 6:
ponitur (pro cujusque exigentia) consequens, con- *Quinta.*
comitans, & antecedens (sc. concomitans in esse,
antecedens in esse vel præfuisse, consequens in
esse vel futuro esse) & sublato tollitur. Ut, si
sit Eclipsis, est plenilunium: si parit, concepit;
si sit Aurora, sol orietur. Fallit, 1. in *non ne-*
cessario coherentibus: ut, potest esse non pauper
qui est Philosophus, & cometam non sequi
bellum. 2. In *necessario etiam coherentibus*, si non
sit *mutua necessitas*: ut, etiamsi sit Eclipsis sit
plenilunium, non tamen si sit plenilunium
continuo erit Eclipsis. Sed & ista non necessa-

ria, magnam tamen vim habent ad faciendam fidem, praesertim si multa conglobata in unum fuerint: Unde hunc locum plurimi faciunt *Astrologici, Physiognomici, & Oratores maxime in quaestione Facti.*

Quaestiones Vicesimi Capitis.

1. De Subjecti & Accidentis variis divisionibus.
  2. De Circumstantiis & Objectis.
  3. De Antecedentibus, Concomitantibus, Consequentibus, & Signis.
  4. De Maxima Prima.
  5. De Secunda.
  6. De Tertia.
}	7. De Quarta.
}	8. De Quinta.
-

CAP. XXI.

De Locis & Dissentaneis & Comparatis.

Parag. 1.
Præcognitio loci.

Dissentanea sunt *Opposita*, aut *Disparata*; ut, *Bos & Equus*. Oppositorum quatuor sunt genera, de quibus part. 1. cap. 15. *Comparata* aut sunt ratione qualitatis, ut, *Similia & Dissimilia*: aut ratione quantitatis, vel etiam graduum; ut, *Paria & Imparia* & quæcunque possunt dici *Magis, Minus, vel Aequæ*. De quibus omnibus variæ sunt *Maximæ*.

Parag. 2.
Maxima Relatorum.

De Relatis hæc. Posito altero relatorum (in esse, vel cognosci) ponitur reliquum, & sublato tollitur: ut, *fit filius, est pater, &c.* Fallit 1. in relatis secundum dici: posito scibili potest non esse scientia: 2. Si intelligatur in eodem subjecto & non simpliciter: nam qui est pater hujus, non modo potest non esse, sed omnino non potest esse filius ejusdem. De

De contrariis istæ.

I. *Posito uno Contrariorum, tollitur alterum*: Parag. 3. ut, si aqua sit calida, frigida non est. Fallit in *Maximè remissis qualitatibus*, nam aqua quæ calida est *contrario ad sex*, est frigida ad duos gradus: quia *remissio qualitatis sit semper per admisionem contrarii*.

II. *Sublato uno Contrariorum, ponitur alterum*: ut, si aqua non sit sicca, erit humida: Fallit, 1. in *contrariis mediatis*, ut *mel nec album, nec nigrum est, sed flavum*. 2. in *subjecto non capaci*: ut, *Anima nec alba est, nec nigra, nec frigida, nec calida*.

III. *Contrariorum idem est genus & subjectum*: ut, si albedo est color, & nigredo color erit; si amor sit in concupiscibili, & odium erit. Hæc nunquam fallit.

IV. *Contrariorum contraria est ratio*: ut, si dolor sit fugiendus, voluptas est sequenda: & si Frigus congreget heterogenea, Calor secer- nit. Fallit, 1. in *prædicatione generis, aut affecti- onis genericæ*: ut, quia albedo est color, aut visibilis, non propterea nigredo non erit. 2. in *ratione subjecti*; ut, quia sanitas convenit ani- matis, non propterea morbus inanimatis; sed potius è contra: 3. in *causis per accidens*: non enim, si musicus ædificat, ergo destruet im- musicus. 4. in *causis quarum actio determinatur a dispositione materiæ*: non enim emollit lutum frigus: quia indurat calor.

V. *Majoris boni contrarium est majus Malum & e contra*: ut, quia sanitas est melior divitiis, *Ægrotudo peior erit Paupertate*. Fallit *ubi bonorum alterum altero includitur, aut ab eo sup- ponitur*: ut, *utilius est, posse philosophari, quam scire literas*: & tamen è duobus utilius ignoratur Philosophia.

De

De Privantibus istæ.

Parag. 4. *I. Posito habitu, tollitur Privatio, & e contra:* ut, si videt, cæcus non est, si cæcus est, non videt: Et nunquam fallit.

Maxima Privationum. *II. Sublato habitu, ponitur Privatio, & e contra:* ut, non videt, ergo est cæcus: non est cæcus, ergo videt. Fallit, 1. in *subjecto non capaci*; lapis enim non videt, nec tamen cæcus est; 2. in *subjecto capaci ante tempus suæ capacitatis*; unde catulus ante nonum diem etsi non videat, cæcus tamen non censetur.

Parag. 5. De Contradictentibus unica ista æternæ veritatis. *Posito altero contradictoriorum, tollitur reliquum; & sublato ponitur:* ut si paries sit albus, non est non albus; si sit non albus, non est albus.

Parag. 6. De disparatis ista. *Posito uno disparatorum, tolluntur reliqua, ut si Socrates sit homo, non e-* *disparatorum.* *rit bos, aut lapis. Fallit in accidentibus quando in conereto attribuuntur subjectis: idem enim lac est album & dulce.*

Parag. 7. De Similibus & Dissimilibus, Proportionatis ac Improportionatis ista. *Similibus & Proportionatis similia conveniunt & proportionalia: Dissimilibus & Improportionatis, dissimilia & non proportionalia:* ut, si Plato sit mortalis, & Socrates erit: si oculus totum corpus, & animam ratio dirigit. Fallit, nisi intelligatur *reduplicative*, de similibus sc. qua similia, &c. omne enim simile, est etiam dissimile: aliud simile non esset, sed idem: unde non sequitur corvum rationalem esse, quia Æthiops est rationalis, & similiter de reliquis. Atque hic oportet respondentem, si excipiat adversus argumenta in hac Maxima fundata, ostendere in quo, quæ proponuntur ut similia, sunt dissimilia.

Magis, minus, & æque & de rebus inter se Parag. 8. comparatis dicuntur, & de propositionum probabilitate. Maxime bilitate. De Comparatione rerum Maximæ generales sunt, generales quædam, omne genus collatio-comparatæ ni accommodæ; quædam speciales: de magis Rei. & minus bono Generales sunt istiusmodi.

I. Quod natura est tale, magis tale est quam quod per participationem: ut Sol luminosior aëre. II. Quod per se, magis quam quod per accidens: ut, Dieta salubrior vomitu. III. Quod remotius a contrario, quam quod propinquius: ut frigidius cælum sub polis quam sub Tropicis. IV. Quod magis efficit, quam quod minus: ut Ignis vehementius calefaciens calidior. V. Cui magis inest causa, magis quam cui minus: ut, Juvenis Sene robustior. VI. Cui magis definitio competit, aut media quam cui minus: Quod ad finem magis conducit, utilius. Et multæ aliæ, quæ omnes fallunt, nisi adhibita limitatione, Cæteris paribus, &c. Nam termini comparati fere excedunt invicem, & exceduntur.

Maximæ Speciales de Magis & Minus bono Parag. 9. sunt ejusmodi. I. In quo sunt plura bona, melius; ut, felicitas Peripatetica Stoica. II. Quod pluribus bonum, melius; ut, Justitia Fortitudine. III. Quod propter se expetitur, melius; ut, Bonæ leges malis moribus. IV. Quod stabilius, melius; ut, Virtus decore. V. Quod solitarie bonum, melius; ut, av' rapxia divitiis. VI. Quod ad meliorem finem, melius; ut, artes Liberales quæstuariis. VII. Quod nobilioris objecti, melius; ut Theologia Medicina. VIII. Quod ad perfectionem, quam quod ad necessitatem, melius; ut visus tactu. IX. Quod sine propius, melius; ut Messis semente. X. Quod meliori similis, melius; ut, Æs Plumbo; Plurimæque hu-

hujus generis apud *Aristotelem lib. 3. Topic. & alios. Quæ sunt omnes intelligendæ cum limitatione cæteris paribus.*

Parag. 10. *Maximæ comparatæ Rationis, sive Probabilitatis Maximæ* propositionum sunt istæ. **I.** *Eorum quæ comparatæ æque sunt aut non sunt talia, si unum sit tale & re- Rationis. liquum, si non sit nec reliquum :* ut, pariter se habere videntur honores & divitiæ ad felicitatem ; si ergo honores non raddant beatum, nec divitiæ reddent : si cibus sit necessarius ad vitam sustinendam, & potus erit necessarius. **II.** *Si quod magis videtur esse tale, non sit etiam quod minus videtur esse non erit ;* ut, non placuit omnibus *Homerus, qui placebit Mævius ;* **III.** *Si quod minus videtur esse sit tale ; etiam id quod magis. Ut, Fur si sit suspendio dignus, certè dignior Sacrilegus.*

Quæstiones Vicesimiprimi Capitis.

1. *De Dissentaneis, & Comparatis.*
2. *De Maxima Disparatorum.*
3. *De Maxima Relatorum.*
4. *De Maximis Contrariorum.*
5. *De Maximis Contradictoriorum & Privatiorum,*
6. *De Maximis Similium, Dissimilium, Proportionatorum, Importionatorum.*
7. *De Maximis generalibus comparatæ Rei.*
8. *De Maximis specialibus comparatæ Rei secundum magis & minus bonum.*
9. *De Maximis comparatæ Rationis.*

C A P. XXII.

De Locis à Conjugatis & Notatione.

Conjugata sunt Proprie quæ ob significationis affinitatem, vocis quoque affinitate conjuncta sunt: ut, *Iustus, Justitia, Juste* Parag. 1. Præcognitio loci.
 Præcipua eorum vis est in abstracti & concreti consecutione: secundaria & in reliquis: atque spectanda potius conjugatio est ex rerum quam nominum ordine; unde *Somnus & Dormire* sunt conjugata; *Somnus & Somnolentus* non sunt. *Notatio* est vocis explicatio secundum Etymologiam: ut, *Consul a consulendo Reipublicæ.*

Conjugatorum maximæ sunt.

I. Cui unum conjugatorum convenit, & alterum; cui non unum, nec alterum: ut, si *Socrates Maxima* est justus, ergo agit juste. Fallit, 1. in iis conjugata quæ sunt conjugata tantum quoad vocem; non enim si *Socrates* habet vinum, statim erit vinolentus: 2. quando arguitur ab una actione aut paucis ad habitum; propterea non sequitur, *Socratem*, si agit justè, esse justum: 3. quando arguitur a potentia ad actum: ut, *Socrates* est risibilis, quamvis non rideat.

II. Quorum unum convenit alteri, eorum conjugatum unius convenit Conjugato alterius, & negative similiter: ut, si *albedo* sit color, album erit coloratum: & si *frugalis* non sit avarus, nec frugalitas erit avaritia. Fallit, 1. cum conjugata sunt talia solum quoad vocem: ut, non sequitur vinum esse malum, quod vinolentia sit mala: 2. arguendo affirmative a concretis ad

abstracta, ubi prædicatio non est per se; ut non propterea albedo est dulcedo, quia album (ut lac) est dulce: 3. arguendo negative ab abstractis ad concreta: ut, quia nulla albedo est dulcedo, non propterea nullum album erit dulce.

Notationis maximæ sunt.

Parag. 4. 1. *Quod convenit aut non convenit Notationi, Maxime Notato convenire aut non convenire par est: ut, Notationis Sapientiæ studium si sit præferendum arti Militari, certe & Philosophia præferenda erit.*

2. *De quo dicitur Notatum, & Notatio: & de quo negatur Notatio, & Notatum: ut si solstitium sit, Sol stat: &, si non sit sacræ rei ablatio, Sacrilegium non est. Locus à Notatione plus habet amœnitatis quam virium: proinde ejus Maximæ sæpissimè fallunt; ut, 1º. si Notationes sint frigida, aut nimium coactæ; ut, non sequitur Magistrum esse doctiorem discipulo, quia rer magis scit: 2º. si vera notatio in argumentatione accipiatur non vere: unde non sequitur Socratem tueri pupillum, quia est Tutor; dicitur enim tutor à tuendo quidem, quod tueri debeat, non quod actu tueatur: 3º. si mutatio contingat in Notato, non in notatione: ut, non sequitur convivias, quia discumbunt ad cœnam, propterea fusos in lectis cœnare; quia mos jam exolevit, qui tunc obtinuit, cum hæc significatio huic voci imposita fuit: multisque aliis modis, quos attentior quisque per se facile observabit.*

Quæstiones Vicefimisecondi Capitis.

1. *De Conjugatis.*
2. *De Notatione & Notato.*
3. *De Maximis Conjugatorum.*
4. *De Maximis Notationis & Notati.*

C A P. XXIII.

Loci à Toto & Parte.

Totum & Partes relata sunt. *Totum est, Parag. 1.*
 quod partium omnium unione absol- *Præcogni-*
 vitur, ut *Homo. Partes, quæ in toto uniuntur, tio loci.*
 ut, *Caput, Pectus, Crura. Totius essentialis par-*
 tes sunt essentialis; *Materia & Forma. Totius*
Integri partes sunt Integrantes, quæ situ ita
differunt, ut possit pars à parte separari; ut
Domus partes sunt Fundamentum. Parietes, Tectum.
Integrum Homogeneum in partes Homogeneas seu
Similares distribuitur, quarum sc. quælibet
habet nomen & definitionem Totius: ut Aqua
quælibet pars est Aqua. Integrum Heteroge-
neum in partes Heterogeneas sive Dissimilares di-
stribuitur: quæ sc. diversas habent à Toto &
inter se appellationem simul & naturam: ut
Hominis partes sunt Caput, Manus, Pes, &c.
 Partes spectari possunt, vel singulæ separatim,
 vel conjunctim universæ.

Totius & Partis maximæ sunt.

I. *Posito toto, ponuntur partes; ut si sit do-* *Parag. 2.*
 mus, erit *Fundamentum.* *Maxima*

II. *Sublatis partibus, tollitur totum: ut si* *Totius &*
fundamentum non sit, certe domus non erit. *Partis.*

Fallit utraque, 1. *in partibus æquivocis & im-*
proprie dictis; ut non sequitur, si pili & un-
gues non sint, nec hominem esse; 2. in toto
mutilato parte aliqua non simpliciter necessaria;
 ut, potest esse homo, quantumvis amputato
 digito, vel manu.

T 2

III. Sub-

III. *Sublato toto, partes tolluntur*: ut si domus non sit, nec fundamentum erit.

IV. *Positis partibus, ponitur totum*: ut, si sint fundamentum, parietes, tectum, erit domus. Fallit utraque in partibus divisim acceptis: ut potest esse fundamentum, ita tamen ut domus non sit.

Quæstiones Vicesimitertii Capitis.

1. *De Toto & Partibus Essentialibus.*
2. *De Toto & Partibus Homogeneis.*
3. *De Toto & Partibus Heterogeneis.*
4. *De Maximis Totius & Partis.*

C A P. XXIV.

De Locis à Genere & Specie.

Parag. 1.
Præcognitio loci.

TOpice Genus & Species non accipiuntur per omnia, ut, in prædicabilibus. Genus enim hic est omne prædicatum essentialiale: sive sit genus proprie dictum, de specie aut individuo prædicatum; ut Animal de homine aut Socrate: sive Species de Individuo; ut, Homo de Socrate; sive Differentia Generica aut Specifica de inferioribus Speciei quam constituit; ut, Sensibile de Homine: Rationale de Socrate. Species pariter hic non sola illa propriè dicta, quæ generi immediate subjicitur, sed & differentia Specifica, & ipsum etiam individuum; in universum quicquid superiori subjicitur, in quantum subjicitur, Specie appellatione continetur.

Ge-

Generis & Speciei Maximæ sunt:

1. *Subtato genere, tollitur species*: ut, si non sit animal, nec est homo, nec brutum, nec rationale, &c. Parag. 2.
Maxima
prima &
2. *Posita specie, ponitur genus*: ut, si sit homo, aut rationale, erit animal. Nunquam fallunt. Secunda.
3. *Quod convenit aut non convenit generi, convenit etiam aut non convenit speciei*: ut, si animal sit sensibile, & homo: si non sit incorporeum, nec homo. Fallit 1. in *suppositione materiali, vel simplici*: neque enim homo est genus, quia Animal est; neque non est species, quia Animal non est. 2. *In iis quæ generi conveniunt aut non conveniunt ex parte tantum, & non universaliter*: ut Homo neque est irrationalis, quia aliquod animal est; neque non est rationalis, quia aliquod animal non est. Parag. 3.
Tertia.
4. *Quod convenit aut non convenit speciei, convenit aut non convenit generi*: Explica, si alicui speciei, generi ex parte: unde fiunt syllogismæ in tertia figura: ut, si homo sit Rationalis, aut non sit quadrupes, certè aliquod animal erit rationale, & aliquod non erit quadrupes. *Quod si speciebus omnibus, toti generi*: unde fiunt Inductiones; ut si Homo, & Equus, &c. sint sensibiles, aut non sint immortales; certè omne Animal erit sensibile, & nullum erit immortale.

Quæstiones Vicesimiquarti Capitis.

1. De Genere & Specie.
2. De Maxima prima & secunda.
3. De Maxima tertia.
4. De Maxima quarta.

C A P. XXV.

De Locis à Definitione & Divisione.

Parag. 1. *Præcognitio loci.* **D**efinitio Topica, non essentialem tantum definitionem, sed & quamlibet perfectam rei descriptionem, adeoque & omne prædicatum convertibile, sicut differentiam constitutivam, & quarto modo proprium, complectitur. Divisio vero ita sumitur, sicut in primo libro dictum est cap. 18.

Parag. 2. *Maxima definitio- nis.* Definitionis Maxima unica hæc est. *Posita aut sublata definitione, ponitur aut tollitur definitum, & e contra;* ut si sit animal rationale est homo, & e contra; si non sit homo, non est animal rationale, nec e contra. Fallit in iis que conveniunt definitioni aut definito, quatenus sunt definitio aut definitum; non enim si animal rationale sit complexa vox, & homo erit; alias perpetuo vera est; fundatur enim in mutua eorum reciprocatione.

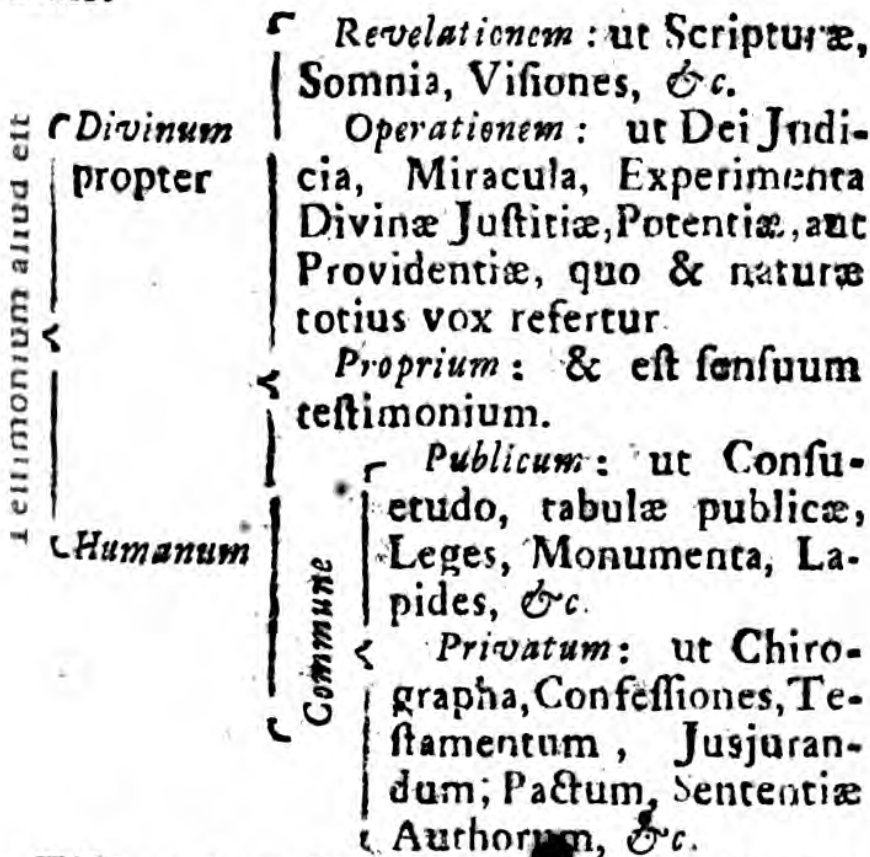
Parag. 3. *Maxima divisionis.* Divisioni etiam unica est maxima hæc. *Membrorum condidividentium uno aut altero sublato, ponitur reliquum; & posito, tollitur;* ut si hoc animal non sit brutum, erit homo; si sic homo, non erit brutum. Hoc perpetuo obtinet in omni bona divisione; fundatur enim in primo & tertio ejus Canonibus assignatis supra lib. 1. cap. 18. Par. 3.

Quæstiones Vicefimiquinti Capitis.

1. De Definitione & Divisione.
2. De Maxima Definitionis.
3. De Maxima Divisionis.

C A P. XXVI.
De Locis à Testimonio.

Artificialia argumenta restant, quæ vel Parag. 1. experto artis obvia sunt. Pugnant hæc Præcogni-
authoritate, non ratione: & ducuntur à testi-
monio.

Testimonium illud alio firmius est, de quo
Maximæ dari possunt. Maximæ; nos è multis
præcipuas aliquot exhibemus.

1. Testimonium non valet negative: non enim Parag. 2.
equitur non ita esse, propterea quod nullibi Maxima
fixit Aristoteles Fallit 1. in his quæ non sunt prima.
statuenda sine certa authoritate: ut, quia Scrip-
turæ sacræ non dicunt, ergo non est dogma
fidei:

fidei; nec capitale est temere jurare, quia nulla lex dicit esse capitale: 2. in his de quibus author debuit aut promisit perfecte differere: ut, *Aristoteles* lib. 5. *Metaphys.* ubi tamen instituit enumerare singulas species **Quantitatis**, non meminit loci, **Locus** proinde **quantitas** non est.

Parag. 3. *II. Divino Testimonio certa fides adhibenda est:*
Secunda. ut, **Christus est Messias**, quia **Scripturae** docent. **Nunquam fallit.**

Parag. 4. *III. Sensuum Testimonio certa fides adhibenda*
Tertia. est: ut **ignis calidus est**, quia **sensus docet**. **Fallit quoties reddi ratio potest, cur sensus fallatur:** ut **baculus non propterea curvus est**, quia in aqua talis videtur.

Parag. 5. *IV. Peritis credendum in sua arte:* ut **Partus perfectus nascitur mense septimo**, hoc enim asserit *Hypocrates*. **Fallit 1. ubi peritiores aut aequae periti diversum sentiunt:** ut, non dantur **Idea**, *Platone* quamvis asserente; quia refragatur *Aristoteles*, 2. ubi **sensus, aut ratio contradicit:** ut, **nix nigra non est**, etsi dixerit *Anaxagoras*: nec **Galaxia de natura elementari**, etsi dixerit *Aristoteles*: quia **sensus illic, hic ratio repugnat.**

Parag. 6. *V. Plurimorum Testimonium praefertur Testimo-*
Quinta. **nio paucorum:** ut, **verisimilius est dari elementum ignis**, quod plerique putant, quam non dari, quae paucorum est opinio. **Fallit 1. ubi pauciores sunt prudentiores:** ut, **virtus preferenda est divitiis**, quod sic prudentiores censeant. 2. ubi **pauciorum sententia firmissimis rationibus probatur:** ut, **Logica Ars est potius quam Scientia**, etsi pauciores id censeant, quia **rationibus firmissimis constat ita esse.**

VI. *Antiquorum Testimonium præferendum est* Parag. 7.
testimonio recentiorum. Quod intelligendum in Sexta.
 iis præsertim quæ ad pietatem spectant & mo-
 res : nam in his quæ artis sunt aut ingenii :
 haud dubie superantur à Neotericis Brisci :
 quo facilius est inventis addere, quam nova
 invenire.

Quæstiones Vicesimisexti Capitis.

1. De Argumentis inartificialibus.
2. De Maxima prima.
3. De Maxima secunda & tertia.
4. De Maxima quarta.
5. De Maxima quinta.
6. De Maxima sexta.
7. De reliquis Maximis.

C A P. XXVII.

De Fallaciis in genere.

Syllogismus captiosus, qui probabilitatem Parag. 1.
 mentitur, quam habet Dialecticus, Syllo- Quid E-
 gismus Sophisticus, vel Elenchus, vel Fallacia in- lenchus si-
 differenter appellatur. Sophista veteribus dicti, ve Fallacia
 qui gloriam ex disputatione aucupabantur ;
 atque id quinque potissimum mediis quæ
 propterea *Metæ Sophistarum* dicuntur : cogendo
 sc. respondentem ad Redargutionem, Falsum,
 Inopinabile, Solæcismum, aut Nugationem.

Redargutio, est præconcessi negatio, aut præ- Parag. 2.
 negati concessio ; quando respondens cogitur Quinque
 sibi contradicere. Falsum, est propositionis Sophista-
 manifestè falsæ per Respondentem admissio. In- rum Metæ
 opinabile, est propositionis à communi homi-

U

num

num opinione alienæ admissio. *Solæcismus*, est vitium orationis peccantis adversus Grammaticorum Regulas. *Nugatio*, est ejusdem inutilis & inanis repetitio.

Parag. 3. Fallaciæ possunt disponi secundum locorum *Fallaciarum numerus.* Dialecticorum seriem, quorum mentiuntur probabilitatem: sed non incommodè *Aristoteles* omnes ad generales quasdam notas retulit, numero tredecem, istis versiculis comprehensas.

Æquivocat, Amphi. Componit, Dividit, Acc. Fi: Acci. Quid, Ignorans, Non causa, Con. Petit. Interr:

Quorum prior versiculus sex Fallacias in *Dictione* complectitur; posterior septem reliquas, quæ *extra Dictionem* sunt.

Quæstiones Vicesimiseptimi Capitis.

1. *De Elenchi definitione & nomine.*
2. *De necessario usu doctrinæ Fallaciarum in arte Logica, & de libris Elenchorum Aristotelis.*
3. *De Sophistis veteribus.*
4. *De quinque Metis Sophistarum.*
5. *De Fallaciarum numero.*
6. *De dispositione sophistica, sive de arte interrogandi.*
7. *De dispositione fallaciarum, sive de arte respondendi.*

CAP. XXVIII.

De Fallaciis in Dictione.

Fallacia omnis in dictione oritur ex dicti- Parag. 1.
 onis aliqua Multiplicitate. *Multiplex*

Est autem <i>Multiplex</i> aliud	1. <i>Actuale</i> : quando dictio invariata multa significat: ut in <i>Æquivocatione, & Amphibolia.</i>	} <i>triplex.</i>
	2. <i>Potentiale</i> : quando dictio quoad prolationem aliquo modo variata, multa significat; ut in <i>Compositione, Divisione, & Accentu.</i>	
	3. <i>Phantasticum</i> : quando dictio unum re ipsa significans, videtur tamen multa significare: ut in <i>Figura dictionis.</i>	

Fallacia *Æquivocationis*, sive *Homonymia* est, Parag. 2.
 quando vox aliqua simplex aliter atque aliter *Fallacia*
 accipitur in argumentatione. Contingit id *Æquivo-*
 tribus modis: 1. *cum dictio multa principaliter cationis:*
significat: ut, si probetur aliquod cœleste sidus
 esse animal, vel latrare, quia est canis. 2. *cum*
dictio unum proprie significans, per Analogiam,
aut Metaphorum ad alia transfertur: ut, si pro-
 betur aquam pedes habere, quia currit; aut
 pratum os, quia ridet; aut urinam valere,
 quia sana est. 3. *quando ambiguitas attenditur*
penes accidentia partium orationis secundum Gram-
maticam: ut si probetur sedentem stare, quia
 surgebat. In hac fallacia sunt quatuor termi-
 ni; & solvitur distinguendo vocem ambi-
 guam secundum varia ejus significata.

Parag. 3. *Fallacia Amphibolia.* *Fallacia Amphibolia* (sive *Amphibologia*) est, quando oratio aliqua ambigua est propter constructionem. Contingit id tribus modis. 1. *manente eadem constructione sub diversa tamen habitudine*: ut, si probetur hunc librum possideri ab *Aristotele*, quia est liber *Aristotelis*. 2. *mutato constructionis ordine*: ut, si probetur columnam sentire, quam *Socrates* tangit: quia quicquid *Socrates* tangit illud sentit: 3. *cum oratio praeter propriam significationem, transumptam etiam & tropicam habet*: ut, si probetur, qui indocilem docere vult terram scindere, quia litrus arat: quo fere pertinent & caeterae locutiones proverbiales. In hac etiam sunt quatuor termini: & solvitur ostendendo orationis ambiguitatem.

Parag. 4. *Fallacia compositionis & divisionis.* *Fallacia Compositionis*, est cum conjunctim accipiuntur, quae erant accipienda divisim. Huic ex diverso respondet *fallacia Divisionis*, cum seorsim & divisim accipiuntur, quae erant accipienda conjunctim. Illa dicitur *fallacia a bene divisis ad male conjuncta*: ista *a bene conjunctis ad male divisa*. Contingit utrumque quatuor modis: 1. *cum dictum in Modali potest supponere pro se toto, vel pro parte sui*: ut, si probetur possibile esse ut niger sit albus, quia possibile est album esse nigrum: 2. *ratione conjunctionis copulativae vel disjunctivae*: ut, si probetur *Quinque esse Par & Impar*, quia duo & tria sunt par & impar: 3. *cum dictio aliqua diversis in oratione conjungi potest*: ut, si probetur *Socratem semper futurum*, quia, *Qui vivit semper erit*: 4. *cum voces unitae in praemissis in conclusione dividuntur, aut e contra*: ut, si probetur *canem esse patrem Socratis*, quia est pater, & est *Socratis*; aut *Socratem esse*, quia est mortuus.

tuus. In his sunt quatuor termini : & solvuntur separando sensum divisum à composito ; & ostendendo uter sit verus & genuinus, uter non.

Fallacia *Accentus* sive *Prosodia* est, cum prop. Parag. 5. ter aliquam in pronunciatione similitudinem *Fallacia* fit deceptio. Contingit id quatuor modis : *Accentus*.
 1. *Ratione quantitatis aut toni diversi* : ut, si probetur poma fugienda esse, quia mala ; aut judicem suspendendum, quia debet pendere.
 2. *Ratione diversæ scripturæ, cum vel sine diphthongo aut asperatione* : ut, si probetur judicem corruptum esse, quia vendit Equum ; aut porcorum stabulum esse in fano, quia ibi Ara est.
 3. *Ratione coalitionis diversarum vocum in unam, aut unius e contra in plures distractionis* : ut, si probetur rempublicam conculcari, quia via, quæ res est publica, conculcatur ; aut Senatum reprehendendum, qui in curia est, quia incuria reprehendenda.
 4. *Ratione modi pronuntiandi* : ut, cum illa, quæ dicuntur per concessionem, aut Ironiam, aut per Interrogationem, aut quid simile, accipiuntur ut simpliciter & categoricè dicta. In hac similiter sunt quatuor termini : & solvitur ostendendo diversam accentus, aut scripturæ rationem.

Fallacia *Figure dictionis* est, cum propter si. Parag. 6. similitudinem aliquam dictionum id uni com. *Fallacia* petere viderur, quod alteri. Idque vel Gram. *figure dictionis*.
matice : ut, si probetur Poetam esse generis fœminini, quia Musa est : vel Logice : ut, si probetur videre esse agere, quia docere est ; vel alio quocunque modo. Hæc Fallacia minutior est, quam ut facile decipiat, & contenta negari, operosam solutionem non expectat.

Compendii Logicae Artis

Quaestiones Vicesimioctavi Capitis.

1. De Fallaciarum in dictione sufficientia secundum triplex multiplex.
2. De Fallacia Aequivocationis, & ejus solutione
3. De Fallacia Amphibolia, & ejus solutione.
4. De Fallaciis Compositionis & Divisionis, eorumque solutione.
5. De Fallacia Accentus.
6. De Fallacia Figuræ dictionis.

C A P. XXIX.

De Fallaciis extra dictionem.

Parag. 1.
Fallacia
extra di-
ctionem.

Fallaciæ extra dictionem sunt in quibus contingit deceptio, non tam ex multiplici aliquo latente in vocibus ipsis, quam ex ignoratione Rerum; & sunt septem, quæ sequuntur suo ordine.

Parag. 2.
Fallacia
Accidentis

Fallacia *Accidentis* est, cum alteri connexorum attribuitur, quod alteri convenit tantum per *Accidens*. *Accidens* enim hic appellatur, quicquid aut non est de essentia rei, cui attribuitur; aut si sit, est tamen ei alienum, in quantum ea confertur cum aliqua tertia. Contingit hæc fallacia tribus modis. 1. cum proceditur ab accidente ad subiectum, aut e contra: ut, si probetur *Socratem* crudas carnes comedisse, quod illas comederit, quas emisset, 2. cum mutatur genus *suppositionis*, *materialis* in *formalem*, *simplex* in *personalem*, &c. aut e contra: ut, si probetur *syllabam* rodere caseum, quia *mus* est *syllaba*: aut *Socratem*, quia *homo* est, esse

esse speciem. 3°. cum proceditur a superiori ad inferius : & e contra, in eis quæ conveniunt alterutri secundum rationem superioris & inferioris ; ut, si probetur rationale converti cum Animali, quia cum homine convertitur. Si qui ab aliis assignentur modi, reduci ad hos possunt ; sicut & istorum fortasse nonnulli, ad alias fallacias : nihil enim impedit, eundem nonnunquam Elenchum ad diversas fallacias referri posse. Solvitur fallacia Accidentis distinguendo id, quod alicui convenit *per se*, ab eo quod *per accidens*.

Fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, est cum illud, quod verum est tantum simpliciter, secundum quid, accipitur ut simpliciter, & ab alio, secundum solute verum. Simpliciter autem dici est sine quid ad aliquo addito dici ; secundum quid vero, cum simpliciter aliquo addito. Contingit hæc fallacia tribus modis. 1. Cum determinatio addita destruit terminum cui additur : ut, si probetur esse hominem, quia est mortuus vel pictus homo : cujusmodi dicitur *contradictio in adjecto*. 2. Cum determinatio addita significat partem : ut, si probetur Æthiopem esse album, quia est albus dentes. 3. Cum determinatio addita significat notabilem aliquam circumstantiam loci, temporis, soni, &c. ut, si probetur arma deposita domino non reddenda, quia non domino furioso. Solvitur distinguendo id quod est simpliciter, ab eo quod est *quoad tenus*, & secundum quid.

Fallacia ab ignoratione Elenchi, est cum ea Parag. 4. pro veris contradictoriis accipiuntur quæ non sunt talia. Elenchus est syllogismus probans ignorantiam contradictoriam propositionis negativæ : qui ut sit legitimus, requiruntur quatuor conditiones veræ contradictionis ; ut scilicet sit 1. *eiusdem eodem*

Compendii Logicæ Artis

modo : 2. *secundum idem* : 3. *ad idem* :
em tempore. In hujus fallaciæ conclu-
 e contradictoria eidem attributuntur ; sed
 æ ob defectum alicujus requisitæ conditio-
 nis non sunt vera contradictoria. Contingit-
 que : 1. *Cum collatio non est ejudem eodem modo* :
 ut, si probetur cadaver *Socratis* esse, & non esse
 hominem, quia est mortuus, non est vivus
 homo : 2. *Cum non est ejusdem secundum idem* :
 ut, si probetur *Æthiopiam* esse album & non
 album, quia est albus dentes, cutem non albus.
 3. *Cum non est ad idem* : ut, si probetur *Socratem*
 esse divitem, & non divitem, quia in compa-
 ratione ad *Irum* dives est, non est ad *Cræsum*.
 4. *Cum non est eodem tempore* : ut, si probetur
Socratem venturum & non venturum, quia ven-
 turus est cras, non venturus hodie. Ad *Ignor-*
ationem Elenchi omnis fallacia potest aliquo
 modo reduci ; quemadmodum ad *Contradictio-*
nem omnis oppositio. Solvitur ostendendo de-
 defectum *Contradictionis* in aliqua dictatum
 quatuor conditionum.

Parag. 5. Fallacia a non causa ut causa est, cum aut
Fallacia causa non vera sumitur pro causa vera, aut causa
non causa, non talis pro causa tali : ut, *insufficiens* pro suffi-
pro causa. ciente ; *per accidens* pro per se : *remota* pro pro-
 ximis, &c. Istitis enim duobus modis contingit.

1. *A causa non vera, ut causa vera* : ut, si pro-
 betur bellum intestinum esse propter cometam.

2. *A causa non tali, ut causa tali* : ut, si pro-
 betur vini usum tollendum, quia facit ebrios.

Hæc fallacia usum habet in syllogismis ducen-
 tibus ad *Impossibile*. Solvitur negando cau-
 sam falsam, & abducendo germanam.

Parag. 6. Fallacia *Consequentis* est, cum ex antecedente
consequen- inferitur ut consequens, quod tamen non est
sis. con-

con-

consequens. Contingit id quoties contra regulas conversionum, aut syllogismorum conditionalium peccatur; quas videre est retro, *Lib. 2. c. 7. Par. 4. & Lib. 3. c. 9. Par. 2.* Solvitur ostendendo infirmitatem consequentiæ, vel ex regulis, vel ex aliis consequentiis ejusdem formæ, & tamen infirmis.

Fallacia *petitionis principii* est, cum id sumitur tanquam principium ad probationem, quod non est concessum. Contingit multis modis. Parag. 7.

Fallacia petitionis principii.
 1. *Cum supponitur id ipsum quod queritur sub iisdem terminis, quæ dicitur Petitio statim*: ut, si probetur hominem esse, quia homo est. 2. *Cum sub diversis, sed synonymis*: ut, si probetur gladium acutum esse, quia ensis est. 3. *Cum questio probatur per æque ignotum*: ut, si probetur hominem esse risibilem, quia equus est hinibilis. 4. *Cum propositiones mutuo & circulariter se probant*. ut, si probetur ignem esse calidissimum, quia tenuissimus est; & mox tenuissimum, quia calidissimus. Solvitur ostendendo vanitatem & nugationem talis Argumentationis.

Fallacia *secundum plures interrogationes ut u-* Parag. 8.
nam, est cum plures quæstiones ita proponuntur conjunctim, ut una tantum quæstio videri possit: Contingit id duobus modis. *Fallacia secundum plures in-*
 1. *Cum queritur idem prædicatum de diversis sub-* terrogati-
jectis: ut, suntne mel & fel dulcia? 2. *Cum ones,*
de subjecto eodem diversa prædicata queruntur:
 ut, estne homo animal & lapis? Solvitur respondendo non una responsione ad omnes interrogationis partes simul, sed distinctè ad singulas.

Quæstiones Vicesiminoni Capitis.

1. De Fallaciis extra dictionem in genere.
2. De Fallacia Accidentis.
3. De Fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter.
4. De Fallacia ignorationis Elenchi.
5. De reductione omnium fallaciarum ad ignoracionem Elenchi.
6. De Fallacia a non causa ut causa.
7. De Fallacia consequentis.
8. De Fallacia Petitionis Principii.
9. De Fallacia secundum plures interrogaciones ut unam.

CAP. XXX.

De Ordine & Methodo in Genere.

Parag. 1.
Methodi
vox &
definitio.

CONSIDERATA Argumentatione, reliquum est alterum discursus Instrumentum, Ordo seu Methodus. Qui accuratius ista distinguunt, Ordinem volunt esse integræ alicujus disciplinæ, Methodum etiam particularium conclusionum; atque Ordinem disponere, Methodum etiam inferre: Nos utrumque habemus pro eodem. Est autem ordo, seu Methodus, ratio ita disponendi partes alicujus Discipline vel Tractationis, ut facillime a nobis integra discatur.

Parag. 2.
Methodus
inventio-
nis.

Methodus alia est Inventionis, alia Doctrinæ; diversa enim prorsus via ad disciplinarum præcepta indaganda, & indagata docenda, incedimus. Inventio prior est; Doctrinæ nobilior. Utraque à notoribus nobis ad ignotiora nobis procedit, sed alio tamen & alia modo; Nam præ-

præcepta indagamus *ascendendo*, hoc est, progrediendo à sensibilibus & singularibus, quæ sunt *notiora nobis simpliciter*, ad intelligibilia & universalia, quæ sunt *notiora natura*. sed præcepta tradimus *descendendo*; hoc est progrediendo ab universalibus & intelligibilibus, quæ sunt *notiora natura*, & nobis etiam *distincte*, ad minus universalia & sensui propinquiora, velut *ignotiora*.

Methodi *Inventionis* quatuor sunt *Media*, & Parag. 3. velut gradus per quos ascendimus. Primus *Methodi Sensus* est: cujus adminiculo colligimus *aliquam singularis rei notitiam*: Secundus *Observatio*, sive *Historia*: qua colligimus, & mente collocamus, quæ sensu aliquoties hausimus: Tertius *Experientia*: qua collectas plures observationes ad certum usum applicamus: Quartus & ultimus *Inductio*; qua collectas plures *Experientias* ad universalem conclusionem constituendam adhibemus.

Methodus doctrinæ alia est	{	1. <i>Compositiva</i> ; quæ à notione Parag. 4. <i>Subiecti</i> incipiens, principia ejus & <i>Methodi</i> affectiones & species investigat; <i>inventionis</i> hæc tradendis disciplinis <i>Theoreticis</i> <i>Media</i> inservit.
		2. <i>Resolutiva</i> ; quæ à notione <i>Finis</i> incipiens, ejus <i>subjectum</i> & <i>Media</i> investigat: hæc disciplinis <i>Præcticis</i> , hoc est, <i>Prudentiis</i> aut <i>Artibus</i> tradendis inservit.

Leges utrique *Methodo* communes sunt;

I. *Lex Brevitatis*. *Nihil in disciplina desit, aut Parag. 5. redundet*. Mutilatio enim est, non compendium, si qua pars necessaria desit; *Lex brevitatis*. Redundantia vero & *Tautologia* in præceptis nauleam pariunt: in præceptis dico, non in exemplis,

aut commentariis; exempla enim si sint frequentiora, & commentarii si pleniores, ita non damnamus, at probemus magis.

Parag. 6. II. Lex Harmoniæ. *Doctrinae singulae partes Lex harmoniæ. inter se consentiant. Pessimè docet, qui quod hic ponit, alibi per incogitantiam evertit.*

Parag. 7. III. Lex Unitatis, sive Homogenæ. *Nihil Lex unitatis. in doctrina præcipiatur, quod non sit subjecto aut fini homogeneum. Dico Subjecto, propter scientias; Fini propter artes & prudentias. Damnat Aristoteles merito transitum à genere ad genus.*

Parag. 8. IV. Lex Generalitatis, sive Antecessionis & Consequutionis. *Præcedat in docendo id, sine quo alterum intelligi nequit, sed ipsum sine altero. Lumen enim accipiant oportet, & robur, sequentia à præcedentibus; non hæc ab illis.*

Parag. 9. Lex connexionis. *Lex Connexionis. Singulae partes doctrinae aptis transitionibus connectantur. Crebris enim interruptionibus turbantur intellectus & memoria: apta vero colligatione & utrumque juvabitur, & methodi ratio manifesta fiet. Operæ facturus præcium qui docet Methodi connexionem & rationem universam tabula aliqua; sive diagraphæ compendiarie discipulis repræsentabit.*

Quæstiones Trigesimi Capitis.

1. De Ordinis & Methodi distinctione.
2. De utriusque definitione.
3. De Methodo Inventionis.
4. De quatuor Mediis inventionis.
5. De Methodo Doctrinae: an sequatur rerum naturam magis, vel nostræ cognitionis facultatem.
6. De Lege Brevitatis.

7. De Lege Harmoniæ.
8. De Lege Unitatis.
9. De Lege Generalitatis.
10. De Lege Connexionis.

C A P. XXXI.

De Methodis in Specie.

Methodum *Syntheticam*, sive *Compositivam*, Parag. 1. Scientiarum, quæ contemplativæ sunt, *Methodi* propriam diximus. Partes ejus tres sunt: *Sub-Compositivum*, *Subjecti Affectiones*, & *Affectionum* *va partes*; *Principia*, quæ sunt omnia suo modo *Præcognita*, quemadmodum ostensum supra est cap. 13. hujus libri. Nec est quod *Species* quartam partem addamus, tum quod possit esse *Subjectum* alicujus scientiæ, quod non habet *species*: tum quod *species* *subjecti* *totalis* sunt etiam *subjecta* suo modo, sc. *partialia*.

De hac Methodo sunt *speciales leges*.

I. *Lex Unitatis*. *Unitas scientiæ* pendet a *sub-* Parag. 2. *jecti unitate*. *Subjecti* sc. vel *Materialis*, vel *Lex universalis* *Formalis*. *Materiale* *subjectum* est *res* *tatis*, considerata: *Formale* est *ratio* secundum quam consideratur: Illud unum potest esse & idem multarum disciplinarum; ut, *Arithmetica* & *Musica* considerant *Numerum*: Hoc uniuscujusque *Proprium*; ut, *Arithmetica* *numerum* considerat, *qua numerum*; *Musica* eundem, *qua sonorum*.

II. *Lex Generalitatis*. *Magis universalia præ-* Parag. 3. *cedant minus universalia*. Prius ergo agendum *Lex generalis* de *subjecto* in genere, quam de *speciebus* *ralitatis*, ejus: ut, in *Physica* prius agendum est de *cor-*

pore

pore naturali in communi, quam de Caelo aut Elementis aut Animalibus. Amplia legem & ad universalia in causando: agendum enim prius de Principiis, quam de Affectionibus Subjecti.

Parag. 4. Unde in Scientiis Methodi ratio hæc est. *Methodi* Primo agendum de *Subjecti* notione paucis tantum, ut aliquo modo præcognoscatur; secundo loco de ejus *Principiis*; tum de *communibus* ejus *affectionibus*; de *Speciebus* deinceps, descendendo à *simplicioribus*, ad magis *compositas*; dum ad *infimas* perveniatur. Hæc Methodo accurate utitur *Aristoteles* in tradenda disciplina *Physica*.

Parag. 5. *Methodi Analyticae, sive Resolutivæ, quæ Prudentiis & Artibus inservit, partes sunt tres, Finis, Subjectum, & Media: Finis enim introducendus est in subjectum per Media quædam.*

Ejus speciales sunt Leges.

Parag. 6. I *Lex Unitatis. Unitas disciplinæ operatricis pendet ab unitate finis. Quod enim subjectum est in contemplativis, id finis est in operativis*

Parag. 7. II *Lex Generalitatis. Magis universalia præcedunt minus universalia: intellige de universalibus & causando, & in prædicando: atque in causando rursus, & respectu cause Finalis, quia præcognitio Finis præcedere debet Mediorum investigationem, & respectu Cause efficientis, quia notitia principiorum debet præcedere notitiam Mediorum.*

Parag. 8. Unde in operatricibus methodi ratio hæc *Methodi* est. Primo agendum de *notione Finis*, ut de *ratio in* præcognoscendo: mox de *Subjecto*, in quod *disciplinæ* finis introducendus est; tertio loco de *Principiis Mediorum*: quarto de *Mediis* ipsis, iisque *operatricibus.*

primo *in genere*; postea *specialius*, dum ad infima perveniatur. Ut in *Ethica Prudentia*, primo agitur de *Felicitate*, ut de *Fine*, tum de *Hominis intellectu*, *voluntate*, *affectibus*, ut subiecto *felicitatis*: inde de *Electiōe*, *Fuga*, *Consuetudine*, &c. quæ sunt *principia virtutum*; de *virtutibus* demum *ipsis* ut *mediis* ad *felicitatem* *in genere*, & *in specie*.

Quæstiones Tricesimiprimi Capituli.

1. *An sit unica omnium Disciplinarum Methodus?*
2. *De Methodo Compositiva.*
3. *De Lege Unitatis in illa.*
4. *De Lege Generalitatis in illa:*
5. *De Methodo Resolutiva.*
6. *De Lege Unitatis in illa.*
7. *De Lege Generalitatis in illa.*
8. *An sit præter istas alia Methodi species?*

FINIS LIBRI TERTII.

The following table shows the results of the experiment. The first column is the number of trials, the second column is the number of correct responses, and the third column is the percentage of correct responses. The data shows that the percentage of correct responses increases with the number of trials, indicating that the subject is learning the task.

Number of Trials	Number of Correct Responses	Percentage of Correct Responses
10	5	50%
20	12	60%
30	18	60%
40	25	62.5%
50	30	60%
60	35	58.3%
70	40	57.1%
80	45	56.25%
90	50	55.56%
100	55	55%

The results show that the subject's performance is stable around 55-60% correct responses. This suggests that the subject has reached a level of learning where the percentage of correct responses is relatively constant.

APPENDIX PRIMA
DE
USU LOGICÆ.

CAP. I.

De Tractatione Simplicis Thematis :
sive de Genesi Thematica.

DISCIPLINARUM *Instrumentalium*, Parag. 1.
in quarum numero est Logica, vis *Distributio*
omnis in usu sita est : *Usum* proinde & *ordo di-*
Logicæ reliquum est ut paucis *osten-*
cendorum.

damus. Is autem est duplex ; vel enim ipsi ali-
quid secundum artis *Logicæ* præcepta *commen-*
tatur ; vel ab aliis commentata *artificiose re-*
solvimus. Illa *γένεσις* dicitur, sive *Tractatio* ;
hæc *ἀνάλυσις*, sive *Resolutio*. *Tractatio* omnis vel
est *simplicis Thematis*, quod explicandum ; vel
Problematis, quod argumentis *discutiendum* ;
vel *integræ Discipline* quæ *Methodice* *dispo-*
nenda proponitur : *Genesin Thematicam*, *Proble-*
maticam, *Methodicam*, non incommode dixeris.

Thema simplex est quicquid *concipi* *exprimive* Parag. 2.
potest circa affirmationem, & *negationem*. *The-* *Expensio*
mata autem *simplicia*, ut non sunt omnia u- *Thematis*
nus rationis, ita nec uno omnino modo tra- *simplicis.*
ctanda. *Expendat* itaque oportet animo prius

Thema aliquod tractatu us, quàm ad operandum accedat, ipsius conditionem: sitne *Ens Reale* an *Rationis*, *Universale*, an *Singulare*; *Substantiale*, an *Accidentale*; *Totale*, an *Partiale*; *Absolutum*, an *Relatum*; *Abstractum*, an *Concretum*; *Unum*, an *Aggregatum*, &c Sed non persequor ista sigillatim. Consultius fuerit tantum præcepta quædam magis communia exhibuisse, quæ tractandis *Thematibus* plerisque, præsertim perfectioribus, interviant: eorumque præxim unico exemplo ostendisse.

Parag. 3.
Explicatio
Nominis.

Thematis expensæ *Tractatio* in *Explicatione* consistit tum *Nominis*, tum *Rei*. Ordinem autem a *Nomine*: cujus explicandæ sunt ὀνομαστικῆ, οὐνομαστικῆ & παρανομαστικῆ. *ὀνομαστικῆ* explicatur aperiendo, si qua sit, vocis ambiguitatem, varias ejus significationes, & acceptiones in medium afferendo; unamque ex omnibus diligendo eam, de qua præsens instituitur tractatio. *οὐνομαστικῆ* explicatur recensendo varias ejus appellationes, & in eadem & in aliis linguis. *παρανομαστικῆ* explicatur declarando vocis notationem, & originem; atque etiam conjugata. Ad explicationem *Nominis Lexica* magno erunt adjumento; cum *Generalia* variarum linguarum, præsertim quæ *Eryma* vocum notant, & linguarum *Harmoniam*: tum quarundam *Disciplinarum Propria*; qualia sunt *Dictionaria Theologica, Juridica, Medica, Philosophica*. Cæterum prædicta non sunt omnia & semper, & ubique adhibenda in *Nominibus* explicandis: Sed delectu opus est, & judicio, ut ea solum adhibeantur, quæ ipsi *Rei* explicandæ opportuna videbuntur.

Res explicantur *Attributione*, & *Distributione*; Parag. 4. Illa fit, cum Themati subiecto alia attribuuntur; hæc, cum ipsum Thema in suas partes distribuitur. Attribuuntur autem Themati quædam *Essentialia*; quædam *non Essentialia*. *Essentialia* hic intellige, non solum quæ proprie constituunt *Essentiam*, *Genus* & *Differentiam*; Sed illa universa, quæ ad constituendam plenam & perfectam rei definitionem quoquo modo pertinere supra dictum est, *lib. 1. Comp. c. 17. Par. 5* Qualia sunt in Substantiis *Propria Accidentia*; in Accidentibus *propria Subiecta* & *Objecta*, in utriusque *Causæ Efficientes*, & *Finales*; quæque aliquibus istorum proportionem respondent: (ut *Materia* in Artificialibus habet rationem *Subiecti*; *Correlatum* habet rationem *Objecti* in *Respectivi*; & *Fundamentum Causæ Efficientis* in *Potentiis*; *Actus proprius* habet rationem *Finis*, &c.) Quæ præter ista sunt, omnia sunt *non Essentialia*. *Essentialia* merito primum in tractatione locum vendicant; *Non essentialibus* conveniet novissimus: inter hæc & illa *Distributio* medio loco commodissime collocabitur.

Inter *Essentialia* *Genus* quia communissimum & Parag. 5. primum; idque assignandum est semper quam fieri potest propinquum; præmissis tamen sicubi opus erit, & remotioribus. *Genus* sequitur *Differentia*; cuius aut defectum supplebunt, aut naturam plenius declarabunt *Accidentia Propria*; & hoc maximè in substantiis, additis etiam *Causis Efficientibus* *Principalibus*, *Impulsivis*, & *Instrumentalibus*; & *Fine* tum proximo, tum etiam remoto. At quoties Thema *Accidentale* tractandum venit, *Generi* subnectenda erunt, præter jam dicta, *Subiectum*

ejus proprium, & adæquatum *Objectum*. Ita autem dico omnia vel aliqua, plura vel pauciora, prout casus exiget, & conditio ipsius *Thematis*. Ex quibus demum integra conficienda est *Definitio R. i. Essentialis*, quæ claudat hanc *Tractationis* partem. Placuisse video per multis diversam omnino ab hac pergendi rationem; quos integram definitionem primo statim loco posuisse juvat, mox eam per singula membra resolvuisse. Quibus assentior in texendis disciplinarum *Compendiis*; atque aliàs etiam, quoties insigni brevitate opus est. At ubi *Thema* aliquod laxius tractandum proponitur, suaderem studiosis, præsertim minus exercitatis, ut illa potius incederent via, quam jam ostendi; quod naturæ convenientius sit à primis & simplicibus terminis, ad ortos & compositos colligendo procedere; quam è contra, resolvendo.

Parag. 6. Investigata *Definitione*, ac propositâ, *Thema* Per *distributionem*. mox distribuendum est in suas *species* aut *partes*, sive eas habeat proprias & per se, sive improprias aut per accidens. Sed partes vel nominasse tantum ut plurimum sufficiet; aut saltem explicuisse quam paucissimis, quantum scilicet necesse est ad plenioram ipsius *Thematis* intelligentiam; neutiquam vero sunt iusta tractatione, & fusius declarandæ. A *Divisione* ad *Attributa* transeundum non *Essentialia*; quæ sunt aut *Effecta*, aut *Comparata*.

Parag. 7. *Effecta* plerunque late admodum patent, & Per *effecta* copiosam suppeditant tractandi materiam: Sed *Effecta Thematis*, siqua sint, aut minus nobilia, aut nimium communia, poterit quisque pro suo arbitrio, vel tacitus omittere, vel nominata præterire. Nobiliora vero, & magis propria

pria conveniet ad certas velut classes, maximè si multa sint, revocare, quo distinctius, & enucleatius explicentur. Sed quia sæpius contingit, ut *Effecta* cum *Propriis Accidentibus*, aut *Fine*, aut aliis attributis, vel reipsa coincidant, vel saltem (propter cognationem quam cum illis habent) coincidere videantur: dispiciat oportet cum iudicio Thema aliquod tractaturus, quo quæque commodissime referri possint, debeantve; An ad *Effecta*, an vero ad *proprietates*, aut *finem*, aut aliud aliquod *Thematis* attributum; ne cogatur idem bis aut pluries in unius *Thematis* tractatione repetere. Porro hic *Effectorum* locus est afferendis exemplis maximè opportunus.

Post *Effecta* sequentur *Comparata*; quæ vel *Parag. 8.*
Cognata sunt, vel *Opposita*: quorum *Cognata* *Per cognata*
 comparantur cum *Themate*, ut cum eo *con-*
venientia; *Opposita*, ut *pugnantia*. *Thema* ex-
 plicatur per *comparationem Cognatorum*, cum
 ea quæ ipsi aliqua ratione sunt eadem, aut si-
 milia, afferuntur; ostenditurque in quo sita
 sit *identitatis* aut *similitudinis* inter ea ratio,
 itemque *diversitatis* & *dissimilitudinis*. *Ratio*
Identitatis & *similitudinis* inter *Cognata* de-
 claratur, cum ostenditur in quo eodem aut
 simili convenient; vel *Genere*, ut *Comitas*, &
Urbanitas; vel *Causa efficiente*, ut *Augmen-*
tatio & *Nutritio*; vel *Materia*, ut *Ros* & *Pru-*
ina; vel *Fine*, ut *scribere* & *loqui*; vel *Sub-*
jecto, ut *Fides* & *Charitas*; vel *Effectu*, ut
Magnes & *Succinum*; vel *Proportione*, ut
Sol & *Oculus*: vel alio quoquam *Cogna-*
tionis vinculo. Quinetiam quandoquidem est
 aliquod perpetuo inter *Cognata* discrimen,
 (aliàs *Cognata* non essent amplius, sed *Eadem* :)

con.

convenientiâ explicata aperienda est consequenter eorum discrepantia & dissimilitudo: sive *Genere* differant; ut Sol, & Oculus: sive *Causa efficiente*, ut Ros & Pruina: sive *Materia*, ut Os & Cartilago: sive *Fine*, ut Physica & Medicina: sive *Subjeto*, ut Lux & Lumen: sive *Objecto*, ut Comitatus, & Urbanitas: sive *Circumstantia aliqua Loci, Ordinis, aut Temporis*; ut Crepusculum, & Aurora: sive *Mole*, ut Collis, & Mons: sive *Gradu*, ut Liberalitas, & Magnificencia: sive alio quocunque demum modo.

Parag. 9. Adhibenda sunt ultimo loco *Opposita*; ubi *Per Opposita.* Thema explicandum est per collationem ad ea, quæ cum ipso pugnant: *Opposita enim juxta se posita magis elucescunt.* Oppositorum autem quatuor sunt genera: de quibus *lib. I Comp. cap. 15.* Relata *Contraria, Privativa, & Contradictoria.* Sed *Contradictorium* Thematis notabilem lucem ei præstare non potest propterea quod vagum sit nimis, & infinitum: *Correlatum* vero Thematis, quod ad ejus definitionem pertineat, inter *Attributa Essentialia* potius censetur. Sola ergo *Privative, & Contrarie* opposita hic locum & usum habent; ut quæ sola apta sunt hoc modo declarare, atque illustrare sua opposita, quibus expositis, & cum Themate collatis, non est quod ulterius desideretur in simplicis Thematis tractatione. Totius negotii praxin unico exemplo aliquantulum exhibeo. Esto ergo Thema tractandum.

Parag. 10. Expensa imprimis in animo Thematis conditione, inveniо ipsum esse *Accidens Universale, Tractatio- Absolutum, & Abstractum.* Mox tractationem *nis Thema* ordior. Ubi considero *Invidie.*
tica.

NOMEN, eju que

Primo Ὀφθουσία. Sumitur enim *Passive* & *Active*, notante Cicerone lib. 4. *Tusc. quest. active* rursus vel in bonam partem pro *honestâ emulatione*: vel in malam partem pro *invidiosa tristitia* de bono alterius: qua ultima significatione impræsentiarum accipitur.

2. Συναυσία. Appellatur enim hoc vitium Latinis, 1. *Invidia*, quam appellationem pleræque linguæ vulgares securæ sunt. 2. *Livor*: Græcis vero, 1. φθόνος, 2. βασκανία, 3. ζήλος, &c.

3. Παφουσία, ibique

1. *Etyma* vocum in variis linguis; ut 1. *Invidia* ab *In* particula intensiva, & *video*, quod invidus oculos continuo fixos habeat in alienam felicitatem. 2. *Livor* à colore livido, quæ plerumque in invidis cernitur. 3. φθόνος, velut ὁπὲρ τὸ φόνος, quod invidus, vel semet animi ægritudine quodammodo interficiat: vel necem optet ejus, cui invidet.

2. *Conjugata*: qualia sunt, 1. *Adjectiva*: *Invidiosus*, *Invidus*: sed *Invidus* active solum significat; *Invidiosus* & active & passive, frequentius tamen *passive*. 2. *Substantivum*: *Invidentia*: qua voce Cicero potius utendum iudicat, quam *Invidia* quod liberior sit ab ambiguitate; cum *Invidia* utroque modo dicatur, *Invidentia* non nisi *Active*. 3. *Verba*, *Adverbia*, &c. Sed ista fortasse plus satis.

ATTRIBUTA ESSENTIALIA: ubi. II.

1. *Genus* 1. *Remotiora* nonnulla: sc *Passio*, *Passio animi*. *Dolor* sive *Ægritudo*. 2. *Proximum*: *Dolor vitiosus*.

2. *Di.*

2. *Differentia* : sumpta primo

A Subjēto : qui sunt homines plerique omnes : paucissimi enim ab hoc affectu liberi, non tamen simpliciter omnes, sed ii fere qui sunt animi, & impotentes cupiditatum suarum.

3. Ab Objecto : quod est duplex, *Quod & Cui*. *Objectum Quod* est *Bonum* cujuscunque generis : verum, apparens, honestum, utile, jucundum : animi, corporis, fortunæ, famæ : ne ipsa quidem virtute excepta. *Objectum Cui* est in universum quivis *Homo alter*, superior, par aut inferior : (invidemus enim *superiori*, quia ei non æquamur ; *pari*, quia nobis æquatur ; *inferiori*, ne nobis æquetur.) Sed tamen intra certam quandam proportionem loci, temporis & conditionis aliqua ex parte *Æqualis* : nemo enim invidet aut olim defunctis, aut longius remotis, aut immenso intervallo superioribus, inferioribusve secundum illa, *Pascitur in vivis livor. Ζηλοῖ δὲ τε γείτονα γείτων, ἢ κερραμῆς κερραμῆ :* *Extra omnem invidiæ aleam &c.*

3. A Causa efficiente. 1. *Principali, & Interna*, in eo qui invidet, quæ superbia est, & inordinatus amor sui : quia enim quis ex vitio *φιλαυλίας* propriæ excellentiæ nimium indulget, propterea ringitur quoties æstimat eam alienæ felicitatis objecto minui, & obscurari.

2. *Impulsiva, & Externa*, quæ multiplex esse potest & varia : sive 1. *in eo cui invidetur* : ut si inimicus ; si rivalis ; si indignus ; si felicitatis suæ factus, aut verbis prodigus ostentator ; aut quid simile : sive 2. *in tertia aliqua persona* : ut *Despectio, Adulatio, Susurrationes*

æc. quæ sunt omnia permagni momenti ad Invidiam concitandam.

4. *Integra Definitio*, eaque 1. *Brevior*: *Invidia* est tristitia mala de bono alieno. 2. *Plenior*: *Invidia* est vitiosa animi ægritudo, qua quis præ nimio sui amore contristatur de bono, quo alterum frui videt, aut prævidet fruiturum, in quantum æstimatur diminuere propriam excellentiam.

DISTRIBUTIONEM. Ubi breviter ex- III.
pedio tres *Invidiæ* species; postremam quamque pessimam: quarum prima est, cum quis ægrè fert alium frui, aut fruiturum bono (in specie vel gradu) quo ipse potiri non potest pariter. Secunda est, cum quis ægre fert alium frui, aut fruiturum bono, quo ipse fruitur, sed cupit frui solus. Utramque hanc *Invidiæ* speciem Lucanus brevi sesquiversu & expressit eleganter, & egregiis exemplis illustravit *Cæsaris & Pompeii*, lib. 1. *Pharf. Nec quenquam jam ferre potest Cæsarve priorem, Pompeiusve patrem.* 3. est cum quis proprium bonum corrumpit, aut ejus usum sibi etiam negat, ne fore alteri bono esse possit, quo sensu *Plinius*, alique per translationem similitudinis, *Cervum. Stellionem*, & alia quædam animalia invidiâ notarunt. Laborare hâc pessima ærugine non paucos eruditorum, nimio notius est, quam ut hic ostendatur.

EFFECTA, quæ sunt partim *Interna*, re- IV.
spectu ejus qui invidet: partim *Externa*, respectu ejus cui invidetur. *Invidia* enim 1. mentem perpetuo cruciat, & omnem vitam reddit inquietam. 2. Corpus etiam vultumque non deformat modo, sed etiam velut tæbe quadam consumit. *Justissimum malum*, quæ & culpa

culpa est eadem, & pœna: nec minus flagellum quam vitium 3 reddit hominem bonis malisque pariter invisum: odiosum universis. 4. impellet ad quævis flagitia perpetranda. Obtrectationes, doli, calumniæ, jurgia, seditiones, homicidia: quæ non mala denique ex radice pullulant Invidiæ? Eum vero, cui invidetur, Invidia plurimis periculis exponit. Declinabit itaque vir sapiens quantum in ipso est Invidiam: id quod facit primum, si gaudeat in sinu suo, & bonis quæ habet tacitus frui malit, quam ea vane prædicando limos oculos & animos irritare: Inde, si curet ira se gerere, ut felicitate, quam occultare non potest, non omnino indignus videri possit.

V. **COGNATA:** quæ sunt inter alia

1. **Odiū:** quo quis aliquem animo averfatur, eique male vult. Convenit cum *Invidia*.
  1. *Subiecto*, etsi non reciproce: semper enim qui invidet alteri, ipsum odit, etsi non è contra.
  2. *Causa Efficiente interna:* quæ est utrobique elati animi superbia; & cæcus amor sui.
  2. *Ἐμψιπικαλία*, cum quis gaudet de malo alieno. Convenit cum *Invidia*, 1. *Subiecto proprio* & reciproce: nam, qui de bono alterius contristatur, lætatur de malo: & contra. 2. *Causa Efficiente*, ut supra.

Differunt tamen ab *Invidia*.

1. **Odiū.** 1. *Subiecto:* potest enim esse **Odiū** in quo non est *Invidia*. 2. *Objecto Quod:* quod in *Invidia* non nisi Bonum est: at in **Odiō** potest esse Malum. 3. *Objecto Cui:* quod latius est **Odiū**, quam *Invidia*. Invidemus enim hominibus tantum, non Deo, nec nobis ipsis, sed aliis: ast Odisse possumus & alios homines, & nos ipsos, & alias creaturas, & ipsum

ipsum Deum. Invidemus iis tantum qui sunt nobis aliqua saltem proportionem æquales: aut odisse quis potest, & diu defunctos, & longe distitos & immenso intervallo superiores aut inferiores.

2. *Ἐπικαρτερία* 1. Genere: nam Invidiæ Genus Dolor est: *Ἐπικαρτερίας* Lætitia. 2. *Objecto Quod*: *Ἐπικαρτερία* enim de Malo est: Invidia de Bono.

OPPOSITA, quæ sunt potissimum ista. 1. VI.

Sympathia, sive *Benevolus affectus*, cum quis sic comparatus est, ut alteri bene velit, bonumque ejus serio, & ex animo gratum habeat; atque iste affectus Invidiæ ex diametro adversatur.

2. *Honestæ Emulatio*, cum quis dolet se ab aliis bono aliquo superasse: non quod ægrè ferat profectum alienum, sed quod desiderat suum. *Invidia* hominum malorum est: *Emulatio* bonorum: Proficiscitur hæc ab animi *Magnitudine*; illa *Elatione*. Illâ incenditur animus, ne bene sit alteri: hæc, ut sit sibi.

Hanc tractandi rationem si in aliis *Themati-Parag 11:* bus imitari velit studiosus juvenis, faciet cum *Imitatio-* fructu suo. Sed non erit nimium *superstitiosus, nis ratio,* nec curabit ista omnia singula præcise ubique *ornatus* adhibere, nec enim res feret: sed istis addat, dematve licet, aut etiam immutet nonnulla, quivis pro suo judicio, & subjecti *Thematis* exigentia. Utile etiam fuerit (etsi *Logicus* qua talis, hoc non præcipiat,) inter tractandum *sententias* bonorum authorum, velut gemmas locis idoneis inseruisse. Sed 1. si sint *breves*: 2. si instituto *accommodæ*. 3. si quid habeant acuminis, aut elegantia non vulgaris: nam quæ aut prolixæ sunt, aut studiosius quæsitæ, aut languidæ, & è trivio, perpetuo sunt in-

gratæ. Ornabis etiam tractationem, si aptis Formulis utare, ubi opus est. quarum copiam sub suis titulis libello seorsim descriptam in promptu habere perutile erit. Quales sunt formulæ explicandi vocum *Ambiguitates & Etyma*; *Rerum causas Efficientes, Impulsivas, Instrumentales*; *Finem, Materiam, Subjectum, Objectum, Integras Definitiones, Distributionem, Effecta, Cognatorum convenientiam, & Differentiam, Oppositionem Privativam, & Contrariam, &c.*

Parag. 12.
*Materia
præctican-
di.*

Quo autem suppetat juventuti ad manum uberior copia omnis generis Thematum, quibus tractandis semet exerceat; experiaturque quid præstare valeat, & quantum in re Logica profecerit, visum est coronidis loco sylvulam materiæ tractandæ subjicere. Esto ergo exemplum Thematis.

1. *Substantialis*, 1. *Universalis*: *Canis, Metallum*. 2. *Singularis*: *Cicero, Bucephalus*. 3. *Partialis*: *Manus, Oculus, Cerebrum*. 4. *Aggregati*: *Oceanus, Galaxia*.

2. *Accidentalis*, 1. *Absoluti*: *Lumen, Nutritio, Metus*, 2. *Relati*: *Conjugium, Locus*. 3. *Singularis*: *Conjuratio Casiline, Acumen Aristotelis*. 4. *Concreti*: *Philosophia*.

3. *Non-Realis*. 1. *Secundæ Notionis*: *Metaphora, Syllogismus, Equator*. 2. *Privativi*: *Cæcitas, Mors*. 3. *Figmenti*: *Sisyphus, Chimera, Phenix*.

Subtituli Primi Capitis.

1. *De Genesi & Analysi.*
2. *De Genesi Triplici.*
3. *De Notatione, & expansione Thematis simplicis.*
4. *De Explicatione Nominis.*

5. De Explicatione Rei per Attributa Essentia-
alia.

6. De Distributione.

7. De consideratione Effectorum.

8. De consideratione Cognatorum.

9. De consideratione Oppositorum.

10. Universalis.

11. Singularis.

12. Partialis.

13. Aggregatae.

14. Absoluti.

15. Relati.

16. Singularis.

17. Concreti.

18. Aggregati.

19. Secundae Notionis.

20. Entis privatiui.

21. Entis ficti.

De tractatione

Accidentis Substantiae

C A P. II.

De Tractatione Problematis solitaria.

Genesis Problematis est Tractatio Problema-Parag. 1.
tis per argumentorum collationem, ut Notio &
veritas elucescat. Est autem Problema propo-
silio in di c e pationem vocata, cujus condi-
ones vide fufius, lib 3 Compend. cap. 17. pa-
tis, rag. 2. Ejus partes eadem sunt, quæ & Pro-
positionis: sc. Subjctum & Prædicatum, licet
non semper expresse proponatur per modum
Propositionis. Proponitur enim Problema,
vel Integre, vel Diminute. Integre proponitur,
quoties certo constat de utroque termino, &
ambigitur tantum utra pars contradictionis sit
vera:

vera: exprimiturque vel *positive*, cum altera pars definite statuitur; ut, *Logica est Ars*; vel *negative*, ut, *Forma non est Principium Individuationis*; & *Thesis* dicitur; vel *interrogative*, cum utraque pars ex æquo dubia relinquatur, ut, *An Logica sit Ars? An forma sit Principium Individuationis?* & *Questio* dicitur. Diminuta proponitur quoties expressio tantum altero terminorum ambigitur de reliquo: exprimiturque varie, sed fere ad modum *Thematis*, aut *Quæstionis simplicis*; ut, *De Genere Logica, De Principio Individuationis*; aliquando tamen plenius & per disjunctionem; ut, *Sitne Logica Genus Ars, vel Scientia, vel Habitus instrumentalis ab utraque diversus? An materia sit principium Individuationis, vel potius Forma, aut Accidens, aut quid aliud?* Nos distinctionis ergo, *Problema integrum, Categoricalum* dicemus; *Diminutum, Disjunctivum*.

Parag. 2. Tractatio utriusque generis *Problematum*, *Tractatio* aut *Solitaria* est, aut *Socia*. Solitarie tractatur problema, cum quis sine adversarii instantia quæstionem aliquam per se examinat. Cujusmodi Tractationis tres sunt præcipue partes *Παρασκευὴ, Κατασκευὴ, Ἀνασκευὴ*, *Præparatio Quæstionis, Probatio veritatis, & Dilutio objectorum*, Quibus etiam ex abundantia & præmitti potest, quasi *Præmii vice*, *Προπαρεσκευὴ*, de gravitate controversiæ, atque dubii occasione: & subnecti, quasi *Epilogi loco*, *Ἐπισκευὴ*, repetitionem complectens summariam totius dispositionis, cum corollariis inde emergentibus.

Parag. 3. In *Præfatione* imprimis ostendetur gravitas *Quæstionis* prout tres ipsa postulabit. Quod sc. problema tractandum non sit nullius vel levis momenti: sed vel de rebus aperte gravissimis;

ffimis; vel de iis quæ etsi prima specie leviores videri possint, sunt tamen eæ, sine quibus graviores nequeunt dextre intelligi aut explicari. Mox, si fieri potest, occasio dubii reteretur, & origo erroris: quæ nimirum res ipsam huic disputationi primæ præbuerint: errorique & initium dederint, & incrementum. *Modestentionem* pariet; Hoc *benevolentiam* sententiæ nostræ: sed videndum, ut ista *Logice* sentiant, hoc est, nude & aperte secundum rei veritatem, non invidiose & hyperbolice, ut oratores solent. Quin & omitti potest omnis Præfatio, ubi aut minus necessaria est, aut problema brevius tractandum.

Habita brevi præfatione, Problema non Parag. 4: statim probandum est, (nisi ubi termini satis *Evolutio* perspicui sunt, & res ipsa parum controversa:) *tituli*. sed præparandum prius, *Evolutione tituli*, & *Conjectione Quæstionis*. *Evolutio Tituli* est explicatio Terminorum Quæstionis; tum *Subjcti*, tum etiam *Predicati*: cujus utriusque brevis aliqua præcognitio habenda est, ut felicius sit progressus in reliqua tractatione. Utile erit quidem, animo, aut etiam in scriptis seorsim, plenam tractationem utriusque Termini secundum rationem in superiori capite traditam prius instituere, quàm ad tractandum integrum problema accedatur: sed ex istis pauca tantum sunt aperte ponenda in Tractatione ipsius Problematis: quæ scilicet videri possint magis necessaria ad intelligendum sensum quæstionis: qualia plerumque sunt, 1. *Vocum varia Acceptiones*, præcipue quæ nobiliores, & præsentis instituto accommodatiores. 2. *Rerum Definitiones*. 3. *Earum distinctiones a cognatis*. Ponenda autem sunt isto præcognita, primo

mo ex parte *Subjecti*. 2. Ex parte *Prædicati* atque ex parte quidem prædicati tanto diligentius, quanto prædicatum est terminus principalior in propositione.

Parag. 5.
*Conjectio
questionis*

Conjectio Questionis sive *Explicatio status* *Controversiæ*, est ostensio quid sit ultro citroque concessum, & quid proprie controversum. Est enim in omni controversia aliquid *commune*, id quo partes consentiunt; & aliquid *dubium*, in quo non; illud *ἡσμενον* dicitur, hoc *ἤρῳ* *ἢ* *ἤσμενον*, sive *ἤσμενον*: Illius *explicatio* nobis *Acceptio dati*, hujus *Constitutio quæsitæ*, satis idoneè dicitur. *Accipimus datum*, cum quædam *fundamentalia* sumimus, vel *supponimus*, de quibus inter nos *convenit* & *adversarios*; *adjuncta*, (si opus sit) *brevi eorundem declaratione* aut *probatione* per unum aut alterum *principale argumentum*. *Constituimus quæsitum*, cum ostendimus *perspicue* in quo *summa litis* sive (ut loquuntur) ipsum *Punctum Controversiæ* situm est, id si *dextrè* fiat, totum pene *negotium* confectum est: mirum enim dictu, quantum *lucis* hinc *afferatur* *Probationi*, & *refutationi*. Si *controversiarum* in omni genere *Scriptores* hoc *rite* & *accurate* ubique præstarent, mille *controversiæ* in *Philosophicis*, atque aliis, *percerent* dudum *confopitæ*; de quibus hodie *acerrimis* animis *disputatur*. Huc pertinet *variaram Opinionum recensio*, quæ debet esse *Candida*, ne cuiusquam *sententiam* *sinistra* *interpretatione* *pervertamus*; *Succincta*, ne *prolixitas* sit *tædio*: & tamen *Plena*, ne *dum* *brevitati* *studemus*, *videamur* *parum* *sincere* *alterius* *sententiam* *explicuisse*.

Parag. 6. Factâ hujusmodi præparatione, *Κατασκευὴ* *se-*
Declaratio quitur, quæ in *sententia* quæ defendendam
sub

suscepimus, declaranda, & astruenda cerni- & probatur. In *Problemate Categorico* præstiterit univatio *veritas*. Thesi affirmante vel negante sententiam *notis*. stram breviter proponere: eamque aliquot rationibus confirmare: nisi sit acrius controversum, & multis limitationibus indiget. Tunc enim plures *Theses* utilius proponentur, cum suis quæque *probationibus*. In *Problemate vero Disjunctivo*, ubi fere opinionum major est varietas, & plures difficultates, necessarium erit defensionem nostram pluribus propositionibus complecti, quas *Theses*, *Conclusiones*, vel *Assertiones* vocant: incipiendo more *Aristotelico* ab illis, in quibus removentur aliorum sententiæ; & pergendo ad illas, in quibus propria exponitur. Porro post singulas conclusiones *Argumenta* quibus eæ confirmentur ponenda sunt, petita partim à *ratione*, partim ab *authoritate*. Rationum autem copiam, & delectum habebimus, si *Subjæcti* Conclusionis primo, deinde *Prædicati* naturam & attributa mente percurramus: vel secundum rationem tractandi simplex *Thema*, *cap. 1.* hujus *Appendicis*, vel per ordinem locorum *Topicorum*, *lib. 3. Comp. cap. 19.* & deinceps. Non sufficiet tamen *Argumenta* sic nude proposuisse: fortiter premenda sunt, & defendenda, adversariorumque evasiones, subterfugia, & cavillationes quibus eorum vim & ietum declinare aut eludere satagunt, examinandæ atque evertendæ.

Confirmationem sequitur *Ανασκευή* *Confutatio*, *Parag. 7:* sive *Dilutio* *Objectionum*. Nec multum intere- *Objectiones* rit, quo loco *Objectiones* disponantur; sive ab ipso statim initio omnes ante *Tituli* *Evolutionem*, & *Constitutionem* *Status* *Quæstionis*, quod fecere *Thomas*, *Scotus*, & *Scholasticorum* turba;

sive omnes ultimo loco, & post Confirmationem nostræ sententiæ; sive, quod suaderem magis, post singulas *Opinionēs*, aut certe post singulas *Conclusiones* certæ objectionum classes quæ pro tali opinione aut contra talem Conclusionem militare videntur. *Solutiones* pariter, aut singulis *Objectionibus* subjici possunt singulæ, aut universis universæ, pro cujunque arbitrio: Nec enim morari debent quemquam istæ curæ: illa potior est, quâ demum ratione argumenta objecta dextre & artificiose solvantur.

Parag. 8.
Solutio ad
Conclusio-
nem.

Id quo fiat appositæ, & cum judicio; considerata sunt in objectione tria hæc, atque hoc ordine: *Conclusio*, *Forma*, *Materia*. Si enim afferatur *objectio*, in cujus nec *Forma* nec *Materia* vitium sit, rejicienda tamen est tota, si non directè contradicat alicui *Conclusioni* defensionis nostræ: sæpe enim contingit vitium *ἐπιπορευτικόν*, ut ea multis & opero è confirmantur, quæ sunt extra quæstionem; negligatur è contra id, quod maxime probandum erat. Cæterum ejusmodi objectiones operosæ non indigent *solutione*: satis erat eas, ut alienas à quæstione, rejecisse; atque ostendisse paucis, quæ ex iis colliguntur non pugnare cum *Thesi* nostra. Huc spectant illæ *Formulae* *ἀπὸ τοῦ διδρυσοῦ* hoc, & ad rem nihil. Deseritur quæstio *Concedatur totum, nec video quid incommodi sequatur*. Hoc non impugnat *Thesin* meam: &c. Quandoque *Objectio* allata contra *Thesin* aliquam, tam non evertit eam, ut confirmet magis: quod quoties fit, non *rejicienda* est tantum, ut *impertinens*: sed etiam *retorquenda*. Quo spectant *formulae*, *Hoc facit pro me* In hoc *Adversarius* meas partes agit. *Prævaricari* hoc est, non *obicere*. Dum hoc urget, miror ipsum

non advertere, se propria vineta cadere, &c.

Si objectionis Conclusio sit ad rem, & di- Parag. 9.
recte contradicat alicui Thesi nostræ; *Forma Solutio ad*
Argumentationis proximo loco excutienda est: *Formam.*
atque examinanda Obiectio secundum leges
Syllogismorum Generales, & Speciales; num
fit rite disposita, vel non. Si facto examine,
constet *legem aliquam Syllogisticam* violari; (ut
si sint quatuor termini; si medium ingredia-
tur conclusionem; si propositiones sint purè
particulares; si purè affirmantes in secunda fi-
gura: si arguatur à negatione antecedentis ad
negationem consequens in Hypotheticis; si
in Inductione sit insufficiens enumeratio par-
ticularium, aut quid simile) solvetur Obiectio
negando ejus formam, & detegendo particulare
vitium, in quo peccat. Ut si dicamus, *In hoc*
Syllogismo sunt quatuor termini; Manca est hæc In-
ductio, &c. Et hoc in rigore satis est: Sed ex-
pediet etiam vitium in Formâ ulterius osten-
disse, allato uno aut altero argumento, ejus-
dem omnino formæ, quod tamen manifeste sit
viciosum & absurdum. Cujus Formulæ sunt,
Perinde hoc sequitur, ac si quis probare velit &c.
Si sic argumentari liceat, non minus ego probave-
rim, &c. & aliæ consimiles.

Quod si nec Conclusio sit aliena, nec Forma Parag. 10.
vitiosa; consideranda est *Materia Objectionis Solutio ad*
ex Præmissis; & secundum ejus rationem insti- *Materiam,*
tuenda erit Responsio ad objectionem. Si qua
Præmissarum sit *manifeste falsa*, aut *non suffici-*
enter probata, solvetur obiectio simplici ejus
Negatione, adjecta (si videbitur) ratione ali-
qua cur eam negemus. Quod si ejusmodi sit
Obiectio ut nihil commode negari possit, Ter-
minos (qui sunt *Materia Præmissarum*) expen-

dere oportet ; ut ex iis eruatur responsio. Termini autem sunt, aut *Extremi* aut *Medius* ; expendendi autem primum *Extremi* ; in quorum altero si lateat ambiguitas, (ut plerumque fit) distinguendus est Terminus sic ambiguus : & respondendum ad Præmissam, in qua ille terminus reperitur, ostendendo Terminum illum aliter accipi in dicta præmissa, aliter in *Conclusionem*. Si non sit ambiguitas in *Extremis*, tunc *Medius Terminus* est expendendus : & *secundum se* ; & *ratione habita ad locum ex quo ducitur*. Secundum se consideratum Medium si sit *ambiguum* ; respondendum est (ut prius) per distinctionem ostendendo, Medium non eodem modo sumi in *Majori* & *Minori* ; & in uno sensu veram esse *Majorem*, *Minorem* falsam ; in altero *Majorem* falsam, *Minorem* veram. Sin ambiguitas non appareat in Medio recurrendum ad *Locum Topicum*, unde Medium videtur ductum : ut ex *Maximis* locorum, & *Maximarum Fallentis* judicari possit rectene ductum sit argumentum ex illo loco, vel non ? Hic permagno erit adjumento (bone Lector) Locorum Topicorum *Maximas*, & earum *Fallentias*, usu tibi familiares reddidisse, atque Exemplis, quæ singulis subjecta reperies, l. 3. *Compend.* c. 19. & deinceps, alia plura addidisse, ut sic tibi copia Exemplorum ad manum suppetat, quæ velut paria ei objicias, qui tibi afferat argumentum ex loco aliquo Topico perperam ductum. Si constabit Objectionem niti aliqua *Maxima*, non recte intellectâ : respondebitur ostendendo cancellos & limites illius *Maximæ*, quo sensu intelligenda sit, & quibus in casibus fallat ; adeoque præsentem Objectionem ad aliquem dictorum casuum pertinere ;

tinere: quod etiam allatis aliis exemplis in pari casu illustrabitur.

Expedita haecenus *Confirmatione nostrae sententiae*, & *Dilutione Objectionum*, poterimus cum *Collectio* brevi aliqua repetitione *Thesis*, aut *Thesum*, *Corollariorum* quas defendimus, totam *Problematis tractationem* finire. Nisi quod alicubi *ἐπισημειωμένη* prope modum necessaria est: cum sc. ex constitutione *sententiae* nostrae quaedam *Observationes* emergunt, quae aut ad praxin, aut ad illustrandam aliam aliquam veritatem, aut ad evertendas alias adversarii assertiones videri possint non infimi momenti: *Ποσειδάριον* vocant & *Consecutaria*, & *Corollaria*: quae per subsumptionem, aut ex nostra conclusione inferuntur immediate, aut ad sic illatam consequuntur. *Corollaria* autem ista non necesse est novis adductis rationibus ulterius confirmare: (satis enim jam ante confirmata praesumuntur in probatione *Principalium Conclusionum*;) sed sufficiet ea posuisse tamen breviter, & adnotasse, ut ex *principalibus Conclusionibus* per necessariam, & evidentem consecutionem deducta.

Exemplo rem declarare oportuit in *studio* *Parag. 12.* *osorum gratiam*: sed praestudio brevitas *Exemplum* non tam justum exemplum, quam exempli *tractatio-* *rydem* aliquam Ideam, & velut sceleton *ex nis proble-* *hibeo*; idque in *tractatione Problematis* *Dis-* *junctivi*. Quod sit

DE GENERE LOGICÆ.

Partes hujus tractationis erunt.

Προπαγωγικόν, ubi ostenditur.

1. *Gravitas Quaestionis* ob diversam *Methodi* *rationem* in *disciplinis Theoreticis* & in *Practi-* *cis*.
2. *Oc-*

I. 2. *Occasio descrepantium Opinionum.* 1. Promiscuus usus terminorum Ἐπιστήμη & Τέχνη, Scientiæ & Artis apud bonos Authores. 2. Infelix barbaries sæculi Scholastici, & ignoratio usus Logicæ.

II. Περσσκευή, ubi

1. *Evolutio Tituli.* 1. Logica hic tota est Disciplina, sed *Docens*, non *Utens*: Ejus Genus quæritur non *Remotum* sed *Proximum*.

2 *Conjectio Quæstionis*, ibique.

1. *Acceptio Dati.* Ista enim largiuntur omnes, Logicam. 1. esse habitum intellectualem de prima specie Qualitatis. 2. nec Sapientiam esse, nec Prudentiam, nec intellectum Principiorum. 3. & Scientiam dici posse, & Artem, in larga vocum acceptione. 4. esse instrumentum Philosophiæ, & omnium Disciplinarum.

2 *Constitutio Quæsti* Sed illud ambigitur, quodnam sit ejus Genus Proprium, & Proximum: sitne illud Ars; an Scientia; an vero Habitus ab utraque diversus? Ubi occurrunt tres opiniones

1. *Avicennæ, & Latinorum Scoti, Thomæ, Alberti, &c.* quod sit Scientia propriè dicta.

2. *Quorundum è veteribus, & omnium fere Neobericorum:* quod sit Ars propriè dicta.

3. *Græcorum, quos sequitur Zabarella:* quod nec Scientia sit, nec Ars, sed habitus instrumentalis ab utraque diversus.

Κατάσκευη, Ubi pro veritate declaranda pono quasdam *Conclusiones*: & sunt istæ.

1. *Logicæ Genus non est habitus Instrumentalis, Scientiæ, & Arte specificè distinctus. Probat.*

1 A sufficientia q̄ quinque habituum Mentis apud Arist. lib. 6 Ethic. cap. 3 & alibi.

Respondet Zabarella lib. 1 de Nat. Log. cap. 11. Aristotelem ibi non intendisse nominare nisi tantum principales Habitus, sub quibus tamen inclusive intelligit Logicam, & Grammaticam, ut eorum instrumenta: & ponit exemplum de discedente Patavio Romam, ut videre est plenius apud ipsum loco citato

Sed contra. 1. patet ex Textu Aristotelem ibi voluisse enumerare omnes species habitus in quibus est veritas, quare Habitus, quos Zabarella instrumentales vocat, aut non continent veritatem, aut sub aliqua dictarum specierum continentur. 2. Grammatica est aperte una ex iis quinque: scil. Ars. 3. Exemplum quod ponit non est ad rem; quia non est simile.

2. Ab insufficientia fundamenti illius opinionis, quod non est aliud, quam quod Logica habeat rationem Instrumenti, sed ratio Instrumenti, cum sit relativa non habet diversificare species: ergo

2 Genus Logicae non est Scientia proprie dicta. Probat

1 A Subjecto, Quod in Scientiis debet esse Ens Reale, & Necessarium: cum Logica versatur circa secundas Intentiones, quæ non sunt ante operationem nostri intellectus; & eâ cessante, cessant: ergo

2 A Fine Qui in Scientiis est contemplatio proprii subjecti: Logica vero in illa non acquiescit, sed ordinatur ad cognitionem subjectorum in aliis Disciplinis: cum sit earum instrumentum ex 4. supposito: ergo

3 *A Testimonio Arist. lib. 1. Topic. cap. 9.* ubi distinguit de Problemate Ethico, Physico & Logico; & consequenter separat Logicam à Prudentiis & Scientiis, vide *lib. 3. Comp. nostri cap. 17. Sect. 2.*

3 *Genus Logicæ est Ars proprie dicta. Probat*

1 *Per inductionem.* Logica est habitus mentis ex 1. supposito: sed non est aliquis trium, ex 2. supposito; nec scientia, ex 3. Conclusionem: relinquatur ergo quod sit Ars.

2 *A Subj. eto.* Quod in Artibus est aliquid effectibile à nobis propter finem: sed hoc competit secundis Intentionibus in Logica: ergo

3 *A Fine.* Logica docet effectiorem Instrumentorum Logicorum: ergo

4 *A Testimonio tum Aristotelis, qui Logicam τὴν λογικὴν vocat lib. 2. Elench. cap. ult. & alibi; tum aliorum, qui citantur à Kecher. tract. 1. Præcog. Log. cap. 7. Sect. 3.*

Ἀναγκαστὴν Ubi solvendæ sunt objectiones.

1 *Obj. contra. 1. conclusionem.* Logica est Instrumentum: ergo & Habitus Instrumentalis.

Sol. Hoc non probat quæsitum. Instrumentum enim prædicatur de Logica, ut *Relatum* in concreto de suo subiecto; non ut *Genus* de Specie.

Obj. contra. 2. Conclu. Logica est habitus per demonstrationem acquisitus, ergo est Scientia. Consequentia patet ex definitione Scientiæ

Sol. Scientiæ vox ambigua est. Sumitur enim vel *large*, pro omni habitu certo conclusionum, quo modo omnes Artes & Prudentiæ possunt

possunt dici Scientiæ : & sic intelligitur in definitione allata, per quam distinguitur ab *Opinione & Intellectu principiorum* : vel *strictè*, prout est una ex quinque speciebus habitus contradiuisa *Arti & Prudentiæ* : & sic requiruntur aliæ conditiones ad Scientiam, sc. quod sit de *Subiecto Necessario*, & quod acquiescat in contemplatione ejus.

3. *Obj.* Logicus est sciens : ergo Logica est scientia. Sequitur Argumentum à Conjugatis.

Sol. Non sequitur arguendo à *concretis ad abstracta*, ubi prædicatio non est per se. vide *Lib. 3. Compend. cap. 22. sect. 3.* & sic est in hoc casu.

4. *Obj.* In Logica est Subjectum proprium, sunt Passiones, sunt Principia ; & ista sunt omnia quæ requiruntur ad scientiam : ergo, &c.

Sol. Negatur minor, Nam ad Scientiam proprie dictam requiruntur alia, ut dictum est modo in responsione ad tertiam.

5. *Obj. Contra. 3. Conclus.* Logica non videtur contineri sub eodem Genere cum arte Fabrili, & Architectura ; sed illæ sunt Artes : ergo, &c.

Sol. Non continetur sub eodem genere proximo (nam illæ sunt Artes *manuales*, hæc *mentalis*;) sed bene sub eodem *remoto*.

6. *Obj.* Ars versatur circa materiam externam & crassam ; non sic Logica : ergo, &c.

Sol. Major, si sit universalis, non est vera : nam Effectio quæ est propria Artis operatio, non minus est in Materia interna, quam externa.

Ἐπιτελευτή, ubi

1 Brevis Repetitio. Ex dictis ergo constat Logicam nec Scientiam esse, nec Habitum nescio quem instrumentalem; sed proprie, γνῶσις Artem

2 Collectio πορισμάτων. Quod cum ita sit, hinc intelligitur;

1 Logicam non alia Methodo tradendam quam *Analytica*: id quod fecisse constat *Aristotelem* ex solo titulo *Priorum*, & *Posteriorum Analyticorum*.

2 Inutiliter eos operam dare Logicæ, qui nudâ cognitione contenti, usum ejus negligunt: secundum tertium illud: *Merus Logicus Merus est Asinus*.

Parag. 13. Hanc fere rationem in aliis Problematis sequi proderit; sed plenius: præsertim ubi *Imitatio- nis ratio & Ornatus.* variæ sunt & multum dissidentes inter se sententiæ. At in *Problemate Categorico* sæpè sufficit angustiori viâ incedere, ubi quæstio facilius conjici, & totum negotium una *Thesi* concludi poterit. Illud etiam admonendum, rationem tractandi problema aliquantum variari, pro natura ipsorum problematum: ut si sint *Theoretica* vel *Practica*, *Universalia*, vel *Particularia*; de præterito, præsentis, vel futuro; atque multifariam alias. Sed isti respectus non faciunt varietatem ita notabilem, ut necesse sit de singulorum ratione aliquid seorsim præcipere: ratio jam exhibita suo modo, & mutatis mutandis, conveniet universis: quod cujusque judicio relinquendum censui. Ornatui interviert *Formula* debitis locis adhibitæ; quales sunt *Formula* de rei gravitate, de origine erroris, explicandi subjectum & Prædicatum, accipiendi Datum, constituendi quæsitum, proponendi Opiniones,

nes, ponendi Conclusiones, afferendi Objectiones, rejiciendi eas, respondendi ad Formam, retorquendi, paria referendi, negandi, reddendi rationem negationis, distinguendi, &c.

Est & alia tractandi Problematis ratio adhuc **Parag. 14.**
angustior multo, quæ potest duobus modis in- *Genesis*
struui; Uno, si 1. præmittatur brevis præcog- *Problema-*
nitio terminorum. 2. Nostra Thesis sine am- *tica angu-*
bitu verborum Categorice ponatur, & uno aut *stior.*
altero Principali argumento præbetur. 3. Ob-
jectiones aliquot è præcipuis breviter solvan-
tur. *Altero,* si 1. præmittatur brevis præcog-
nitio terminorum, ut supra. 2. Argumenta
utriusque partis seorsim proponantur 3. Se-
quatur decisio quæstionis per admissionem ra-
tionum unius partis, & solutionem rationum
alterius. Quinetiam omitti potest utrobique
præcognitio terminorum, ubi sensus quæstio-
nis aut obvius est, aut non multum obscurus.

Sylvam materiæ tractandæ non opus est hic,
ut in superiore capite, subnectere: abunde
fatis problematum quævis Disciplina suppedi-
tabit, in quibus studiosi se exercent.

Subtituli Secundi Capituli.

1. *De Genesi Problematica.*
2. *De Notione & Expensione Problematis traa-*
tandi.
3. *De Præfatione.*
4. *De Evolutione Tituli.*
5. *De Acceptione Dati.*
6. *De Constitutione Quæsti.*
7. *De Recentione Opinionum.*
8. *De Declaratione & Probatione nostræ Sen-*
tentiæ.
9. *De Objectionibus, & earum solutione in ge-*
nere.
10. *De*

10. De Solutione ad Conclusionem.
11. De Solutione ad Formam.
12. De Solutione ad Materiam.
13. De Collectione Corollariorum.

C A P. III.

De Tractatione Problematis sociali, sive
de Disputatione.

Parag. 1. **O**Mnis Tractatio Problematis per Argumentorum collationem, etiam *solitaria*, Disputatio est; sed ea vox de sola *Sociali*, quæ fit instante, & premente adversario, (per Synecdochen) plerunque intelligitur. Quæ exercitatione nescio an sit alia æque utilis juvenibus: tum ad perspicientiam veri, & illam de quâ Aristoteles *lib. 1. Poster. cap. ult. animi ἀγχινοίας*, tum etiam ad vim ἐπιθεωρητικῆς, & sensa animi apte, & expedite proferenda. Disputatio omnis instar pugnae est, estque ad minimum duorum; *Opponentis & Respondentis*: Solennior tamen erit, si tertius etiam accesserit, velut arbiter pugnae, *Moderator*. Disputaturis & cum laude, & fructu, tres virtutes sunt apprime necessariae: *Ingenuitas, Modestia, Candor*. *Ingenuitas* in eo consistit, ut quis animo accedat ad disputandum puro & libero ab omni præjudicio: præjudicium enim tollit iudicium, & frustra disputatur cum eis, qui non convincuntur, etiam cum convincuntur. *Modestia* in eo, ut sit aliquis voce & gestu sedato; non clamores cieat & strepitus; permittat adversario verborum vices. *Candor* in eo, ut quis pudori & famæ adversarii prudenter consulat;

consulat; labeculas ejus & lapsus prætereat sæpius, quam notet; de forma & verbis non moveat litem, ubi de ipsis rebus constat; nisi forte adversarii juncta ignorantia impudentia debeat auditoribus ludibrium.

Non sunt omnia Problemata indifferenter Parag. 2. in discrepationem vocanda. Videntur itaque *Materia* inter disputandum quæstiones I. quæ fidei offi- *disputan-* ciant, aut bonis moribus; Ut *An Deus sit co-* *da.* *lendus? An Parentes sint amandi?* De istiusmodi enim Principiis qui dubitare velle videntur, fuste, non ratione sunt refutandi. II. quæ sensuum judicio sunt plane manifestæ: ut, *An ignis sit calidus? An detur motus?* III. quæ rationem superant, & captum humanæ mentis: ut, *de loco anime separatae; De materia & mole cæli Empyreæ.* IV. quæ vanæ, ineptæ, & nugatorię sunt: ut, *An nihil & Chimæra sint fratres? An Musca saltans in vacuo excitet pulverem.*

Disputatio est similis prælio; sed in præliis Parag. 3. acies disponi prius solent utrinque, quam *Propositio* manus conserantur; & in disputationibus ip- *materia* sum *conflictum* præcedat oportet *Apparatus disputan-* *da.* *Apparatus* autem pro more locorum varius est.

In transmarinis Academiis, præsertim *Germaniæ*, materia disputanda fere proponitur *Thematische* sub ratione *Loci Communis*, aut *Simplicis Thematis*; ut *de Syllogismo; de Elementis; de Principe*: qua artificiosè, & per theses quædam explicatâ à Respondente secundum formam tractandi *Thema simplex supra traditam, cap. 1. hujus Appendicis* in opponentis arbitrio est, quamlibet Respondentis *Thesin* argumentis oppugnare. Ast in celeberrimis *Angliæ* Academiis proponitur materia discutienda semper *Problematicæ*, sub ratione sc. vel *Thesis*; ut, *Metalla*

Metalla sunt invicem transmutabilia; vel quæstionis; ut, An Metalla sunt invicem transmutabilia? Quâ proposita quandoque ab *Opponente*, quandoque à *Moderatore*, postuletur respondentis eâ de re sententia: quam ille mox explicat in sua *Suppositione*. Nostrum hunc morem jure præferendum censeo: tum quia disputatio apud nos strictior est, quæ illis vaga nimis: tum quia Problema certi subjecti & prædicati justo aliquo temporis spatio potest aliquo modo plene discuti, cum vix possit expectari, ut Thema plenius examinetur tantillo tempore per omnia sua *Attributa*. Utilius fortassis futuri & nos & illi, si & nos quandoque ad illorum morem disputationes institueremus, & illi frequentius ad nostrum.

Parag. 4. *Suppositio.* Proposita quæstione, Respondentis est sententiam suam declarare: cujus declarationem in nostris scholis *Suppositionem* dicimus: Vocabulo sane perquam idoneo (etsi aliqui illud suggillarint immerito tali scommate, Quid opus est *Sub?*) Non enim tam ponitur Respondentis sententia ut indubie vera, quia sic non recte caderet sub disputationem, quam *supponitur* à Respondente pro vera, donec Opponens evicerit contrarium. *Suppositio* aut *Rigida* & *Peremptoria* est; aut *Rationalis* & *Satisfactoria*. *Suppositio Rigida* sive *Peremptoria* est, cum Respondens nec terminos Quæstionis aperit, nec rationes affert defensionis suæ; sed propositâ quæstione, nude & simpliciter id indicat solum, utram partem Contradictionis defendere velit, Affirmativam, vel Negativam: qui mos *Oxoniæ* in publicis scholis in ordinariis disputationibus Scholarium, & Baccalaureorum. *Suppositio Rationalis* sive *Satisfactoria* est, in
qua

qua Respondens animi sui sententiam, quo plenius intelligatur ab Opponente, & Terminorum distinctione, limitationeque Propositionum aperit, & rationum momentis statuminat: qui mos est Oxoniae in privatis Collegiis, & etiam publice in Scholis in disputationibus solennioribus. Illa praecipis non indiget; de hac observentur ista.

1. *Suppositio formetur stilo & methodo Scholasticis*: hoc est Logicis, non Rhetoricis. Apage hic Rhetorum cincinnos, & calamistros. *Veritas* enim quaeritur, non *Elegantia*: nec expectatur *Declamatio*, sed *Suppositio*. Odiosae sunt verborum phalerae, & ambitus aurium: ubi instruendae sunt mentes auditorum, non affectus movendi.

2. *Suppositio formetur verbis* (quam fieri potest) *propriis, perspicuis, & ab omni ambiguitate liberis*. Alias Respondens auditores confundet magis quam instruet; & quaestioni tenebras potius offundet, quam afferet lucem.

3. *Objectionum solutio ne fiat in Suppositione*. In reliquis, *Suppositio* formanda est ad rationem *Tractationis* problematis solitariae in superiori capite expositam: sed ἀνασκαυή omittenda, servandaque in ipsum congressum disputationum. Alias & Opponenti injuria fiet, cujus *Objectiones* praecipientur à Respondente; & Auditoribus, quibus opponetur recocta Crambe.

Habita suppositione; Opponens praesertim Parag. 5. in solennibus disputationibus, solet aliquando, *Oppositio*. priusquam disputare occoeperit, paucula velut perorando praefari. Orariunculam illam *Oppositionem* dicimus. Interdum est oppositio propemodum necessaria; quoties sc. Respondens

dens aliquod falsum aut inopinabile tueri videtur: tunc enim Opponens gravi aliqua oratione ejus pertinaciam castigabit, & solidis rationibus refutabit sententiam; idque magis *Logice*, quam *Rhetorice*: Ast alias si adhibeatur, non id fit aliqua rei necessitate; sed ἐκ παρέργου, ut auditorum expectationi aut loci consuetudini satisfiat. In qua non curabit Opponens rationes solidas adhibuisse, sed magis rationum umbras, & quæ plus habeant facetiarum quam virium, ingenii quam acuminis; *Rhetorice* magis, quam *Logice*. Poterit tamen si voluerit argumenta quæ mox obiecturus est disponere, & futuræ disputationis fundamenta jacere in oppositione. Sed difficile est hic aliquid præcipere, ubi liberum est Opponentem quâ videbitur viâ insistere. Caveat tamen duo hæc: 1. ne Respondentis, alteriusve cujusquam personam aut famam petulanter habeat. 2. ne in re seria jocis nimium ineptiat. Siquis omni amissa hujusmodi oppositione (nisi ubi solennitas exercitii eam quodammodo flagitare videatur) disputationi se protinus accingere voluerit; faciet cum laude fortassis, certe cum venia plurimorum.

Parag. 6. In ipso conflictu, quo quisque quod sui est *Officia* Op- muneris, id rite præstet, videndum quæ sint *ponentis*. *Opponentis* partes; quæ *Respondentis*; quæ etiam *Moderatoris*. *Opponentis* est *Objicere*, *Urgere*, *Replicare*. *Objicit*, cum argumento, ejusque prosyllogismis thesin Respondentis impugnat. *Urget*, cum requirit à Respondente ut argumento legitime satisfaciat. *Replicat*, cum Responsioni allatæ non acquiescit, sed porro it contra. In *Objicienda* tria hæc spectare debet *Opponens*: 1. *Conclusionem* probandam; 2. *Me-*
dium

diūm probandi ; 3. *Formam* probationis.

Officium Opponentis *circa conclusionem* est **Parag. 7.**
probe perspectam habere tum Respondentis *Inferre non*
Thesin, tum propositionem ab eo quodocun- *gasum.*
que negatam : ut illam evertere, hanc confir-
mare possit. Primi syllogismi Conclusio nisi
directe contradicat Thesi Respondentis, tota
disputatio erit aliena propter *Ignoracionem Elen-*
chi ; quo non est aliud vitium inter disputan-
dum turpius. Pariter aliena erit, si in pro-
gressu disputationis inferri unquam contigerit,
propositionem aliam ab ea, quam Respondens
novissime negaverat. Sciat ergo Opponens
propositionem negatam ei semper incumbere pro-
bandam, quam oportet integram inferre in
conclusionem proximi syllogismi, sine ulla mu-
tatione, præsertim in sensu : quin & ipsissima
etiam verba retinenda sunt, quoties commode
fieri potest, quo clarior fiat progressus. Quod
si alicubi propter ambiguitatem, obscuritatem,
prolixitatem, aliamve causam mutatio verbo-
rum sit facienda, neutiquam tamen id tentan-
dum est absque consensu Respondentis

Postquam constiterit de conclusione pro- **Parag. 8.**
banda, proxima Opponentis cura erit, *Argu- Invenire*
menta quibus ea probetur adducere. *Suade- Medium.*
rem studioso, donec assidua exercitatione ali-
quam disputandi facultatem sibi comparaverit,
non accedere ad disputandum, imparatum à
copia argumentorum, etiam in scriptis, Hau-
riri poteris argumenta ex libris eorum, qui de
illa materia scholastice scripserunt, & destinato.
Si non occurrunt argumenta in libris, tecum
in mente tacitus percurrere *Attributa* termino-
rum propositionis probandæ, *Subiecti* primo, de-
inde *Predicati* : ex quibus tuopte ingenio ar-

gumenta facile extundes, si tibi saltem illa non exciderint, quæ de *Medii Termini Inventione* generaliter præcipiuntur *lib. 3. Compend. cap. 6.* Distinctiones insuper & limitationes, quæ solent adhiberi pro declaratione status Quæstionis, Argumenta suppeditabunt: quandoquidem enim vana est omnis *Distinctio*, & *Limitatio* in aliqua quæstione, quæ non propterea adhibetur, ut occurratur racinæ alicui objectioni contra illam Quæstionem; ex ejusmodi distinctionibus & limitationibus Objectiones sic elicies, si applicare velis illam partem earum, quæ non congruit cum sensu Respondentis, alicui termino cui congruet. E. g. Si objiciendum esset contra *Porphyrianam* speciei infimæ definitionem, hanc sc. *Species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in quid*: in explicatione illius definitionis, *lib. 1. Comp. nostri cap. 3. Par. 3.* invenio duos ejus terminos limitari: 1y *Quæ prædicatur cum hac limitatione Immediate*; & 1y *Differentibus numero cum hac limitatione Tantum*. Prior limitatio suggerit mihi dari aliquid, quod non est species, quod tamen prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in quid, sed *mediate*, ut, *Animal de Socrate & Platone*: Posterior dari aliquid, quod non est species, quod tamen prædicatur, idque immediate de pluribus differentibus numero in quid, sed non numero tantum; ut, *Animal De Homine & Equo*. Hinc colligo duas Objectiones contra dictam definitionem; priorem, quod *Animal* prædicatur in quid de *Socrate & Platone*, qui differunt numero: posteriorem, quod *Animal* prædicatur in quid etiam immediate de *Homine & Equo*, quos differre certum est numero, cum & specie

specie differunt. Et tamen Animal non est infima species, ergo videtur dicta definitio convenire aliis à definito; & proinde esse vitiosa. Fusius ista fortassis exposui quam par erat: sed quod factum est in Tyronum gratiam æquus lector facile condonabit. Argumentorum copiam ubi paraveris, delige ex iis unum aut alterum, sed quæ plus videntur habere difficultatum & virium, atque illis fortiter preme Respondentem, prætermittis levioribus; nisi volueris præmissâ Fallaciâ aut tenui aliquo argumento peritiam Respondentis, quasi tentando explorare; ut solent in exercitu levi aliqua velitatione, velut præludio, hostem prius tentare, quam res justo prælio cernatur.

Sed frustra Conclusio probanda prænoscutur, Parag. 9. & Argumenta conquiruntur, nisi ex Argu- Debite
mentis conclusio debite inferatur. In eam rem concludere,
consulerem Tyronibus, donec assuetudine promptiores evaserint. Syllogismos suos in chartula describere iisdem forma, & verbis, quibus urgere debent; annotatis ad oram singulorum Syllogismorum nominibus modorum, ad quorum normam efformati sunt: e. g. si tibi disputandum esset adversus dictam infimæ speciei definitionem, ex priori duorum illorum argumentorum, quæ par. 8 afferuntur, sic formandus esset progressus disputationis, & in charta describendus.

Da. Quæ definitio convenit alteri à definito:
ea est vitiosa:

ri. Sed dicta definitio infimæ speciei convenit alteri à definito.

i. ergo est vitiosa.

Major est manifesta ex legibus definitionis:

Minor probatur Syllogismo Hypothetico sic,

a possit. } Si *Dicta* definitio conveniat Generi,
Ant. ad } tum convenit alteri *a* definito ;
posit. cons. } Sed convenit Generi : ergo
 Convenit alteri *a* definito

Minor probatur Syllogismo de termino obliquo ita

Da. *Animal est Genus :*

ri. *Dicta definitio convenit Animalis :*

i. ergo convenit Generi.

Minor probatur

Bar. Quod predicatur de pluribus differentibus numero tantum in *Quid*, ei *dicta* definitio convenit :

ba. Sed *animal* predicatur de pluribus, &c. ergo
ra. *Dicta* definitio convenit *Animali*.

Minor probatur Syllogismo expositorio, & de termino obliquo sic

Bar. *Socrates & Plato* sunt plura differentia numero tantum :

ba. Sed *Animal* predicatur de *Socrate & Platone* in *Quid* ergo

ra. *Animal* predicatur de pluribus differentibus numero tantum in *Quid*.

Tædet ista puerilia tanto conatu : sed qui in minutioribus hisce aliquandiu semet exercuerit, sentiet brevi cum suo magno fructu, quas vires habeat ad promptitudinem exercitatio.

Parag. 10. Postquam eo perducta res est argumentando, Urgere ad ut nihil ultra negari posse videatur ; Opponentis proximum officium est, urgere adversarium ad Responsum ; Si fugiat, ut reputatur argumentum : si hæreat ; ut vel negetur aliquid, vel respondeatur : si Fallaciam clamet ; ut ostendatur quæ sit fallacia, & ubi lateat : si

Diuerticula

Diverticula querat; ut punctim respondeatur alicui propositioni, aut termino: si minus *apposite distinguat*; ut distinctionis membra utriusque propositioni applicentur, in qua terminus ille reperitur quem distinguit: si *absurde negat*; ut rationem aliquam ostendat negationis; si *tergiversari pergat impudenter*; ut astantium iudicio stetur, quem illi victum pronunciant.

Si Respondens occurrat argumento respon- Parag. 17.
sione non prorsus aliena; Opponens alio se *Replicare.*
vertat oportet. *Repetat* primo Responsum, ut eam peniculatorius dijudicet; tum vero id agat maxime, ut ex ea, si fieri possit, Respondens cogatur in aliquod *absurdum*, aut *inconveniens*; id negando sc. quod prius posuerat; vel concedendo id quod prius negaverat. Si id nequeat efficere; saltem si quid habeat quod replicare possit, *replicet*; sed non sufficiet utriusque parti distinctionis contravenire replicando (quod scioli faciunt nonnunquam & Sophistæ, ut Respondentem longius à quæstione abducant:) sed adversus illam tantum distinctionis partem replicandum est, quæ magis conjuncta est cum statu quæstionis, propriusque ad rem pertinet. Quod si nec habeat, quod directe replicet; nec sciat argumentis argumenta sic artificiose attexere, ut replicationes videri possint magis ad responsum, quam novæ objectiones adversus principalem Thesin: Opponenti consultius multo fuerit datæ responsioni palam acquiescere, & novo argumento uti, quam ubi abunde satisfactum est, usque contendere, & ne victus videatur pertinaciter instare, quasi instar nihili essent, quæ Respondens dixisset, omnia.

Re-

Parag. 12. *Respondentis officia sunt etiam tria: Repetere, Officium Re. Negare, Solvere.* Repetat primo quæ obijciuntur ab opponente iisdem terminis, si sint commodi & rite dispositi: quod si Opponens per imperitiam aut oscitantiam, aut disputationis *estum*, vel terminos adhibuerit minus commodos, vel formam minus accurata usus fuerit; poterit Respondens pro suo candore inter repetendum terminos & formam aptiores repone. Nec inutiliter consumitur tempus ejusmodi Repetitione, quæ necessaria est in omnium gratiam; Opponentis imprimis, ut agnoscat ille suam Objectionem, & si quid in forma peccari aut materiâ animadvertent, id corrigat priusquam fiat progressus ulterior; tum ipsius etiam Respondentis, ut vim rationis alius figat animo, & moram aliquam lucretur; Auditorum denique ut ipsis exploratio sit totius disputationis progressus, & quid ab utroque disputantium sit præstitum iudicium certius.

Parag. 13. Postquam repetierit objectionem Respondens, aut negare aliquid debet, aut rationem solvere. *Negare.* Negari autem possunt tria: *Conclusio, Forma, Propositio:* Conclusio, si sit *aliena*; Forma, si sit *viciosa*; Propositio, si sit *Falsa*. Si opponens aut in primo syllogismo non contradicat Thesi Respondentis, aut in reliquis non inferat propositionem ab eo proxime negatam, Respondens debet negare *Conclusionem*, rejiciendo ipsam ut *ἀπαρνούμενος*, vel (quod idem est) admittendo totum argumentum, ut dictum est in superiori cap. Par. 8. Si Opponens peccat in aliquam legem Syllogisticam, Respondens negabit *Syllogismum?* Vel *Formam* argumentationis. Si Opponens proponat aliquid falsum
in

altera præmissarum: Respondens illam Propositionem simpliciter negabit; siue ea Major sit, siue Minor: sed Major quia fere nititur axiomaticate aliquo generali, rarius neganda venit; Minor frequentius. Quod si utraque præmissarum sit falsa, poterit quidem Respondens obiter admonere Opponentem geminæ falsitatis, & utramque negare: sed non optime fecerit, si ei det optionem probandi utram voluerit; ipse potius unam è duabus ei imponat probandam, quæ scilicet est quæstioni conjunctior: Majorem quandoq; multo sæpius tamen Minorem. Solent enim sæpenumero Sophistæ data opera ejusmodi argumenta proponere, in quibus utraque præmissa sit falsa; ut concessa ipsis probandi optione, incautum Respondentem à propria quæstione ad insolitas speculationes, in quibus proclive est incommode loqui, abripiant.

Sed Respondenti, ubi aliquid negandum Parag. 14. deprehenderit, satis erit simpliciter negasse. Quandoq; Nec enim ab eo exigenda est ordinata ratio negationem rationem negationis, cujus est defendere, non probare; & reddere rationes alterius solvere, non suas assignare. Sed negationis quia ut dici solet, stultus qui vis unus plus negare potest, quam decem sapientes probare; nec finis ullus esset disputationis, si liceret Respondenti pro libitu suo negare sine fine; propterea Respondens in aliquibus casibus tenetur assignare rationem suæ negationis, si ab Opponente requiratur, ut

1. Quando negat propositionem aliquam quæ videtur manifeste. Non enim sunt temere rejicienda quæ sunt admodum verisimilia, sine gratia aliqua ratione: & Auditores mirari solent quoties audiunt talia negari quorum mentibus iste scrupulus est ex mendis assignata ratione negandi.

2. Quando

2. *Quando pertinaciter negat formam argumentationis.* Oportet enim ut particulare illud vitium detegat, quo putat laborare Rationem ab Opponente adductam.

3. *Quando negat multiplicatam Hypotheticam.* Solent nonnulli, quo molestiam creent Opponenti, Hypotheticas semper negare, ineptissimo sane compendio, non quod negandæ sint, (parum id illis curæ est) sed quod Hypotheticæ sint; & si denuo ostendatur eas ex Antecedente manifestissimo necessario sequi, negare tamen iterum Consequentiam, & sic deinceps in infinitum. Si quando res forte postulet negari sic multiplicatam Hypotheticam, Respondens suspitione pessimæ consuetudinis se liberabit non aliter, quam si assignata ratione palam faciat omnibus, id ab eo factum iudicio, non protervia.

4. *Quando negat inductionem sine instantia.* Quæ est Aristoteli aperta tergiversatio *lib. 8. Top. cap. 8.* Sed potest fieri, ubi multæ instantiæ adduci possent in contrarium; nulla tamen subito occurrat Respondenti; in eo casu, ne videatur tergiversari non instando, debet rationem aliquam reddere negatæ Inductionis; ex quâ probabile reddatur, non omnia particularia esse ejusdem rationis cum illis, quæ aperte afferuntur ab Opponente in illâ Inductione.

Sunt fortassis & alii casus in quibus Respondens tenetur assignare rationem Negationis: sed fecerit cum aliqua candoris laude, si assignare velit rogatus ab Opponente, etiam

Parag. 15. ubi non ex necessitate tenetur id præstare.

Solvere

Argum. n- De Solutione non ante cogitabit Respon-
dens quam Opponens vim Objectionis suæ in
sum. medium

medium adduxerit. *Prematura Solutiones*, præquam quod respondentem arguant formidiosis, ingratae sunt semper auditoribus: proinde Respondens negabit quamdiu viderit aliquid quod negari commode possit; ubi vero nihil amplius negari potest, cum demum Solutionem adhibeat, qualem ipsa obiectio requiret.

Si ex *Loco Topico* disputetur, limitanda est Maxima illius loci, qua niti videtur Obiectio; si *Terminus* aliquis sit *ambiguus* ut fere fit, is est distinguendus, & distinctio applicanda eo modo, quo dictum est superiori *cap. parag. 10.* Si *Authoritate* pugnetur; locus authoris inspicendus; scopus expendendus ex præcedentibus & sequentibus; genuinus verborum sensus inde afferendus, & cum nostra defensione conciliandus. Potest autem rejici auctoritas nonnunquam, præsertim si ostendi possit, quid authorem in id erroris impulerit; cæterum non est hoc temere faciendum, sed paucius, & modeste, & apposita vel gravi aliqua ratione in contrarium, vel testimonio alterius cujusquam non contemnendi authoris. *Directa solutioni* potest ex abundantia addi & *Indirecta*; retorquendo sc. Objectionem in ipsum adversarium; sed indirecta sine directa non sufficiet, ut quæ sit responsio *ad hominem*, non *ad rem*.

Sed quoniam solvuntur pleraque argumenta Parag 16. non aliter, quam distinctionibus, intererit vel *Leges distinctionis.* plurimum cujusvis disputaturi, præcipuas aliquot Distinctionis leges cognovisse.

1. *Distinctio non sit nimium generalis.* Multi cum nodum solvere non possunt Objectionis, ut tamen videantur respondisse, distinguunt de aliquo ejus termino; dicuntque aliquid in genere, quod quidem verum est, & fortassis

illi termino congruum; sed non appositum ipsi (ut loquuntur) *puncto* præsentis argumenti. Tunc autem cognoscitur quod distinctio sit nimis generalis, cum applicari possit ipsi termino separatim, sed non accommodari utrive propositioni Objectionis, ubi ille terminus reperitur.

2. *Distinctio nis membra sint opposita*. Vitiosa proinde illa est, cujus una pars cum reliqua coincidit, aut in ipsa concluditur.

3. *Distinctio terminis propriis & Scholasticis concipiatur*. Videre est plurimos etiam ex Eruditorum numero qui vim Objectionis penitus perspectam habent, sciuntque omnino quid sit respondendum, (quantum ad substantiam rerum ipsarum) infeliciter tamen versari in hac disputandi palæstrâ: dum ob insuetudinem Scholasticorum terminorum, coguntur animi sui sensa longis verborum ambagibus vix ægrè indicare, quæ aliquis mediocriter in istis studiis versatus duabus facillime dictionibus, & multo plenius expedivisset. Rideant elegantuli licet Barbariem Scholasticorum; unus tamen *Scotus*, aut *Thomas*, objectas difficultates brevi ejusmodi Barbarismo facilius dissolveret, atque etiam feliciter; quam centum *Cicerones*, aut *Lipsii*, aliquot pagellis.

Parag. 17. Ad distinctiones comparandas, quæ nobis *Sylva Distinctionum Communiorum* inter respondendum quoties opus est inferviunt, utilissimum fuerit, Terminorum celebriorum distinctiones in libro aliquo huic destinato seorsim atque ordine Alphabetico adnotasse, cum brevi earum explicatione. Tentavit aliquid in hoc genere utiliter non ita pridem *Herr. Ludov. Castaneus* in sua *synopsi distinctionum*; cujus exemplo potest quivis studio-

tus

usus Alphabetum de suo texere, quod sit in proprios usus multo commodius. Sunt tamen quaedam distinctiones communiores, quæ sunt longè amplissimi usus: quarum sylvulam in juvenum gratiam hoc loco subicere visum est.

I. *Large & Stricte.* Usus habet potissimum in vocum & phrasium ambiguitate aperienda, quas sæpe contingit nunc laxius significare, nunc angustius.

II. *Proprie & Impropie.* Usus habet, ubi voces & Phrases cum Propriam significationem habent, tum Tropicam.

III. *Mediate & Immediate.* Usus habet in Actionibus, Passionibus, & quæ sunt instar Actionum & Passionum: universim in iis inter quæ aliena reperitur subordinatio sive *Causalitatis*, sive *Prædicationis*. Huic cognata est *ly Proxime & Remote.*

IV. *Absolute & Respective.* Usus habet in terminis Relativis, aut iis quibus respectus aliquis attribuitur, aut adhæret.

V. *Primario & Secundario.* Usus habet in iis inter quæ est ordo, aut in iis quæ alteri qualitercunque conveniunt.

VI. *Materialiter & Formaliter.* Usus habet in *Substantiis* ex *Materia & Forma* constantibus; & in *Accidentibus Concretis*, præsertim *Respectivis* de prædicamento Relationis, & *Artificialibus* de quarta specie Qualitatis, aliisque nonnullis; & in *Objectis rerum*: & in *Terminis primæ & secundæ Intentionis*. Est hæc distinctio etiam aliàs latissimi usus propter variam Analogationem *ly Materia & Formæ.*

VII. *Simpliciter & Secundum quid.* Usus habet in iis, quæ alteri qualitercunque attribuantur, cum, vel sine limitatione.

Appendix prima

VIII. *Per se & per Accidens.* Usus habet in Causis & Effectibus ; in Actionibus & Passionibus ; in eis denique quæ alteri qualitercunque convenire dicuntur, aut attribui.

IX. *Actu & Potentia.* Usus habet in rebus materialibus & corruptibilibus, inque eis, quibus potentia aliqua competere potest, sive *Activa, sive Passiva.*

X. *Perfekte & Imperfekte.* Usus habet in eis quæ variantur secundum gradus, & incrementa.

Alias nonnullas juvenes annotare possunt, atque istarum fortassis alios usus ; sed istas probe qui calluerit, & quoties opus est, expedite noverit adhibere ; poterit earum ope plurimis illarum objectionum, quibus veritas ordinarie impugnatur, recta ire obviam

Parag. 18. *Officia Moderatoris, sive Præsidis, sunt ista ;*
Officium I. Formam tueri legitimæ disputationis inter Op-
Moderat. ponentem, & Respondentem : hoc est, rixas &
ris. tumultus compescere, curare ut utraque pars

semet intra debitas metas contineat, ut in quaestione permaneat, ne termini mutantur, ne diverticula quærantur ; aliaque id generis. II. *Adjuvare Disputantes* ubi opus fuerit ; *Opponentem* quandoque formando ejus Argumentum, aut confirmando, si ille aut frigide urgeat, aut indebite concludat ; Sed *Respondentem* præcipue adjuvare debet, *Corrigendo* eum, si aliter neget quam oporteat ; *Explicando* ejus responsionem, si sit obscurior ; *Addendo* ei aliquid, si non sit satis plena ; *Illustrando* eam, ut si ma & apposita appareat auditoribus ; *Aliam afferendo*, si data à Respondente non satisfaciatur objectioni III. *Disputationem concludere* : idque si tempus patiat, cum brevi aliqua decisione quæ-

quæstionis, & repetitione summaria totius
disputationis.

Subtituli Tertii Capitis.

1. *De Disputatione Sociali in genere, ejusque fructu.*
  2. *De Modestia, Ingenuitate, & Candore disputantium*
  3. *De Conditione Materiae disputandæ.*
  4. *De Propositione Materiae disputandæ.*
  5. *De Suppositione.*
  6. *De Oppositione.*
  7. *De Officiis Opponentis, & Respondentis in genere.*
  8. *De Officio Opponentis circa conclusionem.*
  9. *De Inveniendis Objectionibus.*
  10. *De Objectionibus rectè formandis.*
  11. *De Officio Opponentis in Urgendo.*
  12. *De Reduplicacione.*
  13. *De Officio Respondentis in Repetendo.*
  14. *De Negatione.*
  15. *De Reddenda ratione negationis.*
  16. *De Responsione ad Auctoritatem.*
  17. *De Solutione Argumentorum.*
  18. *De Legibus Distinctionis.*
  19. *De Distinctionibus quibusdam generalibus; & earum usu.*
  20. *De Officio Moderatoris.*
-

C A P. IV.

De Genesi Methodica: sive de Constitutione integræ Disciplinæ.

Genesi Methodica est Tractatio integræ Parag. 1.
alicujus Disciplinæ (aut notabilis par- *Methodi*
tis ejus) secundum leges Methodicæ disposi- *discipli-*
tionis. *narum.*

tionis. Multis præceptionibus hac in re opus non est: quæ sunt necessaria, eorum pleraque ex retro dictis *Lib. 3. Comp. cap. 30, 31.* satis perspicue haberi possunt. Illud præcipue repetendum, quod habetur *cap. 30. par. 8.* Disciplinas *Contemplativas*, quæ Scientiæ dicuntur, quales sunt *Physica, Geometria, & earum partes*: quales sunt tractatus de *Cælo, de Anima, Cyclometria, Trigonometria*, disponi debere *methodo Compositiva*. *Operatrices* vero, quæ sunt Artes: ut *Logica, Medicina: & Prudentiæ*: ut *Politica, Theologia*: earumque partes, quales sunt tractatus de *Prædicamentis, de Syntomatibus Morborum, de Principe, de Ecclesia*; *Methodo Resolutiva*. Quæ tractanda sunt in quavis Disciplina, aut *Præcognita* ejus sunt, aut *Systematis partes*; & in Instrumentalibus etiam *Usus*: tractantur autem ista per *Præcepta, Commentarios, & Quæstiones*.

Parag. 2. *Præcognita* in omni Disciplina præmittenda sunt. De ipsius Disciplina Nomine: De ejus *Genere*, & propria sede ἐν τῷ κύκλῳ τῆς παιδείας, in universo illo Orbe & Circulo Disciplinarum: De ejus *Differentia* à cognatis Disciplinis, sumptâ ut plurimum à *Subjecto* ejus proprio tum *Materiali*, tum etiam *Formali*; De *Notione* illius subjecti saltem quoad *quid nominis*. Atque ista sunt communia omnium Disciplinarum, sive *Theoreticarum*, sive *Præcticarum*: ast in *Præctis*, præter *Subjecti* notionem haberi debet etiam tum *Objecti* aliqua, tum maxime *proprii Finis*, multo uberior *Præcognitio*.

Parag. 3. *Systema*. Habitis *Præcognitis*, *Partitio* disciplinae mox instituenda est, & per *Subpartitiones* continuanda: quæ ut commode fiat, aut *secus*; perinde

perinde recta fere erit, aut vitiosa tota Methodus in reliqua tractatione. In plerisque Disciplinis prima Partitio debet esse in partem *Generalem*, & *Specialem*: Pars Generalis agit de Principiis, & Affectionibus *Subjecti*, aut *quasi-Subjecti*, in genere: ut in *Physica*, de Corporis Naturalis Principiis communibus; *Materia*, *Forma*, *Privatione*; & Communibus Affectionibus, *Motu*, *Quantitate*, *Loco*, *Tempore*: In *Ethica* de Virtutum Principiis Communibus, *Consultatione*, *Electio*ne, *Fuga*, *Assuefactione*; & Communibus Affectionibus, *Mediocritate*, *Discretion*e, *Stabilitate*, &c. Pars Specialis agit de Speciebus *Subjecti*, vel *quasi-Subjecti*, & Specierum speciebus; atque sic deinceps, dum ad infimas perveniatur; considerando in Singulis Principia & Affectiones secundum rationes suas communes aut speciales, ut ipsarum specierum conditio postulabit. Quæ omnia ut legitime fiant, teneamus oportet animo *Leges Methodi Generales & Speciales*; *Leges dico Brevitatis*, *Harmoniae*, *Unitatis*, *Generalitatis*, & *Connexionis*. Methodicam hanc tractationem partium alicujus Disciplinæ per legitimas partitiones, & subpartitiones, *Neoterici Systemæ* appellant, non novo vocabulo. Cui subtextendum docent (sed in disciplinis Instrumentalibus tantum) *Gymnasium*; ea appellatione complexi sunt ejusmodi *Tractatum* in quo ostendatur *Usus & Applicatio* illorum Instrumentorum, quorum *Natura*, & *Explicatio* in ipso Systemate tradita est. Exempla Methodicæ dispositionis & in Scientiis, ut *Physica*: & in Artibus Instrumentalibus, ut *Logica*; facile esset hic subjecisse, per *Tabulas Methodicas*, *ὡς ἐν τῷ πρῶτῳ*: sed quod est à tam multis ante præstitum,

præstitum, nolo molem addat huic libello.

Parag. 4
Præcepta.

Porro tractanda sunt tum *Præcognita*, tum *Systematis Partes & Usus* per *Præcepta*, *Commentarios*, & *Quæstiones*; quorum *Præcepta* sunt simpliciter necessaria; *Commentarii* vero, & *Quæstiones*, non nisi ad bene esse tantum. *Præceptorum* nomine continentur *Definitiones*, *Divisiones*, & *Axiomata*. *Definitiones* naturam rei tractandæ declarant. *Divisiones* rem tractandam, si sit generalis, in *Species*; si integra, in *Partes* tribuunt: *Axiomata* vero proprietates rei tractandæ aperiunt. *Axiomata* si eo tantum sine tradantur, ut cognoscantur, sicut in *Disciplinis Contemplatricibus*, *Theoremata* potius dicuntur: sed ubi præcipiuntur, ut sint nobis rerum agendarum aut faciendarum norma, sicut in *Disciplinis Operatricibus*, rectius *Canones* seu *Regulæ* appellantur. *Præcepta* sint 1. *Vera*, ne pariant errorem in iudicio, vel praxi. 2. *Necessaria*, & quam fieri potest, *Pauca*: minutiora enim, & quæ utilitatis vel nullius sunt, vel modicæ, aut rescanda erunt, aut certe *Commentariis* potius inferenda. 3. *Methodice disposita*: alias turbata reddentur omnia, & confusa. 4. *Brevia*: si quid enim fusius explicandum sit, *Commentariis* reseruetur, aut *Quæstionibus*.

Parag. 5.
Commentarii.

Commentarios dicimus, quæcunque *Præceptis* subjiciuntur, ut illis lucem aut auctoritatem præstent: Suntque inter alia præcipue ista.

I. *Declaratio & Defensio Methodi nostræ*: Quæ ut utilis est alias; ita est omnino necessaria, ubi nova methodo insistimus, diversaque ab aliis, qui ante nos tractarunt res easdem.

II. Ex.

II. *Explicatio Præceptorum*; si propter termini alicujus ambiguitatem aut obscuritatem, vel ipsius præcepti brevitatem, fusiori explicatione indigeant, quod sæpissime contingit.

III. *Allegatio Testimoniorum*. Firma bit enim valde assensum nostrum, si Præcepta quæ adducuntur viderimus clarissimorum virorum vel niti authoritate, vel suffragiis & calculis comprobari. Juvabit hic etiam & illa notare, sicubi fortassis occurrunt nobis inter legendum, eadem præcepta sub aliis terminis; præsertim si dextre, noveque, & subtiliter concipiantur: *E. g.* Theorema hoc est nobile Physicum; *Natura semper agit ad ultimum sui posse.* Hoc alii varie sic expressere, *Natura est indocta, Natura nunquam agit prævaricatorem. Natura non est dissimulatrix virium suarum. Natura sic agit propter finem, ut non deliberet de mediis, &c.* Ista & similia, adjecto authoris nomine, refer in Commentarios illius præcepti.

IV. *Illustratio per Exempla*. In præceptis Paucitatem laudes, & Brevitatem: ast in Exemplis difficile est esse nimium. Hæc enim & usum Præceptorum ostendunt, & memoriam firmant. Suaderem singulis Præceptis tria quatuorve ad minimum Exempla subdi: eaque ex illustrioribus, quæ aut multiplex Lectio aliorum, aut propria seriatimque meditatio suppeditare poterit. Id si nos in istoc opusculo non præstitimus, sciat velim bonus Lector non hoc incuria factum, aut penuria exemplorum, sed consulto: tum quod compendium meditatur; tum potissimum ut parcitas nostra excitaret industriam studiosorum ad conquiendam undique uberiores exemplorum segetem, quæ locis idoneis disponant in libris

suis sub titulis Quæstionum, quas propterea singulis capitibus subjicienda, curavimus.

V. *Exceptiones a regulis.* Quæ necessariæ sunt, potissimum in disciplinis Operatricibus: in quibus Regulæ & Propositiones rarius sunt $\kappa\tau\ \pi\alpha\nu\tau\delta\epsilon\varsigma$, frequentius $\acute{\omega}\varsigma\ \epsilon\pi\iota\ \tau\delta\ \pi\epsilon\lambda\upsilon\varsigma$, *Communitè* veræ, non *Universaliter*. Cum exceptiones dico, intelligo etiam & quascunque propositionum necessarias Limitationes: quamvis *Exceptiones & Limitationes* ipsis præceptis fortassis conjungi poterint, ut eorum pars; non in Commentarios rejici, secundum illud nescio cujus; *Excepta addita Præceptis faciunt Regulam universalem.*

VI. *Solutio dubiorum.* Leviorum sc. & de quibus non est gravis aliqua inter eruditos controversia. Majora enim illa digna sunt de quibus peculiare instituantur Quæstiones. Siquis tamen etiam omnia ista, quæ Commentariorum esse diximus, velit ad Quæstiones referri, aut quæ Quæstionum sunt ad Commentarios; non pugnabo multus: concinnius tamen fecerit, qui illa distinxerit.

Parag. 6. *Quæstiones* Materia nobilior controversa, Quæstionibus pertractanda servabitur; Ratio autem tractandi quæstiones declarata supra est *cap. 2.* ubi de Tractatione Problematis solitaria, satis multa. Ratio vero colligendi Quæstiones opportunius in altera appendice ostendetur *cap. 3.* quo Lectorem mitto. Atque hætenus de eo usu Logicæ, qui in *Genesi* consistit.

Subtituli Quarti Capitis.

1. *De Genesi Methodica in genere.*
2. *De Præcognitis Disciplinarum.*

3. *De*

3. De Systemate Disciplinarum.
4. De Systemate Disciplinæ Contemplatricis.
5. De Systemate Disciplinæ Operatricis.
6. De Gymnasio.
7. De Præceptis Disciplinarum.
8. De Commentariis Præceptorum.
9. De Quæstionibus.

C A P. V.

De Analyfi Logicae.

A Nalyfis est Operatio Logica (Grammatica Parag. 1. & Rhetorica alius sunt rationis) quâ ar-Resolutio-
 tificiose tractata secundum præcepta Logica, nis Desi-
 pari artificio recognoscuntur, & resolvuntur. nitio &
 Pendet Analysis, atque intelligitur ex Genesi: usus.
 Nam ut eadem itur Thebis Athenas, & Athe-
 nis Thebas; ita ejusdem artificii est res com-
 ponendo tractare, & resolvendo recognoscere.
 Quod resolvendum est supponitur esse Com-
 positum: itaque erit Analysis perpetuo alicujus
 Textus; qui quasi retexendus est. Ejus usus
 est in omni vita cum frequentissimus, tum
 etiam maximus: quoties quicquam vel legi-
 gimus, vel audimus, quod est aliquo artificio
 compositum; è re nostra fuerit, illud vel ex-
 presse in chartis, vel saltem tacite in mente re-
 solve: mirum dictu est quantum inde &
 Judicium firmetur, & juvetur Memoria.

Plerumque ante ipsam Resolutionem Tex-Parag. 2.
 tus proposiri, quædam veniunt præmittenda; Præcogni-
 quibus ratio & fructus futuræ operationis ta de Tex-
 ostendatur. Horum explicationem, partem tu.
 Resolutionis externam aliqui dixerunt; rectius

fortassis *Præcognita* voces: quæ non tam pars est Resolutionis, quam præparatio ad ipsam. *Præcognita* illa versantur circa *Textum* resolvendum, suntque præcipue tria: *Argumentum*, *Causæ*, *Adjuncta*.

I. *Argumentum*, sive *Materia Textus* ante omnia eruenda est; cujus considerandum primo est *Genus*: sitne *Thema Simplex*, vel *Propositio*, vel *Syllogismus*, vel integræ disciplinæ *Systema*, aut *Systematis Methodica pars*? secundo, *Conditio*; si *Thema simplex*, utrum sit *substantiale*, an *accidentale*; *singulare*, vel *universale*, &c.? Si *Propositio*, utrum sit *Categorica*, vel *Hypothetica*: *pura*, vel *modalis*: *universalis*, vel *particularis*: *una*, vel *plures*, &c.? Si *Syllogismus*, utrum sit *medii necessarii*, vel *probabilis*, & ex quo loco ducatur, &c.? Si *Systema*, aut *Systematis pars*, utrum sit *Contemplatrix*, vel *Operatrix*, &c.? Tertio, *Sedes ἐν τῷ κύκλῳ*: ad quamnam scil. *Disciplinam* pertineat?

II. *Causæ Textus* præcognoscendæ sunt potissimum duæ. 1. *Efficiens principalis*, qui est *Author* ejus. 2. *Impulsiva*, quæ est *Occasio Scribendi*. Utrumque enim explicari debet, sed paucis; & quis fuerit *Author* illius *Textus*, quem resolvendum suscepimus, & quid *authorem* impulerit ad delectum istius *Argumenti*.

III. *Adjuncta*, sive *Effecta Textus*: ubi ostendatur tractationis resolvendæ aut *Necessitas* (si qua fuerit) aut *Utilitas*, aut *Dignitas*, aut *Jacunditas*; ne videamur in re tenui, & parum necessaria, quæque nec fructum habitura est, nec voluptatem, inane operam sumere.

Analysis ipsa aut *Simplex* est, aut *Methodica*. Parag. 3.
Simplex Analysis est, quâ propositio aliqua, aut *Analysis*
 Syllogismus in suas partes resolvitur. Ratio *Simplex*.
 Analysis Simplicis satis aperta est; præsertim
 si Propositio aut Syllogismus resolvendus plene
 & aperte disponatur: ubi vero dispositio non
 est aperta & manifesta, (quod fit vel propter
Defectum aliquem, vel propter *Redundantiam*,
 vel propter *Cryptum* debiti ordinis in partibus;) *Resolvens*
 debet istis occurrere *Supplendo* quod
 necessario subintelligitur; *amputando* quicquid
 partibus essentialibus amplificationis aut il-
 lustrationis ergo superadditur; atque inversa
 seu transposita in ordinem debitum redigendo.
 Quorum nulla difficultatem parient studioso,
 in Propositionum & Syllogismorum doctrina
 vel leviter versato.

Analysis *Methodica* late est, qua longior ali- Parag. 4.
 qua tractatio resolvitur; estque triplex; *The- Analysis*
matica, *Problematica*, & *Methodica stricta*. *Ana- Thematica*
lysis Thematica est, quâ recognoscitur Logi-
 cum artificium in textu Thematico adhibitum.
Analysis Thematica sic instituenda.

I. *Thema Principale* investigetur, & constitu-
 atur. Ipsum enim, sicut est scopus universæ
 Tractationis, sic fundamentum etiam est to-
 tius Resolutionis. Hoc tamen si factum fu-
 erit prius in Præcognitis, non est hic agen-
 dum denuo. Si sint in textu proposito plura
 Themata, ut in capite aliquo sacræ Bibliæ;
 partitio Textus imprimis est facienda, juxta
 numerum Thematum Principallium in eo con-
 tentorum.

II. *Termini omnes*, per quos *Thema illud* in
 Textu explicatur, eruantur. Tractaturus *Thema*
 aliquod *Logice* ex instituto, adhibere curabit
 om-

omnes terminos per quos ipsum explicari potest ; salvâ conditione suâ : ast Resolutorius astringitur ad illos Terminos præcise, quos Author in textu exhibuit ; omissis, quos ille omiserit. Certe Authores in scriptis Exotericis & popularibus rarissime explicant Thema simplex per omnia Instrumenta Logica.

III. *Terminis explicantibus Thema Logicae Intentiones imponantur.* Solent Authores res ipsas ponere, puta *Thematis Genus, Causam Efficientem, Objectum, Effecta, &c.* nec tamen dicere, quod hæc sint talia : sed Resolventis erit hoc præstare, revocando terminos Authoris ad secundas Notiones, quæ iis competunt respectu subjecti Thematis. Quin istuc qui præstabit dextre, nisi cognitas habuerit *notas, phrasas, & formulas*, quæ peculiare sunt terminis certarum intentionum ; v. g. *Causa Finalis, Objecti, Instrumenti, & similibus* ? Eiusmodi ergo formularum farraginem sub titulis Capitum & Questionum, ad quas rite pertinebunt, in libris suis Logicis adnotabunt juvenes ; vel propria observatione, vel aliunde descripta. Utilis est hoc saltem nomine liber decimus Systematis Logici *Job. Henr. Alstedii* : quo in libro vide usum declarationis doctrinæ de causa finali, *cap. 5.* Eum virum hac una in re, si velis imitari, facile illud exorabis, ne in reliquis imitere.

IV. *Amplificantiæ accurate secernantur ab Explicantibus.* Explicatio enim sola Logica est : quæ explicationi accedunt ornatus gratiâ, aut Amplificationis, *heterogenea* sunt, & ad Rhetoricam pertinent. Apud Authores fere conjuncta sunt ista : sed qui Logice Textum resolvit, eiusmodi heterogenea aut reserabit penitus, aut certe diligenter separabit ab iis quæ proprie Logica sunt.

Ana.

Analysis Problematica est, qua recognoscitur Parag 5. Logicum artificium in Textu Problematico *Analysis* adhibitum. Textum autem Problematicum *Problematico*, non in quo meræ Propositiones ponuntur tantum, aut explicantur sine ullis Probationibus, (resolutio enim ejusmodi Textus pertinet ad *Analysin simplicem* de quâ paulo ante diximus par. 3.) sed eum, in quo problema aliquod seu Quæstio tractatur per argumenta & probationes; unde & nonnullis *Textus syllogisticus* dicitur. *Analysis Problematica* sic instituatur.

I. *Problema principale ex Textu eruatur.* Si plura problemata in uno Textu æque principaliter tractentur, fiat partitio: & de singulis ordine dicatur.

II. *Explicationes terminorum afferantur.* Idque ex textu, si author eas expresse adhibuerit: si non; saltem resolvens ipse addat, quæ sunt necessariæ.

III. *Conclusio vel Conclusiones, quibus Author sententiam suam complexus est, proponantur.* Cum suis quæque limitationibus necessariis.

IV. *Argumenta, quibus probantur Conclusiones, per certas classes distribuantur.* Rejctis omnino, vel saltem sejunctis, amplificationibus, & ornatu. Classes vero argumentorum sic distinguendæ sunt, ut Argumenta ejusdem, vel cognati medii in eadem classe collocentur: *Testimonia* ab *Argumentis Artificialibus*; *Nominalia* à *Realibus*; *Medii Necessarii* à *Medii probabilis*; *Externi* ab *Internis* &c. separentur classibus.

V. *Loci indicentur argumentorum, & Syllogismi inde fermentur.* v.g. dicatur quod tale argumentum sit ductum a *Genere*, a *Causa Finali*,

ab Effecto, a Minori vel alio loco. Formatio autem argumentorum in Syllogismos fiet per *Additionem* propositionis, non expressæ in Textu, sed latentis in terminis; & per debitam *ordinationem Terminorum & Propositionum*, quæ in textu cryptice disponuntur.

VI. *Objectionum Solutiones ostendentur.* Sive *Objectiones* expressæ in Textu ponantur, sive tacite; & $\chi\tau\iota\ \pi\epsilon\acute{\rho}\lambda\eta\psi\iota\upsilon$ ex solutionibus subintelligi cognoscantur: quibus formatis responsio in Textu data Logice adhibeatur alicui termino, aut propositioni; vel ex Textu ostendatur peculiare cujusque Syllogismi in *Objectione* vitium in Forma, aut Materia

VII. *Corollaria proponantur*; Siqua Author in textu alicubi ex *Thesi* aut *Thesibus* collegerit: indicatâ simul ratione deducendi ex illis.

Parag. 6. *Analysis mixta*, est artificiosa Resolutio Textus mixti. *Textum* autem *mixtum* intelligo, in quo conjunctim tractantur & *Themata simplicia*, & *Problemata*: quæ tamen non sunt confundenda; quod constat fecisse plurimos illorum, qui in aliorum *Tractatus & opera Tabulas Analyticas* in lucem ediderunt. Quoties *Textus* istiusmodi venit resolvendus, *partitio* oportet fiat, quâ separentur *Simplicia Themata à Problematicis*: utriusque vero partis *Resolutio* seorsim instituantur, secundum rationem jam ante proxime exhibitam.

Parag. 7. *Analysis Methodica strictè* (quæ & *Systematica* dici potest) est, quâ recognoscitur *Logicum artificium* in tractatione integræ alicujus disciplinæ, aut ejus integræ partis adhibitum. Ea sic instituenda est.

I. *Præcognita Disciplina indicentur.* Sitne Contemplatrix Disciplina, an Operatrix; aut hujus, illiusve pars?

II. *Partitio textus fiat Methodice.* In Contemplatricibus, quoad *Subjctum* in genere, & Species ejus; *principia* communia, & specialia; *affectiones* etiam generales, & speciales. In Operatricibus, quoad finem & ejus subjctum; Media ad finem conducentia, eorumque principia & adjuncta necessaria in genere & in specie. Si Textus in *libros* & *capita* distinguatur; sic instituetur Partitio (idque in tabulis Analyticis) ut libris & capitibus sit aecommodata.

III. *Præcepta a Commentariis & Quæstionibus accurate distinguantur.* Quod Amplificationes sunt Explicationibus & Probationibus, id sunt Commentarii Præceptis: proinde, ut illæ in *Analyti Thematica*, & *Problematica*, sic isti in *Methodica*, aut amputentur prorsus, aut caute separentur ab ipsis Præceptis.

IV. *Connectiones partium notentur.* In iis enim potissimum vis Methodi posita est: nec aliter constabit, quomodo partes Tractationis inter se cohæreant.

Exempla singularum specierum Resolutionis Parag. 8. nimis longum esset hic subjicere. Eorum loco *Materia Sylvulam Textuum* exhibeo, quibus resolvers *prædicandis* exercere se poterint, qui volent. Sunt *di.* ergo exempla.

I. *Textus Thematici.*

1. *Acroamatici.* Libri quarti Ethicorum Aristotelis tria prima capita; ubi Thema simplex tractatur, *Liberalitas*.

2. *Exoterici.* Dialogus Ciceronis de Amicitia; ubi tractatur Thema simplex, *Amicitia*.

II. *Textus Problematici.*

F f

1. *Acro-*

Appendix prima

I. *Acroamatici.* 1. Caput octavum libri *Physicorum*; ubi tractatur problema, *An natura agat propter finem?* 2. Liber Zabarellæ de quarta Figura; in quo agitatur Quæstio, *An detur quarta Syllogismorum figura?*

2. *Exoterici.* 1. Dialogus *Ciceronis* de senectute; ubi disputatur, *An Senectus sit misera?* 2. Liber *Senecæ* de constantia sapientis; ubi disputatur, *An in sapientem cadat injuria?* textus brevioris exempla possunt esse singula *Paradoxa Ciceronis.*

III. *Textus Mixti.*

1. *Acroamatici* Tractatus *Aristotelis* de loco lib 4. *Phys.* in quo & Loci natura *Thematically* explicatur, & Quæstiones nonnullæ de eodem discutiuntur *Problematically.*

2. *Exoterici.* *Senecæ* liber primus de *Ira*: in quo *Ira Thematically* explicatur per *subjectum, causam efficientem, objectum, effecta*; aliquot etiam *Quæstionum* circa illam materiam agitatione interfertâ. *Concionum sacrarum*, quæ in *Templis* habentur pleræque sunt *mixti Tractatus* ex *Thematis* & *Problematis*. Explicationes enim singularum vocum, aut partium in *Textu* aliquo *Biblico Tractationes Thematicæ*: Propositiones vero *Doctrinales*, quas ex partibus firman, cum *Corollariorum* (quos *Usus* vocant) deductione, *Tractationes Problematicæ*. Utinam in istiusmodi *Concionum* *Logicâ* analysi juvenes se assidue exercerent! ingens inde brevi sensuri incrementum cum pietatis, tum artis.

IV. *Textus Systematici:*

1. *Disciplinæ contemplativæ.* 1. *Integræ, Aristotelis* universa opera *Physica*: 2. *Partialis; Libri Aristotelis* de *Cœlo*; ejusdem de *Anima.*

2. *Disciplinæ*

2. *Disciplina Operatricis.* 1. *Integra, Ethica Aristotelis.* 2. *Partialis, Pars aliqua hujus Compendii, puta secundus ejus liber; vel Tractatus de Demonstratione in tertio libro à cap. 11. ad cap. 16. inclusive.*

Subtituli Capitis Quinti.

1. *De Analyfi in Genere.*
2. *De Præcognitis circa Textum.*
3. *De Simplici Analyfi Propositionum.*
4. *De Simplici Analyfi Syllogismorum.*
5. *De Analyfi Thematica.*
6. *De Analyfi Problematica.*
7. *De Analyfi Mixta.*
8. *De Analyfi Methodica.*

Finis Appendicis primæ.

APPENDIX POSTERIOR
M I S C E L L A.

C A P. I.

De Quinque Habitibus Mentis.

Parag. 1. **A**PPendicem hanc Miscella quædam generalia complectentem (illa quidem pleraque non proprie *Logica*, sed quæ tamen juvenibus studiosis speremus fore nec inutilia prorsus, nec ingrata) visum fuit præsentis opusculo comitem adjungere velut supernumerarium quoddam ἐπίμετρον, & reliqui operis Corollarium. In qua quatuor ista totidem capitibus adumbranda suscepti, sed breviter. 1. *Numerum & Naturam Habituum Mentis.* 2. *Disciplinarum Universum Circulum.* 3. *De Adornandis Locis Communibus Consilium.* 4. *Historiam Logicæ.*

Parag. 2. **N**ulla potest tractatio rite institui, nisi ad propriam suam Disciplinam revocetur; nec Disciplinæ dextre distingui ab invicem, nisi prius constet ad quem Habitum mentis quæque sit referenda. Est autem Habitus mentis, *qualitas multis actionibus acquisita, per quam intellectus proxime disponitur ad assentiendum alicui veritati*

veritati infallibiliter. Excluduntur ergo per istam definitionem, 1. *Habitus infusi*; ut Fides Divina: quia non acquiruntur multis actionibus. 2. *Habitus morales*: ut Virtutes & Vitia: quia eorum *subjectum* est facultas Volitiva, non Intellectiva; *objectum formale*, Bonum & Malum; non Verum & Falsum; *Propria operatio*, Electio aut Fuga, non Assensus & Dissensus. 3. *Habitus vitiosi*: ut error: quia per eum mens assentit falsitati, non veritati. 4. *Habitus indifferentes ad verum & falsum*; ut Opinio, Suspicio, Fides Humana: quia assensus, quem isti pariunt in mente, non est infallibilis; ut cui potest subesse falsum. *Habitus distinguuntur invicem per suos Actus: Actus vero per Objecta.*

Istis exclusis, numerus *Habituum mentis* Parag. 3. est præcise *quinarius*, prout eorum species e- *Habituum* numerantur ab Aristotele, lib. 6. *Ethic. cap. 3. Numerus.* sc. *Intellectus principiorum, Scientia, Sapiencia, Prudentia & Ars.* Quorum *Intellectus* est circa Principia; reliquæ circa Conclusiones: sed *Scientia & Sapiencia* circa conclusiones in Materia Speculabili; *Prudentia* vero & *Ars* in materia Operabili. De singularum natura, & proprietatibus dicendum ordine.

Intellectus est habitus, quo mens inclinatur ad Parag. 4. *assentiendum firmiter & immediate principiis im-* *Intellectus* *mediatis.* *Actus intellectus proprius est Assensus Immediatus: & Objectum proprium, Principium Immediatum.* Sicut enim id in quod tendit intellectus est veritas immediata immediate sc. causæ; (de qua vide l. 3. *Comp. c. 12. Par. 11.*) sic actus per quem tendit in ipsum, est assensus immediatus propter evidenciam in re ipsa sine aliquo discursu. Hinc fit ut ex omnibus

omnibus habitibus mentis iste facillime eliciat suum actum : dictus propterea (nomine ipsius facultatis translato in habitum ejus) *Aristoteli vñs* : Latinis vel simpliciter *Intellectus*, vel adjecto (distinctionis ergo) proprio ejus *Objecto*, *Intellectus Principiorum*. Cum autem tria sint, quæ promiscue passim *Intellectus* nomen sortiuntur; ipsa nimirum *Potentia* intellectiva, *Actus* intelligendi, & *Præfens Habitus*; poterint tria hæc commodissimis appellationibus sic distingui; si *Potentia Intellectus* vocetur, *Actus Intellectus*, *Habitus Intelligentia*.

Parag. 5.
Species
ejus.

Principia immediata alia sunt *θεωρητικά*, quæ *Cognoscitiva*, alia *πρακτικά*, quæ *Activa*, alia *ποιητικά* quæ *Factiva* Latine verti possunt. Ex qua Principiorum diversitate totidem oriuntur species *Intelligentiæ*. *Intelligentia Theoretica*, quæ & *κατ' ἐξοχήν* simpliciter *Intellectus Principiorum* dicitur, versatur circa Principia *Sciendi*, quale est illud *Metaphysicum*, *Impossibile est idem esse & non esse*. *Intelligentia Practica*, quæ & *Synteresis* dicitur, quasi conservatrix legis naturæ, versatur circa principia *Agendi*: quale est illud *Ethicum*, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. *Intelligentia Poetica* (quam *Alstedius*, quod novo sed nimis affectato vocabulo *Intellectum Organico-Mechanicum* prius nominaverit, non est quod gloriatur) versatur circa Principia *Efficiendi*; quale est illud *Logicum*, *Ex veris nil nisi verum sequitur*. Sed istæ omnes species conveniunt in uni communi ratione univoca, secundum quam formaliter distinguuntur à reliquis quatuor speciebus habitus, ut una tantum species ejus.

Parag. 6.
Scientia.

Scientia est *Habitus*, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati necessariae propter evidentiam

evidentiam quam habet in suis causis proximis. Objectum Scientiæ est Veritas Necessaria, necessitate scilicet non solum prædicationis in se tota, sed etiam existentie ex parte subjecti, unde nec Singularia, nec Entia per accidens, nec Contingentia possunt cadere sub Scientiam: & per hoc distinguitur Scientia ab Artibus & Prudentiis; quarum subjecta non habent esse per se, sed solum per operationem nostram. Proprius ejus Actus est assensus certus propter evidentiam causæ proximæ; & per hoc distinguitur à Sapiëntia, ut mox videbitur. De duplici certitudine talis assensus vide lib. 3. Comp. c. 11. part. 2.

Sapiëntia est *Habitus*, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter conclusioni necessariæ propter evidentiam quam habet in suis causis, primis & supremis. Objectum Sapiëntiæ idem quod Scientiæ; nisi quod restrictius sit propter quasdam requisitas condiciones mox declarandas. Proprius ejus Actus est assensus certus propter evidentiam causæ universalissimæ & primæ. Arist. 1. 1. Metaph. cap. 2. ponit sex proprietates Sapiëntiæ; quæ omnes *Metaphysicæ* Scientiæ conveniunt.

1. *Versari circa omnia.* Non secundum proprias rationes, sed secundum rationes communes omnibus, in quantum sunt Entia.

2. *Versari circa difficillima.* Universalissima scilicet & à vulgi cognitione remotissima; qui vix ultra sensum sapiunt.

3. *Versari circa certissima & evidentissima.* Non contridicit hoc superiori: imo vero nititur eodem fundamento; nam certiora sunt & evidentiora naturâ, quæ sunt propinquiora primis principiis, qualia sunt *universaliora*.

4. *Aptissimam*

4. *Aptissimam esse ad docendum* Non quod tradat modum docendi, sed quod causas maxime cognoscat ex quibus maxime docetur.

5. *Maxime esse expetendam, & per se.* Per se quidem, quia *Habitus est Theoreticus*; Maxime vero quia inter Theoreticos dignissimus.

6. *Præesse reliquis disciplinis, ex qua scilicet reliquæ habent probare sua Principia.*

Ex istis proprietatibus patet Sapientiam esse habitum non aggregatum ex Intellectu & Scientia: quod nonnulli docuerunt; sed ab utraque per propriam suam rationem formaliter & specificè distinctum.

Parag. 7. *Prudentia* Prudentia est habitus recta cum ratione Activus; sive est *Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati practicæ ex principiis practicis.* Diciturque Prudentia Intellectualis, ad differentiam Prudentiæ Moralis: quarum *Moralis* est in voluntate & appetitu, *Intellectualis* vero in intellectu Practico; etsi utraque praxin respiciat & circa res agibiles versetur. A reliquis vero intellectualibus distinguitur Prudentia per Objectum suum proprium; quod est *Veritas circa agibilia.*

Parag. 8. *Ars* Ars est habitus recta cum ratione Effectivus; sive est *Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati poeticæ ex principiis poeticis.* Objectum ejus proprium est *Veritas Poetica, h. e. Conclusio circa effectibilia.* Ars interna est, vel externa: *Interna*, qua Intellectus dirigit semet ipsum ad aliquid efficiendum circa voces aut res in ipso conceptas; *Externa* qua Intellectus dirigit organa corporea ad aliquid efficiendum circa materiam ad extra. Hanc aliqui discriminis ergo *Mechanicam* dixerunt: & priorem illam *Organicam.*

Est quidem præter dictas, & alia etiam spe-Parag. 9.
 cies *Habitus*, quæ *Fides Divina* dicitur. Sed *Fides Di-*
ca est toto genere diversa ab illis quinque. *vina.*
 Nam illæ sunt *Acquisita*, & suo quodam modo
Naturales, in quantum sunt ab homine com-
 parabiles per solum exercitium virium natu-
 ralium: *Fides* vero *Divina* non habetur nisi
 per *Infusionem* Supernaturalem & Divinam;
 unde & *Habitus Infusus* dicitur, & *Supernatu-*
ralis. Estque *Habitus*, quo mens inclinatur ad
 assentiendum firmiter veritati inevidenti propter
 auctoritatem revelantis Dei. Objectum ejus est
 Veritas Inevidens; inevidentiâ sc. vel materi-
 ali, quæ est terminorum, & ex parte rei cre-
 ditæ; vel formali saltem, quæ est Subjecti, &
 ex parte hominis credentis. Actus vero pro-
 prius est assensio firma tali objecto propter au-
 thoritatem Dei revelantis. Nam & Conclufi-
 onibus de *Fide* assentit credens proximè for-
 tassis & immediate per discursum ex principiis,
 ultimate tamen propter solam revelationem
 Divinam; in quam unam omnes tam Con-
 clusiones, quam Principia, quæ sunt de *Fide*,
 finaliter resolvuntur.

In prædictis habitibus universis & *Veritas* Parag. 10.
 est, & *Infallibilitas*: sed dantur alii etiam ha- *Habitus*
 bitus, quos tamen propter defectum alterius *imperfecti*
 ex istis *Aristoteles* non curavit enumerare;
 suntque *Error*, *Opinio*, *Fides humana* & *suspicio*.
Error deest *Veritas*: reliquis *Infallibilitas*. *Er-*
ror semper de falsis est; reliquis non repug-
 nat subesse falsum.

I. *Error* est *Habitus*, quo mens inclinatur ad
 assentiendum sine formidine falsitati. Objectum
Erroris semper est falsum. Actus vero est
 assensio tali falso sine formidine; per illud

distinguitur ad habitibus dictis, per hunc à dicendis. Error errorem continuo parit; nec datur status: unde illud ex Aristotele desumptum, *Uno absurdo dato mille sequuntur: & illud aliunde satis tritum, Erranti nullus terminus.*

II. *Opinio est Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum cum formidine alicui propositioni propter probabilitatem, quam videtur habere.* Objectum Opinionis est *Propositio probabilis (saltem ad hominem)* sive sit in se vera, sive non. *Propositio autem redditur Probabilis alicui, vel ratione Medii cum sc. inferatur ex medio probabili; & hoc facit Opinionem Mediatam: vel ratione Terminorum, cum scil. mens prona est ad assentiendum ei etiam sine medio, auditis tantum terminis: ut Quod omnes parentes diligant liberos: & hoc facit Opinionem Immediatam.* Actus proprius est assensus tali propositioni cum formidine Oppositi. *Opinio & Scientia ejusdem non possunt simul esse in eodem; possunt tamen in diversis.*

III. *Fides humana est Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum cum formidine alicui propositioni propter auctoritatem humanam, Objectum Fidei humanæ est Propositio seu vera, seu falsa, proposita ab homine fide digno.* Actus ejus est assensus tali propositioni propter auctoritatem proponentis, cum formidine oppositi.

IV. *Suspicio (sive Dubitatio) est Habitus, quo mens inclinatur ad assensum indeterminatum circa aliquam propositionem.* In reliquis habitibus mens amplectitur alteram partem contradictionis determinate, cum vel sine formidine alterius; est in *Dubitacione, sive Suspicionem, (istae enim non distinguo specificè, quæ vix differunt omnino, nisi forte secundum gradum, aut saltem*

1 *Objecto partiali*;) mens indeterminate
 et ad utramque, quandoque propensior
 eram, sed valde leviter, & sine notabili
 inclinatione.

dicti habitus omnes *Simplices* sunt: qui-Parag. 11.
 censet *Mistos* ex *Theoreticis* & *Practicis* *Habitus*
Naturalem unum, Philosophiam; alterum *Mixtus.*
naturalem, Theologiam, Alstedius lib. 2.
 g. *Philosoph.* cap. 18. *perperam*. Nam
 non potest ex pluribus simplicibus spe-
 distinctis resultare aliquod mixtum spe-
 ab illis distinctum. Secundo, multo
 s *mixtus habitus ex Theoretico & Practico*;
 im idem habitus, qui ordinatur ad solam
 mpletionem, ordinaretur etiam ad ope-
 em, quod implicat. Tertio, *Simplici-*
Habitibus contradistinguuntur quidem
 us, non *Mixti*, sed *Aggregati*: quales sunt
 æ *Disciplinæ* (de quibus mox in capite
 no) inque his sacra *Theologia*: Philoso-
 vero ipsa est aggregata ex pluribus disci-
 ; sicut quælibet *Disciplina* aggregata
 : pluribus *Habitibus*. Sed ista satis de-
 bus; de quorum numero & distinctione
 curate disputavit Aristoteles, ut sit om-
 defendendus, non tantum excusandus,
 non exagitandus.

Subtituli Primi Capituli.

definitione Habitus mentis.

distinctione habituum per Actus & Objecta.

Numero habituum mentis.

Intelligentia Principiorum in genere.

Intelligentia Theoretica. { 9. *De Sapientia.*

Synteresi. { 10. *De Prudentia.*

Intelligentia Poetica. { 11. *De Arte.*

Scientia. { 12. *De Fide Divina.*

13. De Errore.
14. De Opinione.
15. De Fide Humana.
16. De Dubitatione & Suspicionem.
17. De Habitibus Mixtis & Aggregatis.

C A P. II.

De Circulo Disciplinarum.

Parag. 1. **E**X multis Simplicibus habitibus circa varias conclusiones, quæ quidem ad unum aliquod *Subiectum* vel *Finem* principalem pertinent, oritur *Habitus* aggregatus, quæ *Disciplina* dicitur. *Disciplinæ* singulæ nomen induunt eorum habituum, ex quorum complexione oriuntur; ut *Disciplina* quæ est de *Corpore Naturali Scientia* dicitur, quia complectitur particulares *Scientias* multarum conclusionum, quæ sunt de *corpore naturali* ut de principali *subiecto*, aut ad ipsum referuntur. *Disciplinarum* communissima divisio est in *Theoreticas*, sive *Contemplatrices*; quarum finis est *Contemplatio* sui *subiecti*; & *Præcticas* late, sive *Operatrices*; quarum finis est aliqua *Operatio* nostra, *Actio* sc. vel *Effectio*. *Universitatem* *Disciplinarum* τὸν κύκλον vocant, sive τὰς ἐν κύκλῳ παιδείας, quasi *circulum* quendam & *Orbem* omnia scitu digna intra suum ambitum continentem; *Encyclopædiam*.

Parag. 2. *Disciplinas* *Mechanicas*, & *Sellularias*, quas docuit *Magister artis Venter*; ut animo liberali indignas ad eos relegamus, qui *lucrum* ex arte quærunt, non *animi fructum*. *Liberales* *Disciplinæ* aut *Instrumentales* sunt, aut *Architectonica*. *Keckermannus* *Directrices*, & *Objectivas* vocat:

vocat: Veteres *εργασίαι*, & *πάσχειαι*: poteris, si voles, *Serviles*, & *Regias*. *Serviles*, sive *Instrumentales* sunt *Grammatica*, *Logica*, *Rhetorica*: quas Scholastici partem *Philosophiæ Sermocinalem*, vel *Rationalem* faciunt, quod in sermone aut ratione recte instituendis versentur. Barbari *Trivium* vocant, nimirum, quod sint tres ex septem illis quas vocant artes *liberales*: sicut quatuor reliquas ob eandem rationem *Quadrivium*. Ex his *Logica* rationem dirigit, & ordinatur ad intellectum perficiendum: *Grammatica* vocem, & ordinatur ad formandum sermonem: *Rhetorica* utramque suo modo, magis tamen vocem, & ordinatur ad movendum affectus. Istis aliqui addunt *Mnemonicam*, quæ sc. Memoriam haud aliter juvet, quam *Logica* Mentem: sed vereor, ut sit illa *Mnemonicæ Impositura* magis, quam *Ars*; siquidem tradatur aliqua, quæ sit ab ea *Methodo* distincta, quæ in *Logica* docetur. *Instrumentales* istæ sunt omnes *Operatrices per Effectiorem*; & proinde sunt in genere *Artium*.

Disciplinæ *Regiæ* sive *Architectonicæ*, qui-Parag. 3. bus *Instrumentales* inserviunt, sunt partim *Physica* & *Philosophia*; partim *Professio*, *Philosophiâ* super-*Metaphyrior*. *Philosophia* est *Disciplina* ex *Scientiis* & *sica*. *Prudentiis* aggregata. *Scientiæ Philosophicæ* sunt tres, *Physica*, *Metaphysica*, *Mathematica*. Quarum *Physica* est de rebus immerlis in materia sensibili: *Mathematica* de rebus abstractis ratione tantum, non autem re; *Metaphysica* de abstractis partim re, partim per indifferentiam. *Physica* est una tantum *Scientia*, cujus *subjectum* est *Corpus Naturale*. *Metaphysica* est una tantum *Scientia*, vel potius *Sapientia*, cujus *Subjectum* est *Ens quæ Ens*.

Mathe-

Parag. 4. *Mathematicarum* appellatione variæ Dis-
Mathema- plinæ veniunt intelligendæ, sed quæ sunt om-
tica pura. nes de Quantitate secundum rationem abstrac-
 ta à Materia sensibili. Abstractio autem talis
 vel est *pura*, sine omni concretionem cum Ma-
 teria; vel *impura*, quæ patitur aliqualem cum
 ipsa concretionem: unde Mathematicæ aliæ
 sunt *Puræ*, aliæ *Mixtæ*. Puræ sunt, quæ con-
 siderant quantitatem purè abstractam à Mate-
 ria; Mixtæ, quæ considerant Quantitatem
 abstractam quidem plurima ex parte à Materia,
 cum aliquali tamen concretionem: unde non-
 nulli Mathematicas puras, *Abstractas* dixerunt;
 Mixtas, *Concretas*. Puræ, sive Abstractæ, sunt
 duæ; *Arithmetica*, & *Geometria*: quarum
 Arithmetica considerat *Quantitatem Discretam*,
 habetque pro subiecto *Numerum* sive *Multitu-
 dinem*; Geometria vero considerat *Quantitatem
 Continuum*, habetque pro subiecto *Mensuram*,
 sive *Magnitudinem*.

Parag. 5. Mathematicæ Mixtæ sive Concretæ, quodam
Mathema- medio modo se habent inter Scientias Natura-
tica Mixtæ les & purè Mathematicas; *μέσων* propterea
 dictæ Peripateticis, quasi Scientiæ Mediæ, nec
 sc. pure Naturales, nec pure Mathematicæ:
 Mathematicis tamen potius accensendæ, quam
 Naturalibus; quia Abstractio in ipsis præ-
 valet Concretionem. Sunt autem Mathematicæ
 Mediæ *Cosmographia*, *Optica*, & *Musica*: quarum
 Cosmographia & Optica considerant *Magni-
 tudinem*, & subordinantur Geometriæ; Musica
 vero *Numerum* considerat, & subordinatur A-
 rithmeticæ. *Cosmographia* considerat Quanti-
 tatem aliqualem concretam Materiali corpore:
Optica & *Musica* Materiali Qualitate: Optica
 sc. *Visibili*, Musica *Audibili*. Cosmographia
 con-

considerat mensuram in toto Mundo & partibus ejus; cui subordinantur *Astronomia*, de Mensura in Orbe cœlesti; & *Geographia*, de Mensura in Orbe Terræ. *Optica* (seu *Perspectiva*) considerat Mensuram ut est in Luce & Colore Musica denique Numerum considerat ut in sono est; h. e. *Numerum sonorum*.

Mathematicæ Disciplinæ Theoreticæ sunt Parag. 6. omnes: sed tamen illis accidit indirecte *Praxis*; *Mathematicæ* non ut *Finis* per se, sed ut *Utilitas* emergens. *Praxis*. Hinc aliquæ artes vere *Mechanicæ*, propter tamen principia *Mathematica* in quibus fundantur, & utilitatem insignem, quam eorum *Praxis* (à posteriori) præstat studio & profectui *Mathematicarum* disciplinarum; & ipse etiam *Mathematicarum* appellatione frequenter censentur, nec indignæ æstimantur in quarum studio liberalia ingenia operam nonnullam collocent. Quales sunt præ cæteris. 1. *Geodætica*, de mensurandis quibuscunque corporum dimensionibus. 2. *Statica*, de ratione ponderum. 3. *Nautica*, de arte navigandi. 4. *Pictura*, de ratione exprimendi figuras Hominum, Rerum, Regionum, &c. 5. *Architectura*, de ratione fabricandi omne genus ædificii.

Prudentiæ Philosophicæ, aut sunt *κρείως* & Parag. 7. primario sic dictæ; & sunt *Ethica*, *Oeconomica*, *Disciplinæ Politica*: aut secundario, & sunt *Historica* & *Morales*. *Poetica*. Illæ *Prudentiæ Methodicæ* dici possunt istæ Exemplares. *Ethica* est *Prudentia* de moribus, & officiis in vita communi. *Oeconomica* est *Prudentia* de moribus, & officiis in Familia. *Politica* est *Prudentia* de moribus, & officiis in Civitate vel Republica. Nec est quod quis addat *Prudentiam Ecclesiasticam*, *Scholasticam*, &c. istæ enim sunt species *Politicæ*; sicut
Eccle-

Ecclesia, Academia, &c. sunt species Reipublicæ:
 Parag 8. *Prudentiæ Exemplares*, sunt Historica & Poe-
Historica tica; quarum Historica tradit Methodum Ex-
 & Poetica. emplorum, *Gestorum & Realium*; Poetica,
Fictorum & Idealium. Ut enim Historia nar-
 rat res gestas à veris personis: sic Poesis nar-
 rat res geri solitas in vita communi sub Fictis
 personis: ita ut Poesis nihil aliud esse videatur,
 quam *Historia Idealis*. Historicæ inserviunt
 præ reliquis *Chronologia & Chorographia*: sc. ut
 famulæ, non ut partes, nam Chronologia Astro-
 nomix pars est, & Chorographia Geographix.
 Poeticæ vero potissimum inservit *Ars versifica-*
toria, quæ pars est artis Grammaticæ.

Professiones, seu Facultates Philosophiã supe-
 riores, quibus (*ratione usus*) Disciplinæ Philo-
 sophicæ velut ancillantur, sunt tres illæ su-
 premæ; *Medicina, Jurisprudentia, Theologia*. Me-
 dicina & Jurisprudentia facile Theologiæ dant
 primas: sed neutra alteri concesserit lubens.
 Emulæ facultates utræque; quia utræque
 summæ: quarum *Medicina* tendit in bonum
 corporis humani Naturalis; *Jurisprudentia* in
 bonum corporis Politici. Et Medicinæ qui-
 dem artes fere omnes manuales aliquo modo
 subserviunt; ut quarum pleræque ad curam
 humani corporis (quâ propinquius, quâ re-
 motius) pertineant; ratione sc. *viçtus* aut *ve-*
stitus: Jurisprudentiæ vero reliquæ Prudentiæ
 subjiciuntur, *Politica* Præsertim, cujus in gra-
 tiam *Magistratus & Curia & Officia* publica con-
 stituta sunt. Ad Medicinam spectant *Botanica*;
 de simplicium Medicamentorum natura, viri-
 bus & usu: *Anatomica*, de corporis humani
 fabrica & partibus; *Pharmaceutica*; de com-
 positione Medicamentorum: *Chirurgica*, de
 cru-

curatione partium externa: aliæque artes nonnullæ, ut partes vel species ejus. Ad Jurisprudentiam spectat *Ars Notaria*, aliæque. Sed de istis satis.

Sacra *Theologia* omnium Disciplinarum merito suprema habetur & dignissima; ut ad quam cura pertineat immortalis Animæ: est-
 que *methodica aggregatio plurium principiorum & conclusionum, quæ sunt de fide divina.* Qui eam ex Sapiencia, Scientia, & Prudentia volunt esse mixtum habitum incommode sentiunt: etsi enim *Sapientia* nomen propter dignitatem *Theologiæ* tribuatur aliquando, non tamen id fit univoce; sed ut per hoc *Theologia* distinguatur à reliquis Prudentiis, quæ sunt *Morales* seu *Naturales*, cum ipsa sit *Prudentia Supernaturalis & Religiosa.* Est ergo *Theologia* una tantum disciplina, atque in genere *Prudentia*: cum habeat pro fine suo *Actionem*, sc. Fruitionem Dei, quo pervenitur per media activa ad *Fidem*, *Pœnitentiam*, *Vitæ Sanctimoniam.*

Parag. 9.
Theologia.

Subtituli Capitis Secundi.

1. *De Disciplinis in genere.*
2. *De Encyclopadia.*
3. *De Disciplinarum partitione in Mechanicas Liberales.*
4. *De Instrumentalibus Disciplinis.*
5. *De Philosophia.*
6. *De Philosophia Contemplativa.*
7. *De Mathematicis Puris.*
8. *De Mathematicis Mixtis.*
9. *De Mathematicis Practicis.*
10. *De Philosophia Morali.*
11. *De Historica Poetica.*
12. *De tribus Professionibus supremis.*

13. De Ordine Discipularum inter se: & de
ratione studii recte instituenda.

C A P. III.

De Colligendis Locis Communibus.

Parag. 1. **L**oci Communes sunt Tituli ad quos omnia, Locorum communium utilitas. **L**ocorum communium utilitas. **L**oci Communes sunt Tituli ad quos omnia, quæ inter legendum aut meditandum utilia occurrunt velut ad quasdam classes revocantur; inde quoties factus est usus de promenda Loci Communes sunt memoriae & necessarium simul & firmissimum subsidium: habentque alias fructum ingentem, quem experiri facilius, quam eloquere.

Parag. 2. **L**ocorum Communium Collectio vel Adversaria est; vel Methodica. Adversaria Collectio est, qua ut quæque prius posteriusve occurrunt ita in libris notantur, neglecto naturali ordine rerum ipsarum. Ejusmodi Adversariæ collectionis triplicem tere rationem est observare.

I Cum diversæ materiæ à principio libri continuo sibi subnectuntur, nullo relicto spacio chartæ puræ inter ipsas, nec servato ordine vel saltem Alphabetico; sed annotatis tantum in margine ad oram singularum materialium titulis, ad quos ipsæ pertinent, & instituto tandem seorsim Indice Alphabetico, qui ostendat qua in pagina quidque reperiat, estque modus omnium confusissimus.

Parag. 3. **I**I Cum singulis Alphabeti literis certus paginarum numerus destinatur; sed res ipsæ confuse scribuntur, nisi quod quæque referatur ad literam initialem sui Tituli; ut *Avaritia*

retia ad *A*, *Suspicio* ad *S*, annotato in margine peculiari ejus Titulo, una cum notis numerorum ordinem Tituli indicantibus: ne sit necesse eundem Titulum margini sæpius inscribere, si sæpius accurrat: v. g. si in Alphabeta literæ *A* sexto loco aliquid occurrat de *Avaritia*, vicesimo fortasse aliquid de *Astutia*, &c. res ipsas ubi descriperis, scribe in margine Titulos cum numeris sic, 6. *Avaritia*. 20. *Astutia*. Inde si quid denuo occurrat de *Avaritia*, aut *Astutia*, notandum; percurrere titulos in margine: reperiesque *Avaritiam* sub numero 6. *Astutiam* sub numero 20. collocari. Noli ergo Margini denuo *Avaritiam* aut *Astutiam* inscribere; sed numerorum tantum notas 6. aut 20. Sed & hic modus est admodum confusus.

III. Cum singulis Titulis singulæ paginæ Parag. 4. destinantur, vel secundum Alphabeti ordinem *Modus tertius* (qui mos est plurimorum) vel (quod est alitius, quanto consultius) eo ordine, quo quique occurrerint: factò seorsim Indice Alphabetico titulorum, ut in 1. modo, adscriptisque margini *subtitulis* cum notis numerorum ea ratione, qua de Titulis dictum est in 2. modo. v. g. si inter legendum quod primum notari dignum occurrerit sit de *Voluptate*; proximum de *Anima*, &c. Esto *Voluptas* Titulus primæ paginæ; *Anima* secundæ, &c. Est hic modus longe optimus omnium eorum qui sunt *Collectionis adversariæ*.

Collectio Adversaria, etsi *Methode* careat & Parag. 5. *Arte*, habet tamen suum usum pene necessari-*Usus ad-* um: Intervit enim partim *Preparationi*; partim *Adversario-* tum *Compendio* *Preparationi* quidem: ut sc. rum. juvenes non interea patiantur lectionem suam

perire ; plurimamque notatu digna labi è manibus, dum sunt adhuc imparati à Methodo accuratori, quâ lecta auditaque commodius digerant : *Compendio* vero ; ne qui peculiari cuiquam Professioni studia sua dicant cogantur plurimum temporis in rebus suis studiis multum alienis collocare, si curent in singulis disciplinis esse accurate Methodici. Logica quidem, quia est ea Ars omnium Disciplinarum instrumentum, è re fuerit studiosorum omnium Methodice collegisse : ut etiam cujusvis studiosi Locos communes in ea facultate, cui nomen suum dedit, Illisque Disciplinis quæ cum ea sunt conjunctiores ; in reliquis vero poterit adversaria locorum collectione contentus esse. Quorsum enim aut Medicus *Moralia*, aut Jurisconsultus *Mathematica* nimis anxie sectaretur ?

Parag. 6. *Collectio Methodica* Locorum Communium est, in qua relucet aliqua Methodicæ dispositionis ratio. Estque ea rursus vel *Popularis* vel *Accurata*. *Popularem* dico, in qua servatur Methodi ratio minus accurata : hujus varii sunt modi. Alii enim secundum *Tabulas* decem *Prædicamentorum* locos disponunt, alii omnia ad *Præcepta Decalogi* referunt : alique aliter pro suo quisque ingenio & judicio. Sed *Angustiores* sunt omnes isti modi, quam ut universa complectantur : & *turbatiores*, quam ut satis distinctè.

Parag. 7. *Collectio Methodica Accurata* est in qua Tituli *Collectio* Locorum disponuntur accurate secundum propriam Methodum uniuscujusque Disciplinae. *Accurata*. In quem finem suadent nonnulli auctoris alicujus opus Methodicum, quale sc. ipsi maxime comprobamus, nobis ob oculos ponere :
ejus-

ejusque vestigia sequi; singulorum capitum Titulos in libris nostris ordine describentes, paginasque aliquam multas singulis *Titulis* relinquentes: ut & *Subtitulis* pariter suo ordine spatia majora, vel minora, pro ratione ipsarum materiarum.

Bene quidem illi, nec reprehendo. Cæte-
rum quandoquidem Collectio Locorum com-
munium non est ipsa rerum tractatio, sed ap-
paratus ad ipsam, sive congestio rerum trac-
tandarum; & Methodus accurata in dispo-
nendo quidem necessaria est, in colligendo non
item: quid ipse sentiam hac in re utilissimum,
si non ingratum fuerit, bone Lector, paucis ac-
cipe

I. Initio libri *Tabula Methodica*, quæ Gene-
rales tantum Titulos complectatur, una aut
altera pagina describatur. Illa enim totius
Disciplinæ fabricam & methodum una quali
Synopsis semper repræsentabit.

II. *Titulis* singulis eo ordine quo describun-
tur in *Tabula*, *Subtituli* sui subjiciantur. Sed
Tituli vel rubricâ vel majusculâ characterum
formâ, vel alia aliqua insigni nota à *Subtitulis*
distinguantur.

III *Subtitulis* singulis numerorum notæ
præficiantur; relinquaturque spaciolum ad
finem lineæ, in quo annotari possit peculiaris
pagina libri nostri, in qua aliquid pertinens ad
talem vel talem *Subtitulum* disponitur. Re-
linqui debet etiam spaciolum 6 aut 7 linearum
post *subtitulos* singulorum *Titulorum*: in
quibus describantur, si forte alii aliqui *subti-
tuli* inter legendum nobis occurrant, præter
eos, quos hætenus descripsimus.

IV. Sin-

IV. Singulis Subtitulis pagina una relinquatur, prout res notandæ occurrerint Methodus, si sit in Tabula Generali, *accurata*, & in speciali indice Subtitulorum, *Mediocris*, non est exigenda in ipso libro: Sed ut materia aliqua prima occurrerit, ita subtitulo ad quem illa materia pertinet prima pagina detur: secunda secundo, & deinceps, numerus tantum paginæ adscribatur suo loco in *Indice Subtitulorum*.

Parag. 9. *Praxis hujus consilii.* Exemplum pene exhibuimus in hoc *Compendio Logicæ*, cujus singula *Capita* possunt esse singuli *Tituli Locorum Communium* in hac disciplina: *Quæstiones* vero capitibus subjectæ singuli *Subtituli*. Spacium relinquimus post singula capita, cui inferantur & aliæ *Quæstiones* sive *Subtituli*, siqui alibi occurrant ad materiam illius capitæ spectantia. Spaciolum etiam relinquimus in fine lineæ post singulas quæstiones, una cum litera p. quæ *paginam* significat; eo consilio ut juvenes appositis ad literam numerorum figuris peculiares paginas indicent suorum librorum, in quibus reperiuntur *Materiæ* ad dictos subtitulos sive *Quæstiones* pertinentes. Si quis velit colligere *Locos communes Logicos*, *Index Capitum & Subindices Quæstionum* præsentis compendii possunt esse ei pro *Indice*. In reliquis etiam *Disciplinis*, *Indices* istiusmodi in suum usum concinnabit, quos præfiget libris suis *Locorum Communium* pro illis *Disciplinis*.

Parag. 10. *Locorum adornatio.* *Loco Communes* sic instituti *adornandi* sunt diligenter. Si quid *Lectio*, *Auditio*, *Meditatio*, suggererit, quod memoria dignum censeatur, illud in locis communibus, ut mellæ apes in favis, studiose collocabis: diemque deperditum

deperditum duces, in quo non est aliquid in Locos communes relatum *Sententias* authorum breves, illustres & nervosæ: *Voces artis* & rerum appellationes: *præcepta* disciplinarum: *vocum distinctiones*: aliaque similia, ipsius authoris verbis & *ἀυτολέξει* consignabis, adjecto ad finem aut in margine libro, capite, sectione, pagina, ubi illa reperiuntur. Cætera tuis verbis notabis. Si quid propria meditatione consecutus fueris quod sit illustre; peculiari aliqua nota id ab alienis distingues: si materiam alicujus tituli aut Subtituli reperies ubi vis ab aliquo fusius tractari, non erit necesse ex authore quicquam transcribere: satis erit locum ipsum, ut prius, indicasse.

Subtituli Capitis Tertii.

1. De Utilitate Locorum Communium.
2. De Locis Adversariis.
3. De Locis Methodicis.
4. De Locis Communibus commodissime instituendis.
5. De Locis Adornandis.

C A P. IV.

De Historia Logica.

Logicæ Naturalis usum ante *Aristotelem* Parag. 1. plurimi exercuerunt; nec enim aliter *Logici ante Aristotelem.* quicquam potuerunt in aliis facultatibus cum laude commentari. In ipsa etiam arte aliquid ausi sunt è veteribus *Pythagoras, Parmenides, Architas Tarentinus, Zeno, Socrates, Plato, Xenocrates,*

crates, Chrysippus : aliique ex Stoicis & Academicis. Sed Stoicorum Logica non aliud quicquam fuit, quam confusum quoddam Chaos præceptorum, sive potius exemplorum de Capitationibus Sophisticis, aliisque ad ostentationem magis comparatis quam ad usum : unde illa monstra argumentationum profluxere, *Antistrophon, Crocodilites Utis*, &c Academicorum vero Logica, in quibus *Plato* familiam ducit, multo illa utilior fuit quidem, & magis seria; sed tamen nihil Ordinate docet, aut Acroamaticè; præcepta tantum obiter immiscet Exoterice, & in forma Dialogorum. Primus mortalium *Aristoteles*, & Logicæ finem certum constituit, & præcepta in ordinem redegit, & singulari artificio integræ artis methodum contextuit, rejectis *heterogeneis*, & exotericis, & inanibus subtilitatibus, ita ut *Logicæ Inventor* optimo jure dici mereatur.

Parag. 2. Post *Aristotelem* deserbuit nonnihil Peripateticæ doctrinæ studium. Succedentibus enim *Post Aristotelem ad* seculis Oratoriis magis quam Philosophicis, *scholasticos* Logica à fine suo proprio & genuino, quæ contemplatio est & cognitio rerum, inflexa est propemodum omnis ad usum Forensem, à docendo ad movendum ; ab instruendo intellectum, ad mulcendum affectus. Sic *Cicero*, & Ecclesiæ doctores Græci Latinique, *Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus*, aliique Non defuerit tamen, qui & illis seculis libros *Aristotelis* Logicos commentariis illustrarent, aut ipsi aliquid in re Logica tentarent; Græci præsertim, *Porphyrus, Aphrodisæus, Simplicius, Ammonius, Themistius, Philoponus* : & duo summi Arabes *Avicenna, & Averroës*; sub quibus potissimum Logica Peripatetica neglecta jamdiu

vires pristinas colligere, & reflorescere cœpit denuo

Insequutum est brevi Seculum *Scholasticum*, in quo Logica & Philosophia Peripatetica à plurimis fuit illustrata; stylo quidem ineleganti nec elaborato, sed quem abunde compensavit admirabilis *judicii* profunditas, & in rebus perscrutandis omnino felix subtilitas. Post *Alexandrum ab Ales* Angulum (qui Pater Scholasticorum habetur) Logicalia scripserunt *Albertus Magnus*, *Scotus*, *Burlæus*, *Occam*, &c. Qui hos secuti in varias postea sectas sunt divisi: dum alii *Scotistæ*, alii *Thomistæ*; *Nominales* alii, alii *Reales* dici voluerunt. Sed Scholasticis istis præsertim vetustioribus (degeneres enim illi, qui in *Summulis* & *Sophistria* omne ævum ineptierunt, indigni sunt qui locum inter Logicos fortiantur) tantum debet Logica, quantum fere aliis hominibus nullis. Sane illud optandum fuisset, ut non heterogenea sæpius infarsissent, & Quæstiones Theologicas, Physicas, Metaphysicas, in Logica determinandas proposuissent.

Scholasticorum plerisque, qui reconditoris *Parag. 3.* subtilitatis aut *judicii* habebantur, cognomina *Quorum-* quædam indita sunt à discipulis suis: quæ *dam Scho-* quoniam celebria sunt in Scholis, facturi *lasticorum* debamur rem non *ingratam* si hic *attexerimus*; *cognomen-* etiam non sunt omnes *Logici.* *ta.*

1 <i>Alexander ab Ales.</i>	D o c t o r	1 <i>Irrefragabilis.</i>
2 <i>S. Tho. Aquinas.</i>		2 <i>Angelicus.</i>
3 <i>Joh. Duns Scotus.</i>		3 <i>Subtilis.</i>
4 <i>S. Bonaventura.</i>		4 <i>Seraphicus.</i>
5 <i>Henr. de Gandavo.</i>		5 <i>Solennis.</i>
6 <i>Gualterus Burlæus.</i>		6 <i>Planus.</i>
7 <i>Wilhelmus Occam.</i>		7 <i>Invincibilis.</i>
		8 <i>Egi-</i>

8	<i>Ægidius Romanus.</i>	D o c t o r	8	<i>Fundatissimus.</i>
9	<i>Tho Bradwardinus.</i>		9	<i>Profundus.</i>
10	<i>Joh. de Baccone.</i>		10	<i>Resolutus.</i>
11	<i>Franciscus Marronis.</i>		11	<i>Illuminatus.</i>
12	<i>Adamus de Marisco.</i>		12	<i>Illustris.</i>
13	<i>Petrus Aureoli.</i>		13	<i>Facundus.</i>
14	<i>Johannes Passolis.</i>	M a g i s t e r	14	<i>Ordinatissimus.</i>
15	<i>Alexander Saxo.</i>		15	<i>Illibatus.</i>
16	<i>Gerardus Odonis.</i>		16	<i>Moralis.</i>
17	<i>Antonius Siretus</i>		17	<i>Formalitatum.</i>
18	<i>Petrus Lombardus.</i>		18	<i>Sententiarum.</i>
19	<i>Petrus Comestor.</i>		19	<i>Historiarum</i>
20	<i>Petrus Hispanus.</i>	20	<i>Summularum.</i>	
21	<i>Averroes.</i>	21	<i>Commentator.</i>	
22	<i>Petrus de Abano.</i>	22	<i>Consiliator.</i>	
23	<i>Suicetus.</i>	23	<i>Calculator.</i>	

Parag. 4.
Lullianæ.

Prodiit è media Barbarie vir magna professus *Raymundus Lullius*, qui opus *Logicum*, quod specioso titulo insignivit *Artem Magnam*, commentus est: cujus ope pollicetur trim. stri spacio hominem quemvis vel ipsa literarum Elementa nescientem, totam Encyclopædiam perducere: idque per circulos & triangulos & literas Alphabeti sursum vorsum revolutas. Habuit & iste tamen suos assertores, & sequaces, *Bernhardum, Lavinhætan, Cornelium Agrippam, Paulum Schalickium, Petrum Gregorium Tholosanum, Jordanum Brunum.* & paucos alios. Sed insignem vanitatem artis Lullianæ satis luculenter ostendit *Keckermannus, tract. 2 præc. log. c. 2. Parag. 39.*

Parag. 5.
Ramei.

Pulsa tandem Barbarie, *Petrus Ramus* politioris literaturæ vir, ausus est (post *Ludovicum Vivum*) *Aristotelem* acrius ubique & liberius in-

inceffere; universamque Peripateticam Philosophiam exagitare. Ejus *Dialectica* exiguo tempore fuit apud plurimos summo in pretio, maxime Eloquentiæ studiosos, idque odio Scholasticorum, quorum dictio & *stylus* ingrata fuerant auribus *Ciceronianis*. Certe illud attulit Republicæ Logicæ emolumentum industria *Ramei*, quod excitavit bona ingenia ad Methodi rationem diligentius excolendam. Sed tamen multa sunt quæ in Logica *Ramea* eruditus merito displicent: ut 1. *innovatio terminorum artis*, & *rejectionis* vocum jamdiu receptarum in Scholis Logicorum: 2. *Mutilatio Logica multiplex*, quam *Ramei* limitibus nimium angustis definierunt, & partibus quibusdam integris spoliarunt: 3. *explicatio usus Logicae* ex Poetarum & Oratorum scriptis, qui tamen res Logice non tractarunt, sed Exotericè; 4. *prescriptio unica Methodi* ubique adhibendæ, ejusque nimium exilis & morosæ, qua disciplinas omnes tradi volunt, per definitiones tantum & dichotomias. Sunt & alia plurima, qua vitia, qua defectus in *Rameis* juxta reprehensionem dignissima: quæ accurate & graviter persecutus est *Keckermannus*, tract. 2. *Præcog. Log. cap. 4.* per totum.

Produxit novissimum seculum nonnullos Logicos, qui media quadam via Peripateticos inter & *Rameos* incedere gestierunt. Invehuntur ipsi palam in *Rameos*, laudant Peripateticos: sed tamen in Systematibus suis Logicis *Ramei* magis sunt quam Peripatetici. Nam & luxuriant nimis in Methodo, dum sic omnia minutatim in frustra dividendo & subdividendo concident ut succum rerum & substantiam interea mittant. *Philippo-Ramei* hi dici possunt, vel

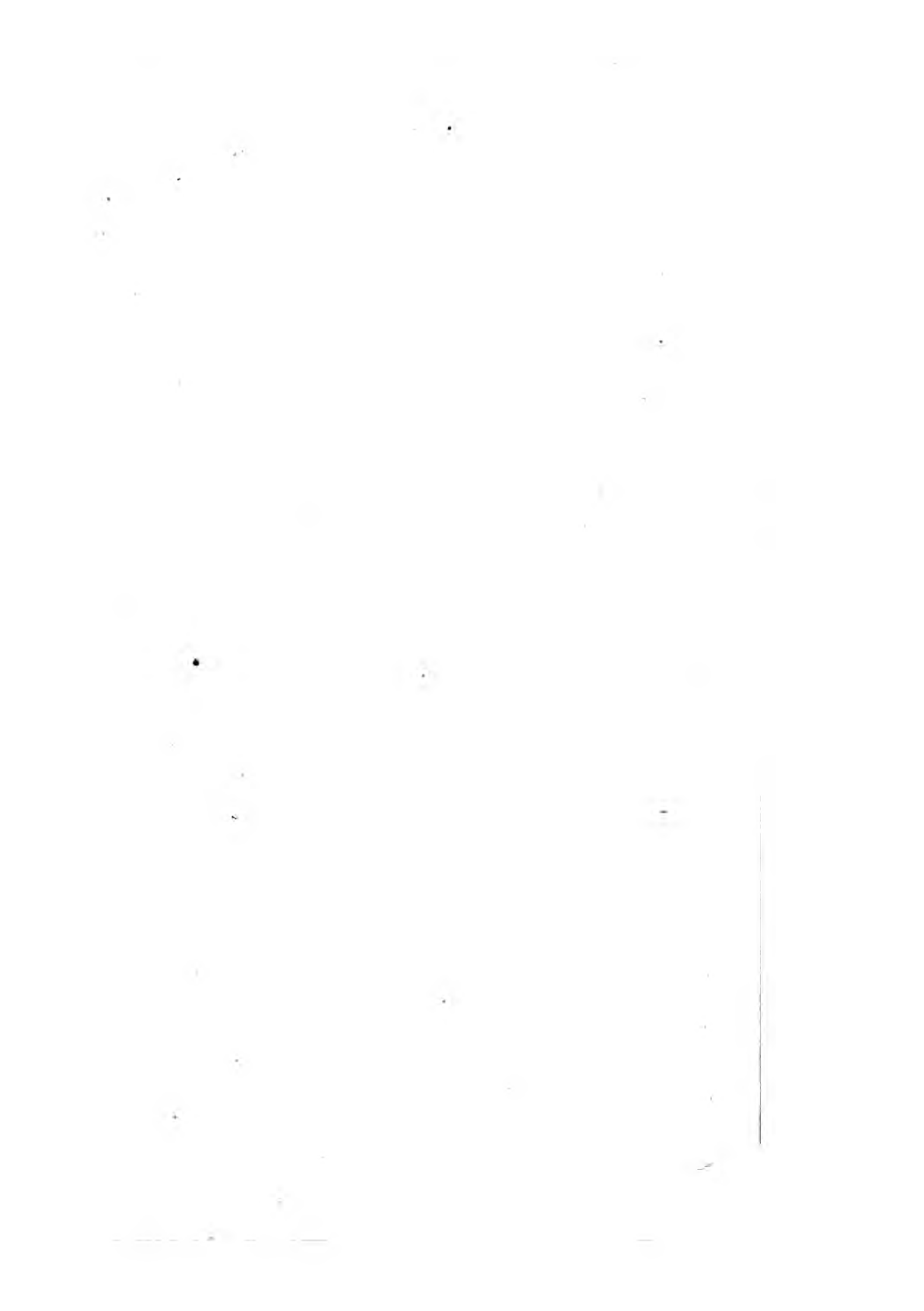
vel *Systematici*; quorum præcipuus est *Keckermannus*: quem insequuti (non passibus æquis) *Timplerus*, *Alstedius*, & alii nonnulli. Habet ille usum suum sane magnum, & perutilem; sed iis qui iudicio sunt maturo, & probe subactō in Schola Peripatetica. Qui enim illius viri scripta cum Scholasticis, delectu facto *Terminorum & Methodi*, dextre conjungere poterit, is mea sententia in omni Philosophia utilissime versabitur. Optarim tamen ut minus teneretur *Keckermannus* in manibus juventutis: qui sunt assuefaciendi potius terminis Peripateticis, ac Methodo simpliciōri instituendi: nec tantum pollent iudicio, ut norant inutilia ab utilibus secernere.

Subtituli Quarti Capituli.

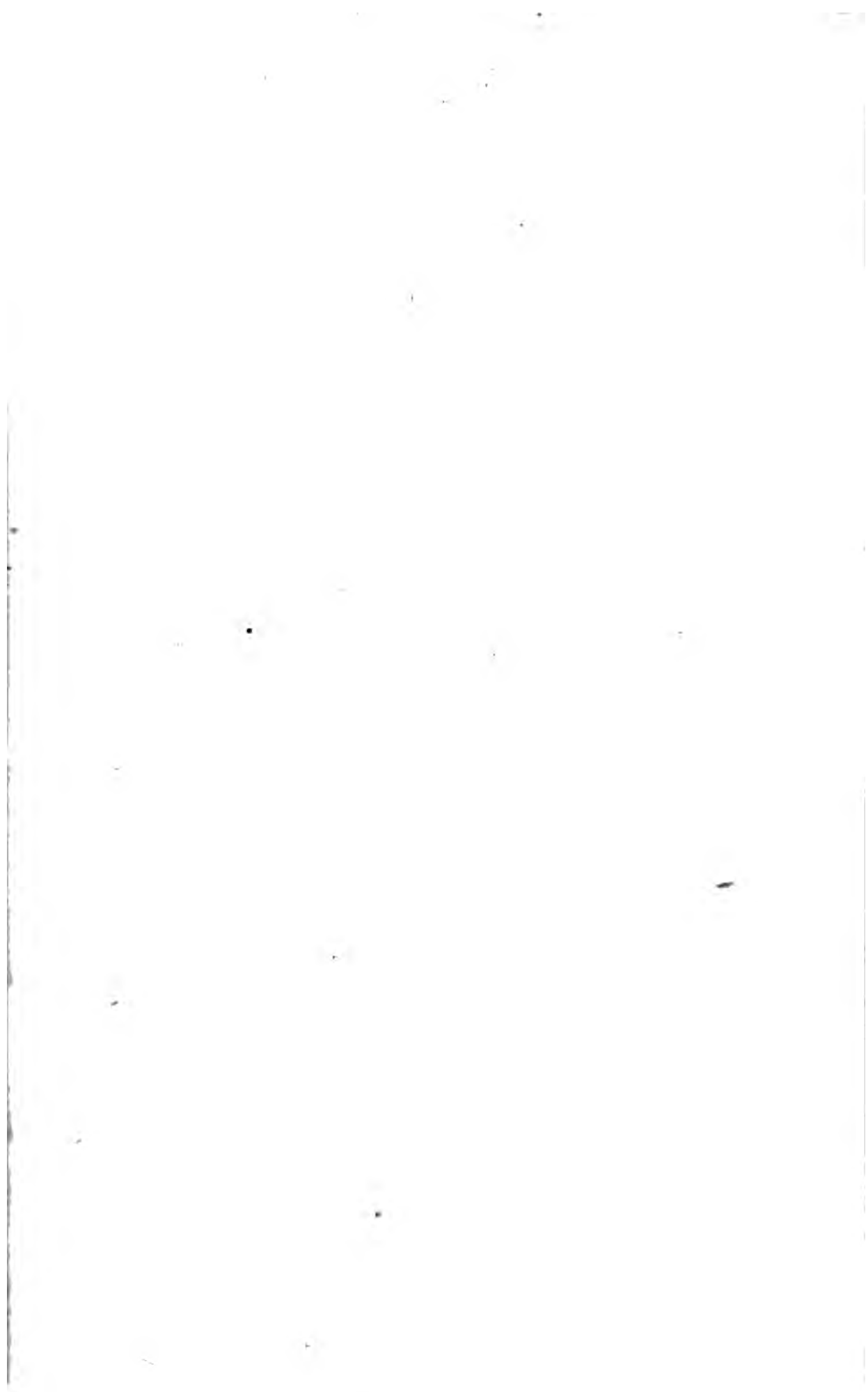
1. De Logica veterum ante Aristotelem.
2. De Organo Aristotelis.
3. De Logicis post Aristotelem usque ad Scholasticos.
4. De Scholasticis.
5. De Logica Lullii.
6. De Logica Rameæ.
7. De Systematicis.
8. De Præstantia Logice Peripateticæ supra Rameam & Lullisticam.

F I N I S.

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

